

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AV

ÖVERDIREKTÖREN B. J:SON BERGQVIST,
KANSLIRÅDET K. E. SANDBERG, REKTORN C. O. ARCADIUS
OCH T. F. BYRÅCHEFEN J. FRANZÉN M. FL.

UTGIVEN

AV

J. F. BJÖRNSTÅHL

SEMINARIEADJUNKT

TRETTIONDE FJÄRDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

PAPPER FRÅN LESSEBO

STOCKHOLM 1915

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

150457

INNEHÅLL.

	Sid.
Den nya stadgan för statens folkskoleseminarier. Av C. O. ARCADIUS .	1.
Kungl. katekesnämnden och katekesfrågan I. Av C. A. BERGSTRÖM . .	26.
Folkundervisningskommitténs betänkande IV. Folkskolan. Underdånigt utlåtande av A. R. ALVIN, folkskoleinspektör	40.
Ålems pedagogi (Forts.) Av GIDEON SANDAHL	48.
J. Fr. Lundgren †. Av J. F. B.	57.
Litteratur	59.
Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riks- dags sammanträde sig tilldragit».	73.
Den nya stadgan för statens folkskoleseminarier. (Forts.) Av C. O. ARCADIUS.	82.
Folkskoleseminarierna förr och nu. Tal vid invigningen av seminarie- byggnaden i Falun den 30 mars 1915. Av B. J:SON BERGQVIST . . .	95.
Folkundervisningskommitténs betänkande V. Fortsättningsskolan. Under- dånigt utlåtande av A. R. ALVIN	111.
Några iakttagelser från utländska skolträdgårdar. Av L. G. SJÖHOLM .	117.
Ålems pedagogi. II. Lärare. Av GIDEON SANDAHL	130.
Underdånigt yttrande över Lärarelönenämndens betänkande av Svenska seminarielärareföreningens styrelse	137.
Vetenskapligt studium av brottslingar	152.
Litteratur	153.
Folkskolorna år 1912 av Kungl. Ecklesiastik-departementet	161.
Folkskoleinspektörernas befattnings med folk-, skol- och studiecir- kelbibliotek. Av FREDRIK HJELMQVIST	164.
Något om de gamles »snilleval». Av G. W.	173.
Om den geografiska hembygdskunskapen. Av J. F. B.	182.
Avgångsexamen enligt den nya seminariestadgan	186.
Sommarkurserna i Lund 1915	188.
Litteratur	190.

Den nya stadgan för statens folkskoleseminarier.

Av C. O. ARCADIVS.

Folkundervisningskommitténs förslag till stadga och undervisningsplan för statens folkskoleseminarier var under år 1912 föremål för yttranden av konsistorierna, seminariekollegierna, länsstyrelserna och andra myndigheter samt av vissa sammanslutningar och enskilda personer. Genom kungl. proposition den 4 april 1913 framlades för riksdagen de anslagsbehov, som nödvändiggjordes av seminariernas omorganisation, och lämnades tillfälle åt riksdagen att uttala sig beträffande densamma. Under senare delen av år 1913 bearbetades inom ecklesiastikdepartementet med biträde av tillkallade sakkunniga och med anledning av de avgivna utlåtandena förslaget till stadga och undervisningsplan, varefter samtliga handlingarna överlämnades till den nytillsatta folkskolöverstyrelsen, som underkastade förslaget ny granskning och överlämnade det till Kungl. Maj:t. På föredragning av statsrådet K. G. Westman utfärdades stadga för statens folkskoleseminarier med bilagor av undervisningsplan och åtskilliga formulär såsom kunglig förordning den 3 juli 1914.

I alla väsentliga avseenden överensstämmer den kungliga stadgan med folkundervisningskommitténs förslag. Enär dock åtskilliga skiljaktigheter förekomma, kan det vara av intresse att aktgiva på dessa och påpeka de skäl, som kunnat föranleda avvikelserna.

I fråga om *seminariernas ändamål och seminariekursens*

längd har icke någon förändring skett i kommitténs förslag. Detta var också i dessa hänseenden gillat så väl av dåvarande departementschefen, statsrådet Fridtjuf Berg, i hans yttrande till statsrådsprotokollet som av riksdagen. Departementschefen uttalade den åsikten, att formuleringen av stadgans § 1 uttryckligen angav seminariernas ändamål vara att utbilda lärare för småskola, egentlig folkskola och folkskolans högre avdelning men icke för olika slags fortsättningsskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor. Utan att taga hänsyn till några utanför ändamålet liggande syften kunde denna bildning vara en användbar grund för tillägnandet av de speciella arter av lärarduglighet, som behövdes för folkskolans överbyggnader. Emedan alltså en bestämd åtskillnad i stadgan iakttagits mellan den för lärarverksamhet grundläggande utbildningen och den lärarutbildning, som dels fortsattes genom lärarens eget arbete och studier, dels åvägabragtes genom speciella anordningar för särskilda arter av lärarverksamhet, kunde seminariekursen begränsas inom de fyra år, som kommittén föreslagit. Den i några av de avgivna yttrandena framkastade tanken på anordnandet av en femte årsklass vid vissa seminarier såsom ett slags överbyggnad för beredande av tillfälle till högre utbildning för de folkskol-lärare, som önskade ägna sig åt lärarverksamhet i fortsättningsskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor, ansåg departementschefen höra till frågan om lärarnas fortsatta utbildning och icke till frågan om seminariebildningen och den därför nödiga kursen.

Då riksdagen uttalade sitt gillande av förslaget om seminariekursens längd, ansåg den dock liksom departementschefen nödigt att åt lärokurserna gäves en strängare begränsning än kommittén föreslagit, särskilt i vissa ämnen, varvid departementschefen i synnerhet påpekat lärokursen för »ekonomilära», som genom sin vidlyftighet och sitt tycke av lärd pretention varit ägnad att vilseleda omdömet om undervisningsplanen i det hela.

Vi skola längre fram fästa uppmärksamheten vid de förändringar, som skett i kommitténs kursplaner.

Mot förslaget om införande av de för seminarieundervisningen *nya ämnena* ekonomilära och främmande språk hade riksdagen icke något att invända, dock med förbehåll att den ovan angivna begränsningen av kursen i ekonomilära vidtogs och att valfrihet mellan tyska och engelska språken vid de särskilda seminarierna med hänsyn till därav föranledd kostnadsökning icke ägde rum. I avseende på dessa ämnen uttalade riksdagen den mening, att vid varje seminarium borde undervisning meddelas endast i ettdera av dessa språk efter Kungl. Maj:ts bestämmande. Detta riksdagens uttalande har av Kungl. Maj:t tolkats så, att vid enkelseminarier bestämmes antingen tyska eller engelska till föremål för undervisning, men att i dubbelseminarier undervisas i tyska språket i den ena och i engelska språket i den andra parallellavdelningen.

Beträffande *befrielse för vissa elever att deltaga i undervisningen i delar av seminariekursen* har i § 8 av stadgan förutsatts, att personer erhållit inträde i seminarium, som redan mottagit den utbildning i ett eller flera av seminariets undervisningsämnen, att det för dem vore meningslöst att genomgå seminariets lärokurs i dessa ämnen. Hittills hava de personer, som avlagt sådana examina, som medföra kompetens till adjunktsbeställning vid seminarium, eller godkänd examen inför teologisk fakultet, varit alldeles befriade från deltagande i seminariets undervisning och blott behövt att under fyra månader deltaga i övningarna för praktisk utbildning för lärarkallet. Enligt såväl kommitténs förslag som den slutliga avfattningen av stadgan hava dessa personer icke någon förmån framför andra elever, och befrielse från deltagande i undervisningen i vissa ämnen är medgiven för alla, som förete vitsord från universitet eller högskola eller vitsord från annan utbildningsanstalt, vilket medför behörighet till anställning såsom lärare vid seminarium; men varken adjunktskompetenta eller teologie kan-

didater kunna befrias från deltagande i undervisningen i samtliga ämnen, utan blott från undervisningen i de ämnen, som deras företedda vitsord avse, och denna förmån dela de med utexaminerade lärarkandidater från högre lärarinneseminariet, musikkonservatoriet, tekniska skolan i Stockholm, fackskola för huslig ekonomi, slöjdläro-utbildningsskola och trädgårdsskola. Utexaminerade gymnastiklärare befrias dock ej från deltagande i undervisningen i gymnastik och teologie kandidater blott från undervisningen i kristendom. En elev, som avlagt studentexamen, var enligt förut gällande stadganden befriad från deltagande i undervisningen i historia, matematik och naturkunnighet, om han hade godkända betyg i dessa ämnen i studentexamen, samt, om han så önskade, från undervisningen i slöjd. Nu kan elev, som företer intyg från någon staten tillhörande eller under statens kontroll stående läroanstalt om godkända insikter och färdigheter i visst ämne, vilka av seminariets lärarkollegium prövas fullt motsvara seminariets kurs i ämnet eller viss del därav, befrias från deltagande i undervisningen i det ämne, vitsordet avser, till den utsträckning, som av kollegiet bestämmes. Dock lämnas icke sådan befrielse i fråga om något av ämnena kristendoms-kunskap, modersmålet, psykologi och pedagogik, hälsolära eller gymnastik med lek och idrott. Utöver den befrielse, som hittills lämnats åt studenter från deltagande i undervisningen i historia, matematik och naturkunnighet samt åt elever, som avlagt organistexamen, från deltagande i undervisningen i musik, kan således kollegiet befria t. ex. en elev, som avlagt realskoleexamen eller genomgått ett större eller mindre antal klasser i läroverk eller flickskola eller någon fackskola från deltagande i undervisningen i en eller flera klasser av seminariet i ett eller flera av ämnena matematik, historia, geografi, biologi, fysik och kemi, främmande språk, teckning, musik, trädgårdsskötsel, slöjd och hushållsgöromål. Tydligt är det, att kollegiet endast med försiktighet bör begagna denna rättighet, men att å andra sidan det

bör begagna sig därav beträffande ett sådant ämne som t. ex. främmande språk, i vilket elever, som förut genomgått läroverk, icke med fördel kunna undervisas tillsammans med seminariets nybörjande elever. För övrigt hava seminariets elever *valfrihet* beträffande seminariets undervisningsämnen blott i fråga om ämnena främmande språk, musik, manlig slöjd och husligt arbete eller en av ämnesgrenarna sång och instrumentalmusik, kvinnlig slöjd och hushållsgöromål. Från deltagande i undervisningen i ett av dessa ämnen eller en av dessa ämnesgrenar kan vederbörande klasskonferens eller, där sådan icke förekommer, lärarkollegiet befria elev i andra, tredje och fjärde klassen. Ifrågavarande befrielse, som utesluter ett ämne eller en ämnesgren från en elevs bildningskrets, föranleder naturligtvis befrielse även från deltagande i därtill hörande undervisningsövningar, under det att den befrielse, som föranledes därav, att en elev redan införlivat ett ämne helt eller delvis med sin utbildning, lika naturligt åtföljes av skyldighet att deltaga i undervisningsövningar och metodiska övningar i ämnet. Kommittén hade föreslagit, att uteslutning av ett ämne skulle få ske redan från och med andra terminen i första klassen, men stadgan har utsträckt den tid, som behöves för en elev och hans lärare att pröva behovet av befrielse till två terminer. Kommittén hade även föreslagit, att rektor i samråd med vederbörande lärare skulle kunna medgiva befrielsen, men stadgan har överlämnat bestämmanderätten till klasskonferensen eller kollegiet. Med den betydelse, som samtliga undervisningsämnen hava för folkskolläro-utbildningen, har stadgan velat göra uteslutningen av ett ämne från en elevs bildningskrets till föremål för noggrant övervägande, även då, såsom här är bestämt, blott ett ämne, som icke måste ingå i folkskoleundervisningen, eller för vilket brist på naturanlag kan lägga hinder i vägen, kan bortväljas. Kommittén hade föreslagit, att även trädgårdsskötsel skulle kunna bortväljas, men vid utarbetningen av stadgan har avseende

fästs vid de starka gensägelser, som representanterna för ämnet framställt. Även bestämmelsen om åtskiljandet av ämnesgrenar i fråga om bortval är föranledd av åtskilliga seminariekollegiers framhållande av den betydelse, som t. ex. kvinnlig slöjd eller sång hava för lärarbildningen även utan förbindelse den förra med hushållsgöromål och den senare med instrumentalmusik.

I föreskrifterna angående *seminarieundervisningens syfte, innehåll och anordning* samt elevernas *enskilda arbete* ha inga ändringar gjorts i kommitténs förslag. *Bestämmandet av läroböcker* i andra ämnen än kristendomskunskap har överlämnats åt vederbörande ämneskonferens, vars beslut, endast om det icke godkännes av rektor, behöver underställas folkskolöverstyrelsens godkännande. Enligt kommitténs förslag skulle beslut om nya läroböcker fattats av lokalstyrelsen. Beträffande införande av nya läroböcker i kristendomskunskap är endast hänvisat till den om sådant införande utfärdade särskilda förordningen.

Antalet dagar för *allmänt lov* har ökats från de av kommittén föreslagna 4—6 dagarna under läsåret till 5—7 dagar. Härutöver har rektor fått rätt att giva ledighet för högtidlighållande av något fosterländskt eller eljest betydelsefullt minne eller för annat dylikt syfte. En extra lovdag har tillkommit i stadgan genom inskjutande av en fridag för lärarna mellan årsavslutningen och begynnelsen av inträdesprövningen. Seminariekollegiet i Stockholm hade i sitt utlåtande yrkat på en sådan fridag till studium av ansökningshandlingarna.

I de av kommittén föreslagna stadgandena om *vitsord och deras bestämmande* hava några ändringar skett. Det av kommittén föreslagna vitsordet för sätt att behandla barnen i övningsskolor har i enlighet med yrkanden från flera seminariekollegier utbytt mot vitsord för »fallenhet för lärarkallet» i överensstämmelse med det vitsord, som avgives i provårskursbetyget. Om ett vitsord är beroende av två eller flera lärares bedömande och dessa icke enas om

gemensamt vitsord, skulle enligt kommitténs förslag vitsordet bestämts av kollegiet, men stadgan har föreskrivit, att vitsordet skall bero av omröstning mellan sagda lärare och avgörandet vid lika röstetal fällas av rektor. Särskilda vitsord skola enligt stadgan givas icke blott för ämnesgrenarna sång och instrumentalmusik samt för färdighet och för insikt i gymnastik utan även för kvinnlig slöjd och hushållsgöromål med gemensamt vitsord för vart och ett av ämnena musik, gymnastik och husligt arbete i folkskol-lärarexamen jämte de särskilda vitsorden. Det har även varit ifrågasatt, att särskilda betyg skulle avgivas för ämnena fysik och kemi, men i detta fall har kommitténs förslag om dessa ämnens betraktande såsom ett ämne bibehållits. De av kommittén föreslagna betygsuttrycken för flit och uppförande hava efter åtskilliga därom framställda yrkanden ändrats till överensstämmelse med läroverksstadgans betygsuttryck, och den i denna stadga använda beteckningen av samtliga vitsord med bokstäver har införts i stället för beteckningen med siffror. För »fallenhet för lärarkallet» hava införts 4 betygsgrader i stället för de 3, som av kommittén föreslagits för »sätt att behandla barnen i övningsskolan».

Om *inträdesfordringar och inträdesprövning* enligt den nya ordningen har en uppsats förut förekommit i denna tidsskrift. Blott några omständigheter behöva därför påpekas. Vittnen skola ej förekomma vid inträdesexamen, såsom kommittén föreslagit. Formulär för läkarbetyg, som skola förete av de inträdessökande, är nu bestämt. Vad som ytterligare behöves är dock en instruktion för seminarieläkare och rektorer angående tillämpningen av föreskriften att inträdessökande skall vara fri från sådan sjukdom eller så beskaffat lyte, som kan utgöra hinder för framgångsrikt bedrivande av arbetet i seminariet eller menligt inverka på medlärjungar eller göra sökanden olämplig för lärarkallet. Nu är nämligen avgörandet av den inträdessökandes lämplighet för seminariearbetet och för lärarkallet flyttat

från den intygsgivande läkaren till seminarieläkaren, rektor och kollegiet, och då olika åsikter kunna göra sig gällande angående gränsen mellan ifrågavarande lämplighet och olämplighet, så äro helt visst närmare föreskrifter angående beskaffenheten av de sjukdomar och lyten, som böra absolut hindra från inträde, behövlige. Förslag till sådan instruktion är avgivet av de före stadgans utfärdande rådfrågade läkarna, men detta förslag torde behöva underställas yttrande även av ett rektorsmöte.

I § 33 av den nya stadgan finnas föreskrifter för *intagning i högre klass än den första*. Dessa föreskrifter gälla även för studenters intagning i högre klass av det fyrklassiga seminariet. Men det torde böra påpekas, att anställande av inträdesprövning med dessa i alla ämnen icke är föreskrivet, enär den inträdessökande genom studentbetyg och andra betyg kan »visa sig uppfylla» inträdesfordringarna och »visa sig äga godkänd insikt och färdighet i de föregående klassernas lärokurser». Blott i de undervisningsämnen, vari vitsord, som godtagas, icke kunna företes, måste den inträdessökande undergå prövning, varvid han dock kan hava underbetyg i ett av ämnena främmande språk, musik, manlig slöjd, husligt arbete och, där sjukdom eller lyte hindrat förvärvet av nödig insikt och färdighet, gymnastik. Att inträdessökande student, så ock teologie kandidat, filosofie kandidat och magister, i de flesta fall måste avlägga undervisningsprov för inträde i fjärde klassen, är tydligt, enär en stor del av den praktiska utbildningen undångöres i de föregående klasserna. Från högre lärarinneseminarium utexaminerade inträdessökande erhålla inträde i högsta klassen av folkskollärarynnesseminarium på samma villkor men äro uttryckligen fritagna från undervisningsprov. Inträde i *enårig kurs för studenter* torde komma att erhållas på ännu lindrigare villkor, men föreskrifter därom äro, då detta skrives, ännu icke utfärdade.

I avdelningen om *ordning och tukt* hava några förändringar skett av kommitténs förslag. Föreskriften om fram-

visande av läkarbetyg vid sjukdomsfall har borttagits på yrkande av de tillkallade sakkunniga läkarna, som ansågo sådant betygsgivande vara ändamålslost och mycket betungande för seminarieläkaren. Även föreskriften, att elev, som utan förut erhållet medgivande nödgats utebliva från undervisningen, skulle snarast möjligt lämna uppgift angående orsaken till sitt uteblivande, har utelämnats, då det ansetts, att det borde ankomma på de ordningsföreskrifter, som rektor i samråd med kollegiet utfärdar, huru i sådant fall skall förfaras. Förvisning på grund av förargelseväckande uppförande kan även utan föregående varning ådömas ej blott för alltid, såsom kommittén föreslagit, utan ock för viss tid.

Det stadgande, som kommittén föreslagit, om rätt för seminariets lokalstyrelse att *inställa undervisningen vid utbrott av smittosam sjukdom* har på råd av de tillkallade sakkunniga läkarna uteslutits. En sådan åtgärd ansågs icke med nutidens hjälpmedel mot smittofara vara erforderlig annat än i undantagsfall, för vilka allmän föreskrift icke kunde meddelas.

I de föreslagna bestämmelserna för *folkskollärarynnessexamen* har den viktiga ändringen gjorts, att det skriftliga provet i matematik uteslutits, samt att den muntliga prövningen och undervisningsproven skola övervakas och ledas icke av lokalstyrelsens ordförande utan av en eller flera medlemmar av folkskolöverstyrelsen eller, där medlem av folkskolöverstyrelsen ej kan tillstädeskomma, av konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor, om sådan är utsedd, eller vid förfall för sistnämnda personer av annan för ändamålet av överstyrelsen utsedd person. Därjämte är det stadgat, att examen skall övervaras av två eller flera ojäviga personer såsom vittnen, vilka utses av konsistoriet. Dessa äga jämväl övervara de kollegiesammanträden, som hållas i samband med examen. Examensprotokollet skall undertecknas av de personer, som varit ledare av examen, jämte seminariets rektor, och de äga till protokollet göra de anteck-

ningar, vartill de finna sig föranlåtna. Det har tillika ålagts dem att inom en månad efter examens slut till folk-skolöverstyrelsen avgiva muntlig eller skriftlig berättelse angående examen. Dagar för samtliga avdelningar av folk-skollärarexamen bestämmas av folk-skolöverstyrelsen. Vidare har det bestämts, att den muntliga prövningen behö-ver omfatta förhör blott i fem till fjärde klassens kurs hörande kunskapsämnen, som bestämmas av examensledaren. Vitsord över de examinerades uppförande, flit, insikter, färdigheter, undervisningsskicklighet och fallenhet för lärar-kallet bestämmas i kollegiet efter examen.

Fortfarande skall alltså i överensstämmelse med kommit-téns förslag folk-skollärarexamen hava mindre stränga for-mer än studentexamen, om än dessa former något skärpts i förhållande till förut gällande bestämmelser. Ämnena för den skriftliga prövningen och för undervisningsprovet läm-nas icke av den centrala myndigheten utan av rektor i sam-råd med övriga lärare, examen övervakas och ledes icke av censorer med vetorätt med avseende på exminandernas godkännande, deltagandet i den muntliga prövningen är icke beroende av utgången av det skriftliga provet, och vits-orden om de skriftliga proven införas icke i avgångsbety-get. Men folk-skolöverstyrelsen har fått tillfälle att bilda sig eget omdöme om seminariearbetets beskaffenhet, sådant det ådagalägges av avgångsexamen, i det att överstyrelsen icke blott skall mottaga avskrift av examensprotokollet med betygslängd och betygslista över de av därtill särskilt utsedda lärare granskade skriftliga proven, utan ock antin-gen omedelbart genom en eller flera av sina medlemmar övervaka och leda examen eller också erhålla skriftlig be-rättelse angående examen från den person, vilken såsom konsistoriets ordförande eller såsom seminariets inspektor eller såsom särskilt förordnad ledare övervakar examen. Då det heter, att hänsyn jämväl skall tagas till de av-lagda proven, synes det, att det icke är meningen att vitsorden i betyget över folk-skollärarexamen skola vara

väsentligen beroende av det sätt, varpå examinanden rett sig i examen, i motsats till förhållandet i studentexamen, i fråga varom det i motsvarande stadgande heter, att hän-syn bör tagas jämväl till lärjungens förut och hu-vudsakligen under de båda sista läsåren ådagalagda kunskaper.

Med avseende på *lärarpersonalen*, dess tillsättning och fordringarna på behörighet för olika slag av lärare, voro åtskilliga förändringar föreslagna av kommittén. Diskus-sionen härom i pressen, i seminariekollegierna och vid semi-narielärarmöten har varit mycket livlig, och olika meningar hava uttalats i de över kommittébetänkandet avgivna ytt-randena. Över allt detta har för närvarande dragits ett streck genom avlöningsfrågans överlämnande till behandling av en särskild utredningsnämnd. Vid föredragning av propo-sitionen angående anslag till folk-skoleseminarierna förkla-rade dåvarande departementschefen, att en förändring av de formella behörighetsvillkoren för seminarielärarna endast kunde vidtagas i samband med en löneförbättring, att änd-ring i gällande bestämmelser beträffande användningen av kvinnliga lärarkrafter icke borde ske utan i sammanhang med lönefrågans behandling och att förändring i nu gäl-lande författning angående tillsättning av lärare i övnings-ämnen och lärare vid övningsskolorna genom förordnande icke borde vidtagas, innan en löneförbättring genomförts.

Då dessa uttalanden lämnades utan anmärkning av riks-dagen, så hava i den nya stadgan alla kompetensbestämmel-ser avfattats i överensstämmelse med förut gällande stad-ganden, deras föreskrifter angående användningen av kvinn-liga lärarkrafter vid lärarinneseminarierna behållits samt kommitténs förslag om ordinarie anställning och fullmak-ter åt lärare i övningsämnen och lärare vid övningsskolor-na tills vidare förfallit. I följd därav kunna fortfarande kvinnliga lärare förordnas vid lärarseminarierna i alla öv-ningsämnen och vid övningsskolan men manliga lärare icke förordnas i gymnastik, teckning och musik samt vid öv-

ningsskolan vid lärarinneseminarier, såvida icke Kungl. Maj:t på grund av särskilda omständigheter medgiver undantag. Fördelningen av tjänsterna mellan manliga och kvinnliga ämneslärare är beroende av den stat, som för varje seminarium bestämmes av riksdagen. Då rektor numera tillsättes på förordnande, torde icke finnas något hinder för tillsättning av kvinnlig rektor vid ett lärarinneseminarium.

Kommittén hade föreslagit, att rektorer och ämneslärare skulle tillsättas av Kungl. Maj:t, lärare i övningsämnen och lärare vid övningsskolan av överstyrelsen. Sedan 1913 års riksdag fattat beslut om inrättande av en folkskolöverstyrelse, som skulle äga taga befattning med folkundervisningen och folkskoleseminarierna, och Kungl. Maj:t utfärdat instruktion för denna, så har den nya stadgan överflyttat rätten att utnämna ämneslärare och förordna övningslärare och lärare i övningsskolorna från konsistorierna dels till Kungl. Maj:t, dels till folkskolöverstyrelsen och givit denna överstyrelse befattning med alla tillsättningar och förordnanden. Rektorer och manliga adjunkter tillsättas av Kungl. Maj:t, sedan folkskolöverstyrelsen avgivit förord, alla övriga lärare tillsättas av folkskolöverstyrelsen.

En art av tillsättning, nämligen genom kallelse utan tjänstens ledigförklaring och utan hänsyn till de stadgade kompetensvillkoren, som av kommittén föreslagits, skulle hava kunnat lagstadgas utan att komma i strid med riksdagens befogenhet att fästa behörighetsvillkor vid beviljade löner, men sådan åtgärd har i den nya stadgan medgivits endast beträffande sådana lärare, som tillsättas av Kungl. Maj:t, d. v. s. rektorer och manliga adjunkter, och endast på förslag av överstyrelsen. För det fall att ingen eller endast en behörig sökande anmält sig till ledig förklarad lärartjänst, har dock folkskolöverstyrelsen rätt att, sedan den lämnat konsistorium tillfälle att efter rektors hörande inkomma med förslag, i fråga om tjänster, som tillsättas av Kungl. Maj:t, till utnämning förorda och i fråga om andra tjänster utnämna viss person, som på grund av föregående

verksamhet och ådagalagda egenskaper anses vara lämplig och skicklig till den ifrågavarande lärarbefattningen, även om han icke fullgjort alla för behörighet till tjänsten föreskrivna villkor. Det har lämnats öppet för folkskolöverstyrelsen att i det angivna fallet ånyo förklara tjänsten ledig, om så finnes lämpligare, och ny ansökningstid skall alltid utsättas, om folkskolöverstyrelsen icke anser lämpligt, att den ende behörige sökanden till en ledigförklarad adjunktstjänst utnämnes.

Detta stadgande om rätt att tillsätta genom kallelse vid brist på sökande hade av kommittén föreslagits endast för det fall att ingen behörig sökande anmält sig.

Kommittén hade föreslagit, att prov skulle kunna avfordras sökande till övningslärarbefattning eller lärartjänst vid övningsskola, men stadgan har icke upptagit någon bestämmelse i denna riktning.

Sådana stadganden, som för övrigt föreslagits av kommittén i fråga om lärarpersonalen, hava införts i den nya stadgan. Sålunda skall adjunktstjänst ledigförklaras i ett eller två ämnen, endast undantagsvis i tre, och adjunkternas tjänstgöringsskyldighet är nedsatt till 20—22 timmar med rätt att erhålla minskning till 18 timmar, om drygare arbete med skriftliga arbetens rättande eller morgonböns hållande är ålagt en lärare. Prästliga tjänstar räknar en ämneslärare numera blott för den tid, som förflutit, sedan han avlagt de för prästerlig befordran föreskrivna universitetsexamina.

De av kommittén föreslagna nya befattningshavarna vid seminarierna, *seminarieläkare, bibliotekarie och rektors skrivbiträde*, äro upptagna i stadgan. Däremot har förslaget om *biträdande föreståndarinna* vid lärarinneseminarier fått förfalla i enlighet med nästan enstämmiga yttranden från seminariekollegierna. De befogenheter, som skulle tillkommit denna befattningshavare, hava övertagits av klassföreståndarna. De kvinnliga lärarna yrka icke på anställandet av biträdande föreståndarinnor, emedan de anse för givet,

att kvinnliga rektorer i framtiden bliva tillsatta vid lärarinneseminarierna.

Seminarieläkaren anställas efter befattningens ledigförklarande, såvida icke annan ordning vid tillsättningen prövas lämpligare, medelst förordnande av folkskolöverstyrelsen för högst fem år. Vid befattningens tillsättning skall i främsta rummet tagas hänsyn till erfarenhet och ådagalagd skicklighet i vad som rör allmän hälsovård och skolhygien, ävensom personlig lämplighet för befattningen. Dessa grunder för tillsättningen hava stadgats på råd av de tillkallade läkarna, varemot det av kommittén föreslagna stadgandet om företräde för kvinnlig läkare vid lärarinneseminarierna utesluts. Läkarens arvode har genom riksdagens beslut år 1913 provisoriskt höjts till 550 kronor vid ett enkelseminarium, 650 kronor vid sådant seminarium med studentklass och 900 kronor vid dubbelseminarium. De vid stadgans utarbetande tillkallade läkarna hava föreslagit ännu högre arvodesbelopp. Men läkarens skyldigheter äro också betydligt ökade. Vid intagning av elever har han att verkställa granskning av de vid inträdesansökningarna fogade läkarredogörelserna och anställa egen undersökning av alla inträdessökande, som vid insökningsårets ingång ännu icke fyllt sjutton år, och av andra inträdessökande, där läkaren finner sådan nödig, varefter han skall avgiva yttrande till rektor angående samtliga inträdessökandes fysiska lämplighet för seminariearbetet och lärarkallet. Han skall vidare vid början av varje läsår (kommittén hade föreslagit vid början av varje termin) underkasta samtliga elever i seminariet undersökning rörande deras hälsotillstånd och över dessa undersökningar för seminariets räkning föra anteckningar efter formulär, som nu stadfästs, och likaledes vid början av varje läsår efter fastställt formulär undersöka de i seminariets övningsskola nyintagna barnen och övriga barn i den utsträckning, som rektor efter samråd med läkaren finner behöfvig. Om undersökningsresultaten skall han lämna rektor samt vederbörande klassföreståndare och avdel-

ningsföreståndare nödiga meddelanden. Enligt kommittéförslaget skulle hälsoregistren för övningsskolan föras med biträde av vederbörande avdelningsföreståndare och vara tillgängliga för läraren, men dessa förslag hava icke upptagits i stadgan. Om besiktning av manliga elever genom seminarieläkaren före början av skjututbildningsövningarna finnes intet nämnt i stadgan, men då sådan är föreskriven i de om dessa övningar utfärdade bestämmelserna den 4 april 1910 särskilt med avseende på elevernas synförmåga, och då genom den eleverna skola uppdelas i vapenföra, delvis vapenföra, icke vapenföra handräkningsmän och från deltagande helt befriade, måste den naturligtvis förrättas, om den också kan försiggå ganska hastigt med ledning av föreliggande läkarredogörelser och hälsoregister rörande eleverna. Vidare skall seminarieläkaren kostnadsfritt vårda seminarieelev, men icke barn i övningsskolan, som vid sjukdomsfall rådfrågar honom, och undersöka lärjunge (såväl i seminariet som i övningsskolan), som av rektor till honom hänvisas, och lämna rektor meddelande om resultatet därav. Vid fall av smittosam sjukdom bland seminariets och övningsskolans lärjungar eller inom deras närmaste omgivning eller inom lärarens familj skall läkaren lämna råd och biträde åt rektor beträffande åtgärder för att hindra smittans spridande samt kostnadsfritt lämna intyg åt elev, som för smittosam sjukdom varit avstängd från undervisningen, om medgivande för honom att återvända till läroanstalten när smittofaran från honom upphört. En timme i veckan skall läkaren vara tillstädes å seminariet för att gå lärare och lärjungar tillhanda med hygieniska råd och anvisningar. Denna bestämmelse är hämtad från läroverksstadgan, under det att kommitténs förslag endast gick ut på att läkaren minst en gång i månaden skulle besöka seminariet för att gå tillhanda med dylika anvisningar och samtidigt taga kännedom om verksamheten vid seminariet, särskilt kroppsövningarnas bedrivande, och verkställa de undersökningar, som synas honom behöfviga för bedömandet av hälsoförhållandena vid läroan-

stalten. De undersökningar, som för nämnda kännedom erfordras, skall läkaren enligt stadgan utföra på annan av honom själv vald tid. Seminariets lägenheter och hygieniska inrättningar voro enligt kommitténs förslag ställda under läkarens inseende, men enligt stadgan har han även att granska undervisningsmedel och inventarier samt anordningar för renhållning, luftväxling, uppvärmning och belysning samt gå rektor och lärare tillhanda med råd och upplysning med avseende härå. Övriga åligganden för seminarieläkaren beträffande arbetsordning, deltagande i kollegier och konferenser, som behandla lärjungarnas arbete och hygieniska förhållanden, samt upprättande av tabellariska uppgifter, statistiska redogörelser och årsberättelse äro efter kommitténs förslag upptagna i stadgan. Medgivandet att använda läkaren som undervisare i hygien mot särskilt arvode enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder är även hämtat från kommittéförslaget. Då förbudet mot undervisningstidens utsträckning utöver i timplanen givna gränser är ovillkorligt, så måste sådan undervisning, där den förekommer, inpressas på schemat för första eller tredje klassen eller för båda dessa klasser och läkaren användas som en av timlärarna på någon eller några av de av riksdagen till antalet bestämda timlärartimmarna. Dock torde hinder icke möta för anordning av sådan undervisning på ett mindre antal timmar, som för någon kortare tid tagas från den övriga undervisningen. För ifrågavarande undervisning äger läkaren uppbära särskilt arvode enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Sådana grunder hava ännu icke bestämts, utan där undervisning genom läkare förekommit, har Kungl. Maj:t bestämt arvodet för det särskilda fallet (190 kronor för veckotimme).

Samtliga handlingar rörande lärjungarnas hälsotillstånd skola ordnas och förvaras av seminarieläkaren på seminariet. Denna föreskrift torde böra förstås så, att läkarredogörelserna rörande de i seminariet intagna eleverna samt hälsoregistren förvaras av läkaren, så länge de lärjungar, som i dem

förekomma, äro kvar i seminariet eller övningsskolan, men att dessa handlingar därefter överlämnas till rektor att förvaras i seminariets arkiv.

Slutligen bör påpekas, att läkaren enligt kommitténs förslag ägde att angående åtgärder, som han funnit behövliga, hänvända sig icke blott till seminariets rektor och lärare utan även till seminariets lokalstyrelse, men att i stadgan icke förekommer tal om hänvändning till någon annan än rektor och vederbörande lärare. Att läkaren icke därigenom förlorat rätt att göra framställning till de överordnade myndigheterna, ifall han så finner nödvändigt, faller dock av sig självt.

Stadgandena angående bibliotekarier äro hämtade från kommitténs förslag, dock med den ändring, att han erhållit arvode för sitt uppdrag i stället för minskning i tjänstgöringen. Arvodet är bestämt med hänsyn till de belopp, som anslagits till arvode åt timlärarna för veckotimme, och utgår med 300 kronor vid enkelseminarium, 400 kronor vid dubbelseminarium. Den av departementschefen anförda anledningen till denna ändring var beredande av möjlighet att till bibliotekarie utse den mest lämplige bland seminariets lärarpersonal, oavsett om han var ämneslärare eller icke. En annan ändring är, att bibliotekarien i stället för läraren i modersmålet fått på sin lott att meddela eleverna kännedom om skötseln av ett skolbibliotek.

Arvoden till skrivbiträden åt rektor hava i enlighet med kommitténs förslag beviljats av riksdagen. Då dessa biträden dock icke skulle övertaga mera maktpåliggande delar av det expeditionella arbetet, såsom vid de allmänna läroverken ansetts behöfligt, hava jämförelsevis små arvoden blivit åt dem bestämda, 100 kr. vid enkelseminarium, 150 kronor vid enkelseminarium med studentklass och 250 kronor vid dubbelseminarium. Skrivbiträdet behöver icke tillhöra lärarpersonalen.

En översikt meddelas härnadan av fördelningen av *befogenheten att bestämma över seminariets angelägenheter* mellan

rektor, seminariekollegiet, konsistoriet och folkskolöverstyrelsen enligt den nya stadgan, jämförd dels med kommitténs förslag, dels med förut gällande stadga.

Rektors befogenhet har i vissa avseenden blivit ökad i förhållande både till förut gällande stadga och till kommitténs förslag. Ingen av de befogenheter, som förut tillkommo rektor, har fråntagits honom. Enligt såväl den gamla som den nya stadgan har han närmaste tillsynen över seminarium och ledningen av dess verksamhet, meddelar lärarna råd och anvisningar och vakar över elevernas uppförande, är, såvida icke konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor övertager ledningen, ordförande och alltid föredragande i kollegiet, utser klassföreståndare, föreslår efter ämneslärarnas hörande undervisningsämnen att förenas med ledig adjunktur samt avgiver yttrande och förslag vid tillsättning av lärarbefattningar. Efter samråd med vederbörande lärare uppgör han förslag till arbetsordning för seminariet och bestämmer undervisningsplan och läsordning för övningsskolan, giver ämnen för uppsatser i skriftliga folkskollärarexamen och uppgör förslag till stipendiefördelning bland lärjungarna. Han har seminariets byggnader, trädgård, inventarier, bokförråd och samlingar under sin vård och tillsyn, förvaltar anslagna medel, låter verkställa oförutsedda mindre reparationer å byggnaderna och bestämmer inköp av inventarier, böcker och materiell. Om en elev gjort sig skyldig till någon förseelse, var rektor enligt den gamla stadgan berättigad att utan vidare tilldela honom varning, men skall enligt den nya stadgan hänskjuta frågan till kollegiet, om varning anses böra ifrågakomma.

Kommittén hade med anledning därav, att rektor var avsedd att vara självskriven medlem i den föreslagna lokalstyrelsen, föreslagit, att befogenheten att avgiva yttranden vid tillsättning av läraretjänster samt att tillsätta betjäning och bestämma dess avlöning skulle övergå från rektor till lokalstyrelse.

Till de befogenheter, som förut tillkommit rektor, hava

kommit följande nya eller närmare bestämda gamla. Rektor föreslår seminarieläkare och bibliotekarie, tillsätter skrivbiträde och betjäning, utfärdar tjänsteföreskrifter och bestämmer avlöning för betjäningen, utfärdar tjänstgöringsbetyg för lärare, utan att dessa behöva påtecknas av överordnad myndighet, bestämmer efter kollegiets och seminarieläkarens hörande plan för arbetets fördelning mellan lärarna, timplan och arbetsordning, meddelar icke blott råd och anvisningar utan även föreskrifter åt lärare, bestämmer tid för seminarieläkarens tillstädesvaro å seminariet och för bibliotekets öppethållande, utfärdar i samråd med seminarieläkaren ordningsregler för renhållning, uppvärmning, luftväxling och belysning, i samråd med kollegiet allmänna ordningsföreskrifter för seminarieeleverna och i samråd med lärarna regler för ordning och tukt med avseende å barnen i övningsskolan, har avgörande röst, då lika röstetal stå mot lika i kollegiet utom vid val med slutna sedlar, då lotten faller utslaget, och har veto mot konferensbeslut. Blott i fråga om antagande av nya läroböcker hänskjutes konferensens beslut till prövning av folkskolöverstyrelsen, om det icke godkänts av rektor.

Namnet *kollegium* förekom icke i den förut gällande stadgan. Saken förefanns visserligen men kallades sammanträde med seminariets lärare. Med namnet kollegium har icke följt någon större utvidgning av befogenheten men närmare bestämning av medlemskapet och fastare former. I enlighet med kommitténs förslag utgöres kollegiet av rektor och varje vid seminariet tjänstgörande ordinarie lärare samt varje annan där anställd lärare med full tjänstgöring. Andra vid läroanstalten tjänstgörande lärare deltaga vid behandling av frågor, som röra undervisning, ordning och tukt. I kollegiets överläggningar och beslut deltaga även seminarieläkaren, då förslag till arbetsordning och då frågor, som röra lärjungarnas hemarbete och hälso- och sjukhållanden vid läroanstalten, behandlas. Han kallas därjämte att deltaga i kollegiets överläggningar, då

fråga är om intagning av nya elever. Kollegiet sammankallas av rektor och vid förekommande anledning av medlem av folkskolöverstyrelsen, konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor. Ledamot av kollegiet äger hos rektor begära kollegiets sammankallande för behandling av uppgivet ärende, och om rektor ej finner skäl bifalla sådan begäran, skall han, om så påyrkas, meddela sitt beslut jämte skälen därtill skriftligen till konsistorium, som i saken beslutar. Då viktigare ärenden skola förekomma i kollegiet, skall konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor genom rektor underrättas om kollegiets sammankomst. Medlem av folkskolöverstyrelsen, som är närvarande vid kollegiesammanträde, äger att, därest han så vill, såsom ordförande leda förhandlingarna. I övriga fall äger konsistoriets ordförande och, om han icke är tillstädes, inspektor att, om han så vill, såsom ordförande leda förhandlingarna. Eljest är rektor ordförande och i alla fall föredragande, där han icke i fråga om särskilt ärende anmodat annan ledamot att föredraga ärendet. Vid början av varje sammanträde utses två personer att justera protokollet, för vilket rektor ansvarar och som skall vara justerat senast en vecka efter sammanträdet. Val förrättas med slutna sedlar, om så begäres. Mellan lika röstetal skiljer lotten i detta fall. Eljest sker omröstningen öppet och ordföranden äger avgörande röst vid lika röstetal. Kollegiet är beslutsmässigt, om hälften av ledamöterna är närvarande, men vid fråga om avgivande av vitsordet mindre gott för uppförande åt avgående elev eller om tilldelande av varning eller ådömande av förvisningsstraff är det ej domfört, med mindre än att antingen två tredjedelar av kollegiets samtliga medlemmar äro närvarande eller ock hälften av samtliga medlemmar är om beslutet ense.

Enligt kommitténs förslag kunde slutna omröstning på någon kollegieleдамots yrkande anställas även vid avgörande av andra frågor än val, men rektor skulle haft utslagsröst även vid sådan omröstning. De fall, i vilka rek-

tor är skyldig att höra kollegiet och samråda därmed, äro i det föregående anförda. Bestämmande rätt har kollegiet vid fråga

om elevs befrielse från deltagande i undervisningen i något ämne, beträffande vilket han företer intyg från någon staten tillhörande eller under statens kontroll stående läroanstalt,

om elevs i andra, tredje och fjärde klassen befrielse från undervisning i ett av ämnena främmande språk, musik, manlig slöjd och husligt arbete eller en av ämnesgrenarna sång och instrumentalmusik, kvinnlig slöjd och hushållsgöromål,

om pingstledighetens utbytande mot annan ledighet av motsvarande längd under samma termin,

om antagande av inträdessökande till elever,

om flyttning från lägre till högre klass,

om vitsord för uppförande och flit åt elever i seminariet och lärjungar i övningsskolan,

om vitsord i folkskollärarexamen,

om tillgodoräknande av vitsord från annan läroanstalt vid underbetyg i folkskollärarexamen,

om tillåtelse för elev att sitta mer än 4 terminer i samma klass,

om varning och förvisning av elev,

om förordnande av ombud för elev tilltalad vid domstol,

om elevs skiljande från seminariet för sjukdom eller lyte,

om anordning av klasskonferens.

Kommittén hade föreslagit, att kollegiet skulle fatta beslut om stipendiefördelningen, men tills vidare äro förutvarande bestämmelser gällande. I fråga om elevernas hemarbete hade kommittén föreslagit, att kollegiet skulle överlägga om fördelningen och omfattningen därav och äga föreslå åtgärder till rättelse, därest det skulle visa sig, att arbetet icke vore fördelat på ändamålsenligt sätt eller i något ämne ålagts lärjunge till ett mått, som kunde betaga honom nödig vila eller förströelse eller hindra förberedelse i andra ämnen. Då i rättigheten att överlägga om ifrågava-

rande ämne måste ingå rätten att föreslå åtgärder mot olägenheter av mindre ändamålsenlig fördelning av hemarbetet, har det icke ansetts behövt att särskilt markera denna rätt.

Ordinarie kollegiesammanträden äro ett vid varje termins början för överläggning om arbetsordning och undervisning, ett vid varje termins mitt för att utbyta erfarenheter om eleverna, rådgöra om deras behandling och bedömande och överlägga om hemarbetets fördelning samt ett vid varje termins slut för bestämmande och avgivande av vitsord. Ordinarie sammanträden hållas ock efter inträdesprövning och folkskolläraryxamen.

Konferenser, som icke äro kända av den gamla stadgan, hava efter läroverksstadgans föredöme och kommitténs förslag upptagits i den nya stadgan. Ämneskonferenserna skola åstadkomma en närmare utförd planläggning av elevernas studier på grundval av den stadfästa undervisningsplanen samt upprätthålla koncentration av dessa studier och nödig förbindelse mellan ämnena. Konferenserna mellan lärarna i övningsskolan och övriga lärare, som undervisa i övningsskolan, hava den viktiga uppgiften att så långt möjligt är åstadkomma den enhet i barnens undervisning, som fordras i en barnskola men som hotas i en övningsskola av delningen mellan de ordinarie lärarna, ledarna av undervisningsövningarna och de många ständigt växlande nybegynnarna i undervisningskonsten, ävensom den enhet, som fordras i planläggningen och ledningen av undervisningsövningarna. Uppgiften för dessa konferenser är så mycket viktigare, som lärareindividualiteten icke får undertryckas men å andra sidan olikartade planläggningar och tillvägagångssätt icke få verka förtryckande på lärjungarnas arbete och förvirrande på deras bildning.

Klasskonferenserna äro avsedda att lätta arbetet för kollegiet vid seminarier med många avdelningar och klasser (dubbelseminarier), att överlägga och rådgöra om lärjungarnas personliga förhållanden och deras bedömande. Sådana

konferenser anordnas endast i de fall och för den tid, som kollegiet prövar lämpliga.

Folkundervisningskommittén hade föreslagit, att, jämte det seminarierna erhöles en väsentligen stärkt central ledning uti en för seminarierna och folkundervisningen i allmänhet gemensam överstyrelse, de även skulle erhålla *lokala styrelser*, som kunde på ett mera personligt sätt träda i förbindelse med anstalterna och därigenom verka stödjande och ledande på deras arbete. Denna ledning skulle uppdragas åt särskilda för ändamålet sammansatta lokalstyrelser, i vilka rektorerna skulle ingå som ledamöter. Domkapitlens uppdrag såsom seminariestyrelser skulle i följd därav upphöra. Förnämsta skälet för förslaget om dessa lokalstyrelser var, att den historiska utvecklingen enligt kommitténs mening allt bestämdare ställde i utsikt domkapitlens förändring till rent kyrkliga myndigheter och att man i tid borde ordna förhållandena med seminariernas styrelse för att icke nödgas taga en lösning vilken som helst, som gäves av händelsernas gång. Emellertid rönt kommitténs förslag icke något allmännare gillande i de om seminariernas organisation avgivna yttrandena, och då kommittén i sitt senare avgivna betänkande om överstyrelse för folkundervisningsväsendet funnit sig böra föreslå, att domkapitlen fortfarande skulle bibehållas såsom mellaninstanser och distriktsstyrelser för folkundervisningen, så förklarade sig departementschefen anse det mindre välbetänkt att för seminariernas räkning anskaffa nya förvaltningsorgan, om vilkas lämplighet man med fog måste hysa tvivelsmål och vilkas företräde framför de gamla i alla händelser icke kunde anses synnerligen betydande, och rådligast att i förevarande avseende åtminstone tills vidare förbliva vid det bestående och låta konsistorierna fortfarande tjänstgöra som lokalstyrelser för seminarierna. Då riksdagen år 1913 delade den av departementschefen härutinnan framställda meningen och ansåg domkapitlens av ålder utövade befattning med folkundervisningen ha så stark grundval i det allmänna medve-

tandet och den historiska utvecklingen, att ett försök till ordnande av denna angelägenhet på annat sätt måste bliva ett företag av synnerligen vittutseende natur, så hava konsistorierna bibehållits vid sin befogenhet såsom närmaste styrelser över seminarierna.

Tillkomsten av den centrala myndigheten, folkskolöverstyrelsen, har emellertid föranlett vissa förändringar i den befogenhet, som tillkom *konsistorierna* enligt den gamla stadgan, av vilka följande äro de viktigaste.

Utnämning och tillsättning av lärare har överflyttats beträffande manliga adjunkter till Kungl. Maj:t och beträffande kvinnliga adjunkter, övningslärare och övningsskollärare till folkskolöverstyrelsen. Rektor utnämndes och förordnades redan enligt den äldre stadgan av Kungl. Maj:t. Yttrande skall avgivas vid alla lärartillsättningar av konsistorium. Extra och vikarierande lärare förordnas, blott i det fall att förordnandet gäller kortare tid än en termin, av konsistoriet. Tjänstledighet för lärare kunde förut meddelas av konsistorium för två terminer i följd men enligt den nya stadgan blott för kortare tid än en termin. Avsked meddelades åt lärare, utom rektor, förut av konsistoriet, men meddelas numera åt rektor och manliga adjunkter av Kungl. Maj:t och åt övriga lärare av folkskolöverstyrelsen. Samma överstyrelse prövar ock numera, om gift kvinnlig adjunkt bör bibehållas i tjänsten. Ämnen fastställdes vid ledigförklaring av adjunktur förut av konsistorium men numera av folkskolöverstyrelsen. Dagar för folkskollärarexamen bestämmas av folkskolöverstyrelsen, varemot konsistoriet fortfarande bestämmer dag för den offentliga årsavslutningen. Ledningen av folkskollärarexamen tillkom enligt förut gällande stadganden konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor med det biträde konsistorium fann nödigt förordna. Även enligt den nya stadgan utövar konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor ledningen vid nämnda examen, såvida medlem av folkskolöverstyrelsen ej kan komma tillstädes, och de vittnen, som skola

övervara muntlig prövning och undervisningsprov, utses av konsistorium. Om konsistoriets ordförande och seminariets inspektor hava förfall, utser folkskolöverstyrelsen, om ingen av dess medlemmar kan komma tillstädes, ledare av examen. Arbetsordningen för seminariet prövades och fastställdes förut av konsistoriet men bestämmes nu av rektor. Med det tillsynsuppdrag beträffande seminarierna, som enligt såväl den gamla som den nya stadgan utövas av konsistorierna, följde av de förut gällande stadgandena befogenhet att taga omedelbar befattning med fel och försummelser, som kunde anmärkas hos rektor eller lärare, men enligt den nya stadgan tillkommer det konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor att vid sådana förhållanden göra anmälan hos folkskolöverstyrelsen. Kommittén hade föreslagit, att lokalstyrelsens ordförande skulle äga befogenhet att allt efter felets beskaffenhet antingen tilldela den felande föreställning eller göra anmälan om förhållandet till överstyrelsen. Liksom förut äger konsistoriet att i fall, där bestämd föreskrift saknas, meddela provisoriska föreskrifter, men skall anmäla förhållandet hos folkskolöverstyrelsen i stället för hos Kungl. Maj:t.

Forts.

Kungl. Katekesnämnden och Katekesfrågan.

I.

Länge, ja, under århundraden har *katekesfrågan* varit på tal. Många kungl. kommittéer ha varit i verksamhet med ty åtföljande kostnader, utan att man kommit till något varaktigt resultat eller någon verklig reform i katekesfrågan. Professor Myrberg skrev redan 1873, före antagandet av den senaste katekesen: »Vi hava, då den närvarande inberäknas, haft åtminstone trenne katekeskommittéer och fyra av dem avgivna förslag till ny katekes sedan 1794, och vad hava de föregående av dessa kommittéer åt vårt land inbringat? Alldeles intet. Skall den närvarande katekeskommittén med sitt förslag röna ett bättre öde? Och är denna frukt av dess arbete värd ett bättre öde?» o. s. v. Så skrev prof. Myrberg 1873.¹ Och vi veta, hur det har gått. Visserligen genomdrevs ett reviderat kommittéförslag 1878, däri förvisso vissa ändringar i den föregående utvecklingen vidtagits; men även denna utveckling möttes från början av mycken opposition, och t. o. m. en av kommittéledamöterna, framlidne seminarierector W. Norlén, avgav ett alldeles särskilt reservationsförslag.

Och vilket klander har icke sedan mött både enskilt och offentligt, både i tal och skrift. Är det möjligt, att all denna kritik varit obefogad? Jag frågar detta, därför att man nu, sedan flera reformförslag framkommit, synes börja återgå till den så länge förkättrade katekesen såsom det bästa, som finnes, ja, såsom det enda möjliga. Är detta

¹ O. F. Myrberg, Frågan om ny katekes, Ups. 1873.

rimligt? Har man inte tvärtom genom detta envisa fasthållande vid den så länge klandrade katekesen och genom motande av varje reformförslag förvällat, att nu på sistone med fullt allvar i riksdagen framkommit förslag om att helt stryka katekesen i skolan eller att på sin höjd låta den ersättas med vissa till Luthers lilla katekes avpassade bibelspråk utan några som helst förklaringar. (Jfr kraftiga uttalanden häremot i Folkskolans Vän, n:r 37, 1914.) Och vem bär ansvaret härför, om icke vår kyrkas ledande män? Som bekant ha i »andra» ämnen på senare tider framkommit en hel mängd alternativ av läro- och läseböcker! Men i »detta» ämne har man varit hänvisad till och bunden vid en enda bok och det ett rätt »abstrakt»¹ *kompedium*, utvecklingen av 1878. Och dock hade oppositionen mot denna bok gått därhän, att *riksdagen* redan 1903 tog saken om hand och anhöll om åtgärder för den nu använda katekesutvecklingens ersättande såsom lärobok med en ny efter barnålderns mottaglighet och behov avpassad handledning i den kristna tros- och sedeläran. Och även *kyrkomötet* instämde samma år i detta önskemål och har visat en viss iver med att förnya skrivelser därom till Kungl. Maj:t både 1908 och 1910. Man har velat lägga *regeringen* till last, att en sådan bok ej kommit till stånd. Men *Kungl. Maj:t* uppdrog redan 1904 åt den i denna fråga mycket intresserade och väl förfarne prof. F. A. Johansson i Lund att utarbeta både en handledning och en verklig lärobok. Detta var en viktig tanke, som här kom fram, att det behövdes minst två parallella utvecklingar, en kortare, alltså en handledning, och en utförligare, och jag skulle vilja tillägga om den, i *läseboksform*. Detta är en tanke, som redan biskop Björck uttalat 1874 (Se: »*I Katekesfrågan*», sid. 58). Prof. Johanssons handledning utkom 1908. Men den egentliga läroboken blev icke något av, då prof. J. 1910 avgick med döden. »Handledningen» har onekligen vissa förtjänster såsom varande ett verkligt reformförslag

¹ Jfr förf:s arbete: »*I katekesfrågan*», sid. 28.

(jfr rec. i denna tidskr. 1910 av Hj. Nordin). Att det har vissa brister, och att ett »fullkomligt» reformförslag ej kommer till stånd med en gång, är ju rätt naturligt. Den fulla lösningen kan nog dessutom aldrig givas genom »ett» enda förslag (jfr mitt anf. arb., sid. 71). Att regeringen år 1904 ej tillsatte en kommitté för att utarbeta ett eller flera förslag, torde knappast kunna klandras. Om det olämpliga i tillsättandet av en kommitté för att *utarbeta* dylika arbeten, skrev prof. Myrberg redan 1873:¹ »Vad skulle man väl tänka om en styrelse, som angelägen om att framdriva poesins blommor under en tid, då sinnets för densamma visat sig vara i starkt avtagande, ville tillsätta en rikskommitté för att med svett och möda under ideliga omröstningar och strider emellan en växlande dominerande majoritet och en växlande protesterande minoritet utarbeta ett antal av episka och lyriska skaldeverk efter på förhand likasom för skolgossar uppgjorda och utarbetade konstregler? Man skall svara, att detta är en snillets sak, som icke låter sig genom några konstlade medel åstadkommas, och det är sant; men är icke en lärobok i kristendom, som är verkligen vuxen den stora uppgiften att vara en barnabok och en folkbok i för- ening, även ett snilleverk och detta icke av den lägsta ordningen?»

I dessa framl. prof. Myrbergs drastiska ord ha vi onekligen viktiga sanningar uttalade redan 1873.

Och i samma väg är det, statsrådet Lindström i statsråd den 24 mars 1911 bl. a. säger: »Den lärobok — eller de läroböcker —, varom här är fråga, skall vara en barnalära. Men det torde kunna antagas, att, därest en sådan bok kommer till stånd, den jämväl skall finna användning i församlingarna såsom vägledning till den hos dessa mest tillgängliga bekännelseskraften, Luthers lilla katekes, särskilt i de fall, då barnen i hemmen undervisas av far och mor.²

¹ Anförde arbete.

² Jfr min artikel i denna tidskr. 1910: »Om hemmets och skolans uppgift i fråga om barnens kristliga fostran», sid. 97 f.

För att författa en sådan bok är det icke nog med teologisk insikt och pedagogisk erfarenhet. Härutöver erfordras jämväl något av den skapande konstnärens förmåga att blicka in i deras själsliv, för vilka arbetet är avsett. Först då kan det erhålla den enkla och folkliga framställningsform, som är erforderlig, för att det skall fylla sin uppgift. Det har nu begärts, att Eders Kungl. Maj:t skall låta utarbeta en sådan bok, och uttalanden ha förekommit, i vilka det lagts regeringen till last, att en sådan bok ännu ej kommit till stånd. Det synes mig emellertid strida mot själva arten av det arbete, varom fråga är, att uppdraga åt viss person eller vissa personer att så att säga på beställning leverera ett sådant. Det vill snarare förefalla, som om den naturliga gången vore den, att ett dylikt arbete framginge som resultat av en mera spontan samverkan mellan nationens för ändamålet bäst skickade krafter» o. s. v.

Det var alltså icke för att utarbeta en ny katekes som den nuvarande nämnden tillsattes utan för att främja deras bemödanden, vilka frivilligt framträdde med sina enskilda försök. Så heter det vidare i statsrådsprotokollet för den 24 mars 1911: »Något torde emellertid av regeringen kunna åtgöras för främjande av ifrågavarande angelägenhet. Jag föreställer mig att det skulle lända saken till gagn, om några för ändamålet lämpliga personer finge i uppdrag att med uppmärksamhet följa utvecklingen på ifrågavarande område, att meddela råd och upplysningar, att granska förslag till läroböcker, som utarbetats eller må komma att utarbetas, samt att med medel, som böra ställas till deras förfogande, uppmuntra därav förtjänta försök.»¹

Denna regeringshandling hälsades med stor tillfredsställelse. Så heter det i Stockholms Dagblad (Se F. Vän, nr 15, 1911): »Det steg i kristendomsläroboksfrågan, som tagits av regeringen genom tillsättande av en nämnd med uppgift att granska förslag till läroböcker i den kristna tros- och sedeläran, skall säkerligen hälsas med allmän tillfredsstäl-

¹ Kursiv. av förf.

lelse. Först och främst är det ägnat att väcka glädje, att man definitivt övergivit tanken på en kommissionslärobok, tillkommen genom sammanjämkningar av mer eller mindre skiljaktiga ståndpunkter. Meningen är nämligen att på lämpligt sätt uppmuntra och underlätta de försök, som göras av *enskilda* att åstadkomma något antagligt i läroboksväg. — Vi hava på andra ämnesområden för skolorna fått böcker, som andra nationer kunna avundas oss — t. ex. Heidenstams »Hövdingar» och Selma Lagerlöfs »Nils Holgersson» samt Grimbergs historia. Det skulle ju till äventyrs ej vara alldeles uteslutet, att man även för kristendomsämnets del kunde få något klassiskt i läro- eller kanske snarare i *läseboksväg*»¹ o. s. v.

Och undertecknad delade denna glädje. Det var nämligen så, jag redan förut tänkt mig katekesfrågans lösning. Så heter det i mina »Studier och tankar» 1910, sid. 52: »Den kristna tros- och sedeläran har länge varit illa anskriven och är i stor fara, som jag tror, på grund av den olämpliga form, som läroboken i detta ämne haft. — Skall ämnet kunna räddas, särskilt vad angår lågstadiet, då måste formen bliva en helt annan än den gamla förhatliga frågeformen, som för längesedan lämnats i läroböcker i *andra ämnen*. Ja, det måste bliva, såsom vi förut talat om (jfr sid. 46 ff.), en ledig, bred och åskådlig akroamatisk framställning, en form, som lämpar sig både för skolan och hemmet på samma gång, som kan tilltala både *gamla* och *unga*, om de äro av saken intresserade.» Det heter ock i sistn. arbete (sid. 74) om sättet för lösningen: »Och först genom och i korrigeringar av verkligt positiva förslag under fri och kostnadsfri tävlan torde målet kunna nås. Då kan vid själva slutredigeringen en kommitté vara lämplig i och för formell granskning m. m.»

Dessa mina tankar syntes förverkligas genom tillsättningen av den nuvarande kungl. katekesnämnden. Men hur

¹ Jfr mina uttalanden i »Studier och tankar», 1910, sid. 47—53.

ha inte mina och, som jag tror, många andras förhoppningar, hittills åtminstone, mycket gäckats.

Och i motsats till redaktör Akesson (se Folkskolans Vän, nr 26, 1914) kan jag ej finna, att felet alls ligger hos *regeringen* eller i tillsättandet av den nuvarande katekesnämnden utan endast och allenast däri, att katekesnämnden icke synes ha fått rätt sikte på den instruktion, som gavs åt nämnden vid tillsättningen av densamma. Ty i denna instruktion var en god och enkel väg utstakad. Nämnden skulle granska »i tryck utgivna och till nämnden i handskrift överlämnade arbeten». Vidare skulle nämnden sätta sig i förbindelse med vederbörande författare och meddela dem uppmuntrande tankar och råd med hänsyn till fortsättning av påbörjade eller förbättrade upplagor av redan avslutade arbeten. Nämnden hade ock fria händer och var rent av uppmanad av Kungl. Maj:t att »även ekonomiskt» *uppmuntra* förtjänstfulla försök. Ty så heter det ju i instruktionen: »Förutom sagda granskning tillkommer det nämnden — — att med medel, som av Kungl. Maj:t ställas till nämndens förfogande, uppmuntra därav förtjänta läroboksförsök.» Nu har nämnden på bortåt tre år inte granskat mer än en liten del av de insända arbetena. Och intet av dem har anmälts till någon uppmuntran. Och dock erkänner nämnden själv, att t. ex. H. Andersons och Branzells förslag äro i vissa avseenden mycket förtjänstfulla och banbrytande. Och det kan nog i viss mening sägas om mer än ett av de andra. Ja, en recensent i denna tidskrift säger om F. A. Johanssons förslag, att det är i visst avseende »banbrytande». Och det kan ju sägas.¹ Frågeformen har övergivits, en mer sammanhängande och systematisk anordning av tros- och sedeläran i det hela är given, och bibeln har genomgående lagts till grund för de efterföljande lärdomarna. Detta är i sanning viktiga saker och

¹ Dock var ju ett analogt reformförslag givet av B. J. GLASELL redan 1867 (se mitt arbete I katekesfr., sid. 58 och 104), churu man *då* som *nu* motade alla »verkliga» reformförslag.

verkliga reformförslag, som icke någotdera genomförts, knappast vidrörts av någon av de kungliga kommittéerna på sjutton- och adertonhundratalet.

Och huru mycket gott har inte sagts om t. ex. rektor J. Johanssons försök (jfr uttalanden därom i Ny Tidning för kyrka och skola och i Folkskolans Vän 1911) — för att inte tala om 1:a häftet av min tros- och sedelära av 1908 (se därom i Folkskolans Vän, n:r 14, 1910), som nämnden inte ännu alls vidrört.¹ Men intet av dessa arbeten har av nämnden rekommenderats till någon uppmuntran.

Nämnden har givit en mycket omständlig utredning av »innehållet» eller grundtankarna i Luthers lilla katekes. Detta synes vara något gott, låt vara att vi väl hava Luthers »lilla» katekes direkt av honom själv utvecklad i hans »stora» katekes. Dock kan det ju icke skada med ytterligare belysning och utredningar därom, om ingen fara av dröjsmål med reform i katekesfrågan förefinnes. Men av allt att döma är dylik fara överhängande. Och behövdes en dylik utredning av »innehållet» i Luthers lilla katekes, så borde den givits på ett mycket »enklare» sätt och i annan »ordning» (jfr h. 4, 1913 av denna tidskrift).

Om nämnden ville ge en utredning av Luthers grundtankar i lilla katekesen, så hade nämnden bort i ordning utveckla lilla katekesen. Försöka vi t. ex. att få reda på huru nämnden vill ha tredje artikeln behandlad, så är det icke nog med att läsa sidorna 36—47, utan man måste ytterligare gå igenom rätt långa partier på skilda ställen, särskilt sid. 200—245, och ändock är man icke fullt säker på huru nämnden vill ha tredje artikeln behandlad. I detta sammanhang vill undertecknad hänvisa till mitt nu avslutade arbete: »Den kristna tros- och sedeläran i anslutning till Luthers lilla katekes i läseboksform.» Väl har jag något kastat om »huvudstycken» och »artiklarnas» inbördes ordning, så

¹ Nämnden infordrade dock även »partiella» försök. Och det hade varit värdefullt att redan vid arbetets början få något omdöme om angiven plan och syfte.

att det hela börjar med 1:a artikeln och slutar med 3:e artikeln. Men var sak har behandlats på sin plats (jfr den korta utvecklingen av 1913).

Nämndens arbete synes vidare vara av alltför stort omfång — »det avskräcker genom sin vidlyftighet», säger kontraktsprosten Ljungqvist. Dessutom är framställningen ofta oklar och meningarna ganska invecklade. Kunde icke allt, som säges sid. 200—245, ha sagts mycket enklare och tydligare på en 5 å 10 sidor?

Förvisso har nämnden i sina »Granskningar och synpunkter» (I katekesfrågan)¹ nedlagt ett drygt arbete, och många av nämndens uttalanden äro både riktiga och intressanta, så att de väl förtjäna att bliva beaktade och nog även komma att tillvaratagas, i trots av de svårigheter det möter att sammanfatta nämndens tankar, och i trots av den stora likgiltighet, som f. n. råder rörande katekesfrågan, så att ett »uppvaknande» härutinnan väl är av nöden (jfr Sv. Kyrkotidn., n:r 49, 1914). En sak, som är av allra största vikt och intresse, är nämndens ställning till *Luthers lilla katekes* och den förut gällande utvecklingen. Nämnden säger därom (se sid. 19): »Huru stor vikt det än ligger därpå att den kateketiska läroboken alltigenom får karaktären av en helgjuten och enhetlig konception, kommer den dock faktiskt alltid att medvetet eller omedvetet röja inflytandet av en lång föregående tradition, och den rätta självständigheten gentemot denna vinner man ej genom att försöka ignorera densamma.» Detta är ju alldeles rätt, liksom särskilt *Luther* leddes av en dylik tillvaratagande grundsats. Men hur har nämnden själv förverkligat dessa så riktiga grundsatser? I mitt förut nämnda arbete (Studier och tankar av år 1910) har jag mycket kraftigt hävdad anknytningen till Luthers lilla katekes (se sid. 56) med allt det goda, som däri innehålles. Detta gäller ännu mer mitt senare arbete (»I katekesfrågan»), som insändes till nämndens beaktande redan i början av år 1912.

¹ Jag begagnar om nämndens arbete denna titel, för att undvika förväxling med min historiska belysning i »I katekesfrågan».

Häri heter det (se sid. 32) om ifrågavarande spörsmål (om anknytningen till den föregående utvecklingen): »Vad som sagts till försvar för Luthers lilla katekes, träffar ock in på mycket av utvecklingarna till Luthers lilla katekes av Svebilius, Lindblom och även utvecklingen av 1878. Naturligen bör mycket från dessa utvecklingar med aktsamhet tillvaratagas» o. s. v. Och när nämnden (sid. 1—15) ogillar O. Bensows och P. E. Perssons förslag om en sammanslagning av bibl. historia och trosläran, då är detta ock samma tankar jag uttalar i mitt sistnämnda arbete (I katekesfr., sid. 5). Det heter där: »Ty jag tror icke på lämpligheten av en yttre sammanslagning av bibl. historia och katekes, som nyligen försökts av överläraren P. E. Persson (se härom Folkskolans Vän, n:r 21, 1910). Denna metod, som övergavs på 1880-talet, har visserligen åter försökts av lektor L. Bergström och O. Bensow samt nu senast av som sagt P. E. Persson. Dock tror jag i likhet med Folkskolans Vän, att en sådan lösning, som de försökt i katekesspörsmålet, vore allt annat än god och bleve till skada för både bibl. historien och tros- och sedeläran. Ty lika väl som vi skilja mellan filosofiens historia och logiken eller mellan pedagogikens historia och de särskilda ämnenas didaktik, lika väl bör nog bibl. historia och tros- och sedeläran tagas var för sig.» Vad angår frågan om *utanläsning*, som nämnden behandlar å sid. 25 f., så sammanfalla nämndens uttalanden rätt nära med vad jag skriver i mina »Studier och tankar» (sid. 53 f.); där det heter: »När man på 16- och 17-hundratalet skarpt opponerade sig emot utanläsningen, så var det emot detta tanklösa utanläsande. Och felet har varit, att sakerna ej klart fattats, då den förklarande eller resonerande läroboken saknats. Men när den finnes, när saken fattats på vad sätt det vara må, då må gärna både goda bibelspråk och lämpliga psalmverser, fattade i sitt sammanhang, läras utantill» o. s. v. Dock tror jag, att nämnden i denna punkt går något för långt, om den vill, att även »lärdomar» skola läras utantill. Det, som skall svaras med förståndet, bör

näppeligen göras till minnesläxor (jfr mina uttalanden här- om i Genmäle i Göteb. Stiftstidning, n:r 19 A, 1912). Ser ock, att Folkskolekommittén har samma mening, som jag här uttalat. Så heter det i kommittébetänkande IV, om folkskolan, sid. 85: »Till ordagrann utanläsning bör ej föreläggas barnen annat än Luthers lilla katekes, ett lämpligt antal bibelspråk, i enstaka fall sammanhängande stycken ur bibeln — samt valda psalmverser eller psalmer. Vid utanläsningen bör läraren taga hänsyn till olika lärjungars olika förmåga att inlära ordagrant», såsom ock nämnden (sid. 25) talar om »frihet att modifiera fordran på utanläsning efter den hos olika barn mycket olika läggningen i detta avseende». En fråga som väl först och främst bort utförligt utredas och även avgöras är, om det skall vara *en* eller *två* eller rent av *flera* böcker i ämnet. Redan 1874 uttalade biskop Björck, som sagt, den viktiga tanken, att det bör vara förutom en handledning en utvecklande läsebok. Det är denna tanke, jag betonat i mina »Studier och tankar» och särskilt utförligt behandlat å sid. 71 ff. i det till nämnden insända arbetet: »I katekesfrågan». Denna tanke om två böcker sammanfaller nog till en del med frågan om olika böcker för lägre och högre stadiet. Nämnden synes luta åt denna mening, som ju statsrådet Lindström anser rimligast. Men det är det egendomliga, att nämnden icke tagit bestämd position i denna fråga, så mycket mer egendomligt, som nämnden i sak praktiserat denna skillnad, i det den enbart behandlat det lägre stadiet och inte konfirmationsstadiet. Denna begränsning har ej lyckats väl. Ty som kontraktsprosten Ljungqvist med rätta påpekar, passar nästan intet av vad nämnden säger å sid. 47 ff. om »inledningen» in på lågstadiet. Vilken betydelse det har både för formen och innehållet att bestämma, om boken är ämnad för lägre eller högre stadiet, ligger väl således i öppen dag. Regeringens instruktion åt prof. Johansson 1904 talar bestämt om *två* böcker. Nämnden har ock behandlat de granskade arbetena under *två* typer, låt vara för samma

stadium. Nog är det rimligt, att det ock blir olika böcker för högre och lägre stadiet (jfr uttalanden av Hjelm, J. Johansson m. fl.). Jag har ju i nyssn. arbete mycket utförligt behandlat denna sak, och det hade varit önskvärt, att nämnden något vidrört dessa uttalanden. Ty det är förvisso en *huvudfråga*, det här är tal om (jfr »I katekesfrågan», sid. 71 f.). Det är ock en dylik lösning, jag sökt giva, *två* parallella förslag.

Detta räknar jag som allra väsentligast i katekesfrågan, att det blir minst *två* parallella förslag, en verklig utförd utveckling i läseboksform (jfr Luthers *stora* katekes) och en kortfattad handledning (jfr Luthers *lilla* katekes). Jämför ovan biskop Björcks uttalande 1874. Och så en annan sak.

Då nämnden så utförligt behandlat *innehållet*, borde väl, förutom *framställningssättet*, även en tredje *huvudpunkt*, nämligen frågan om *anordningen* eller gången i det hela, ha på liknande sätt utförligt utretts och diskuterats. Ty en bland de mest avhörda anmärkningarna mot Luthers lilla katekes har ju varit just den, att den *ej* bjuder på *ett* sammanhängande *helt* utan var för sig skilda stycken. Så har ju ock till en del varit fallet i den vanliga katekesen. Det var därför jag redan i min historiska belysning i katekesfrågan 1910 gjorde denna punkt till en särskild avdelning, som ytterligare bearbetats och belyses i motsvarande arbete 1912. Som jag i dessa arbeten visat, har det varit en genomgående strävan under århundraden att sammanbinda de olika huvudstyckena i Luthers lilla katekes till *ett* sammanhängande *helt*. (Jfr t. ex. Paulinus Gothus, Emporagrius, J. Möller, Dan. Nohrborg och Schartau m. fl., för att inte tala om allahanda dylika strävanden i Tyskland och Finland, t. ex. Lisco och Schauman m. fl.). Och den av biskopar och kyrkomöte i *Finland* sedan 1893 auktoriserade katekesen har en dylik enhetlig anordning av det hela.

Men nämnden har knappast alls ingått på denna sak, som dock borde vara rätt viktig. Ätminstone borde nämnden

ha någorlunda utförligt utrett även denna fråga och bemött såväl finnen *Schaumans* som undertecknads yrkanden i denna punkt.

Dessutom har sedan flera år tillbaka vid våra läroverk följts en annan anordning, ungefär den som jag förordat i min historiska belysning, med den skillnad, att jag tagit nådemedlen före tredje artikeln. Riktigheten i detta mitt förfarande framgår väl och styrkes av prof. *Quensels* uttalanden i hans arbete om tredje artikeln.¹

Flera av de utav nämnden granskade förslagen, både F. A. Johanssons och Branzells, ha ju ock en dylik hist. genetisk anordning.

Nämnden synes vara så noga med att varje huvudstyckes och varje artikels behandling blir riktigt »systematisk» (jfr sid. 246), varför då alldeles låta fara kravet på enhetlighet i det *hela*. Nämnden skriver alldeles riktigt (sid. 16): »Men i den meningen är dock dess (den kateketiska undervisningens) uppgift av systematisk art, att det här gäller att klargörande och fördjupande intränga i det inre, av alla tillfälliga faktorer oberoende sakliga sammanhanget mellan de olika momenten i den kristna trons innehåll, så att det *ej* för barnen må stå där som en summa tillfälligt utvalda, lösryckta satser, utan ömsesidigt stödja och uppbära varandra såsom delar av en inifrån sammanhållen, helgjuten enhet.» Pekar inte detta hän till det *helas* sammanförande till *ett* sammanhängande *helt*, som är raka motsatsen till skilda stycken och skilda huvudstycken, som förut varit fallet, och som så mycket blivit klandrat.

Då det är fråga om viktiga reformer i andra avseenden, i fråga om både »innehållet» och »framställningssättet» m. m., bör nog även en mer enhetlig plan genomföras (jfr I katekesfr., sid. 101 f., se ock min »korta utveckling»).

Den plan nämnden å sid. 109 antyder, först 1:a, sedan 3:e, så 4:e och 5:e huvudstyckena och därefter hela 2:a hu-

¹ Systematisk förberedelse till tredje artikeln kateketiska behandling, Göteb. 1887.

vudstycket, är väl föga lämplig och följes ej heller å sid. 305—312. Det synes vara på grund av nämndens motvilja för en dylik enhetlig anordning, som jag föreslagit, som nämnden flera gånger (se sid. 28 ff.) söker negera varje tanke på »bibl. historisk» anknytning hos Luther. Så vill nämnden (sid. 31 ff.) med all makt fränkänna Luther varje tanke på direkt bibl. historisk anknytning till 1 Mos. 1—2:4 vid 1:a artikeln. Väl är det riktigt, som nämnden säger, att Luther här ej vill ge en skapelseberättelse (jfr min trosf. I: 1, sid. 17), men detta hindrar ej att Luther »utgår från» skapelseberättelsen och även anknyter till själva artikelns ord. Jag finner det således rätt (jfr min korta utv., sid. 4) att här anknyta till hela skapelseberättelsen 1 Mos. 1—2:4. Och inte blott detta, utan när det är fråga om skapelsen, enkannerligen människan, då synes det både rätt och mycket lämpligt att därefter beröra syndafallsberättelsen 1 Mos. 3 (jfr Branzell och F. A. Johansson) och 1 Mos. 4 ff. om syndens utveckling och även (jfr min korta utv.) Rom. 5:12.

Som jag påpekar i min historiska belysning (I katekesfr., sid. 96), synes det alltså oegentligt att börja med buden och behandla synden, såsom nämnden vill, strax efter buden »innan» ännu vare sig »skapelsen» eller »människans väsen» i 1:a artikeln blivit behandlade. Av förut antytt skäl är det väl som nämnden (se sid. 40) även vid slutet av 3:e artikeln vill ha bort varje tanke på en eskatologi i egentlig mening. Denna skarpa opposition mot hävdvunnet betraktelsesätt strider ju mot »artikelns» tydliga slutord: »De dödas uppståndelse och ett evigt liv», liksom ock mot slutet av Luthers förklaring till 3:e artikeln: »Och skall på den yttersta dagen uppväcka mig och alla döda samt giva mig och alla trogna i Kristus ett evigt liv.» Sparas 3:e artikeln till sist, så komma ju dessa slutpunkter i 3:e artikeln mycket lämpligt vid slutet av läroboken (jfr min korta utv., sid. 115—118).

Att behandla eskatologien, som nämnden vill, vid 2:a artikeln, synes mig mindre lämpligt.

Vad nämnden säger å sid. 105 f. om J. Johanssons »inledning» om »Luther» synes mig kunna sammanfattas i önskemålet av en kyrkohistorisk kurs »före» tros- och sedeläran.¹ Folkundervisningskommittén har föreslagit en dylik kyrkohistorisk kurs, men mot slutet, d. v. s. i 6:e klassen i folkskolan. Vad nämnden säger å sid. 108 ff. är inte gott att fatta. Skulle inte uttrycket en »sammanfattning» av det viktigaste i bibeln gå an? då Luther själv efter trilogien i sin stora katekes (se mina studier och tankar sid. 56) säger: »Alldenstund i dessa trenne stycken (buden, tron och Fader vår) allt vad som i den heliga skrift innehålles och avhandlas är i en summa författat och sammandraget!» Fabricius säger ock om Luthers lilla katekes: »Scripturæ succus et sanguis est, *intentio et summa*» etc. Att vi i bibeln hava en enhetlig gudsuppenbarelse, det är ju alldeles rätt. Men detta hindrar icke att man kan tala om sanningar i bibeln och om en sammanfattning av dem. Det är ju för övrigt, som synes, så Luther själv uttrycker saken. (Jfr: I katekesfr. sid. 24.)

Efter dessa allmänna anmärkningar skola vi en annan gång försöka ge ett referat och en granskning av nämndens uttalanden i fråga om den metodiska gången i det enskilda.

C. A. Bergström.

¹ Jfr framlidne Dr S. A. FRIES' förslag (se: »Konfirmationsundervisning», sid. 6, 7).

Folkundervisningskommitténs Betänkande IV.

Folkskolan.

Underdånigt utlåtande

av

A. R. ALVIN,
Folksk.-insp.

Med stort intresse har jag studerat detta Betänkande.

Folkundervisningskommittén har med afseende på »Folkskolan» begränsat sin uppgift »att afgifva yttrande angående den väckta frågan om en organisation i praktisk riktning af vårt folkbildningsväsen samt inkomma med förslag till de åtgärder, som kommittén i berörda afseende kan finna erforderliga», till att redogöra för folkskolans nuvarande organisation och angifva några åtgärder för dess förbättring samt framställa förslag till ny undervisningsplan för ett par af de bättre skolreformerna.

De betydande brister, som vår nuvarande folkskola föret, säger kommittén, äro att söka icke så mycket i arbetet i folkskolan som icke mera i de yttre villkoren för hennes verksamhet, d. v. s. i de organisatoriska förhållandena,

- 1) barnens för tidiga afgang från folkskolan,
- 2) den årliga läsetidens korthet, och
- 3) den mängd af underhaltiga skolformer, som nu finnas på landsbygden.

På sid. 20—21 säger kommittén: »För folkskoleväsendets förbättring i organisatoriskt afseende är tillgången på lärarekrafter af väsentlig betydelse. För närvarande är utvecklingen på många trakter nära nog omöjliggjord helt enkelt till följd af lärarbrist. Det gäller framför allt landsbygden. Enligt kommitténs utredning belöpte sig bristen på fullt kompetenta lärare för folkskolorna vid 1910 års början sannolikt till öfver 900 lärarekrafter, och en efter enahanda grunder inom K. Ecklesiastikdepartementet verkställd senare undersökning har gifvit vid handen, att nämnda brist vid 1912 års slut icke i nämnvärd mån minskats.» Kommer nu därtill, att det finnes omkring 2,300 mindre folkskolor, i hvilka all undervisning meddelas af småskolelärarinnor, så hafva vi öfver 3,000 folkskolor och mindre folkskolor, där undervisningen bestrides af icke kompetenta lärarekrafter. Hur man skall kunna råda bot på detta missförhållande, som uteslutande drabbar landsbyggdens skolor, därom har kommittén icke med ett ord gjort ens en antydan.

När nu de betydande bristerna hufvudsakligen äro att söka i de organisatoriska förhållandena och dessa icke kunna afhjälpas, torde det icke vara mycket värdt att komma med förändringar i arbetet i de skolor, för hvilka inga kompetenta lärarekrafter kunna vinnas, äfven om med de förhöjda statsbidragen församlingarna skulle kunna vara villiga att göra förbättringar i sitt skolväsen. Ty det är ett sorgligt faktum, att småskolelärarinnor, som sköta folkskolor och mindre folkskolor, i de allra flesta fallen, huru nitiska de än äro, icke kunna drifva folkskolebarnen synnerligen mycket öfver en väl situerad och väl skött småskola.

Under den tid jag varit folkskoleinspektör har jag sträfvat efter att förbättra skolväsendet i de olika skoldistrikten på landsbygden dels genom att på folkrikare platser införa heltidsläsning enligt skolformerna Lit. A och B, dels genom att få de öfverbefolkade mindre folkskolorna förvandlade till

folkskolor. I förra fallet har det gått mycket bra att få lärarekrafter, i senare fallet har man väl byggt folkskolehus, t. o. m. utmärkta sådana, och inrättat folkskolor, men det har icke varit möjligt till följd af lärarebrist att få dem besatta med ordinarie lärarekrafter. Jag har därför från flere håll lidit smälek, men ansett mig kunnat försäkra, att om skoldistriktet förbättrade sitt skolväsen, skulle nog vederbörande sörja för att tillräckligt med lärarekrafter utbildades. Men både jag och skoldistriktet hafva i detta hänseende blifvit besvikna.

Det är ju mycket lätt att föreskrifva, både att lärotiden förlänges, och att barnen icke i otid lämna skolan, men huru skall det kunna rådhas bot på lärarebristen, då, såsom man säger af skolpolitiska skäl, seminarierna begränsa mycket mer, än som behöfligt är, de inträdessökandes antal, och motioner i riksdagen om utbildning af småskollärarinnor till folkskollärarinnor med lägre kompetens men dock användbara för landsbygdens sämre lottade folkskolors behof afslås? Det är icke nog med att få väl utbildade lärarekrafter för de större samhällena, landsbygdens behof af dugliga lärarekrafter måste också tillgodoses.

Folkundervisningskommitténs fullständiga brist på omtanke för landsbygdens sämre lottade skolor visar sig också däruti, att den vid undervisningsplaners upprättande icke tagit någon hänsyn till sådana skolor, som genom lokala förhållanden och medellöshet betinga helt andra anordningar än bättre lottade distrikts skolor, utan i stället blott hemställt, »att i folkskolestadgan måtte komma att angifvas, hvilka skolformer äro att anse såsom normala, och i hvilka fall andra skolformer må vara tillåtna, samt att normalplanen uppställas på ett sådant sätt, som tydligt angifver, hvilka skolformer äro att betrakta såsom normala, och hvilka icke äro att anse som sådana.»

Folkundervisningskommittén menar dock icke, att de organisatoriska bristerna äro de enda, som vidlåda vårt folkskoleväsen, utan att det jämväl behöfves förbättringar i

själfva undervisnings- och uppfostringsarbetet i folkskolan, och tager därför vid uppställande af undervisningsplanen i skärskådande tre mycket diskuterade frågor:

1. Om mångläseriet i folkskolan,
2. Om undervisningens omläggning i mera praktisk riktning,
3. Om lärjungarnas fysiska omvårdnad och utbildning.

I afseende på den första frågan om mångläseriet kommer kommittén till det resultat, att intet af de i folkskolan förekommande ämnena kan utan skada för de ungas bildning undvaras, hvarföre den icke kan föreslå »vare sig någon ökning eller någon minskning i antalet af folkskolans läroämnen», utan föreslår i stället en begränsning af kunskapsinnehållet inom de olika ämnena, hvarvid kristendomsämnet, skolans yppersta bildningsmedel, på ett olyckligt sätt fått sitta emellan, och talar om en koncentration, hvarigenom de mest olika ämnen sammanföras under namnet hembygds-kunskap, hvarunder i en behaglig oreda allt, som finnes mellan himmel och jord, skall sammanföras och på kåserande sätt meddelas barnen af därför föga utbildade lärarekrafter, åt hvilkas »pedagogiska förstånd och takt» både begränsning och koncentration af det hopade lärostoffet helt och hållet skall öfverlämnas.

Under en nioårig inspektionsverksamhet har jag gjort den erfarenhet, att det redan är svårt att få ämnet »*äskådningsöfningar*» infört på småskolans läsordning, och att det behöfves oupphörliga och tidsödande instruktioner att få småskolelärarinnorna att i någon mån förstå betydelsen och nyttan af dessa öfningar, som icke ingått i deras utbildning. Att då på småskolans läsordning för de 2 årsklasserna införa respektive 6 à 5 timmar till hembygds-kunskap och taga dessa timmar från småskolans öfriga ämnen, måste, hvad landsbygdens småskolor beträffar, vara högst olyckligt. Den som hört, huru väl i allmänhet våra småskolelärarinnor sköta undervisningen i kristendom, med hvilket lefvande intresse och med hvilken andakt de små

barnen följa med berättelserna ur såväl gamla som nya testamentet, och huru rika tillfällen till religiös och etisk fostran denna undervisning gifver, kan icke annat än med sorg i hjärtat se, huru denna minskning av kristendomsämnets timantal till förmån för s. k. hembygds-kunskap så ifrigt förordas, gent emot de sakkunniga, af kommitténs flertal, d. v. s. folkskolemännen i kommittén.

Hvad vidare den andra frågan beträffar, om undervisningens omläggning i mera praktisk riktning, har kommittén uttalat den sanningen, att »skolan får se till, att den kan gifva det *allmänna underlag* af kunskaper och färdigheter, på hvilket en framtida facklig undervisning kan bygga». Och det är en sanning också hvad kommittén vidare säger: »Barnskolan bereder bäst för de kommande lifsuppgifterna, hvilka dessa än må blifva, om den låter barnet vara barn och ställer sig som mål att främja dess sunda allsidiga utveckling till kropp och själ genom de kunskaper och sysselsättningar, som med hänsyn till innehåll och form därtill äro bäst tjänliga». Dock tror jag icke, att den s. k. hembygds-kunskapen skall kunna allt detta uträtta och göra skolan praktisk, utan att alla skolans läroämnen, på ett praktiskt sätt meddelade, kunna vara i den mening praktiska att de äro af betydelse för det kommande lifvet.

Här möter oss åter kommitténs obekantskap med och bristande förståelse af landsbygdens skolor och landsbygdens säregna förhållanden. Barnen böra uppfostras att bli dugliga för det arbete, som väntar dem i de förhållanden, under hvilka de lefva. Landsbygdens jordbrukande befolkning behöfver tidigt få sina barn inöfvade i hemmens sysselsättningar, om de skola få kärlek till desamma. De äro icke bortklemade och böra icke bortklemas. För dessa barn, som mången gång i glest befolkade trakter hafva ända till en half mils skolväg och därutöfver, kan stundom skolgång hvarannan dag vara den enda lämpliga, om man tar hänsyn till barnens både fysiska och intellektuella välbefinnande, och hvarannan dag sysselsättning med arbeten

af hvarjehanda slag i hemmen, och detta senare tidigt nog. De tåla också i allmänhet vid en läxa och hafva också i regel ambition att lära sig den. Det har mången gång väckt min förvåning, att samtidigt som dessa barn vänja sig vid nyttigt arbete i hemmen, de i skolan visa framsteg i teoretiska kunskaper, som icke stå efter heltidsläsande skolors barn. Man måste taga vara på och omhulda äfven dessa skolor, som i bästa mening äro »arbetsskolor», något som ju kommittén älskar, och i hvilka barnen icke få sakna själfverksamhet utan verkligen fostras till arbetsdugliga och samhällsnyttiga medborgare i högre grad, än som är möjligt med bortklemade stadsbarn.

Beträffande den tredje frågan, om lärjungarnas fysiska omvårdnad och utbildning, torde man icke heller här böra lämna landsbygdens skolor och dessas säregna förhållanden å sido. Barnen här skola äfven under hvarje årstid besöka skolan. Vintertiden hafva de, särskildt i glest befolkade trakter, ofta ganska svårt att delvis på obanade vägar och stigar under snö- och slaskväder komma till den aflägsna skolan utan att vara mer eller mindre frusna och genomvåta, och under regniga somrar och höstar är det också ofta svårt för dem. Vid sådana tillfällen bör man först och främst se till, om man gör allvar med lärjungarnas fysiska omvårdnad, att barnen åtminstone ha att tillgå torra strumpor och skor och få de våta kläderna torkade, för att de icke skola taga skada till sin hälsa. Dessutom är hvad kommittén yttrar och föreslår om gymnastik, lekar och idrott väl behöfligt och förtjänar att beaktas. Man behöfver blott se på vår allmoges hållning för att finna, huru väl den alltifrån barndomen behöfver en allsidig och fullt korrekt gymnastisk behandling.

I afseende på lärokurser, kursplaner och timfördelning i de olika läroämnena vill jag fatta mig kort.

Beträffande ämnet *kristendoms-kunskap* kan jag icke annat än djupt beklaga, att kommitténs flertal icke förstått eller velat taga hänsyn till, hvad sakkunskapen på detta område

med så öfvertygande kraft både i professor Einar Billings och prosten C. R. Sundells Betänkandet åtföljande bilagor framhållit, nämligen att den kristna tros- och sedeläran, sådan den är framställd i Luthers lilla katekes, är af oersättlig betydelse för barnens kristliga uppfostran, och att den behöfver tillräcklig tid för att af barnen på ett tillfredsställande sätt inhämtas.

Till alla delar instämmer jag därför i de yrkanden prosten Sundell framställt såväl med afseende på den kateketiska undervisningens begynnande senast i fjärde årsklassen som ock om ökningen af kristendomstimmarnas antal i småskolan och folkskolan.

Och i likhet med reservanten Tigerschiöld anser jag, att den föreslagna »textboken» är olämplig och måste uttränga bibelläsningen, som ju dock kommittén vill lägga till grundval för kristendomsundervisningen. Bibelläsningen skall utan allt tvifvel mera befordras genom en väl affattad biblisk historia, som tillika kan gifva barnen en fast kunskap och reglera lärarens undervisning. De timmar, som ytterligare behöfvas för kristendomsämnet, kunna utan skada tagas från hembygdskunskapen under de 3 första skolåren och från grammatikundervisningen i modersmålet under de 3 sista skolåren.

Hvad räkning, geometri och historia beträffar, synas mig lärokurserna vara allt för knappa i de lägre klasserna, där de godt kunde ökas något, för att icke sista skolåret skall blifva allt för öfverlastadt af lärostoff, hvilket alldeles särskildt gäller historia, som bör läsas redan i tredje årsklassen, om icke kunskaperna i detta ämne skola blifva allt för otillfredsställande och ytliga.

Hembygdskunskapen har allt för rikligt blifvit tillgodosedd med timmar, och bör undervisningen i detta ämne upphöra till och med småskolan, och naturlära och geografi få sin själfständiga och välbehöfliga plats redan i tredje skolåret, för att det skall blifva något bevändt med dessa viktiga läroämnen, och för att icke hälsolära och män-

niskokroppens byggnad och lifsförrättningar skola behöfva uppskjutas såsom oviktiga och endast flyktigt behandlas under sista skolåret.

I allmänhet får man den uppfattningen vid genomläsandet af de olika läroämnenas kurs- och timplaner, att då kurserna äro rätt knappa i de lägre klasserna, de så hopas i sista årsklassen, att det behöfves två år för att få dem någorlunda fullständigt behandlade, och att således kurserna äro afsedda icke för sexårig utan för sjuårig folkskola.

På grund af hvad jag här i korthet anført kan jag icke i underdånighet tillstyrka, att Folkundervisningskommitténs betänkande IV Folkskolan, i den form det nu föreligger, läggas till grund för en omorganisation af vårt folkskolväsen.

Ålems pedagogi.

Några blad ur dess 250-åriga historia

av

Gideon Sandahl.

(Forts.)

I. Allmän historik.

En angelägenhet, som särskilt intresserade Dahlberg, var spörsmålet om anskaffande av tidsenlig och tillräcklig undervisningsmateriell. Huru stort nit flere av skytteanska skolans inspektorer i denna egenskap än må hava ådagalagt, var det nämligen med avseende på materiellen vid Dahlbergs tillträde av allt att döma rätt illa beställt. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av den redogörelse för skolans verksamhet, som han den 2/6 1875 avgav. Däri uttalar han sig nämligen bland annat på följande sätt: »Undervisningsmaterielen, som till största delen utgöres af en samling gamla, utslitna och odugliga böcker, tabeller och kartor, har icke under läsåret undergått annan förändring, än att sångtaflan blifvit ommålad.» Detta helt säkert lika berättigade som ampra uttalande föll emellertid, naturligt nog, ej skolrådet i smaken. I sitt protokoll av den 13/6 1875 gör det nämligen till sitt självförsvar den invändningen, »att icke all undervisningsmaterielen består af odugliga saker utan utgöres af tillräckligt antal läsböcker för skolan och goda kartor m. m., samt att läraren icke tillkännagifvit något behof af annan undervisningsmateriel», varjämte skolrådet begagnar tillfället att mot Dahlberg framställa den anmärkningen, att »kristendomsundervisningen synes inskränkt till alltför ringa omfång, då endast de i Hultkrantz' kateches med större stil utmärkte stycken varit föremål för undervisning». I sak

fann sig emellertid skolrådet böra giva Dahlberg rätt, vad frågan om undervisningsmateriellen angick. Detta bevisas därav, att år 1875 inköptes böcker och kartor för 160 kr. 75 öre samt år 1876 diverse materiell för 66 kr. 57 öre. Ävenledes började man — tvivelsutan på Dahlbergs initiativ — se sig om efter möjlighet att anskaffa premier åt lärjungar i pedagogien, som därav gjort sig förtjänta. Frågan härom behandlades på ett skolrådssammanträde, som hölls den 4/7 1875. Enär av pedagogens lön under tiden f. o. m. den 1/5 1873 t. o. m. den 1/2 1874, då platsen var vakant, en besparing på 361 kr. 50 öre uppkommit, beslöt skolrådet förfråga sig hos domkapitlet, huruvida utav dessa medel 100 à 200 kronor kunde få avsättas till en fond, varå räntan årligen skulle användas »till inköp af böcker eller andra tjänliga föremål att utdelas såsom belöningar till de Skytteanska skolans lärjungar, som mest utmärkt sig för flit, framsteg i kunskaper och goda seder». Anledningen till denna förfrågan vore, att visserligen å ena sidan enligt K. M:ts föreskrift av den 31/5 1875 ovannämnda besparing skulle »användas till anskaffande af erforderlig undervisningsmateriel» för skolan, men att å andra sidan skolrådet hyste den övertygelsen, att församlingen även under kommande tider skulle själv bekosta den materiell, som skolan kunde behöva. Härpå svarade domkapitlet, att det visserligen ej kunde göra någon ändring i vad K. Maj:t föreskrivit, men att detta dock ej hindrade, att vad församlingen under den tid, omförmälda medel räckte för bekostande av nödig materiell, kunde vilja för materiells anskaffande ytterligare anslå, finge för det av skolrådet angivna goda ändamålet användas.

Den 6/3 1878 beslöt domkapitlet »af förekommen anledning» att »anmoda och förordna» seminarieriktorn K. A. Kastman att »inspektera Skytteanska skolan» och »till domkapitlet inkomma med berättelse om tillståndet i nämnda skola». Till åtlydnad härav anställde Kastman inspektion

den $20\frac{2}{3}$ s. å. I sin berättelse därom andrager han huvudsakligen följande:

1. *Läraren.* Den av skolrådet åt Dahlberg lämnade tillåtelsen att för vårterminen 1878 »såsom sitt biträde i skolan» anställa en småskollärarinna hade av honom så begagnats, att han »intill dagen för inspektionen ej på något sätt lagt hand vid skolans ordnande eller deltagit uti undervisningen». Den tillförordnade lärarinnan syntes inspektören i trots av »synnerligen goda insikter och framstående förmåga att desamma meddela» ändock »ej ega kunskaper uti de särskilda läroämnena och deras metodik till den omfattning, som en högre folkskola nödvändigt kräver hos sin lärare».

2. *Eleverna.* Höstterminen 1877, då Dahlberg själv undervisade, inskrevos 9 barn, av vilka stundom även utan tvingande skäl ej flera än 3 voro närvarande. Vårterminen 1878 (då Dahlberg var tjänstledig), voro däremot 40 barn i skolan inskrivna.

3. *Undervisningen.* I modersmålet och kristendom, särskilt i det senare ämnet, hade undervisningen befunnits god. I räkning saknade lärarinnan tillräcklig insikt. I sång, gymnastik, geometri och trädgårdsskötsel meddelades ej någon undervisning alls. Ämnet geografi säges vara »ganska omsorgsfullt behandladt», men rörande historieundervisningen uttalas ej något allmänt omdöme. I naturlära syntes barnen »vara rätt förtrogna med det, som blifvit behandladt». »Linearteckning öfvades, ehuru till ringa omfång.» I det hela befanns undervisningen vara »mera anlagd på kunskapers meddelande än på själsodling».

Detta Kastmans utlåtande blev i sinom tid av domkapitlet remitterat till skolrådet i Ålem, varjämte rådet anmodades »deröfver inkomma med förklaring». Av densamma framgår, dels att inspektören — tvivelsutan av mot Dahlberg ovänligt stämda personer — partiellt blifvit förd bakom ljuset, dels ock att skolrådet sin plikt likmätigt ärligen tog Dahlberg i försvar mot obefogade anmärkningar. Däri fram-

hålles nämligen till en början, att med frånräkning av höstterminen 1877 lärjungeantalet under Dahlbergs tjänstgöring varit ungefär lika stort som då han haft vikarie. Vad för övrigt den ringa frekvensen under sagda hösttermin beträffade, sökte skolrådet även däröver avgiva en i möjligaste måtto tillfredsställande förklaring och således jämväl i fråga om detta skenbart underliga förhållande »tyda allt till det bästa». Men i skolrådets förklaring framhålls ock till Dahlbergs rättfärdigande, att han visserligen under vårterminen 1878 enligt skolrådets medgivande icke deltagit i undervisningen men dock därunder lagt hand vid skolans ordnande, vadan alltså inspektören »ögonskenligen varit i detta afseende missledd genom oriktiga honom gjorda meddelanden». Då emellertid en på folkskoleinspektionens område så förfaren och med ortens förhållanden så bekant person, som Kastman var, kunde bliva »missledd» i fråga om en skola, som stod, så att säga, under allmänhetens kontroll, huru mycket lättare går det då ej för illviljan att i en med förhållandena obekant inspektörs ögon nedsätta en av ett eller annat skäl misshaglig lärare, som verkar i en avkrok?

Ehuru emellertid skolrådet i Ålem denna gång fann sig böra taga Dahlberg i försvar, så kan dock förhållandet mellan honom och församlingen i det hela och i synnerhet på 1880-talet icke sägas hava varit gott. Orsaken härtill är nog förnämligast att söka i den omständigheten, att Dahlberg, som på grund av klen hälsa gång efter annan behövde tjänstledighet, ej ville finna sig i de krav rörande vikariernas arvode, som skolrådet å församlingens vägnar på honom ställde. Han betonade, att hans inkomster av pedagogtjänsten vore för små, för att han skulle kunna själv avlöna sin vikarie, församlingen åter menade, att så alls icke vore fallet, och att fördenskull Dahlberg både kunde och borde av egna medel bestrida vikariens arvode. Detta gav — särskilt omkring mitten av 1880-talet — anledning till en livlig skriftväxling mellan Ålems kyrkostämma, skolråd och kyrkoherde, kontraktsprosten Theodor Emanuel Ringberg, å den

ena sidan samt Kalmar domkapitel å den andra. Men så kom härtill även en annan omständighet, som förvärrade situationen. Saken var följande. Den ²⁵/₁₁ 1874 hade domkapitlet stadfäst ett nytt, efter dåtidens förhållanden avpassat »Reglemente för Skytteanska skolan i Ålem». § 2 i detta reglemente lyder sålunda: »I förhållande till socknens öfriga läroinrättningar bör Skytteanska skolan utgöra en högre afdelning af församlingens skolväsende och till följd deraf icke mottaga andra barn, än som i annan skola eller i hemmen åtnjutit undervisning till det kunskapsmått, som enligt Kungl. Stadgans 7 § minst erfordras för afgang från folkskola.» Nu hade Ålems församling emellertid fått klart för sig, att ifrågavarande § i reglementet ej längre vore tillämplig, och att Skytteanska skolan borde även officiellt förvandlas till en vanlig folkskola. Av dessa skäl hänvände sig församlingen i slutet av 1886 till K. M:t med anhållan om nådigt bifall till denna förändring. På sedvanligt sätt remitterade K. M:t handlingen till domkapitlet i Kalmar för yttrandes avgivande. Sedan domkapitlet i sin ordning inhämtat vederbörande folkskoleinspektörs åsikt angående ålembornas hemställan, framlade det i en utförlig skrivelse till K. M:t av den ²/₃ 1887 sin egen mening i denna fråga. Denna skrivelse är i *ett* avseende märklig. Domkapitlet uttalar nämligen däri en öppen anklagelse mot Ålems församling och dess skolråd att icke i avseende på den skytteanska pedagogien hava rätt bevakat sina egna intressen. Dess ord härom lyda sålunda: »I stället att söka drifva den nu så ifrigt klandrade läraren att med flit och allvar sköta sitt kall, har man, åtminstone tidtals, nöjt sig med att han skött kommunens gemensamma angelägenheter. Vid detta förhållande torde församlingen själf i icke oväsentlig mån bära skulden därför, att undervisningen i pedagogien ej burit den frukt, som skäligen varit att vänta.» Sålillvida tar följaktligen domkapitlet Dahlberg i försvar, att det framhåller församlingens egen slapphet i fråga om kontrollen såsom en allt annat än oviktig anledning till det

mindre goda resultat, som den skytteanska läroanstalten under de närmast föregående åren åstadkommit. På vissa villkor angående dels utarrenderandet av de till pedagogens avlöning anslagna gårdarna, dels församlingens framtida byggnadsskyldighet för skolans räkning förordar domkapitlet emellertid ålembornas hemställan till nådigt bifall. K. M:ts resolution, daterad den ²⁶/₈ 1887, gick ock i den riktning, som av domkapitlet föreslagits. De två första momenten i det kungl. brevet föreskriva nämligen, »att den s. k. pedagogien i Ålems församling skall vid den nuvarande lärarens afgang förändras till en folkskola med benämning den Skytteanska skolan», och »att läraren i denna skola skall tillsättas enligt de i folkskolestadgan gifna bestämmelser.» — Härmed ha vi alltså hunnit fram till slutet av den skytteanska pedagogiens historia i egentlig mening eller — noggrannare uttryckt — till berörandet av den kungl. skrivelse, jämlikt vilken Ålems pedagogi skulle förlora den särställning bland rikets folkbildningsanstalter, som den i 250 år innehaft. Innan emellertid K. M:ts resolution i ärendet blivit utfärdad, hade Dahlberg tydligen fått klart för sig, i vilken riktning den skulle komma att gå, ja, han betraktade saken till och med såsom officiellt avgjord mer än en månad, innan den kungl. resolutionen utfärdades. Detta framgår av den skrivelse, han den ¹⁹/₇ 1887 till domkapitlet avlät. I denna klagar han däröver, att »Ålems församling tvärtemot Högvördiga Domkapitlets reglemente för Skytteanska skolan förvandlat denna skola till en vanlig folkskola». Därjämte anhåller han, att, då han »hvarken sökt någon folkskolläraretjänst eller blifvit tillsatt att vara folkskollärare», och då hans »krafter dessutom icke räcka till att sköta en vanlig folkskola», tjänstledighet måtte bliva honom beviljad, samt att, när hans inkomster vore små, församlingen måtte förpliktas att »sjelf bekosta vikariearvodet, intilldess skolan blifver återställd i öfverensstämmelse med Högvördiga Domkapitlets reglemente för densamma». Över denna skrivelse infortrade domkapitlet yttrande

av såväl skolrådet i Ålem som ock Ålems församling. Skolrådet vitsordade Dahlbergs av honom själv framhållna oförmåga att sköta en vanlig folkskola och tillstyrkte fördenskull hans ansökan om tjänstledighet. Däremot fann det sig ej kunna gå in på hans fordran, att församlingen skulle betala hela vikariatsarvodet, utan yrkade, »att Dahlberg måtte förpliktas att med 600 kronor bidraga till vikariens aflöning.» Församlingen åter instämde till alla delar i vad skolrådet anförde. Med anledning härav resolverade domkapitlet den 3/s 1887, att den sökta tjänstledigheten skulle beviljas, men att, då församlingen icke mot sitt bestridande kunde därtill förpliktigas, Dahlberg skulle till sin blivande vikarie utbetala årligt arvode till det belopp, skolrådet föreslagit, d. v. s. 600 kronor. Denna summa hade han för övrigt redan den 23/12 1884 skriftligen förbundit sig att årligen till skolrådet i Ålem utbetala, så länge han komme att åtnjuta ledighet från sin befattning. Uppenbarligen kände sig emellertid församlingen obehagligt berörd av ovan citerade § 2 i det för pedagogien då gällande reglementet av den 25/11 1874. På samma e. o. kyrkostämman, då den avgav sitt utlåtande över Dahlbergs ansökan om tjänstledighet, beslöt den nämligen ock på skolrådets förslag »att hos Högvärddiga Domkapitlet värdsammast anhålla, att det för församlingens öfriga folkskolor stadfästade reglementet måtte i sin helhet föreskrifvas till efterlefnad äfven i Skytteanska skolan, samt att sistnämnda skola måtte ställas under Folkskoleinspektörens tillsyn». Bifölles denna hemställan, skulle nämligen därigenom även den särskilt förargliga § 2 i pedagogiens reglemente försvinna. Det förefaller emellertid, som om församlingens kyrkoherde antingen ej vågat hoppas på domkapitlets bifall till denna begäran i hela dess vidd eller ock ej ansett nödvändigt, att *hela* reglementet slopades, blott man finge meranämnda § 2 struken. I en personlig, samtidigt med protokollet vid ovanberörda e. o. kyrkostämman till domkapitlet avlåten skrivelse framhåller nämligen

kyrkoherden vikten av att »åtminstone 2 §¹ i det för skolan nu gällande reglementet af Högvärddiga Domkapitlet upphäves». Ty om ej detta skedde och domkapitlet betraktade Dahlbergs tjänstledighetsansökan såsom villkorlig, så skulle — enligt kyrkoherdens mening — detta hava till följd, att Dahlberg förklarade sig själv ämna tjänstgöra och då »icke mottaga några andra barn än sådana, som tagit afgangsexamen från någon af de öfriga folkskolorna». Men detta vore blott så mycket mer betänkligt, som i ty fall antagligen ej något enda sådant barn skulle anmäla sig att gå i Skytteanska skolan. Domkapitlet ställde sig emellertid avvisande till såväl den ena suppliken som den andra. Dess uttalande härom i protokollet den 17/s 1887 lyder nämligen sålunda: »Då redan förut väckt fråga om ändring af Skytteanska skolans uppgift och verksamhet är beroende på Kungl. Maj:ts pröfning, fann Domkapitlet denna framställning icke för närvarande kunna föranleda till någon Domkapitlets åtgärd.»

Se vi nu tillbaka på hela denna strid mellan Dahlberg och Ålems församling, så finna vi, att församlingen visst icke alltigenom hade rätten på sin sida. Ty nekas kan ej, att en omläggning av Skytteanska skolan under Dahlbergs tid ägde rum, och att Dahlberg ej utnämns till folkskollärare i vanlig mening. Visserligen sökte skolrådet bortförklara Dahlbergs påstående, att församlingen i strid med gällande reglemente »förvandlat» skolan »till en vanlig folkskola». I detta syfte förklarar det bland annat, att föreskriften i § 2 av reglementet »mera torde kunna betraktas såsom ett önskningsmål än såsom något bestämdt lagstadgande». I samma syfte betonar det ock omöjligheten av att låta skolan vara en-klassig, under det reglementet stadgar, att »intagning i skolan sker vid början af hvarje termin», varjämte det söker försvara sin åtgärd med att hänvisa på det svaga resultatet av Dahlbergs undervisning. Men så länge § 2 i reglementet kvarstod, kunde skolrådet ej förneka riktig-

¹ Kursiverat av mig.

heten av Dahlbergs åsikt, att skolan genom församlingens ingripande fått en annan karaktär, än den enligt reglementet borde ha. Och om det visade sig, att bokstavlig tillämpning av reglementets föreskrifter i någon punkt skulle leda till absurditeter, var väl Dahlberg skulden därtill? För övrigt må i detta sammanhang erinras om domkapitlets ovan citerade ampra kritik av det sätt, varpå församlingen, åtminstone tidvis, övervakat skolan och det arbete, som där utfördes. Det tycks verkligen, som om församlingen hade bort i denna fråga underkasta sig en ej alltför ytlig självvrannsaking, innan den framställde sina klagomål mot läraren. Huruvida och under sådant förhållande i vad mån däremot församlingen kunde hava rätt i sin vägran att själv helt och hållet avlöna Dahlbergs vikarie, saknar jag möjlighet att avgöra. Det förefaller emellertid, som om domkapitlet ej varit fullt övertygat om det rättmätiga härutinnan. Såsom ovan relaterats, förklarar det nämligen, att församlingen *icke mot sitt bestridande kan förpliktas* att utbetala vikariens arvode. Men detta är väl ändock ej detsamma som att erkänna församlingens vägran såsom i allo fullt och oemotsägligt berättigad.

Härmed har jag hunnit fram till slutet av den skytteanska pedagogiens allmänna historik. Att i densamma en mängd »luckor» förekomma, är visserligen sant. Men härvid må bemärkas, dels att Kalmar domkapitels arkivalier utgjort min enda kunskapskälla, dels att en mera ingående framställning av skolans öden svårligen torde kunna påräkna något allmänna intresse. Min avsikt har också redan från början varit, att uppsatsen över Ålems pedagogi skulle utgöra blott »några blad ur dess 250-åriga historia», något, som ock i överskriften angives.

I det följande vill jag nu övergå till att meddela några biografiska notiser om och — i de relativt få fall, där det varit mig möjligt — jämväl en antydan till karakteristik av de personer, vilka i egenskap av ordinarie lärare under längre eller kortare tid varit anställda vid Ålems pedagogi.

(Forts.)

J. FR. LUNDGREN.

Kort efter sedan manuskriptet till detta häfte blivit insänt, ingick underrättelse, att förre rektorn vid Stockholms folkskoleseminarium Fr. Lundgren den 25 januari avlidit.

Lundgren var en beprövad skolman, som ägnat hela sin lärareverksamhet åt folkskolans och seminariets tjänst. Han genomgick först Uppsala folkskoleseminarium och mottog där under djupa intryck av rektor Norlén, med vilken han sedan med starka vänskapsband var fäst under hela dennes livstid. Hans nästan barnsliga kärlek till sin gamle lärare framlyser särskilt i den utförliga biografi, som han efter Norléns död författade (W. Norlén. Anteckningar om hans förflutna tid).

Lundgren tjänstgjorde först tvenne år såsom lärare vid folkskolan och likaledes två år såsom vikarie vid seminarierna i Uppsala och Falun.

Sedan Lundgren år 1881 tagit fil. kand. examen, utnämndes han 1882 till adjunkt vid Stockholms seminarium och 1891 till rektor därstädes och tjänstgjorde i denna egenskap till 1 juli år 1913, då han avgick med pension.

Åren 1895—98 var han folkskoleinspektör, och vid de två sista kyrkomötena var han lekmannaombud för norra delen av Göteborgs stift. År 1903 blev han riddare av K. Nordstjärneorden.

Av det stora antal skrifter, Lundgren utgivit, hava hans tills. med W. Norlén förf. Biblisk historia för folkskolan, Kateketisk handbok och Handbok till bibliska historien vunnit

mest spridning. Åren 1885—87 redigerade han Folkskolans Vän, som han grundade, och 1892—96 Tidskrift för folkundervisningen.

Det är många generationer av lärarinnor, som fått tillgodogöra sig Lundgrens grundliga undervisning och erfarna ledning. Han hade visserligen stora fordringar på sina elever, men de insågo, att det var för deras eget bästa han arbetade, och säkerligen erinra de sig nu med tillgivenhet och saknad sin gamle lärare. Seminarierna ha också skäl att med tacksamhet bevara honom i minnet särskilt för hans nitiska arbete för hävdandet av kristendomens betydelse för en sann folkbildning.

J. F. B.

Litteratur.

Svenskt Arkiv för Pedagogik utgivet av *Bertil Hammer*, Professor i Pedagogik vid Uppsala universitet.

Band II, häfte 1 och 2 1914. Tidskriften begynner härmed sin andra årgång. Av innehållet märka vi först *Den estetiska uppfostran i skolan* av doc. *Malte Jacobsson*. Denna omfattande artikel (118 s.) behandlas under tre huvudrubriker: I. Konst och verklighet. II. Barnets bildskapande. III. Ornamentiken. Sedan en sammanfattning gjorts, angives en mängd arbeten i ämnet, som förf. använt.

Därefter följer en längre utredning av *Barnets fantasi* av dr *Georg Brandell*. I. Fantasiens allmänna psykologi. II. Barnets assimilerande fantasi. III. Barnets fantasi vid association och tänkande. IV. Barnets kombinerande fantasi. 1. Tidigare undersökningar. 2. Egna undersökningar. Rektor *Manfred Björkqvist* fortsätter sin i h. III förra året började framställning av *Fr. W. Færsters etiska och moralpedagogiska grundtankar*.

Sista artikeln i dubbelhäftet handlar om *Minnet och föreställningsförloppet* av fil. kand. *Hjalmar Forsberg* och utgör referat av G. E. Müller, Zur Analyse der Gedächtnistätigkeit und des Vorstellungsverlaufes, del I och III.

Hans Larsson. Logik. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 1 kr. 35 öre.

Under de senare åren ha tid efter annan utgivits läroböcker i logik, som mer eller mindre sökt bryta nya banor och därigenom göra logikstudiet mera fruktbarande i våra skolor.

Så ha Almquist i »Vårt tankeliv», Ljungqvist och nu senast Larsson i sina läroböcker sökt behandla logikens element på annat sätt än det härdvunna eller så, som Afzelius, Borelius samt Sjöberg och Klingberg framställt den. Under flera årtionden har sist nämnda författares lärobok varit den mest använda och torde vara det ännu. Logikstudiet i gymnasiet, har, enligt förf:s mening, till syfte att främja logisk reda i lärjungarnas studier och tankeliv över huvud, och detta är utan tvivel en riktig åsikt. Förf. vill leda lärjungarna till att själva tänka och utgår därför icke från givna definitioner utan oftast från exempel och resonemang. Efter en inledning rörande logiken i allmänhet talar förf. om *namn* (»ordens betydelse måste fixeras»), *definition* och *begrepp*. Därefter behandlas i korthet *omdömet*, och därvid följas de vanliga indelningsgrunderna.

Vid redogörelsen för den *deduktiva slutledningen* nämnes först om *omedelbara slut* (slutsatser, som kunna dragas ur ett enda omdöme) och därefter om *medelbar slutledning* eller om syllogismer. Den *induktiva slutledningen* behandlas jämförelsevis utförligt.

Till sist bifogas några *allmänna metodfrågor*: Vetandets yttersta förutsättningar, olika synpunkter för logisk bearbetning och för disposition. Det hade varit förf:s mening att behandla de olika ämnenas metodfrågor, men det visade sig omöjligt att skriva denna avdelning så kort, som man vill ha den i en lärobok.

Då läroboken nyligen är utkommen, har den ej ännu kunnat prövas vid undervisningen. Ett och annat kunde nog behöva närmare utvecklas, men under en erfaren lärares ledning bör den med fördel kunna användas.

Kristendomsundervisningens metodik i realskolan av A. F. W. Lindvall, adj. vid h. latinlärov. å Norrmalm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 4 kr.

Metodik är ett ämne, som i sammanhang förr ej så mycket behandlats av allm. läroverkens lärare. Det är därför med

särskilt intresse vi tagit del av nämnda arbete. Vad först titeln beträffar, synes oss boken mera göra skäl för benämningen »Handledning» eller »Handbok» än för metodik. Här lämnas nämligen ej blott regler, anvisningar och råd rörande behandlingen av kristendomsundervisningens olika grenar, utan förf. går också närmare in på innehållet särskilt i den bibl. historien samt tros- och sedeläran. Detta har förorsakat, att arbetet blivit mer omfattande, än behövt varit. Om man t. ex. använder förf:s lärobok i Tros- och sedelära, så har man där gången och kursen givna och behöver ej sedan upprepa läroinnehållet. Nu har den karaktären ej blott av en metodik utan även i viss mån av en lärobok. Den vidlyftiga utredningen av Israels historia (över 100 s.) kunde betydligt inskränkas, då det väsentliga därav är utförligt behandlat i prof. Staves »Handledning». Förf. synes ha förutsett en sådan anmärkning och säger sig med avsikt ha gjort denna avdelning något bredare, »dels emedan denna disciplin inom kristendomsämnet ännu är så ung och för många mindre känd, dels emedan han tror, att denna del av ämnet endast kan vinna på att något belysas». Vi tro emellertid, att en möjligen blivande ny upplaga av förf:s metodik skulle vinna på att förkortas.

För lärarens preparation givas hänvisningar till ämnet belysande litteratur, som förf. själv använt och någorlunda känner. Här nämnas författare såväl av mera lutersk kyrklig riktning som av modern liberal, och förf. tyckes ha en viss förkärlek för de senare, till vilka han ofta hänvisar. Såsom exempel kunna vi anföra Wellhausen, Herder, L. G. Bergström, S. A. Fries m. fl. De metodiska anvisningar, som lämnas, äro goda och böra vara till nytta särskilt för yngre och mera ovana lärare. »Boken är», enl. förf., »endast ett försök», och vi vilja tillägga, att den är ett ganska aktningsvärt sådant, grundat som det är på egna erfarenheter vid undervisningen i ämnet på realskolans samtliga studier.

Folkskolestadgan med dithörande författningar utkomna till den 15 september 1914. Trettonde upplagan.

Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 2 kr. 75 öre.

För de allmänna läroverken finns sedan år 1910 och 1911 en författningsbok i tvenne delar utgiven. Nu ha »Författningar angående folkundervisningen» I utkommit. Det är mycket lämpligt att ha författningarna samlade, ty det är ofta förenat med besvär att vid behov söka reda på en författning rörande en fråga. Den nu utkomna delen, 416 sidor stark, innehåller följande: I. Allmänna folkskoleförfattningar. II. Stadganden om förening av folkskollärartjänst med organist och klockarebefattningar. III. Stadganden rörande undervisningen i vissa särskilda ämnen. IV. Stadganden om avlöning och statsbidrag åt lärare och lärarinnor. V. Stadganden om undervisning i slöjd och huslig ekonomi. VI. Stadganden om fortsatt undervisning. VII. Förf. ang. folkundervisningen för särskilda orter. VIII. Stadganden om pension och understöd. IX. Stadganden om resestipendier. X. Särskilda allmänna författningar, som beröra folkundervisningen. XI. Om inseendet över folkundervisningen. XII. Om undervisningsmateriell. XIII. Stadganden om folkbibliotek. XIV. Kungl. Maj:ts nåd. förordn. om kyrkostämma samt kyrkoråd och skoloråd.

Ett kronologiskt register över intagna eller återopade författningar samt ett sakregister göra det bekvämt och lätt att få reda på en författning. Priset är i förhållande till omfånget billigt.

Vi antaga, att nästa del kommer att handla om författningar rörande folkskoleseminarier.

Norrländskt skolliv. *Lärare och lärjungar vid Piteå kungl. trivialskola under 1600-talets senare hälft* av Johan Nordlander, adjunkt vid Södermalms h. allm. läroverk. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 2 kr. 25 öre.

En synnerligen flitig forskare i vad som rör norrländskt kulturliv är d:r Johan Nordlander. Ett stort antal skrifter i ämnet äro av honom utgivna dels separat, dels i tidskrifter.

Den nu utkomna skildringen av Norrländskt skolliv låter oss kasta en blick in i skolförhållandena i landets nordligaste trivialskola under senare delen av 1600-talet, på samma gång som den giver oss en allmän kulturbild från samma tid. Förf. har för sitt arbete använt huvudsakligen protokoll, handlingar och domböcker, förvarade dels i riksarkivet och kammarsarkivet, dels i Hernösands konsistorium. Vi få här följa Piteå skolas utveckling från dess tillkomst år 1627 (staden anlades 1621) till stadens och skolans andra brand år 1721, då ryssarna brände staden.

Huvudpersonerna i skildringen äro skolans inspektor prosten Graan, rektor Norman, konrektor Turdin, kollegerna Staphan Dalijn och Mårten Beckman. Det är visserligen ej några ljusa bilder, som upprullas för oss. Strider mellan skolans inspektor och dess rektor, mellan rektor och stadens borgare liksom mellan de senare inbördes synas ha hört till ordningen för dagen. Åt djäknarnas liv ägnas ett särskilt kapitel. De gjorde sig visserligen skyldiga till åtskilliga excesser, men, säger förf., »de underrättelser, som vi i våra källor funnit om denna tids skolungdom, synas giva vid handen, att skillnaden mellan 1600-talets skolgossar och våra dagars icke är så stor; vida större är säkerligen olikheten mellan lärarne då och nu».

Visitationen år 1683, då rektor Normans alla brister lades i dagen, är ganska märklig.

Det som under alla dessa strider särskilt ådrager sig vår uppmärksamhet är den alltför stora beskedlighet, ja, slapphet, som vederbörande myndigheter — rådhusrätt, superintendent och konsistorium — lade i dagen vid beivrandet av svåra fel såväl hos inspektor som rektor och kolleger. Man skulle ej väntat något sådant under Karl XI:s stränga regemente. Hade i vår tid med dess humanitära lagstiftning någon rektor eller lärare betett sig så som rektor Norman, skulle han säkerligen utan förskoning blivit avsatt. Den ende, som drabbades av denna dom, var kollega Mårten Beckman, som gjort sig skyldig till uppenbar osedlighet. Eljest

lät konsistorium i regel nåd gå för rätt, detta ehuru några landshövdingar gjorde ganska svåra anmärkningar mot skolans skötsel.

Bilderna från Piteå skola äro, såsom nämnt, ej ljusa. Här om säger förf. i slutet av boken: »Källornas art gör, att det är så gott som uteslutande dåliga saker, som här komma fram i dagen. Att rektor Norman och konrektor Turdin även haft några goda sidor, får man väl taga för givet, ehuru man icke haft någon anledning att låta dem komma till eftervärldens kännedom.»

Om förf., såsom han tänkt, för läsaren fått skildra några av Piteå stads borgmästare från denna tid, »skulle man därav funnit, att de här behandlade lärarne ej voro annorlunda än de dem omgivande människorna».

Skildringarna äro emellertid betydande för tidsandan och alltigenom underhållande.

Trenne kartor bifogas: Piteå gamla och nya stad med omgivningar, Plan över Piteå gamla stad 1648 samt Plan över Piteå nya stad 1695.

Svenska Rättstavningsövningar. Repetitionskurs för skolans mellanstadium av *S. A. Stalin*, adjunkt vid h. realläroverket å Östermalm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1914. Pris 1 kr. 40 öre.

Förf., som förut utgivit »Övningar i modersmålets rättsskrivning», 3 uppl. 1907, och äger en mångårig erfarenhet såsom lärare i modersmålet, har här i enlighet med undervisningsplanen för realskolan lämnat en *Exempelsamling till muntliga övningar* samt *Preparationer till rättskrivningsövningarna* jämte *Översikt av språkljud med olika beteckningsätt* och *Främmande ords teckning*.

Angående kännedomen om de främmande orden, som enligt kursplanens anvisningar skall bibringas lärjungarna i fjärde klassen, har förf. ansett lämpligt att i ett sammanhang behandla deras stavning.

Svenskt-Tyskt miniatyrlexikon utgivet av *A. Klint*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1914. Pris 90 öre.

Ett litet nätt men ganska rikhaltigt ficklexikon. Man skulle knappt tro, att den lilla boken, vars rygg blott är 6 mm. bred, omfattar 330 sidor och innehåller cirka 15,000 ord.

Lärobok i kemi för realskolan av *Tom Moll*. II. *Sjätte klassens kurs*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1914. Pris 60 öre.

Förf. utgav år 1912 *Lärobok i kemi för realskolan*. I. *Femte klassens kurs*, var till förra året utgivna laborationsövningar anslöto sig. Det nu utkomna häftet behandlar inom måttligt omfång sjätte klassens kurs, och innehållet, som belyses genom illustrationer, utmärkes av samma lämpliga anordning och avfattning som »Femte klassens kurs».

Djurgeografi av *Nils Rosén*, docent i zoologi vid Lunds universitet. Med 18 textbilder och 24 kartor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 2 kr. 25 öre.

Vi ha visserligen på vårt språk populärt hållna djurgeografiska skildringar av dr E. L. Trouessart, som översatts av finske professorn O. M. Reuter och lämna en god överblick över djurens utbredning. Men av svenska författare ha vi, så vitt anmälaren har sig bekant, hittills saknat en utförligare framställning av djurgeografien. Förf., vars bok särskilt är avsedd för studerande vid universitet och högskolor och i viss mån även vid seminarier, har begagnat den nyare litteraturen rörande djurens utbredning. Vissa delar, företrädesvis vad som rör utdöda arter, äro tryckta med finare stil och avsedda för universitetsstudier. Beträffande land- och sötvattensdjurens utbredning använder förf. följande system såsom det numera allmännast antagna. 1. Notogen. 2. Neogen. 3. Arctogen a) Etiopiska regionen b) Indiska regionen c) Holarktiska regionen 4. Antarktiska området.

De 24 bifogade växtgeografiska kartorna äro belysande för innehållet och underlätta studiet av djurens utbredning.

K. Hugo Segerborg. *De tre första skolärens Arbetsövningar i samband med undervisningen i hembygds-kunskap. I. delen. Läggning, Vikning och Uttklippning.* Pris 1 kr. 30 öre. *II. Delen. Modellering, Teckning, Övningar i sandlåda, Plan- och Kartritning.* Pris 1 kr. 40 öre.

Båda delarna på P. A. Norstedt & Söners förlag år 1914.

Det är i anslutning till Folkundervisningskommitténs betänkande rörande hembygdsundervisningen under de tre första skolåren, d. v. s. i småskolan och folkskolans första klass, som förf. utgivit ifrågavarande arbetsövningar. Nämda betänkande är visserligen ännu blott förslag, varöver myndigheternas utlåtanden infordras, men man kan väl antaga, att den blivande undervisningsplanen i huvudsak blir likartad därmed. Arbetet, som beträffande omfång och fördelning följer förslaget, omfattar tvenne delar, av vilka den förra handlar om läggning, vikning och urklippning och den senare om modellering, teckning, övningar i sandlåda samt plan- och kartritning. Då förf. dels varit undervisningsledare vid den av folkskolebarn i resp. årsklasser sammansatta övningsskolan vid Tekniska skolans teckningslärareseminarium, dels ock varit tillkallad sakkunnig vid kommitténs utarbetande av folkskolekurser i teckning, så besitter han synnerligen goda betingelser för utgivandet av dessa kurser. Man kunde nu anmärka, att dessa arbetsarter hittills varit främmande för vår barndomsskola. Men beträffande läggning, vikning och urklippning är det något, som föräldrar sedan lång tid tillbaka — visserligen mera på lek — stundom sysselsatt sina barn med. Likartade prakt. arbeten på detta stadium ha ock enl. förf. vunnit stor omfattning i vissa kulturländers skolor, och av förf:s undersökningar har framgått, att föreslagna arbetsarter visat sig vara för våra svenska hem mycket lämpliga och värdefulla, »att hithörande övningar icke ställa för stora krav på barnens tid och krafter samt att lärjungarna ägnat sig åt dem med största uppmärksamhet och intresse».

Den arbetsart, som man enligt anmälares mening kan ställa sig mest tveksam om, är modelleringen, som synes vara

en sådan specialitet, att man just ej kan fordra, att alla skola ha intresse eller fallenhet därför. Det är ock fråga om huruvida det blir tid till att bibringa 7—9-åringar alla dessa slags arbeten, då det är så mycket annat, som barnen skola lära sig under dessa år.

K. H. Segerborg. *Uttklippningsövningar med förebilder i samband med undervisningen i hembygds-kunskap i de svenska barndomsskolornas 3 första årskurser.* 1:a, 2:a och 3:e årskursen à 20 öre häftet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner.

Tecknings-övningar och färgläggning vid undervisningen i Hembygds-kunskap. För de svenska barndomsskolornas 3 första årskurser av K. Hugo Segerborg. 6 häften à 20 öre. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner.

Förevarande 9 häften, som ansluta sig till förf:s förut anmälda arbete: *De tre första skolärens Arbetsövningar*, se riktigt trevliga ut och böra väcka barnens synnerliga intresse.

Olof Holmberg. *Handledning vid den första undervisningen i sång och läsning.* Stockholm 1914, P. A. Norstedt & Söner. 47 s. Pris häft. 1 kr.

Förf., kunnig och intresserad sånglärare vid ej mindre än tre seminarier i Göteborg, är redan förut bekant för denna tidskrifts läsare genom sin »Lärokurs i skolsång», av mig recenserad i årgången 1911, s. 34 f. och 1912, s. 169 f. Den nya undervisningsplanen för rikets folkskoleseminarier anbefaller taltekniska övningar såväl vid modersmåls- som vid sångundervisningen. Genom sitt nya arbete vill förf. med anledning därav för den första undervisningen anvisa en gemensam, naturenlig väg för erhållande av bästa möjliga tal-, läs- och sångton. Även denna »Handledning» vittnar om både teoretisk underbyggnad och praktisk erfarenhet i sångens metodik. Men den vittnar ock om att insikterna ej äro lika stora i vetenskaplig fonetik. Sistnämnda sakförhållande förklarar t. ex., att förf. (s. 18) räknar tj- och sj-ljuden till tungspetskonsonanter i st. f. till tungryggskonsonanter samt både där

och i hela arbetet totalt förgäter supradentalerna (tecknade med rd, rl, rn, rs och rt); att han uppställer den orimliga fordran (s. 18 f.), att b-, d- och g-ljuden ej få göras tonande, och påstår dem vara tonlösa; att vid övningsexempel för läsning (s. 29—34) ljud och ljudtecken tydligt förväxlas med varandra och ingen konsekvent princip är genomförd, att vid exempelsamlingarna s. 42 intet avseende gjorts vid att det höga, öppna a-ljudet (t. ex. i namn), det öppna å-ljudet (t. ex. i boj) och det öppna u-ljudet (t. ex. i pund) blott förekomma kort i vårt språk. Å s. 6 f. talar förf. om »käkarna» såsom artikulationsorgan, ehuru blott underkäken kan räknas som sådant. Å s. 7, r. 3 står »tungans ställning till gommen»; bör vara: underläppens och tungans ställning till övriga artikulationsorgan. Uttrycket sidoandning (s. 7 f.) bör utbytas mot revbensandning eller bröstorgsandning (s. 14). Och tydligt bör det framhållas, att nyckelbensandning, ej bröstorgsandning (jfr s. 8), är det farligaste andningssättet. »Tonströmmen» (s. 17) måste utbytas mot luftströmmen, eftersom det är fråga om konsonanter. I st. f. graderingen för läppslutning å s. 18: å, o, u, u, v, f, b, p, m skulle jag vilja föreslå: å, o, u, m, b, p (labiodentalerna v och f höra väl ej hit). Exemplet »å-gren» (s. 32, r. 6) ger en huvudbry, innan man förstår meningen. »Recidualluft» å s. 35, r. 9 är ett konstigt ord, som åtminstone bör stavas residualluft. Exemplet »kil» och »blix» å s. 42, r. 11 och 12 äro felaktiga. Övn. 23 å s. 44 bör sluta med en åttondel (ej som nu fjärdedel).

Med ovanstående välment anmärkningar vill jag ingalunda skymma denna »Handlednings» stora värde som ett första försök att anordna den grundläggande undervisningen i tal och sång efter samma principer. Enligt min mening böra emellertid sångövningarna i än högre grad, t. ex. i fråga om stavelsernas inbördes tonhöjd, rätta sig efter talet, än vad som här skett.

H. J. Nordin.

Sångundervisningens Didaktik och Metodik av *Georg Rolle*, K. professor, lärare vid K. Akadem. Institutet för

kyrkomusik och sånglärare vid 6:e realskolan i Berlin. Översättning lämpad efter svenska förhållanden. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914. Pris 1 kr. 90 öre.

»Förf. till denna bok är», säger översättaren, »en av det nutida Berlins — för att icke säga Tysklands — namnkunnigaste skolsångspedagoger och har dessutom gjort sig mycket bemärkt genom den verksamma del, han tagit i det upprycknings- och reformarbete, som ägnats den tyska skolsången under senare år.» Väsentligen samma metod som förf:s har under senare år följts vid Linköpings folkskoleseminarium och där visat sig lämplig för sitt ändamål.

Notini-Cederberg-Ekstrand, Folkskolans ritkurs, h. 9—10, jämte handbok för läraren.

Ehuru ovanstående ritkurs redan förut omnämnts i skolpressen, torde det ej vara ur vägen, att, då nu sluthäftena jämte handbok för läraren utkommit, ett påpekande göres, att teckningskursen i fråga i ett par avseenden beträder nya, hittills i vårt land så gott som oförsökta vägar.

Den ena nyheten är silhuettklippningen, om vilken författarna framhålla, att »den för frihandsteckningen i stort sett har samma uppgift som penselteckningen, varförutom den är synnerligen lämplig som en roande omväxling med övriga grenar av undervisningen». Om denna senare, synnerligen intressanta användning av silhuettklippningen säga förf., att »föremålen hava huvudsakligen valts med hänsyn till ämnena historia, geografi och naturkunnighet, varför läraren lämpligen kan låta klippningen ske i samband med undervisningen i dessa ämnen». Enligt vad rec. har sig bekant, har det av förf. rekommenderade förfarandet med god framgång praktiserats i ett par klasser vid Södertälje folkskolor.

Alldeles särskilt tilltalande äro författarnas förebilder för mönsterritning, samtliga med motiv från Nordiska Museets samlingar. Om vad som göres oss behov på detta område ha förf. i sin handbok några synnerligen tankvärda sidor, varur jag tillåter mig citera följande: »Med utgivande av dessa

mönsterritningshäftet i svensk allmogestil har vår avsikt varit att söka visa barnen något av allt det vackra, som fördom utförts av svenska män och kvinnor.» »För att en folkets stil skall kunna växa fram och bliva, vad den bör vara, främmande för all påverkan utifrån, måste grunden läggas i de uppväxande åren.» Ingen torde väl förneka, att förf. här äro inne på en god och löftesrik väg. Att ösa ur vår gamla allmogekonsts outtömligt rika, rena och klara källa borde helt enkelt vara en fosterländsk plikt för varje utarbetare av ritkurser, mönsterritningshäftet och föremålsserier.

Lars Levander.

Den Danske Realskole, redig. av Alb. Dahl. H. 18—23 1914.

De två sista häftena för året innehålla bland annat: Om Undervisning i levande Sprog av professor Edv. Lehmann, Hvordan bør vi lære Svensk? De højere Skoler i Finland.

Den Danske Realskole utgives även innevarande år till ett pris av 1 kr. 75 öre för halvår.

Fysisk fostran. Organ för förbundet Fysisk fostran. Redaktion: Gust. Bergh, slöjdinspektör, dr M. Simon, Gust. Stjernström, G. Moberg, kapten. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris: helt år 1: 85, kvartal 65 öre.

H. 42—52 1914 och H. 1, 2 1915.

Tidskriften har härmed avslutat sin första årgång. Här ha av sakkunniga författare behandlats hygieniska frågor av olika slag, och särskilt har uppmärksamhet ägnats åt gymnastik, lek och idrott, vilka ämnen såväl enligt nya seminariestadgan som kommitterades förslag till ny stadga för folkskolan fått vida större omfattning än förut.

Tidskriften utgives även innevarande år efter samma plan och under väsentligen samma ledning. 16 n:r därav utkomma under titeln *Svenskt Gymnastikblad*.

Illustrerad tidskrift, redig. av Oscar Mannström. H. 21—24 1914.

På ifrågavarande tidskrift, som avslutat sin 4:e årgång, vilja vi ånyo fästa allmänhetens synnerliga uppmärksamhet. Den innehåller uppsatser av olika slag, såsom berättelser och beskrivningar, artiklar av biografiskt och kulturhistoriskt innehåll, historiska och geografiska skildringar, om hemliv och uppfostran, om etiska och religiösa frågor m. m. Här till kommer anmälan av nyutkommen litteratur samt meddelanden om tilldragelser i våra dagar. Allt detta jämte det billiga priset, 2 kr. 50 öre för år, talar för att tidskriften med skäl kan anbefallas såsom läsning i hemmet.

Läsning för Svenska folket. H. 3 och 4 1914. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris 30 öre för häftet.

Häftena innehålla följande uppsatser: Kejsar Wilhelm II av Teodor Holmberg; Folketro och folksed av Elias Grip; Om svenska medborgares allmänna rättigheter; Om kooperativa föreningar av Elise Adelsköld; Ett par folklivsbilder från London; Om dimma, moln, regn, snö och hagel av T. O.; Folketro och folksed (forts.) av Elias Grip; Greve Zeppelin av Teodor Holmberg; Sjukvård förr och nu av Elise Adelsköld.

Berättelse till Östergötlands läns Landsting år 1914 av Styrelsen för dess Småskoleseminarium i Linköping.

Antalet elever i seminariets båda klasser utgjorde under läsåret 1913—1914 53. Utom vad som rör lärotid, lärare, elever och undervisning lämnas här fullständig redogörelse för de av Landstinget beviljade rikliga anslagen såväl till småskoleseminariet som för slöjdundervisningsändamål, för deltagande i sommarkurser, repetitionskurs i gymnastik samt till understöd åt kurser i huslig ekonomi, allt inom landstingsområdet.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och Övningsskola vid början av läsåret 1914—1915.

Antalet elever i seminariet 131 och barn i övningsskolan 98.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen* i Finland redigerad av *V. T. Rosenqvist*. H. 5—6 och 8 1914.

Pedagogisk Tidskrift. H. 1 1915. Tidskriften begynner härmed sin femtioförsta årgång och kommer att innehålla uppsatser i ped. ämnen, *anmälningar och recensioner*, *Kungl. beslut och förordningar*, som angå undervisningsväsendet, särskilt de allmänna läroverken, beslut och utlåtanden av *Kungl. Läroverksöverstyrelsen* samt meddelanden om *lediga tjänster* vid de allmänna läroverken och seminarierna, *personalnotiser* m. m. Även åt utlandets skolväsen och ped. litteratur skall ägnas uppmärksamhet.

Med h. 1 följer forts. och slutet av adj. A. F. W. Lindvalls förteckning å uppsatser och anmälningar i tidskriften åren 1865—1914. Förra delen härav ha vi ej varit i tillfälle att se, då vi ej erhållit de båda sista häftena för 1914.

Anna Kruse. *Åskådningsmatematik*. Ett försök till plan för de första skolårens arbete på matematikens område. Andra upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1914.

Detta arbete är icke avsett för barnen utan för lärarinnor, de nuvarande eller de blivande. Det gör verkligen skäl för titeln »Åskådningsmatematik». Ett material, som förf. funnit förträffligt och fått anvisning på av småskolelärarinnan fröken Lönborg Jensen i Köpenhamn, åtföljer arbetet. Det utgöres av kvadratiska papplappar samt en räknepatta. Nödiga anvisningar för såväl bokens som materiellens användning lämnas i inledningen.

Vi återkomma måhända senare till arbetet i fråga och vilja redan nu anbefalla det för dem, som undervisa barn under de fyra första skolåren.

Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

Folkundervisningskommittén.

Genom nådigt beslut den 13 juli 1906 tillsatte Kungl. Maj:t en kommitté med uppdrag att, efter verkställd granskning av gällande bestämmelser rörande organisationen av och planen för folkskoleseminarierna i riket ävensom av övriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen, avgiva det utlåtande och de förslag, vartill nämnda granskning kunde föranleda. Genom särskilda nådiga beslut den 23 november och den 21 december 1906 hänsköts frågan om utarbetande av ny normalplan för undervisningen i rikets folk- och småskolor till kommitténs behandling. Genom nådigt beslut den 12 januari 1909 erhöll kommittén i uppdrag att avgiva yttrande angående frågan om en organisation i praktisk riktning av vårt folkbildningsväsen samt inkomma med förslag till de åtgärder, som kommittén i sådant avseende kunde finna erforderliga, och genom nådig remiss den 31 augusti 1910 överlämnades frågan om en ombildning av folkskoleinspektionen till kommittén. Därjämte har kommittén erhållit vissa smärre uppdrag.

Vid 1914 års början bestod kommittén av undervisningsrådet H. M. Dahlgren, Stockholm, såsom ordförande jämte nio ledamöter, nämligen riksdagsmannen L. J. Janson, Djursåtra, kyrkoherden C. R. Sundell, Östra Eneby, seminarie-

adjunkten Hedwig Sidner, Stockholm, bruksdisponenten E. J. Ljungberg, Falun, kanslirådet H. Tigerschiöld, Stockholm, undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, undervisningsrådet Alfr. Dalin, Stockholm, t. f. byråchefen J. Franzén, Stockholm, och folkskollärarinnan Elin Lundewall, Falun, av vilka ledamöter Sundell på av honom gjord underdånig ansökan befriats från deltagande i kommitténs behandling av frågor, som icke röra kristendomsundervisningen.

Kommittén har den 1 augusti 1914 avgivit särskilda betänkanden angående folkskolan och angående fortsättningsskolan. Härmed har kommittén avslutat sitt uppdrag.

Såsom resultat av kommitténs arbete föreligga följande betänkanden:

I. Folkskoleseminarierna.

Band 1 Huvudbetänkande.

- » 2 Särskilda utredningar och förslag.
- » 3 Bilagor (Historik och statistiska utredningar).
- » 4 » (Utbildning av lärare för folkundervisningen i främmande länder).

II. Överstyrelse för folkundervisningsväsendet.

III. Folkskoleinspektionen.

IV. Folkskolan.

V. Fortsättningsskolan.

Från och med det kommittén år 1906 började sitt arbete, hava sammanlagda kostnaderna för arbetet uppgått till omkring 400,000 kronor.

Katekesnämnden.

För främjande av katekesfrågans lösning förordnade Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 24 mars 1911 för en tid av tre år, räknat från och med den 1 maj 1911, en nämnd, med uppgift att granska förslag till läroböcker i den kristna tros- och sedeläran, samt utsåg därvid till ordförande i nämnden biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström och till ledamöter överdirektören B. J:son Bergqvist, Stockholm,

professor E. M. Billing, Uppsala, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, extra ordinarie hovpredikanten, kyrkoherden i Södertälje pastorat friherre K. A. Leijonhufvud samt t. f. byråchefen i ecklesiastikdepartementet, kanslirådet I. A. Lyttkens, Stockholm. I nämndens sammansättning hava därefter de förändringar ägt rum, att Kungl. Maj:t på därom gjorda underdåniga ansökningar entledigat Bergqvist, Bruce och friherre Leijonhufvud från uppdraget såsom ledamöter av nämnden, Bergqvist från och med den 5 oktober 1912, Bruce från och med den 24 oktober samma år och friherre Leijonhufvud med utgången av april 1914, samt förordnat läroverksadjunkten N. A. Gudmundsson-Bergstrand, Hälsingborg, att i Bergqvists ställe, överläraren J. E. Björkman, Kiruna, att i Bruces ställe och e. o. hovpredikanten, kyrkoherden i Göteborgs Oscar Fredriks församling V. E. Rundgren att i friherre Leijonhufvuds ställe vara ledamöter av nämnden. Såsom av nämnden förordnad sekreterare har hittills tjänstgjort sekreteraren i Stockholms folkskoleledning O. G. S. Wibelius.

Under år 1914 har katekesnämnden haft sammanträden dels under tiden från och med den 5 till och med den 31 juli i Hultafors, dels under tiden från och med den 27 november till och med den 21 december i Stockholm.

På grund av utav nämnden i pedagogiska och teologiska tidningar och tidskrifter utfärdade tillkännagivanden med anmodan till de författare eller förläggare, som det önskade, att till nämnden insända förslag till sådana läroböcker, som vore föremål för nämndens granskning, hava hittills insänts 34 läroboksförslag, varav 2 inkommit under år 1914.

Nämnden har under året verkställt fullständig granskning av 12 insända läroboksförslag och har vid sitt senaste sammanträde beslutat att, där så befunnits lämpligt, till vederbörande läroboksförslags författare avlåta meddelande om det resultat, vartill nämndens verkställda detaljgranskning lett. Därjämte har nämnden påbörjat granskningen

av en del läroboksförslag, för vilken det vore avsett att under år 1915 offentliggöra en redogörelse såsom fortsättning på det av nämnden under år 1913 publicerade »Meddelanden från Kungl. Katekesnämnden I. I Katekesfrågan. Granskningar och synpunkter.»

Genom nådigt beslut den 23 februari 1912 bemyndigade Kungl. Maj:t nämnden att genom sakkunnig person låta utföra en reviderad översättning av Luthers lilla katekes. I och för utförandet av ifrågavarande översättningsarbete har nämnden uppdragit åt förste teologie professorn vid Uppsala universitet, domprosten A. H. Lundström att till nämnden inkomma med utredning dels därom, vilken tyska text bör läggas till grund för översättningen, dels i vad mån den nuvarande svenska texten i följd av den svenska kateketiska traditionen kan anses böra få företräde vid mellan densamma och den tyska texten rådande olikhet. Den åt Lundström uppdragna utredningen är numera i det närmaste fullbordad.

De kostnader, nämnden medfört för statsverket, uppgingo vid 1914 års slut till omkring 16,700 kronor.

Sakkunniga för beredande av frågan om ändrade bestämmelser angående klockarinstitutionen.

Genom skrivelse den 1 februari 1912 har chefen för ecklesiastikdepartementet, på grund av nådigt bemyndigande, kallat landshövdingen Karl Rydin och hovrättsrådet i Göta hovrätt K. J. Ekman att, i egenskap av sakkunniga, inom departementet biträda med beredande av frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen, särskilt vad angår vissa med nämnda institution förenade löneförmåner. Arbetet påbörjades omedelbart och har, efter Rydins i september 1912 timade frånfälle, fortsatt av Ekman ensam. Såsom kameralt biträde vid utredningen har sedan den 1 mars 1912 varit anställd amanuensen i kammarkollegium Harald Skoglund.

Arbetet har omfattat, jämte nödiga förberedelser för ärendets behandling i dess helhet, särskild utredning rörande de klockarna på lön anslagna boställesnas natur och tillkomst m. m. Under år 1914 har arbete pågått med fortsatt insamlande av material från kammarkollegii arkiv och riksarkivet samt bearbetande av samma material för boställen inom Svealand och Götaland med undantag av Malmöhus, Kristianstads, Blekinge och Hallands län.

Ekman har den 7 januari 1915 avgivit promemoria angående frågan om ändrade bestämmelser rörande klockarinstitutionen jämte förslag till lag om reglering av de klockare, kyrkoskrivare, organister och kantorer tillkommande löneförmåner.

De av uppdraget föranledda kostnaderna för statsverket belöpa sig vid 1914 års slut till omkring 11,000 kronor.

Lärarlönenämnden.

Genom nådigt beslut den 5 juni 1912 har Kungl. Maj:t uppdragit åt en utredningsnämnd att efter verkställd undersökning framlägga förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen dels vid rikets allmänna läroverk — därvid även frågan om kvinnors anställning i utsträckt omfattning vid dessa läroanstalter borde tagas i betraktande — dels vid folkskoleseminarierna, dels vid folk- och småskolorna, dels ock, i den mån förhållandena därtill föranledde, vid med förutnämnda skolor närbesläktade läroanstalter. Den 10 oktober 1913 uppdrog Kungl. Maj:t vidare åt nämnden att, sedan det arbete, som anförtratts åt nämnden genom ovannämnda nådiga beslut, slutförts, verkställa erforderlig utredning och avgiva förslag rörande löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Till ordförande i nämnden har Kungl. Maj:t förordnat kanslirådet P. E. Lindström, Stockholm, samt till medlemmar dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lektorn

J. F. Nyström, Stockholm, läroverksadjunkten A. Holkers, Göteborg, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten O. Olsson, Göteborg, teckningsläraren K. H. Segerborg, Stockholm, seminarieadjunkten Anna Elisabet Sörensen, Falun, ledamoten av riksdagens första kammare, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Arlöf, folkskolläraren S. Nylund, Stockholm, folkskollärarinnan Mathilda Persson, Sonstorp, samt småskollärarinnan Anna Olsson, Kolbäck. Genom nådigt beslut den 19 december 1913 har Kungl. Maj:t på gjord ansökan entledigat Bruce med utgången av år 1913 från förordnandet som ledamot i nämnden.

Nämnden har under år 1914 varit samlad från och med den 10 januari. Dess sista sammanträde för året ägde rum den 22 december. Under vissa tider av året hava subkommittéer varit sysselsatta med förberedande av vissa ärenden.

På grund av anmodan av chefen för ecklesiastikdepartementet efter framställningar från nämndens ordförande hava följande personer såsom sakkunniga biträtt nämnden vid behandlingen av särskilda frågor: undervisningsrådet Bruce, professorn K. G. Cassel, professorn E. F. Heckscher, lektorn E. Göransson och docenten E. Stridsberg, samtliga i Stockholm.

Nämnden har den 31 oktober 1914 avgivit betänkande, innehållande dels förslag till löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier, statens folkskoleseminarier, folkskolor, högre folkskolor och kommunala mellanskolor samt förslag till lönereglering för lärarpersonalen vid småskolor, dels och förslag rörande kvinnors anställning vid allmänna läroverk, högre lärarinneseminarier och statens folkskoleseminarier.

Efter avgivandet av nämnda betänkande har nämnden varit sysselsatt med utarbetande av förslag rörande följande frågor:

om statsbidrag till undervisning i fortsättningsskolor;

om statsbidrag till undervisning i slöjd och huslig ekonomi vid folkskolor;

om statsbidrag till under offentlig kontroll ställda småskoleseminarier m. m.;

om ombildning av småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt till en småskollärarnas pensionsanstalt; samt yttrande med anledning av till nämnden remitterat betänkande, del II, av kommittén för verkställande av utredning angående åtgärder för människotuberkulosens bekämpande.

För lärarlönenämnden har från början av dess verksamhet till 1914 års utgång från statskontoret utbetalats omkring 144,800 kronor, därav såsom expensmedel (för bestridande av kostnader för det statistiska arbetet m. fl. för nämnden erforderliga utgifter) 51,000 kronor.

Sakkunniga för biträde vid utarbetande av stadga och undervisningsplan för folkskoleseminarierna.

Jämlikt nådigt bemyndigande tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 19 augusti 1913 seminariektorn C. O. Arcadius, Växjö, seminariektorn G. Danell, Stockholm, och läraren vid folkskoleseminariets i Göteborg övningsskola L. G. Sjöholm, Göteborg, för att inom departementet biträda vid den bearbetning av folkundervisningskommitténs förslag till ny stadga och undervisningsplan för folkskoleseminarierna, som funnes behöfelig med anledning av vederbörande myndigheters över nämnda förslag avgivna utlåtanden samt 1913 års riksdags beslut i ämnet.

De sakkunniga hava i februari 1914 avgivit förslag till ny stadga och undervisningsplan för folkskoleseminarierna samt förslag i vissa därmed sammanhängande ämnen; och hava de sakkunniga därmed slutfört sitt uppdrag.

Kostnaderna för ifrågavarande arbete belöpa sig till omkring 8,950 kronor.

Sakkunniga för verkställande av viss utredning rörande omorganisation av dövstumundervisningsväsendet.

På grund av erhållet nådigt bemyndigande har chefen för ecklesiastikdepartementet den 24 november 1913 tillkallat inspektören över dövstumundervisningen P. F. S. Nordin, Vänersborg, och dövstumläraryn L. J. E. Jungner, Manilla, för verkställande av förberedande utredning rörande väckt fråga om omorganisation av dövstumundervisningsväsendet i riket.

De sakkunnigas arbete, som påbörjades i januari 1914, har, enligt vad de sakkunniga meddelat, blivit fördröjt därigenom att Jungner först från och med höstterminens början samma år erhållit tjänstledighet för ändamålet.

För belysning av den till de sakkunniga hänskjutna frågan ur såväl pedagogisk som organisatorisk och ekonomisk synpunkt har en statistik uppgjorts över antalet dövstamma barn, födda år 1880 och senare samt intagna i distriktsskolorna, läroanstalterna för överåriga dövstamma och tysta skolan i Stockholm. I huvudsak är den statistiska bearbetningen avslutad.

Vidare hava uppställts tablåer över antalet klasser och deras storlek vid distriktsskolorna samt dessa anstalters personal och lokalutrymme jämte inkomster och utgifter under en längre följd av år.

I ett betänkande, som är under utarbetande, hava kommitterade för avsikt att sammanföra alla de viktigare synpunkter och faktorer av dels pedagogisk, dels organisatorisk och dels ekonomisk art, av vilka organisationsfrågans lösning kan bliva beroende. Under det den pedagogiska och organisatoriska utredningen i huvudsak är slutbehandlad, torde den ekonomiska taga ytterligare någon tid i anspråk. Därjämte återstå frågorna om lärarbildningen, förändrade bestämmelser om lärares tillsättning o. d. samt om fortsättningsundervisning för dövstamma. I samband med sist-

nämnda spørgsmål komma att behandlas frågan om understöd åt tysta skolan samt hantverksskolan på Råbylund ävensom gjord framställning angående möjligheten av dövstamma personers anställning som lärare vid dövstumskolorna.

Ät avslutande av sitt arbete anse sig kommitterade behöva ägna åtminstone en del av vårterminen 1915.

Kostnaderna för kommitterades arbete hava vid 1914 års utgång, approximativt beräknat, utgjort 3,750 kronor.

Den nya stadgan för statens folkskoleseminarier.

AV C. O. ARCADIUS.

(Forts.)

Folkskolöverstyrelsen har i fråga om seminarierna befogenhet att omedelbart öva inspektion, att utöva ledning av folkskollärarexamen, att utse bibliotekarie och seminarie-läkare, att i händelse av skiljaktighet mellan ämneskonferens och rektor i fråga om antagande av ny lärobok fälla avgörandet, att hänvisa avgörande om antagande av ny icke förut vid läroanstalterna använd lärobok i kristendoms-kunskap till särskilda granskningsmän, att handlägga frågor om seminarielärares utbildning, att hos Kungl. Maj:t göra framställning om behovet av lärarkrafter, att kungöra ledighet av lärartjänster, att bestämma ämnen för ledig adjunktur, att mottaga ansökningshandlingar, att avgiva förord vid utnämning eller förordnande av rektor, att avgiva förslag vid utnämning av manliga adjunkter, att utnämna kvinnliga adjunkter och tillsätta övningslärare och övningsskollärare, att besluta om tjänstledighet för sjukdom och för annan anledning, såvida tjänstledigheten icke överskridit två terminer i följd, att förordna vikarier för hel termin och längre tid samt extra lärare, att besluta angående lärares uppflyttning i högre lönegrad, att handlägga ärenden ifråga om kvarstående i tjänst efter uppnådd pensionsålder samt om avsked och entledigande, att vid fel eller försummelser av rektor eller lärare allt efter felets beskaffenhet antingen tilldela den felande föreställning och

varning eller anmäla felet till laga åtal inför vederbörlig domstol, att åt rektor utfärda tjänstgöringsbetyg, att avgiva förslag rörande fördelning av anslag och att omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna finnas erforderliga, för att seminarierna skola motsvara sitt ändamål.

En stor del av de ärenden, som förut avgjordes av Kungl. Maj:t efter beredning i ecklesiastikdepartementet, handläggas och avgöras alltså numera av folkskolöverstyrelsen. Men då Kungl. Maj:t är huvudet för all administration i riket, så är han den avgörande och bestämmande i sista hand samt mottager och avgör besvär i alla mål. För *Kungl. Maj:t* är förbehållet i fråga om seminarierna att bestämma om tjänstledighet för lärare av annan anledning än sjukdom, om tjänstledighet sökes efter redan under två terminer åtnjuten ledighet, att utnämna eller förordna rektorer, att utnämna manliga adjunkter, att meddela avsked åt rektorer och manliga adjunkter samt att meddela pension åt ämneslärare och övningslärare.

Rörande *förbättrad omvårdnad om seminariernas elever* hade år 1911 en framställning inkommit till Kungl. Maj:t från svenska seminarieläraryöreningen, varöver yttranden inhämtats från konsistorierna efter vederbörande seminariekollegiers hörande, och utredning jämte förslag hade avgivits av folkundervisningskommittén. Härav inhämtades, att två tredjedelar av de manliga eleverna och två femtedelar av de kvinnliga hade sina levnadsförhållanden så ordnade, att de förhörde särskild bostad och intogo sina måltider på spisningsställen av olika slag, en levnadsordning, som kunde medföra svåra frestelser för många elever och som i alla händelser medförde saknaden av de välgörande inflytelser, som ett gott hem- och familjeliv kunde utöva under den brytningstid, som seminariekursen för dem betecknade. Vidare inhämtades, att kostnaden för en seminariekurs uppginge i genomsnitt till något mer än 3,000 kronor och att över 90 % av de manliga eleverna och nära 80 % av de

kvinnliga till större eller mindre del bestridde dessa kostnader med lånade medel.

Till förbättring av dessa förhållanden hade föreslagits dels statsunderstöd till elevhem och andra anordningar för förbättrande av elevernas levnadsförhållanden under vistelsen vid seminariet, dels höjning av anslaget till stipendier, så att dessa, som för närvarande utginge i medeltal med samma belopp (65 kronor) till varje behövande elev som för 50 år sedan, kunde utgå med belopp, som motsvarade levnadskostnadernas ökning under denna tid. För förstnämnda ändamål hade folkundervisningskommittén hemställt om ett förslagsanslag av 15,000 kronor att användas efter Kungl. Maj:ts beprövande och för det sistnämnda om en sådan ökning av anslaget till stipendier för seminarieelever, att stipendiebeloppen kunde uppgå till i medeltal 200 kronor årligen för varje behövande elev.

Av de över kommittéförslaget avgivna yttrandena hade departementschefen ansett sig finna, att något allmänt behov av understöd för förbättrande av elevernas levnadsförhållanden icke förefunnos, men att, då behovet av dylikt understöd för vissa seminarier var starkt vitsordat, skäl funnos att upptaga ett förslag, som framställt av seminariekollegiet i Lund, nämligen att det skulle medgivas seminariekollegium att använda någon del av det för seminariet anvisade stipendieanslaget för sådant ändamål. Departementschefen förklarade sig därför anse, att det kunde bero på Kungl. Maj:t att på framställning av ett lärarkollegium och efter prövning av det ändamål, för vilket understödet avsetts, för varje år medgiva användningen av viss del av stipendieanslaget såsom understöd till elevhem, hushållsförening eller liknande anordning. Mot detta uttalande har icke någon invändning gjorts i riksdagen och hinder förefinnes därför ej för en sådan framställning till Kungl. Maj:t.

Beträffande stipendiebeloppen förklarade sig departementschefen anse behovet av en höjning vara tydligt ådaga-

lagt och goda skäl tala för en höjning till det belopp, som av kommittén föreslagits, eller 200 kronor i medeltal årligen för varje behövande elev. Av statsfinansiella skäl fann han sig dock föranlåten att stanna vid en höjning av det nuvarande medelbeloppet 65 kronor till det dubbla, eller 130 kronor. Denna höjning, vilken skulle medföra en icke oväsentlig hjälp, ansåg han dock icke vara så avsevärd, att man vid den kunde, såsom från några håll ifrågasatts, fästa villkor om viss tids tjänstgöring som lärare i folkskola för den elev, som mottagit stipendium. Beträffande stipendiernas fördelning uttalade departementschefen den meningen, att vissa jämkningar borde göras i nu gällande bestämmelser, så att en enhetlig och jämförande granskning av uppgifterna rörande de stipendiesökande vid samtliga seminarier komme till stånd likartad med den, som äger rum vid fördelningen av stipendier till folkhögskolornas elever. Särskilt ansågos eleverna vid seminarierna i övre Norrland på grund av dryga resekostnader böra komma i fråga till erhållande av större stipendiebelopp än som borde tilldelas elever, som hade kortare resor mellan hemorten och seminariestaden.

Riksdagen ville icke förneka, att skälen för stipendiebeloppens höjande vore beaktansvärda, men höll före, att den av Kungl. Maj:t föreslagna fördubblingen av de hittillsvarande stipendiebeloppen icke kunde anses vara av förhållandena påkallad, och fann en höjning av omkring 50 procent eller till omkring 100 kronor i medeltal årligen för behövande elev vara det högsta, som för närvarande borde ifrågakomma. Därjämte betonade riksdagen önskvärdheten av, att sådana förändringar i nu gällande bestämmelser vidtoges, som kunde medföra trygghet för att stipendieunderstöden komme att tilldelas blott verkligt behövande elever.

Seminariernas elever hava från och med vårterminen 1914 tillgodonjutit höjningen av stipendiebeloppen. Men det har överlämnats åt en antagligen snart kommande framtid att

ordna sättet för fördelningen av stipendierna och bestämma, under vilka förhållanden någon del av de för ett seminarium avsedda stipendiebeloppen kunna få användas till understöd för elevhem eller gemensam mathållning el. d. ändamål. Tills vidare gälla den gamla stadgans föreskrifter om uppgörande av förslag till stipendiefördelning genom rektor i samråd med lärarna och dess godkännande av konsistoriets ordförande eller seminariets inspektor. Blott med avseende på det maximum av stipendiebelopp, som under ett år får tilldelas en elev, har Kungl. Maj:t den 11 december 1914 på förslag av folkskolöverstyrelsen medgivit dess höjande från 150 till 250 kronor. Innan nya bestämmelser föreslås av folkskolöverstyrelsen och utfärdas av Kungl. Maj:t, komma, enligt vad departementschefen meddelade i motiveringen till propositionen vid 1913 års riksdag, seminariernas rektorer och lärare att höras.

Undervisningsplanen.

Under det att kommitténs förslag beträffande stadgan i allmänhet funnit gillande och i det stora hela blivit fastställt av Kungl. Maj:t, har förslaget till undervisningsplan blivit föremål för mycken kritik och undergått rätt stora förändringar i den utfärdade stadgan. Det lider intet tvivel, att orsaken därtill är kommitténs försök att på samma gång begränsa seminariekursens längd inom fyra år och tillgodose framställda fordringar på de blivande lärarnas praktiskt ekonomiska utbildning i samband med deras allmänbildning och fackbildning. Försöket blev en kompromiss, som ledsagades av reservationer från somliga kommittémedlemmar och möttes av kritik från representanter för nästan alla de olika undervisningsämnena, vilka funno otillräcklig tid anslagen för genomarbetningen av de kurser och tillägnandet av den »kultur», som ämnena enligt förslaget skulle bibringa. Yrkandena voro kraftiga från fackmän, från myndigheter och från riksdagen, att kurser-

na måtte begränsas i matematik, naturvetenskap och ekonomilära samt timtalet ökas för de humanistiska ämnena, särskilt historia. Från fackmän och läkare framställdes även krav på ökning av tiden för gymnastik i lärarinneseminarierna.

Den bearbetning, som undervisningsplanen därefter undergick, har givit till resultat, att, utan förändring av timtalets summa för hela seminariet, veckotimtalet ökats för historia till 8 från 6, för geografi till 6 från 5, för gymnastik i lärarinneseminarierna till 20 från 18, varemot det minskats för ekonomilära till 3 från 5, för praktisk lärarutbildning till 8 från 9 och för husligt arbete i lärarinneseminarierna till 14 från 16. Minskningen för ekonomilära var en följd därav, att den tekniska delen av undervisningen, jordbrukslära och läran om boskapsskötsel, skogsbruk, industri, handel och kommunikationer, uteslöt eller lades till undervisningen i geografi, naturvetenskap och trädgårdsskötsel. För husligt arbete har minskningen möjliggjorts genom hushållsgöromålens koncentrerings till första och andra klasserna med undervisning på delad klass, ena veckan i slöjd, andra veckan i hushållsgöromål. Ökning i tiden för gymnastik i lärarinneseminarierna har möjliggjorts genom hushållsgöromålens flyttning från tredje och fjärde klasserna till första och andra. Den minskning, som den praktiska lärarutbildningen erhållit, består i uteslutning av s. k. timbesök i övningsskolan, i medeltal $\frac{1}{2}$ veckotimme i vardera av tredje och fjärde klasserna, vilka ersatts med iakttagelsebesök i övningsskolan under ledning av läraren i psykologi och pedagogik på lämpliga tider, som tagas från undervisningstiden.

Kommitténs förslag har icke undergått någon egentlig förändring beträffande kursplanen i kristendomskunskap, främmande språk, psykologi och pedagogik, teckning, musik, manlig slöjd (undantagandes pappslöjdens flyttning till första klassen), husligt arbete (undantagandes hushållsgöromålens flyttning från tredje och fjärde klasserna till första

och andra) samt gymnastik med lek och idrott. Även ordningen för den praktiska lärarutbildningen är i det närmaste oförändrad, med undantag därav att undervisningsövningar i grupper bestämts skola taga sin början redan i andra klassen under vårterminen och att särskild tid för s. k. timbesök icke upptagits.

En grundsats med avseende på de olika läroämnenas förbindelse med varandra, som kommittén omsorgsfullt motive- rat, är att låta ämnen, som från olika sidor behandla samma föremål, stödja varandra, dels så att en föregående behandling förbereder en efterföljande och den efterföljande är en tillämpning av den föregående, dels så att ämnen av denna natur samtidigt förekomma i undervisningen. Tillämpningen av denna grundsats i sistnämnda avseende stö- ter emellertid på den svårigheten, att ett ämne för att er- hålla rationell behandling vid undervisningen ofta kräver sin egen lärogång, som icke kan påskyndas eller fördröjas för att bliva parallell med lärogången i ett annat ämne. Om samme lärare undervisar i två eller flera ämnen, som på sådant sätt skulle stödja varandra, har denne möjlig- heter för samtidig behandling av samma föremål från olika sidor, men om olika lärare handhava undervisningen i ämnen av sådan beskaffenhet, uppstå stora svårigheter, för att icke säga omöjligheter, för en fruktbringande samtidig be- handling. Då blir det fördelaktigare, att ett ämne får gå före i sin lärogång och giva förutsättningar för en efter- följande behandling i andra ämnen. Kommittén hade före- slagit en synnerligen tilltalande samtidighet i behandlingen av ämnen med historiskt innehåll. I första klassen skul- le behandlas forntidens allmänna kulturhistoria, gamla testa- mentets heliga skrifter, valda stycken i översättning ur den grekiska och romerska forntidens litteratur, lästa på un- dervisningstimmar för modersmålet, i andra klassen Sve- riges och de skandinaviska grannlandens historia under forn- tiden och medeltiden, medeltidens allmänna historia, gamla tidens och medeltidens kyrkohistoria samt valda stycken ur

den fornnordiska litteraturen och medeltidslitteraturen i an- slutning till den historiska kursen och med stöd av en kort lärobok i svensk litteraturhistoria, i tredje klassen Sveriges historia och de skandinaviska grannlandens samt allmänna historien från och med reformationen till början av revolutionstidevarvet, kyrkohistorien från reformatio- nen till slutet av 1700-talet, svensk litteratur från 1500-, 1600- och 1700-talen med litteraturhistoria samt pedagogi- kens historia påbörjad, och i fjärde klassen Sveriges och de skandinaviska grannlandens samt allmänna historien från början av revolutionstidevarvet till våra dagar, kyrko- historien från slutet av 1700-talet till våra dagar, svensk lit- teratur och litteraturhistorien från 1800- och 1900-talen jäm- te läsning liksom i tredje klassen av arbeten ur utlandets sam- tida litteratur, det ekonomiska livets utveckling under den senaste tiden efter en kort inledning om medeltidens och nya tidens ekonomiska liv samt pedagogikens historia fortsatt och avslutad.

Sedan undervisningstiden för historia genom begränsnin- gen av den ekonomiska lärokursen kunnat erhålla en välbe- hövlig ökning, har kursen i historia kunnat mera jämnt för- delas på de olika klasserna. Undervisningen i svensk och allmän historia kommer därför att gå förut och förbereda behandlingen av kyrkohistoria, litteraturhistoria och pe- dagogikens historia. Först i fjärde klassen sammanflyta de olika historiska ämnena till samtidig behandling. Däri- genom har undervisningen i varje ämne kunnat taga upp sin historiska del på den punkt, som bäst passar för ämnets egen art, och lärogången för ämnet i dess helhet har icke behövt brytas av hänsyn till ämnet historia. Det finnes ju också andra delar av kristendomskunskapen än kyrkoi- storien och andra delar av svenska språket än litteraturhisto- rien, som erfordra historisk belysning, och läraren bör icke bindas av annat ämnets lärogång vid meddelandet av sådan belysning på den punkt, där den gör mesta gagnet. För vissa ämnen, särskilt språk och litteratur, är också det äldsta icke

det enklaste och lättaste, utan vår egen samtid giver de bästa utgångspunkterna för förstående och tillägnande.

Den förändring, som kommitténs förslag till kursplan för *modersmålet* undergått i den fastställda undervisningsplanen, består alltså däri, att första och andra klasserna hänvisats till läsning av litteratur från vår egen tid och 1800-talet samt att studiet av litteratur i tidsordning börjar först med tredje klassen. Främmande språks litteratur har upptagits i kursplanen, blott i den mån den övat inflytande på vår egen litteratur eller varit bestämmande för litteraturens utveckling i det hela. Att läsning av sådan litteratur på samma gång som den tjäna undervisningen i modersmålet lämnar stöd för undervisningen i allmän historia, är en fördel för den senare utan att vara ett band på den förra. I fjärde klassen upptages vår egen tids litteratur till förnyad behandling med huvudvikt lagd på sådana författare och arbeten, för vilkas tillgodogörande kräves större mognad från elevernas sida eller som äro särskilt ägnade att belysa den litteraturhistoriska utvecklingen. För övrigt överensstämmer den nya kursplanen med kommitténs förslag, undantagandes att stilläran är förlagd till andra klassen och språkpsykologi till fjärde i stället för tredje samt framställningen av vårt språks frändskapsförhållanden och historia är förbunden med tredje klassens kurs i litteratur i stället för att komma såsom avslutning av litteraturkursen i fjärde klassen.

Kursen i *matematik* har blivit något förenklad genom uteslutning av logaritmer och serier, och tid har vunnits genom borttagande av föreskriften om noggrant utförda konstruktionsritningar och meddelandet av grunderna för projektions- och perspektivritningen samt konstruktionen av geografiska gradnät.

För kursen i *geografi* har tiden blivit ökad genom tillägg av en timme i tredje klassen. Hembygdsstudiet är i enlighet med kommitténs förslag utgångspunkten för geografiundervisningen. På detta bygges undervisningen i den

allmänna fysiska geografin. Efter denna följer framställning av de viktigare främmande ländernas geografi koncentrerad på typiska drag olika för olika länder utgörande en tillämpning av den allmänna fysiska geografin och uppvisande sambandet mellan fysiskt geografiska och kulturgeografiska förhållanden. Först därefter följer framställningen av den allmänna kulturgeografin, under det att i kommitténs förslag denna föregick framställningen av de främmande ländernas geografi. Såsom avslutning komma i tredje klassen Sveriges geografi och geologi. Med anledning av den genomförda begränsningen av kursen i ekonomilära har den anmärkning bifogats kursplanen i geografi att särskild uppmärksamhet bör ägnas åt Sveriges ekonomiska förhållanden, framför allt åt dem, som hänföra sig till jordbruket. Väderleksläran är flyttad från kursplanen i fysik till kursen i allmän fysisk geografi.

Det historiska hembygdsstudiet är icke såsom i kommitténs förslag lagt till första klassen i samband med det geografiska hembygdsstudiet i samma klass, utan det bör förekomma i alla klasser och ansluta sig till de perioder av historien, som genomgås.

Ändringarna i kursplanen för *biologi och hälsolära* äro ganska stora. Först och främst har på yrkande av de vid stadgans utarbetande tillkallade läkarna undervisningen i hälsolära, med undantag av de anvisningar och råd, som skola lämnas åt de nyintagna eleverna, samlats i en klass, nämligen den tredje, och förbundits med undervisningen om människokroppens livsverktyg och deras förrättningar. Vidare börjar undervisningen såväl i botanik som zoologi med studiet av typer samt med fysiologiska försök och undersökning av växtkroppens och djurkroppens inre byggnad. Vid framställningen av djurrikets viktigaste typer börjas med ryggradsdjuren. Framställning av såväl växtrikets som djurrikets system har uttryckligen upptagits i kursplanen, och kännedom fordras om de för olika djurgeografiska områden utmärkande djurarterna. Liksom kommittén lägger

stadgan vikt vid experimentellt arbete, dissektioner, mikroskopiska undersökningar, iakttagelser av biologiska samhällen och utflykter. Särskilt rekommenderas en utflykt på minst en veckas tid under ferierna mellan första och andra klassen.

Undervisningen i *kemi* har ställts i närmare samband med geografi- och biologiundervisningen. Därför är behandlingen av den organiska kemiens viktigaste ämnesgrupper och reaktioner upptagen redan i första klassens kurs. Till kursen i denna klass hör ock elektrolysen. Då ämnet kemi icke alltid är förbundet med ämnet fysik i samma lärares hand, är det en stor fördel att kurserna i fysik och kemi fördelats med en ordentlig kemikurs i vardera av första och andra klasserna och en kortare fysikkurs i första klassen men huvudkurserna i fysik i tredje och fjärde klasserna, och att man sluppit väderleksläran i andra klassen och den sammanfattande översikten av de kemiska omsättningslagarna i den tredje.

Ekonomiläran är inskränkt till hemmets ekonomi i andra klassen och en översikt i fjärde klassen av de allmänna ekonomiska lagarna och de viktigaste företeelserna inom vårt lands ekonomiska och sociala liv. Framställningen av det ekonomiska livets utveckling och den ekonomiska politiken är överlämnad åt undervisningen i historia, den beskrivande framställningen av Sveriges näringsliv åt undervisningen i geografi, biologi, trädgårdsskötsel, fysik och kemi.

Trädgårdsskötseln har fått sin tid annorlunda fördelad än kommittén föreslagit. Arbete i trädgården skulle enligt kommittén ägt rum i medeltal $1\frac{1}{3}$ veckotimmar i tredje och 2 i fjärde klassen i lärarseminarier samt 2 timmar i andra klassen och $1\frac{1}{3}$ i tredje klassen i lärarinneseminarier. Tid skulle endast med svårighet kunnat beredas härför, då arbetet knappast kan fortgå mer än 9 veckor på hösten och 9 på våren och varje grupp således under dessa veckor bort hava 3—4 arbetstimmar i veckan och då eftermid-

dagarna dessutom äro upptagna av idrott, slöjd och frivilligt arbete i fysik, kemi och teckning. Nu har andra klassen fått $\frac{1}{2}$ veckotimme och fjärde klassen $\frac{1}{2}$ och det räcker alltså med 2 arbetstimmar i veckan för varje grupp i 9 veckor för vardera av dessa klasser. Tredje klassen måste dock fortfarande arbeta 4 timmar i veckan i 18 veckor. Genom flyttningen av skolköksundervisningen i lärarinneseminarier från de båda högre klasserna till de båda lägre har det blivit möjligt att i motsats till kommitténs förslag förlägga undervisningen i trädgårdsskötsel i dessa seminarier till samma klasser, där denna undervisning meddelas i lärarseminarierna, och det med samma timtal. Därigenom har också i alla klasserna kunnat åstadkommas den av kommittén önskade omväxlingen mellan teoretiskt arbete och mera praktiska sysselsättningar.

Den praktiska undervisningen i ämnet har kunnat bliva mera ändamålsenligt fördelad, därigenom att den börjar på våren för andra klassen och slutar på hösten för fjärde klassen. Den teoretiska undervisningen fortgår under hela läsåret med 1 timme i veckan för vardera av tredje och fjärde klasserna och följer efter den praktiska handläggningen av de olika arbetena. Med undervisningen i teorien för trädgårdsbruket följer på ett naturligt sätt meddelandet av de viktigaste delarna av jordbruksläran.

Omorganisationen av seminarierna är nu satt i verket. En stadga i 178 paragrafer och en utförlig undervisningsplan föreligga. Seminariernas lokaler äro redan utvidgade eller ombyggda och ytterligare nybyggnader äro under utförande eller planeras. Anslag till ökning av undervisningsmateriell äro rikligen meddelade. Även andra än dessa yttre förutsättningar för omorganisationen äro för handen. Länge har ett inre utvecklingsarbete med avseende på undervisningens innehåll och sättet för undervisningens meddelande pågått vid seminarierna. Ny stadga och ny under-

visningsplan kunna icke ingjuta en ny anda hos lärare och elever, men om andan redan är förhanden, så kunna de vara en eggelse till fortsatt utveckling. De kunna vara det så mycket mera och bättre, som de snarare utpeka riktlinjerna för verksamheten än föreskriva dess gränser och mått. Med arbetshåg och iver att tjäna Guds kyrka och våra fäders land skola lärare och elever i våra seminarier, huru än mörka tider växla med ljusa, bliva ett kraftigt stöd för utbildande av ett släkte med sedlig kraft, ädel vilja och mogen tankeförmåga.

Folkskoleseminarierna förr och nu.

Tal vid invigningen av seminariebyggnaden i Falun den
30 mars 1915

av

B. J:SON BERGQVIST.

När i dag denna byggnad slår offentligen upp sina portar, så sker det för att i sina salar — vi hoppas det — för långa tider mottaga till fostran och utbildning skaror av unga kvinnor, vilka, såsom vi så gärna tro, med brinnande håg gå att ägna sig åt en av de högsta och ädlaste och förvisso viktigaste av alla mänskliga uppgifter, lärarinnans och uppfostrarinnans kall. Våra blickar mötas här av ljusa, höga och rymliga lärorum, där tidens strävanden att tillgodose den unga människans fysiska fostran och att odla och förädla hennes smak satt sina omisskännliga märken. Vi ställas här tillika inför hela den yttre utrustning för undervisningsändamål, som under tidernas lopp samlade rön och erfarenheter på själslivets och undervisningskonstens område så småningom lyckats åstadkomma. Bakom allt detta, som här möter våra ögon, ligger en utveckling underbar ej mindre genom den rikedom, den i sig innesluter, än genom den snabbhet, med vilken den försiggått. Det kan efter min mening icke vara annat än hälsosamt att vid ett sådant tillfälle som detta för några ögonblick ägna denna utveckling en något närmare uppmärksamhet. Det skall för visso lära oss att rätt uppskatta värdet av det goda vi fått och att rätt känna ansvaret inför framtiden för huru vi förvalta detsamma.

* * *

Låtom oss då förflytta oss några tiotal år tillbaka i tiden för att se, huru det då såg ut i våra seminarier. Vi ha i detta avseende ett mycket belysande vittnesbörd, avgivet för något mer än femtio år sedan av en för den svenska folkskolan varmt intresserad man, den kände fosterlands- och naturvännen Olov Eneroth. Han skriver i sin bok »Om svenska folkskolan» på tal om de dåvarande lärarebild-

ningsanstalterna följande ord: »Träd in i ett av våra seminarier och se, huru de äro utrustade. De äro i allmänhet lika fattigt, lika eländigt utrustade som även våra fattigaste folkskolor. Man tycks ej ens hava råd att vidmakthålla vanlig snygghet. En svart tavla och en världskarta, på sin höjd även en karta över Europa, Palestina och Sverige ... utgöra de enda prydnader på de ofta med grådaskiga, limfärgade tapeter beklädda väggarna. Icke alla seminarier hava ens egen lokal. Man hyrer ett par kyffen, anskaffar några trästolar och ett par gamla bord, anslår ett par små lärarlöner och — seminariet är färdigt.»

I sanning — kontrasten emellan den bild, som den gamle folkskolevännen sålunda ger oss, och bilden av vad vi i dag skåda med egna ögon är stor, allra helst om vi besinna, vilket jämförelsevis kort tidsrum, som skiljer de båda bilderna åt.

Olikheten dem emellan är visserligen närmast av yttre art; å ena sidan: förhyrda »kyffen» — å andra sidan: egna, präktiga byggnader; å ena sidan: osnygghet och smaklöshet — å andra sidan: sundhet och smak; å ena sidan: torftig och bristfällig materiell — å andra sidan: rik utrustning av goda undervisningsmedel. Om nu emellertid olikheten mellan våra seminarier, sådana de sågo ut för femtio år sedan och sådana de nu äro, icke sträckte sig längre än till detta yttre, så föreläge för visso här icke något för seminarierna så särskilt anmärkningsvärt eller säreget förhållande. Man finge nog då inskränka sig till att säga, att seminarierna icke blivit efter i den utveckling, som i allmänhet kännetecknar våra offentliga byggnader och särskilt våra undervisningsanstalter. Man skulle säkerligen utan någon större svårighet kunna påvisa åtskilliga andra läroanstalter, i fråga om vilkas lokala förhållanden för femtio år sedan och nu en motsvarande olikhet förefunnos. Vad som emellertid beträffande seminarierna är särskilt anmärkningsvärt och för vännerna till vår folkskola särskilt glädjande, det är att bakom denna yttre, nyss påvisade olikhet ligger en annan av mera inre art och av vida större betydelse, en olikhet, som pekar hän på en djupgående omläggning av seminariestudierna. Denna olikhet framträder först rätt klart, om man med varandra jämför det arbetsprogram, som för femtio år sedan var seminarierna förelagt, och det, som nu sedan den nyligen beslutade seminariereformen officiellt föreligger dem. Närmare sett är det också denna olikhet, som i viktiga avseenden sätter sin prägel på de byggnader, vi i dessa tider på olika ställen i vårt land uppföra för utbildningsanstalterna för folkskolans blivande lärare och lärarinnor, och som även i mångt och mycket blivit bestämmande för den byggnad, vi i dag ha glädjen inviga. Vi stå alltså i dessa tider icke blott inför

nya seminariebyggnader — vi stå också inför en ny seminarieorganisation.

*
*

Den olikhet i inre avseende mellan det gamla seminariet och det nya, som jag nu antytt, sammanhänger, såsom naturligt är, med hela kultur- och samhällsutvecklingen i övrigt och väl närmast med utvecklingen på folkskolans och den allmänna folkbildningens område. Men framför allt får den sin förklaring och sin belysning utifrån en särskild företeelse inom denna utveckling, en företeelse, som för densamma är i högsta grad karakteristisk och av utomordentlig betydelse: det är personlighetsmedvetandets och personlighetstankens allt starkare framträdande, erkännandet av personlighetens värde och rätt. Denna tanke behärskar det nutida samhällslivet såsom dess stora grundsats, trots att på samma gång samhällets krav på individens förpliktelse att med alla sina krafter träda i dess tjänst fått en allt starkare betoning i våra dagar. Tanken är emellertid icke ny, den är icke från i går eller i dag. Den bottnar, rätt fattad, djupt i själva den kristna livsåskådningen, och det var också den huvudtanke, som en gång bar upp reformationens stora frigörelseprocess. Men det har behövts århundraden, fulla av brytningar och strider, för att föra den fram på människolivets olika områden. Och det skall utan tvivel behövas ännu långa tider för att bringa den till fullt förverkligande och icke minst för att luttra och rena den och för att föra den in på sunda och lugna banor.

Allt nog. Den tanken behärskar det nutida medvetandet. Ej underligt då, att den även gjort sig alltmera gällande på undervisningens och uppfostrans i människolivets och samhällslivets så djupt ingripande företeelser och därmed ock på lärarebildningen.

Det kan synas märkvärdigt, att just på undervisningens och uppfostrans område hänsynen till den enskilde haft så svårt att komma till sin rätt, och att den än i dag har stora svårigheter att där övervinna. Man kunde annars tycka, att just på detta område, där om någonstades själ möter själ, där öga skådar i öga, den synpunkten skulle ligga mycket nära till hands — att man där framför allt skulle känna sig manad att upptäcka och följa de gryende anlagen och gåvorna och söka förhjälpa dem in på för dem lämpliga vägar. Och det har ju icke heller under de gångna tiderna saknats röster, som både med snillets och med människokärlekens makt fört den synpunktens talan. Mera än ett hundra år har ju förflutit, sedan Rousseau uppträdde såsom den obändiga individualismens banerförare och Pestalozzi med barnavännens brinnande entusiasm rik-

tade uppfostrarens blick på vikten av studiet av den enskilda själens liv. Och med allt mera stegrat intresse och med skärpta psykologiska synglas ha den pedagogiska forskningens målsmän utgrundat det individuella själslivet och dragit riktlinjer för en personlighetspedagogik. Men det praktiska skollivet har vid allt detta i mycket långsam takt och ej utan motstånd — medvetet eller omedvetet — flyttat sig blott fjät efter fjät i den riktning samhällslivet i övrigt i betydligt hastigare tempo rört sig. Det kan väl synas underligt, att förhållandet varit det nu antydda. Men i själva verket föreligga omständigheter, som göra saken mindre märkvärdig.

Jag vill sålunda erinra om huru skolundervisningen och skoluppfostran av yttre nödvändighet i regel tagit form av massundervisning och massuppfostran och hurusom en sådan anordning måste lägga stora hinder i vägen för en individualisering av skolarbetet och lätt nog leder till att de unga sjunka ned till blotta nummer i massan. I samma mån som barnskarorna hopas på en och samma lärarehand, i samma mån flyta ock för läraren lätt nog de enskilda barnasjälarna tillsammans till en generaliserad själstyp. Alla komma att skäras över en kam. Och det behöves icke blott en sällsynt skarp blick för iakttagelser på det individuella livets område och ett brinnande intresse för och kärlek till barnen, utan därtill hart när övermänskliga krafter för att under sådana förhållanden kunna giva åt varje enskild själ, vad honom efter olika krafter och anlag tillkommer.

Och så sällar sig härtill ännu en annan omständighet. Den omedelbart praktiska nyttans synpunkt har av helt naturliga skäl ända från skolans tillkomst lagts starkt på dess arbete. Barnen sättas i skolan för att »lära» någonting, men lära någonting, som de kunna ha påtaglig, i ögonen fallande nytta av i livet. Och så har ropet på kunskaper och färdigheter gjorts så starkt gällande, att huvudvikten kommit att falla på huru mycket som »lärdes» och i försvinnande ringa grad *på sättet*, varpå kunskaperna inhämtades, och dettas betydelse för utvecklingen av barnets individuella anlag och gåvor, för utvecklingen av dess personlighet. Läxläsningen och läxförhöret ha sålunda blivit skolans a och o, och därmed har ock dragits över skolarbetet en tvångströja, som lämnat alltför liten rörelsefrihet för den gryende personligheten.

* * *

Det är nu helt naturligt, att dessa nu antydda, mera allmänt verkande orsaker icke kunnat bli utan inflytande på studiearbetet vid våra seminarier. Men fatta vi detta arbete närmare i sikte,

sådant det under de gångna tiderna principiellt skolat gestalta sig efter det officiella arbetsprogrammet, skola vi finna, hurusom av en alldeles särskild anledning personlighetssynpunkten här i påfallande hög grad blivit undanskjuten och hurusom den först på alla sista tiden lyckats arbeta sig fram och vinna erkännande.

När våra seminarier vid mitten av förra århundradet först kommo till, gällde det för dem närmast att så att säga i en handvändning nödortfylligen förse den just då lagstadgade folkskolan med lärarekrafter. Såsom deras uppgift ställdes därför att på kortast möjliga tid utbilda lärare, vilka ägde så stor säkerhet som möjligt inom det lilla elementära kunskapsområde, som den unga folkskolan nöjde sig med, och en lika stor säkerhet i att använda de metoder, som kunskapstillägnelsen i folkskolan ansågs kräva. För att det antydda målet skulle uppnås, ansåg man — närmast efter mönster från Tyskland — att seminariernas arbetsprogram lämpligen borde ordnas så, att seminarieelevernas egna lärokurser i huvudsak ej komme att innehålla annat och mera än vad som genomgicks i folkskolan, och att inhämtandet skedde efter huvudsakligen samma metoder som tillämpades i folkskolan. Seminariet ansågs alltså bäst fylla sin uppgift, om det självt gestaltades som ett slags folkskola, givetvis med tillägg av undervisningsövningar. Ja, i seminariernas tidigaste dagar fick t. o. m. den blivande läraren inhämta en del av sina kunskaper tillsammans med barnen i övningsskolan. Under sådana förhållanden var det ju ej så underligt, att det kunde se ut i ett seminarium på det sätt, som vi nyss hörde Olov Eneroth skildra det: »de äro i allmänhet lika fattigt, lika eländigt utrustade som även våra fattigaste folkskolor».

Vilja vi nu rättvist bedöma det arbetsprogram, som sålunda från början uppställdes för våra seminarier, måste vi — även om vi icke kunna gilla det teoretiska resonemang, som låg till grund därför — taga med i betraktande de yttre omständigheter, som till en början syntes tala för en sådan anordning. Till sådana omständigheter hörde, såsom jag redan antytt, att det för folkskolan låg fara i dröjsmål och det därför gällde att på en jämförelsevis kort tid göra eleven färdig för sin uppgift. Därtill kom nu även, att man hade att räkna med en i allmänhet mycket obetydlig förbildning hos eleverna, något som med nödvändighet ledde till ett ingående sysslande med elementära saker. Låter alltså anordningen, vad den första tiden beträffar, *till en viss grad* förklara sig av tidsomständigheterna, så är det dock att beklaga, att den principiellt fastslogs som den riktiga och på grund därav kom att bli bestående under långa tider framåt. Därmed var ock personlighetssynpunkten vid lärarebildningen ställd i ett olycksdigert skymundan. Det kom

att lägga sig ett visst drag av fabriksmässighet över seminariearbetet.

Vad som i det gamla seminariets arbetsprogram mest band den enskilde eleven i hans personliga utveckling och bidrog till att göra det trångt och kvavt särskilt för de mera begåvade eleverna, det var väl i främsta rummet icke lärokursernas torftighet. Det var det stereotypa, ej sällan mekaniska, blint auktoritativa sätt, på vilket kunskaperna i regel meddelades eleverna och som eleverna själva hade att tillämpa i sin undervisning. Det var den »metodism», den ensidiga uppskattningen av metoden, som så genomgående behärskade seminariearbetet. Förhandenvaron av denna gjorde visserligen sedan i sin ordning, såsom jag längre fram skall visa, att även lärokursens knapphet kom att i högre grad, än eljest sannolikt skulle hava varit fallet, i sig innesluta vissa faror för en sund, för den blivande läraregärningen gagnelig personlighetsutveckling.

*   *

Vad nu närmast »metoden» eller »metoderna» beträffar, så ha dessa vållat mycket onödigt bekymmer i skolans historia. Förstår man med metod ett tillvägagångssätt, som söker på en viss väg nå ett bestämt mål, så är det tydligt, att undervisningen lika litet som varje annat målmedvetet handlande kan sakna metod. Och går man ut från att undervisningen har att förmedla tillförandet av nya föreställningsmassor och sörja för att dessa under lärjungens självständiga medverkan förbinda sig med tidigare föreställningar till ett fast och ordnat medvetenhetsinnehåll, så är det tillika uppenbart, att alla undervisningsmetoder måste ha den formella likheten, att de bygga på iakttagelser inom själens liv, att de äro, som man säger, psykologiskt begrundade. *Men bortsett från detta finns det inga universalmetoder.* Det finns ingen enda metod, om vilken man kan säga, att den måste, för att ett mål skall nås, osvikeligen följas av envar undervisare eller tillämpas på en var lärjunge. Tvärtom är i själva verket endast den metod den riktiga, som förstår att taga hänsyn till de individuellt växlande förutsättningar, som uppstå på grund av lärjungarnas olika anlag och de yttre omständigheternas skiftningar. Men ett sådant tillvägagångssätt kräver, att läraren åtminstone till en viss grad besitter förmågan att genomskåda de individuellt bestämda förutsättningarna och att på grundval därav bilda sig en något självständigare uppfattning i metodiska frågor, något som med nödvändighet åter kommer att medföra, att »metoden» måste i ej ringa mån bli ett utflöde av undervisarens egen personlighet.

Mot en sådan uppfattning och utformning av metoden, som jag nu senast antytt, reste det gamla seminarieprogrammet väsentliga hinder. Den föreställningen, att eleven för att säkrare inlära barnaundervisningens metodiska grepp borde undervisas på samma sätt som barnen, medförde givetvis, att undervisningen icke ens kunde lämpas efter elevernas åldersmognad, långt mindre efter deras personliga behov. Det studiearbete, som på detta sätt sattes i gång, var icke ägnat att tillgodose personlighetsutvecklingen, det kunde icke innebära för eleven någon större eggelse till att med självständig tanke och levande aktivitet förvärva sig vetande och kunskaper. Det gjorde honom i grund och botten till en i förhållande till arbetsuppgifterna i det stora hela passiv lärläsare. Men som sådan blev han själv i sin ordning såsom blivande lärare föga skickad att bilda sig någon självständigare uppfattning av metodiska frågor. Första förutsättningen för en förmåga i sådant avseende är, såsom jag redan antytt, en klar insikt i det för lärjungens, d. v. s. här barnets själsliv utmärkande och egendomliga. Men hur skulle en dylik insikt kunna vinnas, så länge eleven själv, trots sin mognare ålder, i grund och botten behandlades som barn? Om något tillvägagångssätt kan sägas vara ägnat att i denna punkt förvillia och fördunkla, så var det väl just det, som tillämpades. Och för övrigt hade eleven så mycket mindre anledning att reflektera över sin oförmåga i det antydda avseendet, som han ständigt fick sig inskräpvt vikten av att tillägna sig seminariets egna metoder.

*   *

Till det nu nämnda hindret för uppkomsten av en mera personligt färgad metodik lade så torftigheten och kargheten av de genomgångna lärokurserna ännu ett. För en i någon mån självständig uppfattning av metodiska frågor fordras icke blott en insikt i och kännedom om lärjungens själsliv; för en sådan kräves även ett så pass omfattande vetande i de lärostycken, som undervisningen avser, att undervisaren kan till en viss grad överskåda det större sammanhang av vetande, uti vilket lärostyckena ingå eller ur vilket de härflyta. Men det var just ett sådant mera omfattande vetande, som saknades i det gamla studiearbetet. Denna omständighet ställde sig emellertid icke blott hindrande i vägen för ett starkare personligt inflytande på arbetssättet. Det bidrog även i sin mån till att befästa och mekanisera den auktoriserade seminarie-metoden och kom därjämte att utöva ett i viss mån osunt inflytande på lärarens personliga utveckling. Närma sig lärarens egna kunskaper alltför starkt gränsen av det mått av vetande, som han har

att bibringa sina lärjungar och kommer därtill, att läraren fått sitt vetande meddelat på god auktoritetstro såsom ett färdigt och fulländat vetande, då är fara för handen, att de yttre *formerna* för undervisningen komma att för läraren få en överdriven betydelse. Läraren kör lätt fast i former och åskådningar, över vilka han så småningom, i samma mån som vanan gett färdighet, förfogar med virtuosmässig skicklighet och som därför också för honom komma att gälla som höjden av all förträfflighet. Läraren kan på denna väg bli självkär och självgod, på samma gång han kan råka ut för olyckan att tappa bort en av sitt personliga livs förnämsta räddningsbojar: kritiken av sig själv, förmågan att se sig själv utifrån. Att en människas vetande är ringa, behöver ingalunda i sig innebära en våda för hennes personliga liv, men skulle hon av någon anledning lockas in på den därande tanken, att det *lilla* hon vet är *mycket*, då är fara å färde för personlighetens utveckling.

* *

Jag har nu med några ord sökt påvisa, på vilket sätt och av vilken anledning det gamla seminariet kom att lägga vissa svårigheter i vägen för en sund personlighets utveckling. Innan jag nu går vidare, känner jag det som en dyr plikt att här erinra om hela den skara män och kvinnor, som trots den i viss mån personlighetsdödande arbetsform, under vilken de fått sin utbildning, ändå i sin plikttrogna, ofta otacksamma, alltid mödosamma läraregärning förstått att hos sig själva utveckla en rik och varm personlighet och blivit till stor välsignelse för de ungas egen personlighetsutveckling. Jag vill erinra om alla de många, som, trots den antydde torftigheten i kurser och metoder, tillägnat sig en tankens och sinnets bildning av högt värde. Det starkaste uttrycket för vilket mäktigt inflytande dessa lärarepersonligheter utövat är, att den reaktion, som så småningom rests mot det gamla systemet och som nu omsider lett till genombrott, i väsentlig mån utgått från folkskolans egna lärare och lärarinnor. Att utvecklingen, trots de hinder, som legat i själva seminariearbetets organisation, kunnat på så många punkter försiggå på nu antydde lyckliga sätt, har väl sin yttersta grund i det förhållandet, som åsyftas i följande ord av Eneroth: »Det vore i sanning förunderligt, huru så många nitiska och goda lärare kunnat uppstå, hade man ej i så många andra riktningar erhållit bevis uppå, huru mycket gott, verkligt gott, som dock lever inom vårt folk, anlag, krafter, viljor, som blott behöva några

solstrimor av kärlek och stöd för att utbildas till levande kapitaler, fulla av framtid.» Till sådana solstrimor av kärlek och stöd måste jag i främsta rummet räkna inflytelserna från de ej få skarpt utpräglade, oftast av en varm kristlig nitälskan genomträngda personligheter, vilka i synnerhet under seminariernas tidigare skeden ledde arbetet vid desamma. Dessa det gamla seminariets patriarker — suveräner alltid i andlig, i de flesta fall även i världslig måtto — förstodo att gjuta sin personlighets ande både över och i det arbete, som utfördes. De kommo därför — även om raka motsatsen även kunde inträffa — att på mångfaldiga sätt gå igen i de forna elevernas egen personlighet och satte särskilt sin prägel på den personliga kristliga fromhet, som ej sällan var kännetecknande för dessa folkskolans lärare och som i sin mån gjorde dem till de verkliga barnavänner de voro. Till solstrimmorna måste jag också räkna den omständigheten, att det gamla seminariet genom sin starka bundenhet vid den rena yrkessynpunkten kom, trots alla därmed förenade olägenheter, att starkt betona sambandet mellan seminariet och folkskolan, kom att från början inrikta eleverna på den skola, de skulle tjäna, och därmed ock band deras hjärtan vid denna skola. Till solstrimmorna måste jag sist men icke minst räkna den beundransvärda trängtan efter ljus och kunskap, som bott på djupet av så mångt läraresinne och som sprängt de fjättrar, vilka en välment men missriktad seminarieutbildning pålagt dem.

* * *

Även om seminariernas tidigare, av mig i det föregående berörda arbetsprogram med ej alltför väsentliga modifikationer fortplantat sig från stadga till stadga och ända in i sena tider stått på papperet, så har dock redan länge, tack vare enskilda, dugliga och klarsynta seminarielärare, en vaknande, allt kraftigare reaktion medfört, att i den ena punkten efter den andra en förändring till det bättre inträtt, till dess vi nu omsider kunna glädja oss åt en officiellt beslutad reform av seminariernas arbete, en reform av den art att, om den rätt utnyttjas, personlighetssynpunkten skall även i fråga om seminariernas arbete i vidsträcktare mån bli tillgodosedd och en lärarebildning kunna åvägbringas, som bättre motsvarar folkskolans fortgående utveckling och den allmänt ökade folkbildningens växande krav.

Av det föregående torde hava framgått, att det hittillsvarande seminariearbetet påkallat omläggning både i fråga om lärokurser

och arbetssätt. Den nu beslutade reformen har också avseende på dem båda. Och i fråga om dem båda kan man kortast säga, att seminariearbetet principiellt befriats från det alltför snäva beroende av folkskolans kurser och äldre metoder, vari det tidigare stått. Seminariet skall icke i samma begränsade mening som förr vara en fackbildningsanstalt, det skall i ganska vidsträckt mån även tillgodose de blivande lärarnas allmänbildning och deras personliga utveckling.

* *

*

Låtom oss då först kasta en blick på det nya seminariets lärokurser. Seminariearbetets lösgörelse från det tränga mönstret av folkskolans arbete framträder i fråga om lärokurserna påtagligast däri, att seminariets arbetsprogram numera upptager även läroämnen, vilka icke förekomma å folkskolans undervisningsplan. För övrigt skilja sig lärokurserna i varje ämne såväl i fråga om innehåll som läggning väsentligen från folkskolans kurser. Seminariets lärokurser ha lyfts upp på ett högre plan, så att det numera blir möjligt för eleven att, lät vara visserligen på ett anspråkslöst sätt, stå i någon förbindelse med arbetet på det mänskliga vetandets stora, ännu i så mycket obrutna marker. Han blir i tillfälle att få den något vidare syn på de särskilda ämnenas elementer och på deras plats och betydelse för det hela, som endast den kan erhålla, som förmår att från en högre punkt överskåda och behärska ett något större område av vetande. Men han får ock tillfälle och anledning att inse litenheten och begränsningen av sitt eget vetande, han göres mottaglig för den ödmjukhet i sinnet, som var och en måste känna, som något sett sig om i vetandets vida värld. Han blir lycklig nog att kunna skydda sig mot den personlighetens förskumpning och förtorkning, som eljest ligger nära nog för de lärarekallets utövare, vilkas kunskapshorisont ej sträcker sig längre än de entonigt återvändande skollektionernas nötta läxa.

* *

*

Huru mycket man nu än må skänka sitt erkännande åt den kursernas omläggning, som jag nu antytt, och huru mycket man än må glädja sig åt det tillfälle, som har beretts kunskapstörstande unga män och kvinnor att i vidgad mån efter sitt hjärtas lust redan under sin utbildningstid se sig om i kunskapernas värld, är det åtminstone för mig personligen ej så alldeles lätt att inför de många och stora studieuppgifterna undertrycka alla farhågor.

Jag har under mitt föregående sysslande med undervisning och uppfostran ej minst i fråga om våra allmänna läroverk ofta känt mig manad att inlägga en gensaga mot tidens starka strävan att belasta våra skolor med ett splittrat mångahanda av vetande och av kunskaper. Jag har gjort det därför, att en dylik splitt-ring lätt nog leder därhän, att kunskaperna inom de särskilda ämnena bli mindre solida. Och jag har gjort det allra främst därför, att ett dylikt arbete innebär bestämda faror för de ungas karaktärsdaning. Splittning och därmed lätt följande oordning på det intellektuella livets område leder till ytlighet, till karaktärs-löshet på det sedliga. Nu ligger visserligen saken något annor-lunda vid seminarierna än vid de allmänna läroverken. Det är först och främst ett högre åldersstadium man här har att räkna med, och i det samband studierna i varje fall böra äga med den praktiska läraregärningen ligger en viss garanti för att de befästas och fördjupas. Det är också sant, att i viss mån nya förut-sättningar för seminariernas arbete uppkommit genom den all-männa tillväxten i folkbildningen och genom de större och rikare förkunskaper eleverna vid sitt inträde besitta. Men vid allt detta tror jag, att om man skall med de givna förutsättningarna i fråga om förkunskaper och arbetsutrymme på ett verkligen frukt-bärande sätt genomgå de nya kurserna, fordras det av seminariets ledare och lärare en icke ringa grad av begränsningens svåra konst och av den icke mindre konsten att på en gång tända en flammande eld men tillika tillse att den icke blir en våldeld. Jag önskar förvisso ingen minskning i seminariets nya lärokurser — de krav vår tids folkskola och folkbildning ställa på folkskolans lärare medgiva ej någon avprutning — men jag önskar arbetslugn och arbetsfördjupning, grundlighet och fast organisation i kunskaper-na. I åvägabringandet därav har det nya seminariet en lika makt-påliggande som vanskelig uppgift.

* *

*

Dock — mycket och kanske mera än vad man nu kan förutse kan ernås genom de förändrade arbetsmetoder, som redan sedan längre tid tillbaka så småningom vunnit insteg vid de flesta av våra seminarier och som genom den nya seminariestadgan fått aukto-risation. Dessa äro nämligen av den art, att de, där de rätt användas, måste medföra en fördjupning och ett befästande av kunskapen, på samma gång de lämna högst betydelsefulla bidrag till elevens karaktärsdaning. De nya arbetsmetoderna känneteck-

nas i främsta rummet därav, att de söka införa mera självständighet och självverksamhet i elevernas arbete, söka giva någon möjlighet för den individuella olikheten i studieranlag och intressen att framträda och göra sig gällande. Varje tanke på att vid elevernas studier tillämpa barnundervisningens former, särskilt sådana de under folkskolans tidigare skeden gestaltade sig, är fullständigt uppgiven. Snarare kan man väl säga, att det nya arbetssättet leder eleven in på vägar, som i viss mån äro besläktade med dem forskaren har att gå. Eleverna skola i väsentlig mån själva tagas i anspråk för kunskapernas framskaffande.

Det är särskilt om den nu i korthet antydda omläggningen av arbetssättet, som de nya seminariebyggnaderna i åtskilliga avseenden bära vittne.

Ett besök t. ex. i de rymliga och ändamålsenligt inrättade naturvetenskapliga läro- och arbetsrummen skall bättre än något annat kunna tala om vad man eftersträvar. De säga oss, att eleven skall vänja sig vid att genom sina egna undersökningar, rön och experiment fördjupa sig på vissa betydelsefulla punkter, skall lära sig att se och iakttaga, pröva och bedöma. Han skall lära sig att inför naturens och människolivets företeelser ställa sig objektiv och frågande. Den kunskap han här inhämtar blir hans självförvärvade egendom och det tillika på ett sätt, som måste till hans karaktärsdaning lämna betydelsefulla bidrag. Han får vid sitt arbete lära sig bl. a. betydelsen av noggrannhet, grundlighet och sparsamhet. Han får lära sig betydelsen av samarbete och solidaritet.

Likaledes skall ett besök i de nya byggnadernas biblioteks- och läsrum avlägga vittnesbörd om vilken betydelse det nya arbetsprogrammet från bildningssynpunkt tillägger det arbete, som består i att ur källor, som stå till förfogande, samla, ordna och bearbeta ett visst material.

Och mycket annat i den nya arbetsorganisationen förtäljer oss, huru arbetet numera skall läggas så, att elevens individuella krafter, anlag och gåvor bliva i möjligaste mån tillgodsedda. Åtskilliga studieuppgifter ha ur denna synpunkt fått sin gestaltning. Så är fallet med det s. k. enskilda arbetet, som numera skall beredas eleverna vid sidan av deras gemensamma klassarbete. Så är ock fallet med de anordningar i fråga om mera självständiga diskussioner, föredrag och skriftliga uppsatser, som införts. Så är ock fallet med den valfrihet av ämnen, som, om än i mycket begränsad form, även vid seminarierna skall förekomma.

Slutligen vittnar om den nu antydda karaktären av seminarie-

arbetet även det starkare tillgodoseendet av det mera praktiska arbetet på slöjdens m. fl. områden, där de personliga krafterna kunna på ett mera individuellt sätt göra sig gällande.

*
*
*

Hava vi alltså allt skäl att även i fråga om det förändrade arbetssättet hysa de allra bästa förhoppningar om en rik välsignelse därav för den blivande lärarens gärning, så finns det ändock anledning att även här vara vaksam, att noga sörja för att det nyvunna goda ej får gestalta sig så, att det tränger ut det värdefulla, som fanns i det gamla mera anspråkslösa seminariearbetet. Jag har i det föregående upprepade gånger antytt, huru som seminariearbetet numera frigjorts från mönstret av folkskolans eget arbete, och jag har också berört de fördelar denna frigörelse måste föra med sig. En obeskrivlig olycka skulle det emellertid vara, ifall denna frigörelse skulle leda därhän, att studiearbetet vid våra seminarier lösrycktes från synpunkten av elevernas framtidsuppgift såsom folkskolans lärare — ifall det skulle gå så, att seminarierna finge den ej minst för eleverna själva farliga, falska skylten att vara något slags fristående högre lärdomsanstalter. *Bevarandet av sambandet mellan elevernas teoretiska studier och deras framtida lernadskall är den förnämsta betingelsen för att seminariernas arbete i dess nya former ej skall bli förfelat.* Endast om detta samband bevaras, kan med tillräcklig styrka det kravet göras gällande, att grundlighet, klarhet och säkerhet i de elementära lärostycken, som tillhöra folkskolan, aldrig få offras för strävandet att lyfta och vidga elevernas vetande. Därför ligger det ock i detta samband en mycket hälsosamt tillbakahållande och begränsande kraft. Endast om sambandet mellan elevens kommande yrke och hans seminariestudier står för eleven fullt klar, kan han skyddas för att, tjugad av vetandets rikedomar, låta sin längtan och sina tankar flyga hän till andra livsuppgifter än den av honom valda. Och endast så kan folkskolan bevaras för en utflyttning av sina bästa krafter, som för densamma skulle kunna bliva högst ödesdiger. Och slutligen, endast om detta samband, varom jag talar, bevaras, kan hos eleven tändas och näras den kärlek till folkskolan och dess arbete, som är den förnämsta betingelsen för att en folkskolans lärare eller lärarinna skall kunna uträtta något verkligt värdefullt i sin läraregärning. Där en sådan kärlek är förhånden, där vaknar och vidmakthålles också ett intresse, som med klarsynt öga inom skolans egen värld uppdagar det ena fältet efter det andra, där forskningsdriften och

studielusten kan finna tillfredsställelse i närmast samband med att den praktiska skolgärningen utföres.

Våra seminarier, deras ledare och lärare få därför, huru högt de än eljest sträva, aldrig förlora ur sikte, att de i sin verksamhet äro till för folkskolans skull. De få icke glömma, att de för den förbättrade seminarieorganisationen och för seminariernas nuvarande goda utrustning hava att tacka endast och allenast den uppskattning av folkskolans betydelse och därav följande månhet om dess alltjämt fortgående utveckling, som i sammanhang med samhällsutvecklingen i övrigt alltmör arbetat sig fram hos vårt folk. De få aldrig glömma, att de genom allt sitt verk hava att förskaffa våra folkskolor, vårt folks barn goda lärare. En viktig och nödvändig förutsättning för att detta skall kunna ske är att seminarieläraren i största möjliga utsträckning gör sig förtrogen med folkskolan och dess arbete. En ej mindre viktig förutsättning är även, att den enskilde seminarieläraren icke för sitt eget ämnes skull förlorar ur sikte seminariets övriga arbetsuppgifter. Frestelsen härtill är tydligen större, i samma mån som studierna inom de olika ämnena erhålla en större obundenhet av ett mera jämnstruktet mål och en större anpassbarhet efter lärjungarnas läggning och anlag. Det kan då hända — och det icke blott på de s. k. kunskapsämnenas område — att den enskilde läraren till den grad känner sig som »herre på täppan», att han på grund av en viss ambitiös och därför också ur en viss synpunkt lovvärd egennytta glömmar sina medarbetare och samarbetets stora betydelse för en lärareutbildning av det slag, som folkskolan med sina *många* ämnen på *en* lärares hand kräver.

Av vad som sagts följer också, att seminariets elever aldrig få glömma, att de fonder av kunskaper och vetande och färdigheter, som de förvärva vid seminariet, endast i den mån äro att betrakta som deras rättmätiga egendom, som de besjålas av hög och föresats att sätta dem alla i folkskolans och i den allmänna folkbildningens tjänst.

* * *

När jag nu talar om vad vid seminariet icke bör glömmas, så vill jag till slut också erinra om ännu en sak, som i grund och botten är viktigare än varje annan. Den blivande läraren och lärarinnan får aldrig förgäta, att den personlighetens frigörelse, som det nya seminarieprogrammet åsyftar, den vidhjärtade hänsynsfullhet mot individuella anlag och gåvor, som det ger rum för, medför, om den skall bli till verkligt gagn för upp-

fostrarekallet i folkskolan, en motsvarande förpliktelse till sorgfällig individuell personlighetsvård. När personligheten i ungdomen frigöres, kan det liksom i andra islossningstider hända, att den individuella självkänslan likt vårfloden sväller och gör sig bred och hotar att stiga över sina bräddar. Saknas då det bålverk, som en religiöst och sedligt fostrad personlighet har i sin ansvarskänsla, då är fara för handen, att den personliga friheten kan bli ödeläggande i stället för välsignelsebringande. Men även i detta fall skola seminariets elever ha gott av att ej förlora ur sikte sambandet mellan seminariestudierna och den blivande levnadsuppgiften. Det gäller om varje levnadskall, som med personlig hängivelse och plikttrohet fylles, att den har en starkt fostrande förmåga. Detta gäller i högsta grad om lärarens och uppfostrarens kall. Det är väl sant, att detta kall, i likhet med de flesta andra, har sina vådor, ja sina ganska stora vådor för sin utövers personlighets- och karaktärsdaning. Men å andra sidan finnes det knappast något annat kall, som så omedelbart ställer för utövarens ögon den egna personlighetens betydelse för livsgärningens lyckliga lösning. Just genom arten av sin egen personlighet kan läraren komma att bestämma riktningen av lärjungarnas utveckling, av deras karaktärs daning, ja, kan komma att göra det till och med på vägar, som undandraga sig hans egen vetenskap och vilja.

Vad vårt samhällsliv därför med sitt starkt framträdande personlighetsmedvetande, i självbevarelseintresse, måste fordra av folkskolans lärare, det är, att de giva sina lärjungar föredömet av en av ansvars- och samhällskänsla genomträngd personlighet. Jag säger detta, därför att jag är mån om att få framhålla, att den frigörelse av personligheten, som det nya seminariet skall främja, måste vara vitt skild från en individualism, som för individens skull ej aktar på samhället och dess krav. Skola samhällets krav på sätt, som vederbör, tillgodoses vid folkskolans arbete, då är det för visso oundgängligen nödvändigt, att det unga släkte, som fostras i vårt land, redan i skolan får sitt personlighetsliv inställt efter samhälleliga synpunkter, får sin ansvars- och sin solidaritetskänsla väckt och odlad, får sin vilja och sitt handlande övade för samhällsbyggande och samhällsvårdande uppgifter. Bäst och säkrast skola både individen och samhället varda tillgodosedda, i den mån såväl lärare som lärjungar såsom högsta mål för sin personlighetsvård eftersträva det kristliga livsidealet förverkligande, eftersträva en »kristen människas frihet» i sant lutersk och därför också i sant evangelisk anda. Att för sin del leda sina elever därtill, det är förvisso en av seminariets högsta upp-

gifter. *Det* är en sak, som seminariets ledare och lärare aldrig få glömma.

*
*
*

Det behövs en stark personlighetsvård för alla, som ägna sig åt lärare- och uppfostrarekallet — både män och kvinnor — men icke minst för de senare. Ty dessa komma själva i de flesta fall att i närmaste hand vårda det spirande personlighetlivet i de unga hjärtan, som lämnas dem till fostran och vård. Gäller det i allmänhet om våra första intryck, att de äro de starkaste, så gäller det förvisso icke minst om personlighetsintrycken. Personlighetens rötter bottna så djupt i vårt väsen, att den grundriktning, detta liv en gång fått, oftast förblir densamma, så länge vi leva. Och vem kan jämte modern starkare inverka på denna första spirande brodd än de kvinnor, som i de flesta fall ha att fostra, dana och bilda landets blivande mödrar. Ur denna synpunkt är det förvisso sant, vad en gång sagts: »Det är genom kvinnan förnämligast, som folkskolan skall bliva vad den kan och bör bliva.»

*
*
*

Jag har i dag haft anledning att tala om det gamla seminariet och det nya. Jag har antytt vissa av det gamla seminariets brister och erinrat om några av de förhoppningar, som äro knutna vid det nya. Men jag har också trott mig böra i vissa avseenden mana till varsamhet och vaksamhet. Jag önskar nu blott att få tillägga: Vad vi i dag kalla nytt, skall en gång och det kanske — med vår tids snabba fart — hastigt nog bli gammalt. Då, om icke förr, kommer domen att fällas även över vårt verk, och den har rätt att bli så mycket strängare, som förutsättningarna för vårt arbete varit bättre. Låtom oss emellertid innerligt hoppas, att, huru än den domen i övrigt må utfalla, det aldrig i densamma må varda sagt: i en punkt har det nya visat sig avgjort underlägset det gamla — *i förmågan att fostra en lärarekår, som i ädel strävan att tjäna sitt fädernesland är med hjärta och själ folkskolan och folkbildningen hängiven.*

Folkundervisningskommitténs Betänkande V.

Fortsättningsskolan.

Underdånigt utlåtande

af

A. R. ALVIN,

Folksk.-insp.

Detta Betänkande är utarbetadt med stor omsorg, lika fullständigt, grundligt och stödt på verklig sakkunskap och sakintrasse, som Betänkandet IV, Folkskolan är ofullständigt, ytligt och mindre omsorgsfullt affattadt.

Utgående från den hufvudsynpunkten, att fortsättningsskolan bör omläggas i praktisk riktning och göras obligatorisk, anser Folkundervisningskommittén, att fortsättningsskolans mål, ungdomens uppfostran till större arbetsduglighet och till större medborgerlig duglighet, kan vinnas, och sammanfattas hufvudpunkterna i fortsättningsskolans program sålunda: »Fortsättningsskolan skall, i den mån det låter sig göra, taga sikte på det praktiska arbete, som sysselsätter dess lärjungar eller sannolikt skall blifva deras framtida liffsuppgift; den skall i hufvudsak samla sin undervisning omkring detta arbete och såmedelst kunna omedelbart främja de ungas intresse och duglighet för deras lefnadsyrke; samtidigt härmed skall den fullfölja undervisningens förnämsta syfte, främjandet af lärjungarnes sedliga och intellektuella utveckling och deras utbildning till dugliga samhällsmedlemmar.»

Fortsättningsskolan skall bli yrkesfortsättningsskola och uppdelas i olika typer efter det yrkes- och näringslif, som är utmärkande för de olika orterna af vårt land:

1. jordbruksfortsättningsskolor,
2. industriella samt handtverksfortsättningsskolor,
3. handelsfortsättningsskolor,
4. särskilda fortsättningsskolor för kvinnlig ungdom i anslutning till det husliga arbetet.

Läroämnena i fortsättningsskolan böra vara:

1. arbetskunskap,
2. medborgarkunskap och
3. modersmålet.

Därjämte skall, därest icke i vederbörlig ordning annorlunda beslutes, någon kortare del af lärotiden ägnas åt kristendomskunskap.

För ungdomens religiösa och sedliga uppfostran samt fysiska utbildning så viktiga ämnen som kristendomskunskap, hälsolära och gymnastik anser således Folkundervisningskomitén icke vara för fortsättningsskolan nödvändiga. Detta är en svaghet, hvaremot jag nödgas inlägga min allvarliga protest.

I afseende på fortsättningsskolans lärotider, d. v. s. om lärotiden skall vara en mera sammanträngd eller en mera utbredd under hela året, anser Komitén, att största möjliga frihet bör tillerkännas de lokala myndigheterna vid ordnandet af denna angelägenhet, endast med de inskränkningar, att fortsättningsskolans arbetstid under inga förhållanden bör få inkräkta på den för folkskolan lagstadgade undervisningstiden, samt att det bör genom lagstiftning bestämmas, att undervisningstiden i fortsättningsskolan icke får utsträckas längre än till kl. 8 e. m.

I afseende på ungdomens skolplikt föreslår Komitén, »att allmän lagstadgad fortsättningsskolplikt införes, i det att rikets kommuner förpliktigas att inrätta för ungdomen obligatoriska fortsättningsskolor, dock med en viss begränsad öfvergångstid.

Under förutsättning, att lärjunge icke må tillåtas att afgå från folkskolan före det kalenderår, under hvilket han fyller 13 år, hemställer Komitén, »att, såsom allmän

regel måtte fastställas, att inträde i fortsättningsskolan skall ske vid början af den årskurs, som inträffar närmast efter det läsår, då afgångsbetyg från folkskolan eller betyg om häremot svarande kunskaper erhållits»; och i afseende på den obligatoriska lärokursens längd och fördelning gör Komitén följande uttalande: »Den för fortsättningsskolpliktiga obligatoriska lärokursen skall omfatta en tid af sammanlagdt 360 undervisningstimmar, dock må kommun äga rätt att utsträcka den för lärjungen obligatoriska lärokursen till högst 540 undervisningstimmar. Lärotiden skall fördelas på antingen 2 eller 3 år» med befrielse från skyldigheten att besöka fortsättningsskola, om ungdomen pröfvas åtnjuta annan till omfattning fullt motsvarande undervisning eller som tillhör kommun eller område, där fortsättningsskola icke finnes inrättad, samt föreslår sådana lagstadganden, att intet får hindra ungdomen att deltaga i fortsättningsskolans undervisning.

Mot denna omorganisation av vår fortsättningsskola har jag endast ett par erinringar att göra, och dessa röra dess läroämnen och ungdomens ålderstid vid skolkursens slut.

I Bil. 2 pag. 273—274 har anförts ett mitt uttalande i de år 1911 tryckta berättelserna för inspektionsperioden 1905—10: »Önskligt vore, att fortsättningsskolorna blefve obligatoriska och utsträckta till flere år, så att barnen under sin mest kritiska tid fortfarande vore under skolans fostrande vård, särskildt som föräldra- och husbondemyndigheten nu är ganska ringa, och barnen efter sin konfirmation ofta lämnas vind för våg och ofta utsättas för ansvars- och samvetslösa kamraters dåliga inflytande.»

Med skolans *fostrande vård* afser jag där både barnens karaktärsdanning, deras religiöst-sedliga omvårdnad och deras fysiska utbildning och vård och icke blott deras intellektuella och allmänt medborgerliga uppfostran, särskildt till duglighet i deras förvärfsarbeten.

Det allra viktigaste läroämnet i fortsättningsskolan för

ungdomens fostran till verkligt goda medborgare och sedliga karaktärer är kristendomsämnet. Därför måste detta ämne nödvändigt ha en framstående plats på fortsättningsskolans läsordning. Detta medgifver också Folkundervisningskomitén, då den med afseende på »frågan om kristendomsundervisningen i fortsättningsskolan» på sid. 72 säger, efter att hafva framhållit, att i utlandets fortsättningsskolor kristendoms-kunskap i allmänhet icke upptagits såsom särskildt, och att lärjunge i regel genomgått konfirmationsskola och redan förvärfvat minimimåttet af kristendoms-kunskap, samt att lärotiden i fortsättningsskolan är så kort: »Men å andra sidan kunna talande skäl åberopas för det ifrågavarande ämnets förekomst i fortsättningsskolan. Komitén har, såsom flerstädes framhållits, fattat fortsättningsskolans bildningsuppgift såsom innebärande ett starkt ideellt kraf. Denna skola får icke inskränka sin verksamhet till att afse blott yrkesskicklighetens främjande eller meddelande af än så nyttiga kunskaper, den måste främja lärjungens utveckling som människa, hans personlighets utbildning, hans karaktärs daning. Och i arbetet för ett sådant syfte är det religiösa momentet af väsentlig betydelse.» Men Komitén tycker sig hafva gjort nog i detta afseende med detta framhållande af ämnets väsentliga betydelse. I stället, menar jag, borde Komitén hafva tagit steget ut och upptagit kristendoms-kunskap bland den obligatoriska fortsättningsskolans läroämnen, då denna erkännes vara af den allra största betydelse för en kristligt sedlig folkuppfostran, då det är fråga om att höja vårt folks sedliga tillstånd. Det kan ju icke här behöfva vara fråga om något bestämdt kunskapsmått, som skall inhämtas, men det kan vara nödvändigt att se till, att icke det bästa medlet för att uppnå fortsättningsskolans mål att »främja lärjungens utveckling som människa, d. v. s. hans religiösa och sedliga bildning, hans karaktärs daning», blir från fortsättningsskolans läroplan uteslutet, under förmenande, att »religionen är en privatsak». Komitén talar om bi-

belläsning i fortsättningsskolan, om genomgående af kärnpunkterna af Nya Testamentets sedelära med tillämpning på vår tids förhållanden, om urval af bibeltexter, om skildringar af märkligare religiösa personligheter. Men till allt detta fordras ju tid. För min del är jag alldeles öfvertygad om, att en fortsättningsskola utan obligatorisk kristendomsundervisning skulle, åtminstone i de landsförsamlingar, som jag känner till genom min inspektion, mötas med misstroende och ovilja.

Ämnet *Hälsolära* kan visserligen upptagas i sammanhang med arbetskunskap och medborgarkunskap, men ämnet *Gymnastik* bör nödvändigt upptagas på fortsättningsskolans timplan för att blifva ett kärt ämne i och för folkhälsans höjande i vårt land, trots att detta ämne mångenstädes icke är populärt.

För att fortsättningsskolorna skola kunna nå den stora hufvudmassan af den uppväxande ungdomen och uppfylla sitt ändamål, måste de blifva obligatoriska och det i större utsträckning, än Komitén föreslagit. Fortsättningsskolplikten bör utsträckas till och med det år, under hvilket den unge fyller 17 år. Ätminstone torde detta böra kunna ifrågasättas. I större samhällen är ju detta lätt att realisera, då hvarje årskurs kan få sin särskilda lärare (lärarinna), men äfven på landsbygden bör det kunna gå för sig, all denstund läraren oftast är van att undervisa flera årsklasser samtidigt. Åren 13—17 äro för ungdomen dess mest kritiska tid, då den väl behöfver skolans fostran.

Slutligen har Komitén i sitt betänkande äfven yttrat sig om fortsättningsskolans lärare, dess förvaltning, dess ekonomi och några öfvergångsbestämmelser. Detta räknar jag såsom en synnerligen stor förtjänst hos Komitén att så fullständigt hafva utredt alla till fortsättningsskolan hörande frågor. Rekryteringen af fullt lämplig och kompetent lärarpersonal vid fortsättningsskolorna, särskildt på landsbygden, torde dock bli en svårare fråga, än Komitén föreställt sig. I fråga om folkskolan har jag påpekat den

stora bristen på kompetenta lärarkrafter för dess behof. Alla dessa småskolelärarinnor, som på landsbygden sköta folkskoleundervisningen, sakna i allmänhet hvarje förutsättning att på tillfredsställande sätt sköta undervisning i fortsättningsskola. Jag fruktar, att allt för många kommuner af denna anledning, bristande kompetenta lärarkrafter, nödgas befrias från att inrätta fortsättningsskolor för stora massor af sin ungdom, och att således fortsättningsskoleundervisningen icke kan få den effektivitet, som afsedd är.

Enda möjligheten att få fortsättningsskolornas undervisning någorlunda väl skött är, att jämte den undervisning, som lärarpersonalen kan erhålla genom särskildt för detta ändamål anordnade kurser för utbildning af lärare och lärarinnor i fortsättningsskolor, goda handböcker af därtill fullt kompetenta och erfarna personer utarbetas för fortsättningsskollärarpersonalens behof.

Undervisningen i fortsättningsskolor för kvinnlig ungdom bör gifvetvis helst lämnas af lärarinnor, som därför äro särskildt utbildade. Sådana lärarinnor, särskildt lämpliga för detta ändamål, utbildas vid Fredrika Bremerförbundets landthushållningsskola vid Rimforsa, till ett antal af ungefär 10 årligen. Om tillräckligt många sådana lärarinnor utbildades och fortsättningsskolor för kvinnlig ungdom gjordes ambulatoriska mellan de olika skoldistrikten, skulle utan tvifvel den kvinnliga ungdomen på landsbygden på ett utmärkt sätt tillgodoses.

Svårigheterna äro ju dock till för att öfvervinnas, och jag hoppas och önskar, att för en så utomordentligt viktig sak, som den fortsatta undervisningen är för vårt folks sunda utveckling i kristligt-sedlig anda, i yrkesskielighet, samhällskunskap och fysisk kraft, fortsättningsskolväsendet inom en ej för långt aflägsen framtid må kunna ordnas i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de grunder, som finnas angifna i folkundervisningskommitténs Betänkande V. angående Fortsättningsskolan.

Några iakttagelser från utländska skolträdgårdar.

Av L. G. SJÖHOLM.

Under en studieresa till Tyskland, Österrike och Schweiz förliden sommar rörande bl. a. skolträdgårdsundervisningen blev jag i tillfälle att göra en del iakttagelser, som måhända kunna intressera en och annan lärare.

1. Skolgårdsplanteringar.

Hos oss tränger alltmer den tanken igenom, att skolträdgårdsundervisningen skall utgöra ett uppfostringsmedel i allmänhet, som skänker kunskaper om växterna och deras liv, kärlek till naturen och respekt för kroppens arbete, allt under det en mängd för livet betydelsefulla intryck och erfarenheter vinnas, vilka bidraga till personlighetens daning. I Tyskland åter har man väl på en och annan plats (Charlottenburg, Breslau, Leipzig) genom inrättandet av s. k. skolbarnsträdgårdar (Schulergarten) sökt förverkliga även denna tanke, men i stort sett har man utnyttjat skolträdgårdsidén endast i biologiundervisningens tjänst. Härvidlag åter har man kommit så mycket längre. Vid nästan samtliga besökta skolor funnos utmed skolgårdens gränser små botaniska anläggningar, varest förekommo inhemska träd och buskar, prydnadsväxter och viktigare andra gagnväxter. Och uppåt skolhusets väggar slingrade sig i långt större utsträckning, än vad fallet är hos oss, rankande växter (vildvin, murgröna, klematis m. fl.), förlänande byggnaderna

ett hemtrevligt och inbjudande utseende. Sådant går bra hos oss också. Särskilt i våra städer begränsas ofta skolgården på ett par sidor av brandgavlar, så fula som gärna tänkas kan. Men de kunna liksom andra fula väggar bli ganska småtrevliga, om de prydas med vildvin och murgröna och kransas nedtill av en enkel blomsterrabatt (lättskötta, färgstarka blommor: krasse och ringblomma, rudbeckia och solros, stormhatt och riddarsporre). Man behöver icke gå så långt som Seinig i Charlottenburg för att skapa en smula skönhet åt den plats, där barnen dagligen uppehålla sig.

Rektor Seinig hade planterat runt skolgården 33 inhemska träd, ett av varje. De stodo inne på själva lekplanen, så att de skänkte skugga, men voro icke, såsom på vissa skolgårdar i Berlin, spridda över hela planen, varigenom barnens lek skulle förhindrats. Utmed tre sidor av skolgården löpte ett 1 ½ m. brett bälte med fruktträd, fruktbuskar och prydnadsbuskar samt små sängar med lin, hampa, kål, rödbetor, morötter och andra köksväxter, havre, korn, bovete, hirs, majs, lins, vitklöver, rödklöver, esparsett, lucern, rajgräs, rova, cikoria, kamomill, tobak, kummin, dill, persilja, senap o. s. v. T. o. m. en klippflora och ett barrskogsbestånd hade fått plats därinne. Planteringen skyddades av ett lågt stängsel (½ m.), som tillät barnen att obehindrat studera den utplanterade undervisningsmaterielen. Man var inte så rädd för barnen som på vissa ställen i vårt eget land, där jag sett, att man satt lås och bom för den blommornas värld, vars tysta språk barnen först genom dagligt umgänge lära sig förstå. På sin höjd ha barnen fått se på härligheten genom ett staket! Uppåt skolhusets väggar klättrade klängväxter. Glycinian nådde upp till fjärde, vildvinet till tredje våningen, medan den senväxande murgrönan höll sig lägre i sällskap med klematis, vinranka och aristolochia. I ett hörn av skolgården stod en bur med tvenne rävar, och i ett annat hörn stodo stora burar för duvor, bofinkar, starar och några rovfåglar samt marsvin och höns. I god samsa med småfågeln levde en sköldpadda och en lövgroda.

De brandgavlar, som vette mot skolgården, hade Seinig låtit bearbeta, så att det gick att måla på dem. Och högt däruppe tronade nu fyra väggplanscher av säreget slag. De föreställde en kurisk landtunga, klippan Loreley vid Rhen, en dolomitklippa och ett alplandskap. Bredvid och under tavlorna, som behärskade de annars ödsliga fälten, funnos bilder och reliefer i naturlig storlek av valfiskskelett och åtskilliga djurskallar samt träd och odlor från stenkoltiden. Metermätt voro markerade såväl uppåt en gavel (1 till 15 m.) som längs med en mur (1 till 36 m.). Muren hade också tagits i anspråk för demonstrering i noggrann skala av planeternas ställning i vårt solsystem. Mitt på gården fanns ytmättet ar markerat genom stensättning och med de 100 rutorna om 1 kvm. tydligt framträdande.

Sådant kan åstadkommas av en man med en energi och uppfinningsförmåga, som icke känner till några hinder, och som, om han träffar på ett sådant, frågar sig, *hur* han skall överstiga det, icke *om* han kan överstiga det. Men säkerligen kan lite var göra *något* för att få skolgården till en kär tillflyktsort icke endast för lekens skull utan även på grund av de små skönhetsvärden, som alltid lämna några intryck av betydelse för våra barns fostran. Jag har dröjt så pass utförligt vid denna lilla angelägenhet därför, att jag tror, att den vore värd att uppmärksammas vid vår lärarutbildning.

Men det var icke uteslutande de estetiska kraven, som hade tvingat fram de små anläggningarna i skolhusets omedelbara närhet, utan de hade kommit till lika mycket av undervisningshänsyn, såsom nyss anförda exempel på växturvalet vid Seinigs skolgård ger vid handen. I München sökte man t. o. m. låta barnen själva biträda vid vården av de små skolgårdsanläggningarna, detta i god överensstämmelse med de Kerschensteinerska principerna om barnens aktiva deltagande i undervisningsarbetet. Varje klass erhöll en liten ruta att göra i ordning. Barnen odlade vad de bäst tyckte om, i regel blommor. På något ställe såg jag en sådan liten klassplantering, som icke mätte mer än 1 ½ kvm. Men

den hade ändå helt säkert sin stora betydelse. Det blev »vår» trädgård och »våra» blommor. Intresset knöts till den och växterna iakttogs på ett helt annat sätt, än om någon annan hade ställt allt i ordning. Vid lärarinneseminarier i München hade skolgårdsplanteringen utvidgats till en botanisk avdelning, som underhölls av ämnesläraren i biologi. Där funnos alpinum, damm, sädesslagen, rankande växter, vägkantens växter, ogräs, en avdelning för demonstrering av växternas skydd mot yttervärlden, den utgjorde, kort sagt, vad tyskarna mena med Schulgarten, en anläggning för botanikundervisningen, i motsats till Schülergarten, en anläggning för skolbarns trädgårdsarbete. En liknande, utomordentligt präktig skolträdgård såg jag vid Werner-Siemens Realgymnasium, Wetekamps berömda skola i Schöneberg-Berlin. Särskilt dess lilla damm med varjehanda vattenväxter var det läckraste man kan tänka sig.

2. Skolköksträdgårdar.

I München kompletterades skolgårdsplanteringen på ett lyckligt sätt av skolköksträdgårdar. I dessa odlades de köksväxter, som flickorna sysslade med vid skolköksundervisningen. Flickorna blevo under vårdandet av dessa växter i tillfälle att lära känna dem på ett helt annat sätt, än om de skickats till torget att köpa dem. I München funnos vid folkskolorna icke mindre än 26 sådana skolköksträdgårdar, varierande i storlek mellan 25 och 125 kvm. Även vid lärarinneseminarier såg jag något liknande. Där förekom icke egentlig skolträdgårdsundervisning. Men eleverna fingo underhålla en köksträdgård. Och särskild vikt lades vid de växter, som förekommo vid skolköksundervisningen. Den särdeles goda tanken att sätta skolköks- och trädgårdsundervisning i förbindelse med varandra har i någon mån vunnit beaktande vid Stockholms och Göteborgs folkskolor.

3. Centralskolträdgårdar.

De små anläggningarna utmed lekplanens gränser kunna givetvis icke tillgodose skolornas behov av levande växtmaterial för undersökning på skolrummet. Ej heller kunna de uppvisa annat än ett starkt begränsat växturval och i regel icke heller växterna ordnade i naturliga samhällen. För vinnande av dessa syften hade man i München, Leipzig, Dresden, Breslau, Frankfurt a. Main m. fl. städer anordnat centralskolträdgårdar. Dessa ha utan tvivel åtskilligt att lära oss, särskilt beträffande anordningar i våra seminarierträdgårdar för tillgodoseende av deras uppgift att även tjäna botanikundervisningen, varjämte de visa hän på åtgärder, som med tiden bli nödvändiga i våra större städer. Därför några ord om ett par av dem.

Leipzigs centralskolträdgård omfattar 1 hektar men befanns redan för liten för sitt ändamål. Den bestod av 3 avdelningar: 1) en systematisk avdelning, 2) ett kvarter för odling av växter, som levererades till skolorna, omfattande 8 ar, 3) en biologisk avdelning, vartill slöt sig, delvis såsom skyddsplantering, exempel på en tysk blandskog.

I den systematiska avdelningen voro växterna ordnade efter familjer. Man fann där representanter för de viktigaste familjerna från halvgräsen upp till de korgblommiga växterna. Den biologiska avdelningen var den intressantaste. Den erbjöd ett rikt studiematerial för skilda skolstadier. Den innehöll två avdelningar, den ena demonstrerande växternas biologi, den andra bjudande på olika växtformationer. Denna senare innehöll såväl land- som vattenflora. Av landfloran voro följande växtsamhällen representerade: saltflora, kalkflora, sandflora och hedflora (såväl fuktig som torr hed).

Från den biologiska avdelningen anför jag som exempel på dess rikhaltighet några anteckningar. Där odlades växter för åskådliggörande av: 1) *växternas skyddsmedel*: kom-

passväxter (*Lactuca scariola*), sovrörelser hos bladen (*Oxalis*), inrullning av bladen (*Aira flexuosa*), vaxöverdrag (*Ricinus*, *Bocconia*), hårbeklädnad (*Stachys*, *Artemisia*, *Althea*), brännhår (*Urtica*), skarpa och giftiga ämnen (*Atropa*, *Chelidonium*, *Melissa*), 2) *blombiologi*: heterostyla blommor (*Linum*, *Primula*), herkogama blommor (*Salvia argentea*, *Iris germanica*), proterogyna blommor (*Digitalis purpurea*, *Lamium album*, *Geranium silvaticum*, *Veronica chamædrys*, *Alchemilla vulgaris*), skydd för frömjölet mot ogynnsamt väder (*Specularia*, *Tulipa*, *Potentilla rupestris*, *Doronicum*, *Campanula*), vindblommor (*Thalictrum*, *Anthoxanthum*, *Urtica*, *Plantago*), insektsblommor (*Hyssopus*, *Campanula*, *Delphinium*, *Melilotus*), 3) *fortplantnings- och spridningsbiologi*: (*Ecballium*), frön med fjun (*Epilobium*, *Hieracium*), vingfrukter (*Lunaria*, *Isatis*), frön med hakar (*Lappa*), böjningar hos fruktstjälken (*Astragalus*, *Linaria*), hoppande rörelse hos frukten (*Arrhenatherum*, *Aira*), vegetativ förökning (*Potentilla*, *Polygonum*, *Ranunculus*).

Det är, som synes, en mängd präktiga saker. Och ännu mera fanns där att se. Det var därför ej underligt, att många klasser drogos dit på studiebesök. Vid anläggningen hade uteslutande undervisningssynpunkter gjort sig gällande. Allt var väl etiketterat och översiktligt ordnat. Nuvarande föreståndaren var skolman. De årliga omkostnaderna belöpte sig till ungefär 5,000 mark.

Efter ännu större mått var skolträdgården i Frankfurt a. M. tilltagen. Där hade anläggningskostnaderna uppgått till 50,000 mark, medan de årliga underhållskostnaderna uppgingo till 18,000 mark. Den innehöll en avdelning om 95 ar för odling av växter för naturkunnighetsundervisningen på lärorummet. Från denna avdelning levererades 1913 till 101 skolor icke mindre än 607,180 exemplar växter. Varje vecka sändes den tryckta förteckningen på anläggningens växter, upptagande över 400 olika arter, till skolorna, varvid blommande växter underströkos. På en förteckning, som jag erhöll, angåvos över 50 såsom blommande. Och

bland dessa kunde lärarna välja. De antecknade i kanten, huru många exemplar de önskade, och sände listan tillbaka till föreståndaren. Med velocipedbud sändes sedan växterna två gånger i veckan till de olika skolorna.

Utom denna avdelning funnos två andra. I den ena odlades sådana växter, som utan vinterskydd uthärdade Tysklands klimat. De voro ordnade i grupper från geografisk synpunkt. Där funnos t. ex. syd- och nordamerikansk flora, syd-, medel- och ostasiatisk flora o. s. v. Den andra innehöll i Tyskland inhemska växter, ordnade i växtsamhällen. Dessa, fastän konstgjorda, verkade fullt naturligt och måste betecknas såsom utomordentligt präktiga. Från en vattenledning fick en bäck i anläggningens högsta del springa fram. Kring dess »källor» frodades en typisk bergsvegetation med barrskog. Sedan den letat sig väg genom en blandskog, fick den vattna en yppig äng och breda ut sig till ett kärr, som gjorde ett fullt illusoriskt intryck. Längre bort ringlade den fram mellan alarna och gömdes av hängande pilar. Gick man ett tjugotal steg från bäcken, träffade man på andra konstgjorda växtsamhällen, som bjödo på goda vegetationsbilder från heden, dynerna, den torra kulien, sandmarken, björkskogen o. s. v.

Det är självklart, att en dylik anläggning har den största betydelse för botanikundervisningen. Den kompletterar studiet av enskilda typväxter på lärorummet, i det den ger lärjungarna tillfälle att se växterna i deras naturliga omgivning.

4. Skolbarnsträdgårdar.

Ehuru man, såsom förut antytts, i Tyskland lägger den största vikten vid skolträdgårdar i botanikundervisningens tjänst, saknas dock icke heller sådana, där barnen få utföra arbetet och själva skörda mödans lön, d. v. s. sådan som vi här hemma tillmäta största betydelsen. Därvidlag hade Breslau 1910 visat vägen. Nu ägde denna stad 7 präktiga skolbarnsträdgårdar, omfattande 38,812 kvm. och sysselsät-

tande 2,306 gossar. I 15 andra tyska städer ha så småningom liknande trädgårdar upprättats, i regel av kommunerna men även av enskilda och föreningar. Man hade överallt gjort goda erfarenheter, och alla, som jag talade med om denna sak, prisade trädgårdsarbetets uppfostrande betydelse för barnen. Och med fog kunde en rektor påpeka, att därigenom tages ett steg för att förverkliga det skolprogram, som ligger i ordet arbetsskola. Tyvärr tillåter icke utrymmet att närmare redogöra för de tyska skolbarnsträdgårdarnas arbets-sätt. Jag vill endast framhålla, att man hade gjort försök både med obligatorisk klassundervisning och med frivilligt arbete på tid utanför den egentliga timplanen.

I Schweiz är skolträdgårdsundervisningen lika litet som i Tyskland obligatorisk. Dock har man ägnat denna angelägenhet stor uppmärksamhet, och jag hade glädjen att se flera präktiga skolbarnsträdgårdar förutom många smärre anläggningar för botanikundervisningen vid både folkskolor och seminarier. Botanikanläggningarna eller skolgårdsplanteringarna, eller vad de rätteligen böra kallas, påminde om de förut beskrivna tyska. Av arbetsträdgårdarna eller skolbarnsträdgårdarna såg jag dels sådana med anordningar liknande våra egna, där varje barn hade sin lilla ruta att odla och vårda — dem nödgas jag gå förbi — dels ett par nya uppslag. Sålunda hade man vid goss-sekundärskolan i Bern låtit trädgårdsarbetet ingå såsom en del i en konsekvent genomförd arbetsundervisning. I de tre lägsta klasserna förekom pappslöjd och till en del även träslöjd 2 t. i veckan. Men till omväxling härmed fingo barnen vid lämplig årtid och väderlek arbeta i den stora, präktiga skolträdgården, som innehöll fruktträd och bärbuskar, grönsaker och en myckenhet blommor. Arbetet leddes av läraren i »handafärdighet», vilken, inom parentes sagt, var i lönehänseende och övriga förhållanden fullt jämnställd med ämneslärarna. Deltagandet var för barnen obligatoriskt. Men vid mitt besök där märktes det, att de icke behövde drivas till arbetet. De plockade bär av hjärtans lust och visslade på nådigst befall-

ning — den som visslar, kan inte äta. Men fastän visselkonserten då och då avbröts på ett misstänkt sätt, hade dock pojarna vid lektionens slut plockat en ansevärd mängd bär och gingo glada och pigga till annat skolarbete.

Vid en annan skola i Bern hade man på ett originellt sätt löst svårigheten att fördela skörden på ett rättvist sätt mellan de i arbetet deltagande. Barnen hade till en del arbetat gemensamt, till en del haft i uppdrag att sköta var sin säng. På hösten såldes hela skörden. En flicka var kassör, en annan hennes »skrivbiträde». I november, då kommersen var slut, fick läraren hand om kassan och delade ut pengarna till de i trädgårdsarbetet deltagande barnen, varvid de, som försummat arbetet, erhöles minskad utdelning. Varje barn brukade få 6—8 fr. pr år.

I Basel hade trädgårdsarbete införts såsom ett led i hjälpklassernas svåra arbete för de svagt begåvade barnens utveckling, ett synnerligen behjärtansvärt uppslag. Barnen i dessa klasser hade 4 timmar i veckan »handafärdighet». Under lämplig årtid användes denna tid till trädgårdsarbete. Varje barn brukade en säng om 10 kvm. Både köksväxter och blommor odlades. Omkostnaderna belöpte sig till 120 fr. för en klass om 25 barn, alltså för varje barn omkring 5 fr. Barnen erhöles själva — liksom överallt annorstädes — hela skörden.

Ledaren för hjälpklassen framhöll med styrka sina utomordentligt gynnsamma erfarenheter av detta arbete både ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt. Dessa svagt begåvade barn hade svårt att berätta något — av brist på klara föreställningar — och svårt för alla andra språkliga övningar. Men när de kommo från trädgårdsarbetet gingo talövningarna bra, och på dem kunde uppbyggas andra modersmålsövningar med helt annan lätthet än förut. Ute i trädgården fanns mycket att iakttaga om växter och djur, som väckte barnens livliga intresse. Och vilket värde detta har för utvecklingen av sådana barn, inses lätt, då man vet, att största svårigheten med dem ligger just däri, att de

över huvud icke intressera sig för någonting. Hos dem saknas anknytningspunkter för undervisningen. Sådana gav skolträdgårdsskötseln. Läraren hade också observerat, att iakttagelserna därute hade påverkat barnen till skonsamhet mot djuren och aktsamhet vid umgänget med växtvärlden. Pojkarna, som ensamma fått gräva klassens jordstycke, respekterade trädgårdssängarnas gränser bättre än flickorna, som varit befriade från detta tämligen hårda arbete. Flickorna togo sig vägar tvärs över de grävda fälten, men pojkarna, som kände mödan bättre, aktade sig för sådant. Den fröjd, som barnen hade känt, när de sågo, huru börnorna bröto sönder jordskorpan och tittade upp mot solen, hade varit storartad och skulle icke kunnat bibringas dem på annat sätt.

I Basel kunde skolträdgårdsverksamheten glädja sig åt så starkt intresse, att den förening, som anordnade den för där till frivilligt anmälda barn, kunde för kostnadernas bestridande upptaga en kursavgift av 10 fr. pr barn. Trots avgiften begagnade sig över 300 barn av detta tillfälle till erhållande av trädgårdsundervisning. (Avgiften för barnen i hjälpklassen erlades av skolstyrelsen.) Det gäller bara att komma igång. »Den som erfarit välsignelsen av ett duktigt arbete i Guds fria natur, unnar också andra samma välsignelse», framhöll ledaren av arbetet, en lärare vid Freie Evang. Volksschule.

På tal om honom förtjänar det framhållas, vilket utomordentligt arbete han såväl som andra schweiziska folksskollärare (t. ex. J. Hepp, Zürich) utförde på frivillighetens väg för att främja skolträdgårdsverksamheten. De voro entusiaster. De ansågo trädgårdsarbetet intaga främsta platsen av allt handens arbete. Det öppnade barnens ögon för naturens rikedom och skönhet. Det främjade eftertanken och uppfinningsförmågan och betydde fördenskull en förträfflig andlig skolning. Det verkade förädlande på känsla och vilja. Det stärkte hembygdskänslan. Det blottade slutligen, framhöll J. Hepp, något av vårt beroende av den högsta makten och visade hän mot dess stilla och planmässiga verksamhet

i naturen. Det befordrade alltså även den religiösa bildningen. Därtill kom, att barnen fingo lära och tillägna sig mycket, som var gott och nyttigt. De fingo mäta, uppskatta, indela, rensa, gödsla, gräva, så, plantera, vattna, uppbinda, kantugga, göra nyanläggningar o. s. v. Men framför allt: då barnen själva bära ansvaret för ett stycke jord, lära de sig ett självständigt tänkande och handlande. Och då de öva sig i omsorgen om det levande, växer deras känsla av samhörighet med naturen.

I Österrike, »skolträdgårdsskötselns klassiska land», är denna undervisning reglerad genom lagar och förordningar, den första av samma år (1869) som Sverige erhöll sin första förordning rörande skolträdgårdar. Båda landen ha i bestämmelsen, att vid varje skola skall finnas en skolträdgård, inskjutit detta »såvitt möjligt», som det bristande intresset så gärna förskansat sig bakom, och som, vad Sverige vidkommer, bidragit till lagens ineffektivitet. »Schul- und Unterrichtsordnung für allgemeine Volksschulen und für Bürgerschulen» av den 29 sept. 1905 innehåller i sin § 13 bl. a. följande: »Vid varje folkskola huvudsakligen på landet skall, såvitt möjligt, en skolträdgård och ett lanthushållningsförsöksfält anläggas och på ett ändamålsenligt sätt inrättas. Vården av skolträdgården och förvaltningen av försöksfältet tillkommer i regel skolans ledare men kan efter medgivande av skolrådet överlämnas till annan lärare. Till arbete i skolträdgården kunna barnen i de tre översta åldersklasserna ifrågakomma, gossarna sysselsättas huvudsakligen i trädskolan, flickorna i köksavdelningen och med blomstervård, lämpligen gruppvis och i anslutning till den övriga undervisningstiden, varje barn om möjligt en timme i veckan — — —.»

Även seminarierna ägna ämnet all uppmärksamhet. Det ingår som huvuddel av lanthushållningsläran, som har två veckotimmar på schemat i vardera av de två sista klasserna, varjämte praktiskt arbete förekommer även i de två övriga klasserna. Därjämte fordras vid inträdet i seminarium in-

sikt i lantbrukshållningslära. Kursplanen har följande utseende:

Tredje klassen (2 t.): jordartslära, jordens bearbetning, gödsellära, växtodling i allmänhet, odling av jordbrukets och skogsbrukets viktigaste växter, fruktträdets uppdragning, grönsaker, trädgårdsanläggning.

Fjärde klassen (2 t.): Det viktigaste om djurens vård (även fiskodling), repetition av tredje klassens kurs, anläggning av skolträdgårdar, redogörelse för de lagar, som ha avseende på lantbrukshållningen (fågelskydd, fridlysning, skadedjurs utrotande o. s. v.).

Det finns, som synes, beröringspunkter med vår egen kursplan i trädgårdsskötsel men även väsentliga skiljaktigheter. I Österrike är det »ekonomiläran», som till namnet är huvudämnet, medan hos oss trädgårdsskötseln visat tendens att draga till sig en del av de jordbruks- och skogsbruksspörsmål, som enligt folkundervisningskommitténs ursprungliga förslag skulle höra hemma i ekonomiläran. Man sysslade i österrikiska seminarier med genomgång av sådana detaljer ur jordbruks- och husdjursläran, som äro för våra seminarier främmande och sannolikt i och för sig föga fruktbärande.

De seminarieträdgårdar, jag besökte, voro inrättade i överensstämmelse med gällande instruktioner, särdeles väl iordninghållna och lämpade att stödja seminariernas undervisning. De sköttes av adjunkten (professorn) i lantbrukshållningslära.

För Böhmen hade därvarande högsta skolmyndighet 1902 utfärdat en »instruktion för anläggning, inrättning och vård av skolträdgårdar», som blivit en kraftig hävstång för höjande av denna verksamhet. Den innehåller bl. a. bestämmelser om att vid uppförande av nya skolhus noggrann hänsyn skall tagas till möjligheten att anordna skolträdgård; att myndigheterna skola tillse, att vid godkännande av tomtplats eller vid avgivande av förord till understöd för skolbyggnadsändamål inrättandet av skolträdgård säkerställs; att plan över nyanläggning skall underställas vederbörande skol-

myndigheters prövning, att vederbörande skolråd skall till varje skola anvisa minst 50 (österrikiska) kronor årligen till skolträdgårdens underhåll, att skolträdgården skall i synnerhet innehålla 1) en avdelning för fruktodling, 2) en avdelning för köksväxtodling, 3) en botanisk avdelning samt, där förhållandena det medgiva, 4) en avdelning för försöksändamål på lantbrukshållningens område, 5) i vinodlingstrakter en avdelning för vinodling, i skogsstrakter en avdelning för skogsodling, i »humletrakter» en avdelning för humleodling, 6) ett bihus. Därjämte innehåller instruktionen ingående och värdefulla anvisningar för skötseln m. m. av var och en av dessa avdelningar. •

Åtgärderna för skolträdgårdsundervisningens befrämjande ha icke varit förgäves. I Böhmen förekommer fruktodling i stor utsträckning. En myckenhet frukt exporteras, icke minst hit till Sverige. Det var ingen ovanlig syn att i Böhmen — liksom i vissa delar av Tyskland och Schweiz — se åkrarna kantade med fruktträd eller vägarna prydda med fruktträdalléer eller slutligen ängarnas vanliga lövträd ersatta med välskötta äpple- och päronträd. I Sverige finns beträffande jordmån och klimat i det närmaste lika goda förutsättningar för fruktodling som i Böhmen. Men vi importerade 1913 frukter och trädgårdsväxter för 17,015,000 kronor, därav ensamt för äpplen 2,188,000 kr. Det är upprörande. Säkerligen skulle ett sådant missförhållande kunna undanröjas, om det nedlades tillbörlig kraft på vår egen skolträdgårdsundervisning. Mycket vore vunnet, om det tillsåges att gällande bestämmelser efterlevdes, så att icke, såsom nu är fallet, $\frac{2}{3}$ av vårt lands folkskolor tillåtas sakna skolträdgårdar.

Det är emellertid icke endast för de materiella värdenas skull, som denna angelägenhet kan göra anspråk på ett allmännares intresse. De ideella äro icke mindre beaktansvärda. Kunde de båda värdena i förening driva fram en verklig skolträdgårdsundervisning även i vårt land, skulle det helt visst lända till gagn för både våra barns fostran och vårt lands materiella förkovran.

Ålems pedagogi.

Några blad ur dess 250-åriga historia

av

Gideon Sandahl.

(Forts.)

II. Lärare.

1. Före år 1654.

Johannes Brynte Andreae, »en just icke bland de bäste», såsom ett omdöme om honom i en gammal handling lyder. Död 1650.

Benedictus Petri. Efter att år 1649 hava tillträtt komministraturen i Åby blev han tre år senare pedagog i Ålem, där han såsom sådan tjänstgjorde till sin år 1654 inträffade död.

2. Åren 1654—1803.

Olaus Petri Moræus. Född i Resmo blev han student 1645, samma år, som pedagogiens stiftare dog. Sex år senare meddelade honom domkapitlet *venia concionandi*, varav han synes hava begagnat sig till år 1654, då han utnämndes till pedagog i Ålem. Följande år blev han prästvigd och befullmäktigad såsom komminister ibidem. På grund av honom givet förordnande att sköta regementspastorsbefattningen vid Kalmar regemente, som då befann sig i Polen, tillträdde han emellertid sina tjänster i Ålem först år 1657. Av allt att döma skötte han sig där mycket illa, varför hans avsättning påyrkades av riksrådsinnan Skytte. Pedagogsysslan fick han dock behålla, men från komministraturen måste han år 1665 avgå. Mot slutet av den tid,

varunder han tjänstgjorde i Ålem, blev han — efter att förut ha varit anklagad för dryckenskap — åtalad även för slagsmål. Icke dess mindre befordrades han, eget nog, år 1673 till kyrkoherde i Böda. Men även där förde han delvis en allt annat än mönstergill vandel, varför han ock en tid var suspenderad. Död 1690.

Magnus Keshelius. Konstituerad till pedagog i Ålem år 1665, blev han jämväl komminister därstädes, då Moræus åtta år därefter tillträdde Böda pastorat. Död 1680 (eller 1682).

Petrus Olai Rosenius. Student 1674 och prästvigd 1680 blev han det senare året komminister och 1682 pedagog i Ålem. Död 1694.

Israel Leimontinus var född i Kalmar år 1688. Student vid 18 års ålder prästvigdes han fem år därefter. Till Ålem kom han 1695 såsom komminister och pedagog. I sitt äktenskap med företrädarens änka levde han mycket olyckligt. I ej ringa mån synes han emellertid själv ha varit skulden härtill. Dessutom var han en tid suspenderad för dryckenskap. Slutligen bättrade han sig dock med avseende på sitt förhållande såväl till hustrun som till spriten, varför han återfick sina tjänster, dem han under återstoden av sitt liv synes hava skött utan anmärkning. Död 1728.

Didrik Vilhelm Liefertz. Om honom såsom komminister och pedagog i Ålem synes ej mer vara att förtälja, än att han innehade dessa tjänster från 1728 till sin död, som timade 1733. Men om hans föregående öden torde böra nämnas, att han, som var född skåning och i egenskap av informator kommit upp till Kalmar, i följd av sina vackra predikogåvor kallades till »stadskapellan». Den utav såväl magistraten som borgerskapet utfärdade kallelsen stadfästes visserligen av domkapitlet men dock med villkor, att han skulle »konservera» sin företrädares änka. Död, såsom redan sagts, 1733.

Georg Weijdlung, som var född den $10/5$ 1705, blev student 1725 och prästvigd 1729. Efter ett kort förordnande

såsom pastorsadjunkt i Fliseryd tjänstgjorde han omkring tre år vid läroverket i Kalmar, varefter han ånyo missiverades till Fliseryd, denna gång såsom vice pastor. År 1734 tillträdde han komministraturen och pedagogbefattningen i Ålem, varifrån han 1744 flyttade till Resmo, där han utnämns till kyrkoherde. Död den 20/11 1761.

Josef Lagerström föddes i Kalmar 1709 samt blev student 1732 och prästvigd 1738. Efter fem års verksamhet såsom komminister i Mortorp utnämndes han 1744 till komminister och pedagog i Ålem, där han stannade hela sitt återstående liv. Död den 4/10 1765.

Petter Uddenberg. Efter skolstudier i Kalmar blev Uddenberg, som var född den 30/1 1721, student 1743 och prästvigd 1750. Från komministraturen i Åby, som han erhölet 1753, flyttade han 1768 till Ålem, där han 1766 utnämns till komminister och pedagog. Dessa befattningar skötte han till år 1775, då han tillträdde kyrkoherdebeställningen i Förlösa. Sina sista år verkade han i Åby, till vars kyrkoherde han år 1784 blivit utnämnd. »Fromhet och godhjärtighet voro ett huvuddrag i hans karaktär» (Wallenstråle). Död den 2/10 1801.

Nils Rossander var öländing och född 1731. Student 1754 och prästvigd 1754 blev han 1766 komminister i Sandby samt 1775 komminister och pedagog i Ålem. Död den 15/12 1790.

Nils Brandtberg, som var född 1754 samt blev student 1775 och prästvigd 1779, tjänstgjorde »med mycket bifall» i Kalmar under hela tolv år från sitt inträde i predikoämbetet. Från stiftsstadens avflyttade han 1791 till Ålem, där han utnämns till komminister och pedagog. Även där verkade han i tolv år. Han dog nämligen den 3/4 1803. Brandtbergs bortgång blev såtillvida betydelsefull i den skytteanska pedagogiens historia, att, såsom redan sagts, komministers- och pedagogtjänsterna efter hans död lingo skilda innehavare.

3. Åren 1803 - 1889.

Carl Jakob Uddenberg var brorson till den ovan omnämnde Petter Uddenberg och född den 19/10 1766. Student vid nitton års ålder prästvigdes han 1791. Efter tjänstgöring på flera håll i stiftet, bl. a. ett halvt decennium vid Kalmar domkyrka, tillträdde han år 1805 pedagogsysslan i Ålem, till vars innehavare han två år tidigare blivit utnämnd. Här stannade emellertid denne utmärkte lärare blott ett år, enär han kort efter sin flyttning till Ålem erhölet komministraturen i Ryssby. Därifrån befordrades han till kyrkoherde i Åby genom val, som ägde rum den 13/12 1818. Åren 1832—1838 var han kontraktsprost i Norra Møre. Död den 21/3 1843.

Nils Wimmerstedt var född den 27/7 1755. Vorden student år 1777 graduerades och prästvigdes han elva år senare. Sin första lärarverksamhet utförde han i Kalmar, vid vars trivialskola han tjänstgjorde såsom kollega och konrektor, tills han den 6/6 1806 erhölet fullmakt på pedagogsysslan i Ålem. Död den 18/6 1818.

Carl Magnus Linnér, som, född den 14/12 1784, blev student 1805 och prästvigd 1810, tjänstgjorde under flere år på skilda områden i Kalmar, nämligen fr. o. m. hösten 1810 såsom kantor vid gymnasiet och skolan, f. o. m. våren 1812 såsom konsistorieamanuens och domkyrkoadjunkt samt under åren 1814—1821 såsom vice pastor. Befullmäktigad såsom pedagog i Ålem den 10/11 1818 verkade han där från 1821 intill sin död. Denna inträffade den 31/10 1825.

Andreas Pettersson. Född den 20/4 1790 blev han efter åtskilliga ekonomiska svårigheter student 1814 och prästvigd följande år. Den 6/3 1826 befullmäktigades han såsom pedagog i Ålem. Sin lärarbefattning därstädes skötte han med så stort nit och så stor framgång, att domkapitlet år 1829 tillställde honom en skrivelse, vari det gav ett kraftigt uttryck åt sin tacksamhet och erkänsla. Endast under

tio år fick emellertid Skytteanska pedagogien behålla denne så högt värderade lärare. År 1836 tillträdde nämligen Pettersson komministraturen i Torsås, varifrån han år 1845 befordrades till kyrkoherde i Vickleby. Även såsom själsörjare intog Pettersson ett framstående rum, varför han ock enligt biskop Sjöbrings uttalande i trots av svag hälsa likväl i hög grad ägde »sina åhörarens förtroende och tacksamhet». Död den $20/3$ 1870.

Johan Nordström. Född den $21/5$ 1797, blev han student 1819 och prästvigd 1821. Efter sacerdotala förordnanden befullmäktigades han såsom pedagog i Alem den $21/8$ 1835, varpå han följande år inträdde i tjänstgöring därstädes. Om värdet av hans arbete i skolan voro meningarna i början uppenbarligen delade. Klandret synes emellertid ha varit eller i varje fall inom kort ha blivit obefogat. Detta framgår bl. a. av ett i domkapitlets handlingar förvarat, av Ålems dåvarande komminister utfärdat intyg, så lydande:

»Uppfordrad dertill och som närmaste granne intill Sochne Scholan härstädes i dagligt tillfälle att ärfara, huru vid densamma tillgår, får jag såsom en gärd åt sanning och rätt härmedelst vitsorda den nuvarande Lärarens omisskänneliga upmärksamhet för saken, och så vidt den jämna dagliga tillsynen och närvaron bland Eleverna är den samvetsgranne Lärarens första förtjänst, så som det är hans skyldighet, så kan jag intyga, att nu varande Läraren vid Ålems Schola är fullkomlig träl af denna pligt och utmärker sig deratinnan framför sina närmaste företrädare vid Inrättningen. Den, som annorlunda vittnar, saknar antingen full egen kännedom om förhållandet eller ock — kärlek till sanningen. Ålem den 28 mars 1838. J. G. Engenfelt.» (Sigill).

Redan år 1839 blev Nordström emellertid vald till komminister i Vissefjärda, i följd varav han år 1840 lämnade Alem. I Vissefjärda verkade han till sin död, som timade den $28/2$ 1865.

Johan Erik Rungren var ett slående bevis på den sanningen, att en ursprungligen dugande kraft genom dryckenskap kan bliva totalt fördärvad och slutligen gå under. Född den $6/2$ 1797, student 1816 och prästvigd 1820, erhöll han år 1826 konstitutorial såsom kantor vid Kalmar gymnasium och skola. Denna tjänst innehade han i åtta år. Under sista

delen av denna tid fungerade han därjämte såsom lärare i stadens växelundervisningsskola och inlade i detta sitt arbete obestridligt en icke ringa förtjänst. Efter att så hava tjänstgjort dels i domkyrkoförsamlingen, dels på stiftets landsbygd utnämndes han den $28/12$ 1839 till pedagog i Alem, dit han följande år avflyttade. Denna hans utnämning föregicks emellertid av ett livligt meningsutbyte i domkapitlet. Orsaken härtill var, att Rungren redan före denna tid, såsom en consistorialis, lektor J. E. Engström, uttrycker sig, »väckt mycket bekymmer hos Vederbörande för sitt oordentliga umgående med sig sjelf och sitt Embete». Därför voro ock meningarna om hans lämplighet för pedagogbefattningen synnerligen delade. Utnämnd blev han dock. Men inom kort blev det uppenbart, att de, som röstat på honom under förhoppning, att han i framtiden skulle »värdigt svara mot det honom nu visade förtroendet», hade hoppats alldeles för mycket av »de goda föresatser, han för sig utstakat». Han saknade nämligen så totalt moralisk ryggrad, att han slutligen på grund av dryckenskap och i övrigt oskicklig vandél år 1844 dömdes prästämbetet och lärarbefattningen förlustig. Efter detta förföll han än djupare och dog i stort elände den $30/7$ 1844. Såsom en egendomlighet må nämnas, att K. M:ts resolution, varigenom hans avsättningsdom stadfästes, ej blev utfärdad förrän omkring tre månader efter hans död.

Anders Rundqvist, som var född den $22/12$ 1803, avlagt studentexamen 1824 och prästvigts 1827, tjänstgjorde under de första åren efter sin ordination dels i flera öländska församlingar, dels i Madesjö och Alem. Till pedagog vid Skytteanska skolan utnämndes han den $16/11$ 1844. I detta kall verkade han hela sitt återstående liv. Om honom vittnas, att han visserligen å ena sidan »hade goda anlag» och var en »utmärkt barnalärare», men att å andra sidan »sorgen över ofärdighet och sjuklighet förbittrade hans lif». Han var således en djupt beklagansvärd man. »Från ett långvarigt lidande befriades han omsider af döden.» Detta inträffade

den 4/12 1871. — Den siste läraren i Ålems pedagogi hette, såsom redan sagts,

August Joakim Dahlberg. Han var född i Nävlinge av Lunds stift den 20/3 1836 och blev student 1856. Pedagog i Ålem blev han år 1873 efter att dessförinnan hava dels bedrivit industriell verksamhet, dels tjänstgjort såsom e. o. läroverkslärare. Befattningen vid Skytteanska skolan innehade han till år 1889, då han avgick från densamma. Efter sitt avskedstagande ägnade han sig åt jordbruk, i det han inköpte egendomen Melstorp i Åby socken av Kalmar län, på vilken han en följd av år var bosatt. Död den 6/7 1909.

(Forts.)

Underdånigt yttrande över Lärarelönenämndens betänkande av Svenska seminarielärareföreningens styrelse.

Till KONUNGEN.

Sedan Eders Kungi. Maj:t i remiss den 5 december 1914 berett Svenska seminarielärareföreningens styrelse tillfälle att avgiva yttrande över lärarlönenämndens den 31 oktober 1914 avgivna betänkande, får Svenska seminarielärareföreningens styrelse härmed, sedan styrelsen angående nämnda betänkande förhandlat med ombud från till Svenska seminarielärareföreningen anslutna ortsföreningarna och tillika från respektive ortsföreningar inhämtat utlåtande i samma ärende samt efter flera inom styrelsen hållna sammanträden för beredning och avfattning av yttrande angående ifrågasvarande betänkande, i underdånighet anföra följande.

Styrelsen, som anser sig böra begränsa sitt yttrande till vad som av nämnden föreslagits beträffande *folkskoleseminarierna*, finner, att de utredningar, som av nämnden verkställes, utmärka sig för stor allsidighet, grundlighet och vidsynthet, samt att de flesta förslag, som nämnden i avseende på de nämnda läroanstalternas löneförmåner och därmed sammanhängande spörsmål framlagt, äro ägnade att föra folkskoleseminariernas lärarlönefråga fram mot sådan lösning, som, förverkligad, skulle i sin mån kunna väsentligen bidra till att åt folkskoleseminarierna förvärva och behålla en för sitt maktpåliggande arbete väl rustad lärarkår.

Då å ena sidan levnadsomkostnadernas stegring gjort de nuvarande lönesatserna för seminarielärarna alldeles otillräckliga och å andra sidan de ökade fordringarna på seminariernas arbete, som fått sitt uttryck i 1914 års stadga och undervisningsplan för statens folkskoleseminarier, göra det nödvändigt, att dessa läroanstalter erhålla en starkare ställning än hittills vid konkurrensen med

de allmänna läroverken och de större städernas folkskolor om lärarkrafter, vill styrelsen med anslutning till de synpunkter, lärarelönenämnden anfört, kraftigt framhålla behovet av en snar och tillräcklig löneförbättring för seminarielärarna.

Styrelsen har funnit sig med glädje kunna instämma i väsentliga delar av lärarelönenämndens förslag beträffande folkskoleseminarierna. Då emellertid här nedan icke alla de punkter äro särskilt omnämnda, i vilka styrelsen är av enahanda mening med nämnden, vill styrelsen här inledningsvis betona sin överensstämmelse med nämnden i de folkskoleseminarierna angående utredningar och förslag, vilka här nedan ej uttryckligen omnämnas.

Beträffande *allmänna avlöningsgrunder* vill styrelsen betona sin anslutning till nämndens framställning i huvudbetänkandet sid. 23—40 om den av nämnden s. k. *lönefördelningsteorin* och önskar särskilt rent principiellt ansluta sig till kravet på högre avlöning åt familjeförsörjare. Vad denna teoris konsekventa tillämpning i avseende på de statsanställda lärarnas löner beträffar, anser sig emellertid styrelsen böra böja sig för de skäl av praktisk art, som förmått nämnden att icke föreslå särskilda familjeförsörjningstillägg för nämnda kategorier av lärare.

Vad angår de viktiga frågorna om *grunderna för kvinnans anställning* och om *pensionsåldern* uttalar styrelsen sin överensstämmelse med de förslag, som nämnden i dessa hänseenden framställt.

Rörande *förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärares avlöning* vill styrelsen anföra följande. Styrelsen vill först och främst ansluta sig till vad nämnden s. 55 utgått ifrån, nämligen att kvinnliga lärares avlöning bör bestämmas på sådant sätt, att dessa lärare sättas i stånd att hålla sig uppe på den sociala och kulturella nivå, som är en förutsättning för att de skola kunna väl utföra sin livsgärning, men vill tillika understryka vad nämndens ordförande s. 414 i särskilt yttrande uttalar, att denna sociala och kulturella nivå med hänsyn ej blott till lärarinnan utan framför allt till det allmänna bör vara densamma som hennes manliga kamrats. De utredningar rörande grunderna för beräkningen av kvinnlig lärares lön i förhållande till manlig lärares, som nämnden s. 40 ff. framlagt, äro givetvis synnerligen värdefulla för denna frågas bedömande. Emellertid kan styrelsen ej underlåta att för sin del ansluta sig till vad nämndens ordförande i sitt särskilda yttrande s. 408 anfört angående vanskligheten och olämpligheten i att så som nämnden gjort på rent matematisk väg nå fram till en fullt rättvis fördelning av manliga och kvinnliga tjänst innehavares löner. En viktigt synpunkt, vartill nämnden icke på behörigt sätt tagit hänsyn, har även

framhållits av nämndens ledamot Sörensen, som i sitt särskilda yttrande s. 460 ff. framhåller, hurusom nämnden s. 66 i fråga om statsanställda lärare identifierat kategorierna manliga lärare och familjeförsörjare, resp. kvinnliga lärare och icke familjeförsörjare och på denna grund kommit till avsevärt lägre lönebelopp för kvinnliga lärare i gemen, än vad fallet skulle blivit, därest familjeförsörjningssynpunkten — då nu nämnden ej önskade konsekvent tillämpa densamma i fråga om de statsanställda lärarna — såsom riktigt hade varit, hållits helt utanför löneberäkningen. Liksom därför nämndens ordförande efter att hava motiverat sin ståndpunkt, att den kvinnliga lärarens avlöning bör vara sådan, att den sätter henne i stånd att hålla sig uppe på samma sociala och kulturella nivå som hennes manlige kamrat och att lönebeloppen böra vara — visserligen diskretionärt — avvägda därefter, förklarar sig ej ha något att invända mot de lönebelopp, vartill nämnden på sin väg kommit, så vill styrelsen, som ej kan godkänna nämndens identifierande av manlig lärare med familjeförsörjare, resp. kvinnlig lärare med icke familjeförsörjare, för sin del uttala, att den av nämndens ledamot Sörensen i särskilt yttrande föreslagna proportionen mellan manliga och kvinnliga lärares avlöningsförmåner synes giva god ledning vid ett diskretionärt avvägande av lönebeloppen för kvinnliga lärare vid folkskoleseminarierna.

Beträffande de konsekvenser, som i fråga om flera av nämndens förslag följa av denna styrelsens allmänna uppfattning om förhållandet mellan manliga och kvinnliga lärares avlöning, vill styrelsen åtnöja sig med att här i allmänhet omnämna dem utan att i det följande vid varje särskild hithörande detaljpunkt återkomma till dem.

Styrelsen vill kraftigt betona betydelsen för seminarierna av nämndens förslag s. 141, att lärare vid statsanstalt må få rätt att för *erhållande av pension tillgodoräkna sig de tjänsteår utöver tre, som han varit anställd som lärare vid kommunal anstalt, dock ej mer än 15 sådana tjänsteår*. Emellertid vill styrelsen uttala, att samma förmån bör få gälla även för dem, som övergå till seminarierna från tjänst vid enskilda statsunderstödda läroanstalter, såsom *folkhögskolor*, som äro inrättade av landsting, föreningar eller av enskilda personer, *privata läroverk för gossar eller flickor, samskolor, privata folkskoleseminarier* o. s. v. och slutligen jämväl för dem, som från prästerlig tjänst vinna anställning vid folkskoleseminarium. Det är nämligen av synnerlig vikt för folkskoleseminarierna att vid rekryteringen av sin lärarkår kunna tillgodogöra sig erfarenheter från olika former av uppfostrare-

och lärarverksamhet, och vad nämnden anförde å s. 134 som motivering för sitt i ifrågavarande hänseende framställda förslag beträffande kommunalt anställda finner styrelsen även äga tillämpning på övriga av styrelsen här nämnda lärarkategorier, vadan också för dem nämnda förmån synes böra bli gällande.

I avseende på *ämnesläraretjänsterna vid folkskoleseminarierna* föreslår lönenämnden (s. 215 ff., 219), att dessa befattningar förvandlas till lektorat med samma löneförmåner som för lektoraten vid de allmänna läroverken, detta utan att med hänsyn till kompetensen påyrka annan förändring i nuvarande bestämmelser än den, att för kvinnliga lärare rätten att vinna behörighet genom utbildning vid högre lärarinneseminarier måtte bortfalla. Styrelsen är för sin del övertygad om att vad nämnden i dessa avseenden påyrkar, i själva verket utgör en oundgänglig betingelse för att en sådan reform av seminarieundervisningen, som under de senaste åren vid ifrågavarande läroanstalter påbegynts och som i själva verket kräves av den år 1914 utfärdade nya seminariestadgan med undervisningsplan, skall kunna till vår folkundervisnings fromma fullt genomföras och bliva bestående.

Att seminariernas ämneslärare måtte i löneavseende jämsställas med de allmänna läroverkens lektorer, är redan ett gammalt önskemål, och erinrar styrelsen härvid särskilt om hurusom, enligt nämndens historik över frågan (s. 211 ff.), biskop G. Billing vid 1904 års riksdag uttalat, att på grund av själva arbetets art ett dylikt yrkande vore väl motiverat. Nämnden framhåller ock i detta sammanhang (s. 215), att seminariernas uppgift är icke mindre viktig och maktpåliggande än gymnasiernas, samt att seminarielärarnas arbete ej är mindre kvalificerat än lektorernas vid de allmänna läroverken. Av dessa skäl är det alltså fullt befogat att för seminariernas ämneslärare föreslå, att de i avseende å ställning och lön fullt jämsställas med lektorerna vid de högre allmänna läroverken.

Vad vidare angår frågan om *kompetensvillkoren* för dessa lärartjänster, har styrelsen visserligen känt sig tilltalad av det i särskilt yttrande av nämndens ordförande framförda förslaget om borttagande av alla särskilda villkor för behörighet till tjänsterna i fråga, i vilket förslag även nämndens ledamot Holkers instämt. Emellertid förmenar styrelsen, att vad reservanterna på denna väg velat vinna för seminariernas räkning, i huvudsak kommer att vinnas även utan en dylik allmän bestämmelse, detta tack vare den i den nya seminariestadgans § 158 införda föreskriften om tillsättning i visst fall av ordinarie tjänst genom kallelse. Att för mera normala fall vissa bestämda behörighetsvillkor föreskrivas

och uppehållas, synes å andra sidan lämpligt och billigt. Om dessa fordringar, i enlighet med nämndens förslag, sätts lika med vad som kräves för adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, kunna de ej gärna komma att förhindra, att seminarierna få tillfälle till det goda urval vid lärartillsättningar, som från många håll, bl. a. även av folkundervisningskommittén i dess betänkande rörande seminarierna (bd I, s. 349), med all rätt betecknats som ingenting mindre än ett livsvillkor för folkundervisningens sak. Att detta »livsvillkor» däremot ej skulle bliva uppfyllt, därest, som från olika håll föreslagits, de kompetensbestämmelser, som gälla för läroverksadjunktur, avsevärt skärptes för sökande till seminariernas ämnesläraretjänster, finner styrelsen för sin del ofrånkomligt. Såsom folkundervisningskommittén i sitt nämnda betänkande (s. 346) framhållit, är det, då det gäller lärartjänst vid seminarierna, den större *lärardugligheten*, ej den större vetenskapligheten, som är det väsentligaste. Det synes därför styrelsen vara av särdeles stor betydelse, att seminarierna fortfarande måtte få ha samtliga *läroverksadjunkters och övriga adjunktskompetentas jämförelsevis stora grupp att räkna med för fyllandet av sitt lärarbehov*. Löses lönefrågan på ett tillfredsställande sätt, då är ock kompetensfrågan i realiteten löst på det bästa tänkbara sätt. Det är visserligen sant, att goda löner icke i och för sig skapa goda lärare, men det är oförnekligt, att goda ekonomiska villkor utgöra en garanti för, att seminarierna skola få tillfälle att göra *ett verkligt urval vid lärartillsättningar*, och tillika en garanti för, att så vunna lärare skola kunna så helt som önskvärt är ägna sig åt sin ansvarsfulla uppgift och stanna därvid. De minsta anspråk, som måste fyllas av alla sökande, böra sålunda, under förutsättning av lönefrågans lyckliga lösning, kunna ställas tämligen lågt. Genom uppställande av speciella kompetensvillkor för seminariernas ämneslärare utöver den vanliga kompetensen för läroverkens ämneslärare riskerar man alltid och särskilt är denna risk att räkna med, om skärpningen gäller den rent teoretiska kompetensen — att möjligheterna till urval vid platsernas besättande alltför starkt begränsas och sålunda sökande, som kanske på grund av övriga meriter och rent personliga egenskaper vore särskilt lämpade för seminariernas uppgift, bliva utestängda. Vad det från vissa håll framförda kravet på den för de allmänna läroverken gällande lektorskompetensen i det hänseendet skulle komma att betyda, är ej svårt att bilda sig ett begrepp om. Styrelsen vill endast erinra om, hurusom det under en följd av år varit långt ifrån ovanligt, att till lektorstjänster vid allmänna läroverk inom vissa ämnesgrupper förekommit ett fåtal eller rent av en

enda eller ingen sökande. Skulle under dessa förhållanden antalet av de tjänster, för vilka erfordrades lektorskompetens, ökas med ungefär 30 %, så som fallet skulle bli, om nämnda förslag vunnit beaktande (enligt folkundervisningskommitténs anförda betänkande s. 345 noten), är det tydligt, att seminarierna, vilkas lärarbefattningar gälla för — och säkerligen ej utan skäl gälla för — att vara mera betungande än motsvarande befattningar vid de allmänna läroverken, skulle bli ytterst oförmånligt ställda i konkurrensen om de goda lärarkrafter, som där i så särskilt hög grad äro av nöden.

Livligt övertygad om att kompetensfrågan reglerar sig själv, så snart lönefrågan är lyckligt löst, anholder styrelsen att, under förutsättning av att nämndens förslag om lektors lön och lektors ställning för folkskoleseminariernas ämneslärare vinner beaktande, få helt ansluta sig till nämndens ståndpunkt även i avseende på kompetensvillkor för dessa lärare.

Angående lönebeloppen för manliga rektorer och ordinarie ämneslärare vid seminarierna instämmer styrelsen med nämnden, dock att, om högre belopp än de av nämnden föreslagna komma att för rektorer och lektorer vid de högre allmänna läroverken fastställas, samma belopp jämväl måtte för seminarierna stadgas.

Beträffande nämndens förslag (s. 223 ff.) angående *lönets bestämmelser för seminariernas ämneslärare* finner sig styrelsen icke kunna gilla de inskränkningar i lönets rätt, vilka enligt nämndens förslag skulle drabba de nuvarande ämneslärarna. I denna punkt vill styrelsen på grunder, som finnas angivna i särskilt yttrande av nämndens ledamot Sörensen (s. 70 ff.), ansluta sig till det i samma särskilda yttrande framställda förslaget (s. 472), att seminarielektor må för uppflyttning i högre lönegrad äga att tillgodoräkna sig de tjänsteår, som han vid tiden för den nya avlöningsstatens trädande i kraft ägt att tillgodoräkna sig såsom adjunkt vid folkskoleseminarium.

I fråga om *rektors avlöning och pensionering* vill styrelsen med instämmande i nämndens förslag (s. 227 ff.) angående manlig innehavare — beträffande kvinnlig innehavare hänvisar styrelsen till sitt allmänna uttalande här ovan i fråga om förhållandet mellan manlig och kvinnlig lärares avlöning — allenast påyrka, att den hyresersättning, som föreslås att utgå till de rektorer, som ej åtnjuta bostad in natura, icke må i den nya lönestaten till beloppet fixeras, enär förändringar i hyrespris på de ifrågavarande orterna inom kort kunna göra de nu utgående beloppen mindre rättvist avvägda.

Nämnden har å s. 182 föreslagit, att ämneslärarna vid provårs-

läroverken på av nämnden angivna grunder skola erhålla en avlöningsförhöjning av 400 kr. årligen att utgå i form av arvode. Rättvisan kräver uppenbarligen, att denna förmån bör tillkomma de ordinarie ämneslärarna vid det seminarium, nämligen folkskoleseminariet i Stockholm, som för närvarande tjänstgör som provårsanstalt, liksom vid de övriga *seminarier*, där *provårskurs kan komma att anordnas*. Provårskandidaternas antal vid Stockholmsseminariet har väl hittills varit ringa, men om, såsom nu är ifrågasatt, provårskursen kommer att omorganiseras, torde väl antalet kandidater komma att ökas. Dessutom är att märka, att ämneslärarnas antal vid seminarium, även vid dubbelseminarium, är mindre än vid de allmänna läroverk, där provårskurs förekommer, och att således provårskursen måste anses betunga seminariets ämneslärare i samma grad, som fallet är vid de allm. läroverk, där provårskurs inrättats.

Styrelsen vill jämväl fästa uppmärksamheten på att grunder torde behöva uppgöras beträffande särskild ersättning till seminariektor vid seminarium, där provårskurs inrättas.

Angående *övningslärares anställning* (s. 229 ff.) måste styrelsen påyrka, att *jämväl lärarinna i kvinnlig slöjd vid de manliga seminariernas övningsskolor måtte erhålla ordinarie anställning*. Sådan slöjdundervisning vid de manliga seminariernas övningsskolor saknas nu blott vid seminarierna i Uppsala och Lund och kommer otvivelaktigt att även där införas, så snart de påbörjade eller beslutna nya seminariebyggnaderna därstädes bli färdiga, vadan den tidpunkt, som nämnden (s. 230) vill invänta, redan nu är kommen eller i alla händelser torde vara inne, då den nya lönestaten träder i kraft.

Beträffande *lärartjänsten i trädgårdsskötsel vid folkskoleseminariet i Stockholm* har nämnden (s. 238, 247) föreslagit, att denna tjänst, liksom även motsvarande befattning vid folkskoleseminariet i Umeå, skulle undantagas vid den lönereglering, som nu är avsedd att genomföras. Som motivering anför nämnden, att med hänsyn till trädgårdarnas ringa storlek vid de nämnda seminarierna full tjänstgöring ej kan beredas läraren därstädes, varvid med full tjänstgöring i enlighet med seminariestadgans föreskrift i § 95 mom. 1 avses i medeltal 11 veckotimmars undervisning jämte trädgårdens skötsel och vård, som beräknas motsvara 11 veckotimmar. Då ifrågavarande tjänst vid Umeå seminarium torde komma att regleras i samband med i en snar framtid inträffande förhållanden vid seminariet därstädes, anser sig styrelsen ej böra ingå på frågan om trädgårdslärartjänsten vid Umeåseminariet. Men konstanta förhållanden råda däremot vid folkskoleseminariet

i Stockholm. Vål är det oförnekligt, att det egentliga trädgårdsområdet vid sistnämnda seminarium, som upptager en areal av 800 kvm., ej i fråga om möjligheten att bereda eleverna och övnings-skolans barn tillfälle till övning i praktisk trädgårdsskötsel kan anses som en seminarieträdgård av fullt normal storlek. Detta sammanhänger tydligen med markens dyrhet i huvudstaden och seminariets belägenhet i en tätt bebyggd stadsdel. Man kunde tänka sig, att tillfälle till trädgårdsarbete bereddes eleverna jämväl å annat område än seminariets tomt, under förutsättning att lämpligt område på ej alltför stort avstånd från seminariet kunde förvärfvas eller arrenderas för ändamålet. Flera försök i dylik riktning ha vidtagits av seminariets rektor och trädgårdslärarinna, ehuru utan framgång. Under sådana förhållanden har det syntts lämpligt att inrikta sig på att utnyttja seminarietomten så långt som möjligt, och en del nya möjligheter ha därvid tillvaratagits det senaste året. De tillfällen till praktiskt trädgårdsarbete, som efter den sålunda skedda utökningen av trädgården och vid fullt utnyttjande av området finnas vid seminariet, äro, enligt vad ortsföreningen meddelat, av den omfattning, att de kräva av läraren full undervisningsskyldighet, närmare bestämt omkring 12 veckotimmar i medeltal under året. Styrelsen vill livligt framhålla, hurusom just vid Stockholms seminarium, där det allra största flertalet elever vuxit upp i Stockholm och i allmänhet torde haft vida mindre tillfällen än eleverna vid rikets övriga seminarier att stifta bekantskap med och än mindre själva idka trädgårdsskötsel eller jordbruksarbete, undervisningen i trädgårdsskötsel borde tillförsäkras den möjligast starka ställning, därest man ej vill riskera, att de folkskollärarinnor, som utgå från huvudstadens seminarium, skola med hänsyn till de synnerligen viktiga sidor av folkskollärarytbildningen, som man med all rätt ansett vara förknippade med nämnda undervisningsämne vid seminarierna, gå till sitt kall mindre väl utrustade än deras från övriga seminarier utexaminerade kolleger. Det är uppenbart, att lärarens ställning antingen som ordinarie eller å andra sidan utan de förmåner, som dylik tjänsteställning medför i form av högre lönegrader samt berättigande till pension, är av väsentlig betydelse med hänsyn till möjligheten att förvärva och för framtiden behålla den goda lärarkraft, som med avseende på de nämnda mindre gynnsamma förutsättningarna hos eleverna just vid detta seminarium är i synnerligt hög grad av behovet påkallad. Styrelsen kan därför ej underlåta att hemställa, att vid den reglering av trädgårdslärarnas vid folkskoleseminarierna löneställning, som kan väntas följa av lärarlönenämndens förslag, ej folkskoleseminariet i

Stockholm måtte förbigås utan att läraren i trädgårdsskötsel vid detta seminarium måtte kunna vinna ordinarie anställning, varvid hans löneförmåner måtte beräknas efter full undervisningsskyldighet och hans ersättning för trädgårdens skötsel och vård avvågas med hänsyn till denna trädgårds mindre omfattning.

Angående för undervisning i övningsämnena angivna minimitimantal — enligt kungl. folkskolöverstyrelsens s. 235 från bil. IX betänkandets band 2 s. 483 refererade förslag — vilka lagts till grund för nämndens beräkning av övningslärarnas ordinarie avlön, finner styrelsen, att dessa minimitimantal äro för lågt beräknade i fråga om ämnet teckning såväl vid enkelseminarium, där det beräknats till 13 timmar, som vid dubbelseminarium, där det föreslagits till 23. För undervisningens tillgodoseende enligt detta ämnets nuvarande uppgift, sådan den är i nya seminariestadgans normalplan framställd till efterdöme, bör teckningsundervisningen vid enkelseminarium ha ett minimitimantal av 15 timmar, nämligen 8 timmar i seminarieklasserna, frivillig teckning 2 timmar, undervisningsövning 1 timme i vardera av folkskolans nedre och övre avdelningar = 2 timmar, välskrivning 1 timme samt 1 timme teckning och 1 timme undervisningsövning i den folkskolans högre avdelning, som enligt seminariestadgans § 70 skall finnas vid varje seminarium, alltså inalles 15 timmar, vilket emellertid är att anse som lågt beräknat minimum, enär det vid åtskilliga seminarier visat sig nödvändigt att undervisa i detta ämne med delad klass, då ytterligare 1 å 2 timmar behövas. Vid dubbelseminarium ställer sig motsvarande minimum sålunda: 16 timmar i seminariets klasser, 1 timmes undervisningsövning i envar av folkskolans nedre och övre avdelningar å båda parallell-linjerna = 4 timmar, välskrivning 2 timmar, frivillig teckning 2 timmar och i folkskolans högre avdelning 2 timmar, alltså inalles 26 timmar. Vid rikets enda fullt organiserade dubbelseminarium har teckningsundervisningen under de båda läsår, som seminariet varit fullständigt å båda parallell-linjerna, överskridit detta timantal, i det att för detta ämne läsåret 1913—1914 anslagits 30 och under nuvarande läsår 33 timmar. Styrelsen finner emellertid, att minimitimantalet för teckningslärarens tjänstgöring ej kan sättas lägre än till 26 timmar vid dubbelseminarium och 15 timmar vid enkelseminarium. I sådant fall kan även teckningsläraren vid enkelseminarium vinna en bättre grundlön än den av nämnden föreslagna, vilken är så ringa, att en lärare kan åtnöja sig därmed, endast om den har karaktär av biförtjänst. Den tanke, som nämnden antyder, att teckningen kunde sammanslås med annat ämne, är emellertid från pedagogisk synpunkt

värdefull och synes styrelsen böra, där så kan ske, tagas i användning just från synpunkten av vad som för undervisningen är ändamålsenligt. Så mycket mer synes en sådan anordning vara av betydelse, som folkundervisningskommittén i sitt den 1 aug. 1914 avgivna betänkande angående folkskolan flerstädes påvisat teckningsundervisningens samband med undervisningen i övriga ämnen. Särskilt är slöjden det ämne, vars intima samband med teckningen bör bli ådagalagt i den pedagogiska praxis. För detta ändamål är intet lämpligare än att vid seminarierna *tecknings- och slöjdundervisningen, där så kan ske, förenas på en hand.* Denna förening kan ske vid enkelseminarium, under förutsättning att läraren är kompetent för undervisningen i båda dessa ämnen. Och den skänker den förmånen för läraren, att han slipper söka sig arbetsförtjänst utom seminariet, och seminariet den förmånen, att läraren blir genom en fullt enhetlig och läraren helt upptagande arbetsuppgift fästad vid seminariet.

Styrelsen föreslår alltså, dels att *minimitimantalet för teckningsundervisning, enligt vilket lärarens grundlön beräknas, höjes såväl beträffande enkel- som dubbelseminarier utöver det av folkskolöverstyrelsen föreslagna* (s. 235 i huvudbetänkandet samt s. 483 i betänkandets band 2) *till resp. 15 och 26, dels att timantalet i förra fallet, där så kan ske, utökas med timmar för undervisning i annat ämne, särskilt slöjd, så att teckningsläraren vid enkelseminarium erhåller en grundlön av samma storlek som teckningsläraren vid dubbelseminarium.*

Angående frågan om *övningslärartjänsternas vid folkskoleseminarierna uppdelning i en grupp med högre och en grupp med lägre avlöning* (s. 234) vill styrelsen uttala det önskemålet, att avståndet mellan dessa grupper måtte göras mindre, än nämnden föreslagit.

Beträffande förhållandet mellan *övningslärarens avlöning vid folkskoleseminarier och högre allmänna läroverk* ansluter sig styrelsen till och vill skarpare betona den av nämnden framförda tanken (s. 234), att *övningslärarna böra avlönas efter en högre norm vid seminarierna än vid de högre allmänna läroverken.* Seminariernas övningslärare förrätta nämligen ett arbete, som från samhällssynpunkt är mera värt: de icke blott undervisa uteslutande å det högre stadiet, där eleverna tillhöra den vuxna ungdomens ålder, utan de utbilda också sina elever till lärare i sina ämnen. Även *övningslärartjänster, som ej ha motsvarighet vid de allmänna läroverken, såsom trädgårds- och slöjdlärare samt lärare i hushållsgöromål, böra avlönas efter högre norm, än nämnden föreslagit.*

Det av lärarlönenämnden (s. 83, 235) föreslagna *avlöningsättet för övningslärare* finner sig styrelsen böra godkänna. Styrelsen vill visserligen uttala sin sympati för ett vid förenämnda möte av ombud från ortsföreningarna antaget förslag, att övningslärare böra avlönas efter samma lönesätt som övriga lärare, d. v. s. genom fast avlöning fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, varvid latituden i tjänstgöringsskyldigheten borde bestämmas så, att samtliga övningslärare så långt möjligt därinom rymmas, exempelvis 22—27 veckotimmar. Detta avlöningssätt, som tillämpas i Tyskland, Frankrike och Finland, synes tilltalande ej minst genom den konformitet i avlöningssätt, som därigenom vunnas för samtliga lärare till förmån för borttagandet av bestående åtskillnader mellan olika grupper inom samma arbetsfält. Men utan tvivel skulle detta avlöningssätt möta stora tekniska svårigheter, särskilt i mindre städer, där ej lätt timlärare eller biträdande lärare kunde erhållas för eventuellt överskjutande timmar, och för sådana tjänster som teckningslärare vid enkelseminarium och lärarinna i kvinnlig slöjd vid manligt seminariums övningsskola, vilka synas bli alldeles uteslutna från ordinarie avlöning vid detta avlöningssätt. Då dessa tekniska svårigheter synas styrelsen vara oöverkomliga, och då det avlöningssätt, som av nämnden föreslås, äger fördelen av anpassning efter olika förhållanden och behov, finner styrelsen sig böra tillstyrka nämndens förslag i ifrågavarande hänseende.

Beträffande *övningslärarnas lönetursrätt* har nämnden s. 244 föreslagit, att lärarna i trädgårdsskötsel skulle vid uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna sig endast 10 år av tjänstgöring före inträdet på den nya lönestaten. Enligt styrelsens mening bör emellertid sådan *begränsning i trädgårdslärarnas lönetursrätt icke äga rum.* De nuvarande trädgårdslärare, som skulle drabbas av denna begränsning i lönetursrätten, äro ytterst få, och de ha under många år för en erkänt otillfredsställande avlöning utfört sitt för lärarbildningen viktiga arbete. Styrelsen påyrkar därför, att lärare i trädgårdsskötsel, som före den tidpunkt, då den nya löneregleringen träder i kraft, haft anställning vid seminarium, *må för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna sig samtliga de år, han i sådan anställning tjänstgjort med för full tjänstgöring stadgat arvode.*

Angående *lönebeloppen för övningsskollärare* vill styrelsen göra följande uttalande.

Nämnden har i likhet med folkundervisningskommittén uttalat, att det arbete, som åligger övningsskollärarna, är så ansvarsfullt och betydelsefullt, att det är av vikt, att de erhålla sådana löne-

förmåner, att seminariernas övningsskolor, även i medelstora och mindre städer, kunna bestå i konkurrensen med de större städernas folkskolor om de bästa lärarkrafterna. Nämnden hänvisar till de senaste löneregleringarna för övningsskollärarna, där den ledande grundsatsen varit, att dessa skola åtnjuta åtminstone samma löneförmåner som folkskollärarna i de städer, vilka erbjuda de bästa löneförmånerna. Emellertid anmärker nämnden mycket riktigt, att det åsyftade målet ej härmed vinnes, då ifrågavarande folkskollärare ha större möjligheter än övningsskollärarna dels till extra tjänstgöring med åtföljande lönetillskott, dels också till befordran t. ex. till överlärartjänster. Övningsskollärarnas löner böra alltså sättas något högre (s. 253, 254). Enligt dessa grunder har nämnden framställt sitt förslag till lönebelopp.

Styrelsen uttalar sin livliga anslutning till den sålunda framställda principen. Däremot kan styrelsen icke känna sig övertygad om att principen genom de föreslagna lönebeloppen verkligen blivit tillämpad. Lönerna för manlig ordinarie lärare vid övningsskola äro enligt nämndens förslag 2,700 kr. i första, 3,100 kr. i andra, 3,500 kr. i tredje och 3,900 kr. i fjärde lönegraden. Härtill kommer ett ortstillägg av 300 kr. för Stockholm och Göteborg. En jämförelse mellan dessa belopp och de löner, som kunna beräknas t. ex. vid folkskolorna i Göteborg för gift manlig lärare i högsta lönegraden, ger följande resultat:

Nuvarande högsta lönegraden i Göteborg är 3,000 kr. I denna summa ingår ett statsbidrag av 90 % av 900 kr. = 810 kr. jämte tre ålderstillägg à 150 kr. = 1,260 kr. Återstoden, 1,740 kr., är stadens tillägg. Enligt av nämnden framställt förslag komme staden att erhålla i statsbidrag 90 % av 1,300 kr. = 1,170 kr., tre ålderstillägg à 200 kr. = 600 kr. samt eventuellt tre familjetillägg likaledes à 200 kr., sammanlagt 2,370 kr., en ökning således i statens bidrag av 1,110 kr. Då det är antagligt, att staden icke minskar sitt tillägg till lönerna, komma dessa att i det angivna fallet stiga till 1,740 + 2,370 kr. = 4,110 kr. Utföras samma beräkningar för en folkskollärare i Stockholm, varest högsta lönegraden för närvarande är 3,400 kr., kommer man till en eventuell slutlön av 4,510 kr.

Härtill komma de av nämnden påpekade möjligheterna till befordran och till inkomst genom extra tjänstgöring vid folkskolan. Beträffande den senare visar erfarenheten, att den ej saknar betydelse. Så hade år 1905 46 lärare i Göteborg en extra inkomst av dylik extra tjänstgöring inom folkskolan av över 300 kr., fördelade sålunda:

14 hade	300— 400 kr.
9 »	400— 500 »
13 »	500— 600 »
8 »	600— 700 »
1 »	700— 800 »
1 »	900—1000 »

År 1910 hade 61 lärare motsvarande extra inkomst, nämligen

9 hade	300— 400 kr.
15 »	400— 500 »
13 »	500— 600 »
11 »	600— 700 »
5 »	700— 800 »
3 »	800— 900 »
4 »	900—1000 »
1 »	—1235 »

År 1912, då undersökningen omfattade endast 77 ordinarie lärare, hade av dessa 49 en extra inkomst av över 300 kr., nämligen

10 hade	300— 400 kr.
12 »	400— 500 »
9 »	500— 600 »
7 »	600— 700 »
2 »	700— 800 »
5 »	800— 900 »
2 »	900—1000 »
1 »	1000—1100 »
1 »	1100—1200 »

Uppgifterna visa, dels att denna extra inkomst är i stigande under den tid undersökningen varar, och dels att den blivit tillgänglig för allt flera. För de större städernas lärare kunna dessutom, när stegringen i levnadsomkostnaderna det nödvändiggör, löneregleringar genomföras lättare, än sådan reglering kan komma till stånd för statsanställda lärare.

Med hänsyn till dessa omständigheter vill styrelsen framhålla, att de av nämnden föreslagna lönebeloppen ej motsvara nämndens princip för beräkning av övningsskollärarnas löner. Att emellertid denna princip bör följas vid reglering av dessa lärares löner synes så mycket mera uppenbart, som riksdagen redan 1898 tagit hänsyn därtill (betänkandet band III, s. 354). Av här ovan framställda utredning har styrelsen fått den uppfattningen, att principen icke kan följas med mindre än att de av nämnden föreslagna lönebeloppen för övningsskollärarna höjas i varje lönegrad, så att lönebeloppet i högsta lönegraden överstiger 4,000 kronor.

Beträffande ortstilläggen för övningsskollärare hänvisar styrelsen till vad här nedan anföres i detta hänseende.

För den händelse, såsom styrelsen vill hoppas, hänsyn kommer att tagas till styrelsens yrkande på höjda lönebelopp för övningskollärarna, bör därav följa *motsvarande höjning av extra ordinarie och vikarierande övningskollärares löner.*

Av vad styrelsen förut framställt om övningslärares löner vid folkskoleseminarierna följer *samma konsekvens beträffande extra ordinarie och vikarierande övningslärare.*

Beträffande *ortstillägg* vill styrelsen uttala följande:

Folkundervisningskommittén yttrar i sitt betänkande av 1911 (s. 465) efter att hava redogjort för de hyresbidrag av kommunerna, som de allmänna läroverkens lärare i Stockholm och Göteborg åtnjuta (nämligen i Stockholm 700 kr. för lektor, 500 kr. för adjunkt och 400 kr. för extra lärare, som varit anställd vid allmänt läroverk minst 2 år, och i Göteborg 700—1,000 kr. för lektor, 450—750 kr. för adjunkt, 300 kr. för extralärare): »Då kommittén måste anse det som en livsfråga för de till våra två största städer förlagda seminarierna — — — att i nu berörda avseende komma i mindre ofördelaktig ställning, kan kommittén icke underlåta att hemställa, att i sådant syfte vissa lönetillägg måtte beredas ämneslärarna vid de allmänna seminarierna», var- efter kommittén föreslår, att ämneslärare i Stockholm och Göteborg måtte komma i åtnjutande av *ortstillägg* ungefär motsvarande de i dessa städer utgående kommunala hyresbidragen. För ämneslärare i Umeå och Luleå föreslog kommittén *ortstillägg* av 200 kr. för kvinnlig och 300 för manlig lärare. Samma belopp av 200 resp. 300 kr. föreslog kommittén för övningslärare och övningskollärare i alla de fyra städerna.

Lärarlönenämnden har höjt *ortstilläggen* för samtliga lärare i Umeå och Luleå till 10 % av den kontanta lönen, strukit *ortstilläggen* för ämnes- och övningslärare i Stockholm och Göteborg och för övningskollärare i dessa städer bibehållit de av kommittén föreslagna beloppen. Nämnden bestrider ej riktigheten av den av kommittén återopade statistiken rörande livsmedels- och bostadspriser (folkundervisningskommitténs betänkande band I, s. 467), enligt vilken av där upptagna orter Stockholm, Malmö och Göteborg äro de i fråga om levnadsomkostnaderna dyraste och Luleå kommer först i 17:e rummet. Anledningen till att nämnden av- visar *ortstilläggen* för ämneslärare i Stockholm och Göteborg är den, att det torde ej vara att befara, att brist på tillräckligt meriterade sökande till dessa tjänster kommer att uppstå (s. 258). »Det är en ganska allmän erfarenhet, att större städer trots högre levnadskostnader verka mer tilldragande än mindre med billigare; vare därmed icke sagt, att icke även utsikter till större förvärvs-

möjligheter därvid spela in» (s. 184). Nämnden tyckes sålunda vilja hänvisa seminarielärarna å dessa orter att komplettera sin lön genom arbete utom seminariet. Nämnden har antagligen rätt i att det ej skulle möta större svårigheter att få lärarplatserna i dessa städer besatta, men för seminarierna är det ännu viktigare, att de bliva besatta med lärare, som kunna ägna sig helt åt sin verkligt krävande tjänst.

Rektor Holkers påvisar i sitt särskilda yttrande, att nämnden i detta avseende ej synes konsekvent hava tillämpat grundsatsen om lika avlöning för seminariernas ämneslärare och lektorerna vid de allmänna läroverken. För att vinna en sådan konsekvens föreslår han särskilda avlöningsförmåner åt ämneslärarna i Stockholm och Göteborg »vare sig som *ortstillägg* eller hyresbidrag, ungefär motsvarande de till lektorerna vid allmänna läroverken i dessa städer utgående kommunala hyresbidragen». Då möjligen statsmakterna kunna hysa betänkligheter mot att göra statsverkets utgifter beroende av de särskilda kommunernas beslut angående hyresbidrag, synes det första av dessa alternativ lämpligare. Styrelsen, som ej kan dela lönenämndens uppfattning rörande dessa *ortstillägg*, yrkar sålunda i anslutning till rektor Holkers' förslag, att ett *ortstillägg* motsvarande 10 % av den kontanta lönen måtte utgå till ämneslärarna i Stockholm och Göteborg i likhet med vad nämnden föreslår för lärarna i Umeå och Luleå. Då hyresbidragen i de båda städerna även tillkomma extra ordinarie och vikarierande lärare, föreslår kollegiet samma *ortstillägg* för dessa.

För övningskollärarna i Stockholm och Göteborg har nämnden, som förut anförts, föreslagit *ortstillägg* att utgå med 200 kr. för kvinnlig och 300 kr. för manlig lärare. Den här ovan anförda utredningen understryker behövligheten härav och visar, att dessa *ortstillägg* äro nödvändiga. För likformighetens skull föreslår styrelsen även för dessa lärare ett *ortstillägg* av 10 % av den kontanta lönen, varigenom de av nämnden föreslagna *ortstilläggen* skulle endast obetydligt höjas.

Då vad som förut anförts angående de dyrbara levnadskostnaderna i dessa städer gäller samtliga seminarielärare i lika grad, synes det styrelsen ej finnas rimlig anledning att utesluta övningslärarna från de föreslagna *ortstilläggen*.

Styrelsen yrkar alltså, att *ortstillägg* motsvarande 10 % av den kontanta lönen må utgå till samtliga ordinarie, extra ordinarie och vikarierande lärare vid seminarierna i Stockholm, Göteborg, Umeå och Luleå.

Vetenskapligt studium av brottslingar.

På särskild framställning av uppslagsgivaren själv, Mr Arthur Mac Donald, Washington, Hederspresident i tredje internationella europeiska kongressen för kriminalpsykologi, vill redaktionen härmed ge plats för ett kortfattat påpekande av hans idéer, som enligt amerikanska tidningsnotiser vunnit tillämpning icke endast i Amerika utan också i Ryssland.

Det vetenskapliga studium av brottslingar, som han satt till sitt livsmål att göra propaganda för, vill begagna fängelserna såsom laboratorier. De ordnade förhållandena där: dieten, det regelbunda levnadssättet o. s. v., inverka givetvis gynnsamt på en vetenskaplig undersökning. Men en sådan måste staten organisera; det är i och för sig en god sak, när dylika undersökningar igångsatts av universiteten, men det oefftergivliga systemet i det hela uppnås icke på annan väg, än att det göres till en statens angelägenhet. Kontrollen blir då också lättare för dem som vilja understödja arbetet ekonomiskt eller på annat sätt. Blev så varje brott vetenskapligt studerat till sina motiv och varje brottsling föremål för undersökningar i avseende på sin psykiska, moraliska och fysiska nivå, så skulle, säger Mac Donald, brottens antal minskas.

För ett närmare studium av Mac Donalds beaktansvärda idéer få vi hänvisa till hans egna arbeten, särskilt: *Moral Education* (även på franska i *La Revue Internationale de l'Enseignement*, 15 aug. 1908), *A Laboratory for Sociological, Medical and Jurisprudential Purposes* (i *Americ. Law Review* nov.-dec. 1901), *Man and abnormal man* (Washington 1905, 780 sid., 40 cents), *Juvenile Crime and Reformation* (Ib. 1908, 339 sid., 25 cents).

Litteratur.

L. M. Wærn. Formell undervisningslära. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris bunden 2 kr.

Rektor Wærn, som i många år varit ledare av den prakt. utbildningen vid Statens högre lärarinneseminarium i Stockholm, har här samlat och framlagt de erfarenheter, han vunnit vid detta arbete. Han vill här i sammanhang framställa de fordringar, som böra ställas på en i formellt hänseende god undervisning.

Vi ha på vårt språk icke något överflöd på skrifter, som behandla pedagogikens teori, vare sig didaktik eller läran om tukten, och vi hälsa därför förf:s arbete välkommet. Vid folkskoleseminarierna ha vanligen begagnats Lundqvists och Arcadius' läroböcker — den senare torde numera vara den mest använda — och i dessa meddelas väsentligen detsamma rörande den allmänna undervisningsläran eller didaktiken. Dock är det beträffande seminarierna ett och annat att taga vara på i rektor Wærns bok, särskilt det sista kapitlet, som handlar om läroängsen, där förf. med ledning av framstående pedagogers utredning historiskt leder sig till reglerna för läroängsen.

För provårskursen liksom även för lärare och lärarinnor, som vilja arbeta på sin egen fortsatta utbildning i undervisningskonst, bör den bli till god nytta.

Trädgårdsbok för barn och ungdom eller Sven och Greta som trädgårdsmästare av *Gustaf Lind*, föreståndare för Kgl. Lantbruks-Akademiens trädgårdsskola. Teckningarna av artisten *Gunnar Widholm*. Stockholm, Magn. Bergvalls förlag, 1915. Pris 50 öre, inb. 1 krona.

En riktigt liten trevlig och framför allt nyttig bok, utgiven av en fackman med rik erfarenhet på hortikulturens område.

Trädgården är förlagd till Bråvikens södra strand, där Gretas och Svens fader, som är fiskare, ägde en liten stuga, omgiven av ett potatisland men ej av något mera. Barnen gingo dagligen förbi en

trädgårdsmästares trädgård och sågo där sköna äpplen och päron m. m. Deras far hade aldrig velat plantera några fruktträd, icke heller tyckte han det var något med grönsaker. Men så fingo barnen anbud att under ferierna hjälpa till i trädgården med att plocka bort ogräs. De fingo betalt för sitt arbete — 28 kr. för Sven och 24 för Greta — och stundom erhöilo de även äpplen och jordgubbar att taga med sig hem. Fadern kunde nu ej motstå barnens begäran att anlägga en liten trädgård. Nu blev det arbete. Ogräs plockas bort, gödsel anskaffas, fruktträd väljas och utplanteras liksom även bärbuskar och grönsaker. Och så fortgår arbetet, tills man får en liten trevlig trädgård. Föräldrarna inse snart nyttan av trädgården och börja anlägga en större. De olika arbetena i trädgården belysas av ett flertal illustrationer. Dessutom förekommer en beskrivning över köksväxternas användning i hushållet och deras tillagning.

Det är högst önskvärt, att den lilla boken blir känd i vida kretsar. Särskilt bör det ligga i skolors och lärares intresse, att boken, vars pris är billigt, får en vidsträckt spridning.

Einar Lönnberg. Sveriges ryggradsdjur. II. Fåglarna. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris bunden 4 kr. 50 öre. Förf. har förut utgivit en del om däggdjuren, och den nu utkomna delen om fåglarna är uppställd i överensstämmelse med den föregående. Såsom förf. hoppas, kan hans bok säkerligen användas av envar även utan förstudier och sålunda bliva till gagn såväl i olika skolor och läroanstalter som även för jägare, jordbrukare och andra, som vilja förkovra sin kännedom om fåglarna. Som lärobok i skolor är den för vidlyftig, och därtill är den ej heller avsedd, men som handbok vid sidan av läroboken blir den till god nytta. Förf:s mening är, att hans handbok i främsta rummet skall användas för artbestämning, och huvudvikten har också blivit lagd på beskrivning av fåglarnas utseende i olika dräkter. Teckningar isynnerhet över fåglarnas näbb, fötter och tår äro bifogade. I slutet av boken förekommer en systematisk förteckning över fåglarna samt ett fullständigt register.

Av värde är att ha en ny, tillförlitlig handbok av en fackman att tillgå, isynnerhet som fåglarna äro varelser, som icke blott bringa trevnad och glädje åt landskapet utan även i ekonomiskt hänseende äro till stor nytta.

Hembygdens djur, deras vård och skydd. Bidrag till hemortskunskap för hemmet och skolan av *Axel Blomqvist*, överlärare, v. ordf. i Sv. allm. djurskyddsföreningen. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 kr. 50 öre.

Förf. har förut utgivit en *Djurskyddslära*, som blivit väl vitsordad. Den nu utkomna 2:a upplagan har blivit utvidgad med en redogörelse för anordnande av en *djur- och växtskyddsdag för skolans elever*, en avdelning med rubrik: *Bibeln och djurvärlden* samt några tänkespråk och poetiska stycken. Även i övrigt har boken blivit översedd, tillökad och i behöriga delar förändrad.

Boken vill tjäna ett dubbelt syfte: dels att verka för *djurskyddet*, dels att vara ett bidrag till *hemortskunskap*. Det är synnerligen gott, att en lärare i folkskolan med intresse vill arbeta för djurskyddssaken, ty en sådan kan uträtta mycket, och det är mycket önskvärt, att skolor och lärare i skolor i sin mån bidraga till att ifrågasvara omsorgsfullt utarbetade bok blir *spridd* och *läst*.

Angående de värnlösa djurens rätt yttrar förf. till sist följande tänkvärda ord: »Det gäller att icke förtröttnas. Genom enigt samarbete skall djurskyddsfrågan vinna allt mera beaktande och bringas till en lycklig lösning. Segern är viss. Guds ord säger oss icke blott, att skapelsen är underkastad vanskligheten, och att den suckar och vändas ända tills nu, utan ock att den en gång skall varda frigjord från förgängelsens trälldom.»

Alb. Elfving. Några anteckningar i Räkne metodik för folkskolans 4:e klass. Sundsvall 1913. Pris 25 öre.

Förf. genomgår här på ett enkelt och lättfattligt sätt bråks uppkomst och beteckning, liknämning och samt de olika räknesätten i bråk. Ett ortografiskt fel förekommer å sid. 7, där det står *Addition* i stället för *Addition*.

Räkneblad för Provräkning i folkskolan av Alb. Elfving, Skönsmon, Sundsvall, och R. Elfving, Matfors.

För att avhjälpa de olägenheter, som mer eller mindre följa av att skriva exempel på tavlan, att hektografera eller låta barnen skriva exempel efter lärarens diktamen, ha förf. utgivit s. k. Räkneblad. Följande blad ha utkommit: *Kl. 4:* 1, 2, 3; *Kl. 3:* 1, 2, 3; *Kl. 2:* 2, 3.

Pris: 25 st. 65 öre, 40 st. 80 öre, minst 50 st. 2 öre per st., minst 150 st. 1 kr. 65 öre för 100 st. + 30 öre i porto.

»Elfving's räknekakor», av Alb. Elfving, pris per par 15 kr. 75 öre (Se Folkskoleöverstyrelsens lista!).

Skolans arbete och S. S. U. H.-föreningen av Sixten Belfrage, e. o. adjunkt vid Uppsala folkskoleseminarium.

Läsning för Svenska folket. H. 1 1915.

Häftet innehåller följande artiklar: Ett förgätet folks återuppvaknande av *Cecilia Bååth-Holmberg*;

Sjukvård förr och nu av *Elise Adelsköld*; Bobyggnad och vård om ungarna hos fiskar av *Einar Malmberg*; Kulturbild från Stockholms skärgård av *L. Bergström*; Resebilder från Kontinenten av *Elias Grip*.

O. L. Svensson. *Sångbok för skolan*. Tredje delen. *Tvåstämmiga sånger*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr. 25 öre.

Svenskt Arkiv för Pedagogik, utgivet av *Bertil Hammar*, professor i pedagogik vid Uppsala universitet. H. 3 1914.

Häftet innehåller en längre artikel av prof. Hammar, Yrkespsykologien och dess pedagogiska betydelse, samt en uppsats av folkskollärare M. S. Fries, Till frågan om samlad eller delad läsdag.

Pedagogisk Tidskrift. H. 1, 2 och 3 1915.

Den Danske Realskole h. 1—6 1915.

Illustrerad Tidskrift h. 1 och 2 1915.

Tidskrift, utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland* redig. av V. T. Rosenqvist. H. 1, 2 och 3 1915.

Innehåller bl. a. tvenne artiklar på svenska: Något om dagdrivare av Wald. Ruin, Undervisningen i grekiska av I. A. Heikel.

Fysisk fostran. Organ för förbundet för Fysisk fostran, Svenska gymnastikförbundet och Allm. gymnastikavdelningar H. 4—19. 1915.

Bergström, C. A., *Den kristna tros- och sedeläran i läseboksform för skolor och hem*. III: 1 (Nädemedlen).

Av ovanstående arbete ha tre längre tillbaka utgivna delar i denna tidskrift blivit recenserade. Det kan därför tyckas, att någon redogörelse för de grundsatser, förf. vid utarbetandet av sin Tros- och sedelära följt, ej nu, då ett nytt häfte av densamma föreligger, vore av behovet påkallad. Som emellertid närmare två år förflutit, sedan delen om Herrens bön (II:2) utkom, torde dock en kort erinran om dessa grundsatser här vara på sin plats. Rec. vill därför i avseende på innehållet än en gång betona, att förf. i varje punkt stöder sig på bibelordet och flitigt citerar därur, samt att han vid sidan därav styrker de uttalade lärdomarna med en mängd citat ur vår kyrkliga psalmbok, kyrkohandboken och Luthers stora katekes. Även det förtjänar ånyo omnämnas, att han hela vägen igenom låter framställningen troget ansluta sig till Luthers lilla katekes och i enlighet med nutidens pedagogiska grundåskådning gör dess olika lärostycken

till en avslutande sammanfattning av en föregående utförlig, enskildheter utredande framställning. Vad åter *formen* angår, må erinras därom, att förf. dels genom olika stilsorter, dels genom i marginalen ställda underrubriker, som flerstädes återgiva lilla katekesens ord, bemödat sig att göra innehållet i möjligaste måtto överskådligt och i samma mån även lätt att med hänsyn till grundtankarna i minnet fasthålla.

Mot förf:s framställning synas några viktigare anmärkningar ej vara att göra, då den ju alltigenom är på en gång bibel- och bekännelsetrogen. Däremot anser sig rec. böra såsom en förtjänst hos det föreliggande arbetet betrakta de talrika citat ur stora katekesen; som däri förekomma. Ty utan sådana kommer den unge helt säkert i regel att stå totalt främmande för denna bok. Men det bör väl ändå en medlem av den lutherska kyrkan icke vara. Idén är visserligen icke ny, men det synes rec. vara gott, att förf. upptagit densamma.

Mot ett i boken förekommande uttryck måste rec. emellertid opponera sig. Å. sid. 18 rad. 11 och 10 nedifr. står näml: »det behöves¹⁾» således inga yttre beläten och bilder, utan Gud är nära» o. s. v., men ett sådant uttalande möjliggör den tolkningen, att »beläten och bilder» av Gud *endast* skulle vara någonting *överflödigt*, någonting, som man lika bra *kan* reda sig *förutan*. Detta är dock givetvis icke förf:s mening. — På ett annat ställe åter måste rec. anse, att förf. begagnat ett alltför svagt uttryck. Å sid. 33 rad. 11 och 10 nedifr. läsa vi nämligen följande: »*Möjligen*¹⁾» var det med hänseende till dopet, Jesus sade till Nikodemus» o. s. v. Det kan väl knappast råda något slags tvivel om att så var fallet. Ty om det ej var dopet — låt vara tills vidare blott det symboliska johannes-dopet — som Jesus härvid åsyftade, vad skulle det väl då ha varit för ett vatten, om vars kraft och nödvändighet med hänsyn till nya födelsen han på detta stället talar? Se för övrigt härom bl. a. Hultkrantz, Homiletisk handbok över kyrkoårets evangelier II sid. 3, och Godet, Kommentar till Johannes-evangeliet I sid. 230 f. m. fl.! I stället för »*möjligen*» hade således ett starkare uttryck, t. ex. »uppenbarligen» eller dylikt, här varit på sin plats. — I boken förekomma dessutom tre låneord, om vilka man ej kan vara viss, att ungdomen känner deras betydelse. Dessa äro: »mysterier» (sid. 23 rad 3 uppf.), »ritus» (sid. 24 rad 6 uppf.), och »konstituerande» (sid. 24 rad. 8 och 7 nedifr.) — En liten inkonsekvens (eller ock ofullständighet) anser sig rec. även böra påpeka. Å sid. 8 nämner förf. i noten 1 en apokryfisk bok, som enligt hans åsikt bort i kanon upptagas. Men då hade det väl ock varit skäl att i sammanhang härmed angiva någon av de kanoniska böcker, om vilka man enligt förf:s åsikt

¹⁾ Kursiverat av rec.

»kan nästan fråga eller undra, varför de intagits i kanon». — För övrigt är det blott ett par avvikelser från Svenska akademins skrivsätt i sjunde uppl. av dess ordlista och några få tryckfel, som rec. har att påpeka. Avvikelserna äro:

Sid. 68	rad 5	nedifr.:	tillända	Sv. akad. ordl.:	till ända
» 75	» 9	uppfir.:	allt fort	» » »	alltfort
» 77	» 8	nedifr.:	tillkänna	» » »	till känna
» 82	» 5	uppfir.:			

Tryckfelen äro följande:

Sid. 51	rad 14	uppfir.:	} står: ränsas, läs: rensas.
» 52	» 11	»	
» 63	» 13	»	
» 66	» 8	»	
» 75	» 8	nedifr.:	» och » och

Huru vida förf. å sid. 9 rad 13 nedifr. verkligen menar årtalet 50 e. Kr. vara den (ungefärliga) tidpunkt, då de nytestamentliga skrifterna började framträda, eller detta årtal är tryckfel och det i stället borde ha stått år 60, måste rec. lämna oavgjort. — Slutligen må i avseende på det å sid. 48 rad 2 uppfir. förekommande uttrycket »gradvis utveckling» nämnas att Sv. akad. betraktar ordet »gradvis» blott såsom adverb och ytterligare framhäver detta genom att säga: »Ordets användning såsom adjektiv undvikes i vårdad framställning». Men kanske har vid tryckningen ett ord här blivit förbigånget, så att det egentligen hetat: »en gradvis fortlöpande utveckling» eller dylikt.

Det nu i anmärkningsväg sagda är, såsom synes, ej mycket och under alla omständigheter av relativt liten betydelse i jämförelse med allt det goda och värdefulla, som även denna del av T. K. Bergströms arbete innehåller. Klart är ock, att ett och annat av det ovan påpekade icke skulle hava i recensionen intagits, om ej boken vore närmast avsedd för *skolans* behov. Men då det förträffliga i denna bok onekligen vida övergår det, som kan mot densamma vara att anmärka, så är förf. enligt recs mening värd allt erkännande för det pedagogiska intresse och den möda, varpå han genom utgivande av denna del änyo lämnat skolvärlden ett oemotsägligt bevis. Mätte nu det, som ännu fattas i T. K. Bergströms Tros- och sedelära, ej alltför länge låta vänta på sig! Med uttalande av denna önskan nedlägger rec. för denna gång sin penna.

G. S.

Guds rike. Förslag till *Lärobok i kristendomskunskap för folkskolan* i anslutning till Folkundervisningskommitténs och Katekesnämndens betänkanden utarbetat av Joh. Johansson, seminariektör. Pris med porto: 1 kr. 80 öre (endast hos författaren, adr. Linköping).

Den mycket bekante tyske teologen Albrecht Ritschl uttalade för länge sedan den tanken, att »begreppet Guds rike bör vara den ledande grundtanken vid religionsundervisningen», och även andra ha varit av samma mening, ehuru de i övrigt ej gillat Ritschls åskådning. Så är även fallet med ovan nämnda läroboks författare, som intager en avgjort biblisk ståndpunkt.

Förf. har förut utgivit en lärobok i katekes och har nu tagit noggrann hänsyn till Folkundervisningskommitténs och Katekesnämndens betänkanden. Då han dessutom besitter rik erfarenhet såsom lärare i ämnet och såsom ledare av de praktiska övningarna vid seminarier, så bör det utgöra en borgen för att hans arbete är väl avfattat.

Läroboken består av fyra delar: I. Bilder ur gamla testamentet; II. Bilder ur nya testamentet; III. Bilder ur den kristna kyrkans historia; IV. Kort framställning av den kristna tros- och sedeläran.

Den huvudanmärkning, som vid första påseendet kan riktas mot läroboken, är, att *bibliska historien* är för vidlyftig. Den omfattar nämligen icke mindre än 458 sidor. Förf. har gjort en beräkning av det antal timmar, som behövas för att genomgå de olika delarna av hans bok, och förutsätter därvid, att timantalet i varje klass bestämmes till 4. Men läsningen av en kurs går nog ej så snörrätt, som man vid en uppgjord plan föreställt sig. Nu är dock att märka, att det ej torde vara meningen, att *alla* berättelserna skola inläras av barnen, utan att man särskilt i gamla testamentet kan efter behov utesluta några. Dessutom taga psalmverserna under berättelserna ett ej obetydligt rum. Inlärandet av dem är enligt förf:s mening å barnens sida frivilligt. En sak, som vi hålla förf. räkning för, är, att han intagit berättelserna i deras helhet i läroboken och ej endast anfört rubriker med citat till motsvarande ställe i bibeln, där barnen ha att uppsöka och läsa berättelserna, ett förfaringssätt, som har olägenheter med sig, och som kommitterade för granskning av folkskolans läroböcker år 1887 ogillat.

Att berättelser ur *kyrkohistorien* läsas i folkskolan anse vi i likhet med förf. vara lämpligt. Om valet av en och annan berättelse, t. ex. Anselm »skolastikens fader», kunna ju meningarna vara delade, men förf. har velat i någon mån tillgodose den historiska kontinuiteten.

Angående *katekesen* ha vi visserligen en annan mening än författaren såväl beträffande tiden för dess läsning som innehållet. Vi anse, att dess läsning bör börja i folkskolans 2:a klass eller under det 4:e skolåret. Likaså hålla vi före, att det bör vara en verklig lärobok i anslutning till Luthers lilla katekes men betydligt enklare och kortare än den nu använda, detta för att det skall bli någon varaktig behållning av katekesundervisningen.

Men om, vilket synes vara den moderna meningen i våra dagar,

den kat. läroboken blott skall utgöras av valda bibelspråk jämte Luthers lilla katekes och några sammanfattande ord, så är onekligen förf:s förslag lyckligt avfattat.

De rubriker eller mottion, som förf. angiver såväl i den bibl. historien som i kyrkohistorien och katekesen, äro uttrycksfulla och väl formulerade.

Det möter förstås ej något hinder att utgiva boken i tre eller fyra delar, och det kan ha sina stora skäl för sig isynnerhet för familjer, där två eller flera barn samtidigt gå i skolan. Ifall förslaget blir antaget som lärobok, torde det även vara förf:s mening att vidtaga en sådan åtgärd.

Till sitt yttre utmärkes boken av en vårdad utstyrsel och ett gott och tydligt tryck. Arbetet i sin helhet är förvisso mycket beaktansvärt.

Grafiska framställningar av Sveriges näringsliv. Tab. 1—7. Stockholm P. A. Norstedt & Söners förlag.

De sju tabellerna framställa: Den odlade jordens areal, skörden: av vete, råg, korn, havre, potatis, sockerbeter. 2. Kreatursstocken, mejeriernas tillverkningsvärde av smör och ost, havs- och kustfiskens avkastning. 3. Arealen av skogbärande mark år 1912, exporten av oarbetade trävaror: kvantitet, värde. 4. Bergsbruket: bruten eller upptagen järnmalm, exporterad järnmalm, tillverkat tackjärn, tillverkat smidbart järn och stål; Den exporterade malmens värde. 5. Fabriksindustrien: antal fabriker, antal arbetare, tillverkningsvärde 1896 och 1911. 6. Fabriksindustrien: Olika slag av fabriker: deras antal, arbetarnas antal, tillverkningsvärde 1896 och 1911. 7. Järnvägarnas längd 1860—1910, handelsflottan: antal fartyg, tonnage 1860 och 1910, handeln årligen 1861—1911.

Dessa bilder äro synnerligen åskådliga och praktiska och böra ej saknas i någon skola. Det är svårt att intressera lärjungarna för statistiska uppgifter, men få de se dessa grafiska framställningar med bilder av sädesax, potatis, morötter, sockerbeter, smörbyttor, fiskar, fartyg m. m., blir det ej svårt att väcka deras intresse för näringsarnas utveckling.

Meddelande från redaktionen.

Till följd av att några längre artiklar ej lämpligen kunna uppdelas på två häften, hava häften 2 och 3 sammanförts till ett dubbelhäfte.

Tryckfel i h. 1.

Sid 64 rad 15 uppföras står: betydande, bör vara: belysande.

Bidrag till Sveriges officiella statistik.

Folkskolorna år 1912

av

Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Ifrågavarande berättelse är utarbetad efter väsentligen samma grunder som den föregående för år 1911 och är även avfattad i samma bekväma format. Vi meddela därur några utdrag.

I. Högre folkskolorna.

Deras antal var 33 med tillsammans 142 lärare, av vilka 86 undervisade i läsämnen och 56 endast i övningsämnen.

Lärokursens längd växlar mellan ett och fyra år och läsveckornas antal mellan 25 och 39. Läseterminernas fördelning har varit mycket olika i synnerhet i fråga om höstterminens början.

II. Allmänna folkskolorna.

Högre avdelningar av folkskolan funnos i 31 städer och 6 skoldistrikt på landsbygden. Antalet klasser uppgick sammanlagt till 248, varav 185 kl. 5, 54 kl. 6, 6 kl. 7 och 3 kl. 8. Sjätte klassen förekom i 11 städer, sjunde kl. i 2 (Norrköping och Malmö) och åttonde kl. endast i Malmö folkskolor. Antalet lärare uppgick till 225.

Antal skoldistrikt, skolor, skolhus m. m.

Antalet *skoldistrikt* uppgick enligt tab. 3 till 2,420. Antalet *skolhus* (egna eller förhyrda) var 13,670. Av dessa voro 10,560 egna och 3,110 förhyrda eller hyresfritt upplåtna.

År 1912 funnos i riket 6,258 *folkskolor*, varav 6,054 fasta och 204 flyttande, 2,510 *mindre folkskolor*, varav 1,788 fasta och 722 flyttande, samt 6,544 småskolor, varav 5,902 fasta och 642 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick således år 1912 till 15,312 mot 15,085 år 1911.

Statsbidrag för *den fortsatta undervisningen* erhöles år 1912 av 1,138 skoldistrikt, varav 1,079 tillhörde landsbygden och 59 städerna. Antalet fortsättningsskolor, som under samma tid erhöles dylikt bidrag, uppgick till 2,197, varav 2,065 på landsbygden och 132 i städerna. Antalet skoldistrikt, som år 1912 erhöles statsbidrag för *undervisning i slöjd för gossar*, uppgick till 1,592, varav 1,498 voro belägna på landsbygden och 94 tillhörde städerna; antalet slöjdvärdningar, för vilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 5,599, varav 4,000 å landsbygden och 1,599 i städerna.

Antalet skoldistrikt, som år 1912 erhöles statsbidrag för *undervisning i slöjd för flickor*, uppgick till 1,895, varav 1,798 voro belägna på landsbygden och 97 tillhörde städerna, antalet slöjdvärdningar, för vilka under samma år statsbidrag utbetalades, utgjorde 7,965, varav 6,020 på landsbygden och 1,945 i städerna.

Antalet *skolträdgårdar* uppgick år 1912 till 2,146 mot 2,147 år 1911. Men dessutom funnos år 1912 ett antal av 532 andra trädgårdar och jordland, vilka använts till barnens undervisning. Sammanlagda antalet uppgick således till 2,678 mot 2,686 närmast föregående år.

Med avseende på *skolornas anordning efter normalplanens olika littera* förekom litt. A-skolan vid 903 folkskolor, litt. B-skolan vid 847, litt. C-skolan vid 1,329, litt. D-skolan vid

190, litt. E-skolan vid 1,660, litt. F-skolan vid 1,125 och litt. G-skolan vid 204.

I procent te sig talen sålunda: litt. A 14,4, litt. B 13,5, litt. C 21,3, litt. D 3, litt. E 26,5, litt. F 18, litt. G 3,3.

Antalet lärare och lärarinnor i läsåmen uppgick år 1912 vid folkskolorna till 10,049, vid mindre folkskolor till 2,518 och vid småskolor till 8,067 eller tillsammans till 20,634.

Antalet *skolpliktiga barn* (i åldern 7—14 år) var 908,000. Hela antalet i folkskolor, mindre d:o, småskolor, seminariernas övningsskolor, högre folkskolor, allm. läroverk och fackskolor, kom. mellanskolor, skolor för abnorma barn, enskilda skolor och i hemmen undervisade barn utgjorde 819,438.

Av lärjungarna undervisades 93,4 % i fasta skolor och 6,6 % i flyttande.

Medeltalen av lärjungar på varje lärare eller lärarinna utgjorde i *fasta skolor*, för landsbygden 40, i städerna 37, för hela riket 39; i *flyttande skolor*: för landsbygden 34, i städerna 25, för hela riket 34. För *samtliga skolor* voro medeltalen för landsbygden 39, i städerna 37 eller för hela riket 39.

Skoldistriktens *samtliga utgifter* för år 1912 uppgingo till 44,597,735 kr. mot 43,438,588 kr. år 1911.

I rikets större städer uppgingo utgifterna för folkskoleväsendet till följande belopp: i Stockholm 3,910,184 kr., Göteborg 1,568,286 kr., Malmö 1,025,740 kr., Norrköping 428,826, Gävle 381,893, Hälsingborg 467,889, Örebro 344,006, Eskilstuna 308,946, Jönköping 256,747, Karlskrona 191,689, Uppsala 221,819, Linköping 185,982, Borås 242,811, Lund 336,713, Västerås 179,431.

Folkskoleinspektörernas befattning med folk-, skol- och studiecirkelbibliotek.

En kommentar till k. kung. d. 23 sept. 1912 ang. statens understödjande av folkbiblioteksväsendet.

Av FREDRIK HJELMQVIST.

Bland de ämnen, som föreslogos till överläggning vid folkskolinspektörmötet i början av detta år, var också det som läses här ovan. Tiden tillät emellertid ej, att det togs upp till behandling vid detta tillfälle, och jag har därför tänkt, att det möjligen kunde vara av ett visst intresse, att en kortfattad framställning lämnades därav i Tidskrift för folkundervisningen. På samma gång måste jag dock beklaga, att vad jag här har att säga aldrig fick ge anledning till den diskussion, som skulle givit den behövliga kompletteringen och av vilken vi bibliotekskonsulenter väntat oss så värdefull upplysning.

De bibliotek, som höra in under det i den k. kungörelsen den 23 september 1912 använda uttrycket »folkbiblioteksväsendet», kunna lämpligen fördelas i följande grupper:

1. Bibliotek tillhörande sådana skolor, över vilka det åligger folkskolinspektörerna att föra tillsyn: folkskolor och högre folkskolor.

2. Kommunala mellanskolors, folkhögskolors och småskoleseminariers bibliotek.

3. De egentliga folkbiblioteken, d. v. s. bibliotek, som äro avsedda för den stora allmänheten, antingen endast för vuxna personer eller för både vuxna och skolungdom.

4. Studiecirkelbibliotek, d. v. s. bibliotek, där nyanskaffningen av böcker i främsta rummet avser en begränsad krets av personer, som slutit sig samman för att skaffa sig tillfälle till utvecklande läsning (även dessa bibliotek skola dock vara tillgängliga för allmänheten).

5. Vissa centralanstalters vandringsbibliotek.

Det sist nämnda slaget bibliotek kan här alldeles lämnas å sido, då det står helt och hållet utanför folkskolinspektörernas verksamhetsområde. Men med alla de övriga hava inspektörerna att taga befattning, om också deras uppdrag ej sträcker sig lika långt överallt.

I fråga om den första gruppen (bibliotek tillhörande under inspektörernas uppsikt stående skolor) finnes ingen begränsning. Det är tydligt, även om det ej uttryckligt nämnes i instruktionen för inspektörerna, att bibliotek, som tillhöra dylika skolor och äro avsedda för deras elever, måste anses vara underkastade inspektörernas tillsyn, på samma sätt som övrig skolmateriell, även om biblioteken som sådana ej skulle åtnjuta statsunderstöd.

Beträffande den andra och den tredje gruppen — kommunala mellanskolors, folkskolors och småskoleseminariers bibliotek å ena sidan, folkbiblioteken å den andra — gäller inspektörernas uppdrag egentligen endast sådana bibliotek, som åtnjuta statsunderstöd eller därom ansöka.

Vad slutligen angår den sista gruppen, studiecirkelbiblioteken, är uppgiften ytterligare begränsad. Här kan den endast avse bibliotek, som redan tillerkänts rätt till statsbidrag.

Detta angående den *yttre omfattningen* av inspektörernas uppdrag med hänsyn till folkbiblioteksväsendet.

Ser man åter till *arten* av detta uppdrag, så framgår av biblioteksförordningen, att det består dels i granskning av ansökningshandlingarna, dels i inspektion av huru bibliote-

ken fungera. Det senare gäller alla de ovan uppräknade biblioteken, det förra endast folk- och skolbiblioteken. Till de båda nämnda uppgifterna fogar emellertid inspektörsinstruktionen en tredje och ej mindre viktig: agitationen för bildande av nya folk- och skolbibliotek i kommuner, där sådana saknas.

Jag skall i det följande söka närmare belysa dessa tre olika sidor av inspektörernas verksamhet.

A. Granskningen av ansökningshandlingarna.

Det är naturligt, att denna granskning ej är enbart av formell art: en kontrollering av att alla föreskrivna handlingar bifogats i komplett skick. Den bör givetvis därjämte, så långt det låter sig göra, innefatta en undersökning, om de lämnade uppgifterna motsvaras av de faktiska förhållandena och över huvud taget om biblioteket verkligen skötes så, att det kan anses uppfylla villkoren för statsbidrag. I detta sammanhang tar jag emellertid endast sikte på den mera formella sidan av granskningen och vill därvid framhålla några punkter, som lätt kunna förbises eller där de i förordningen använda ordalagen givit anledning till olika tydningar.

1. *Begränsningen av antalet folk- och skolbibliotek, som kunna erhålla statsunderstöd.*

Endast ett folkbibliotek och ett folkskolebibliotek (resp. bibliotekssystem) kunna erhålla statsunderstöd inom en och samma kommun eller skoldistrikt. Har mer än ett bibliotek av något av de nämnda slagen sökt statsbidrag inom en kommun, vore det därför önskvärt, att folkskolinspektören sökte förmå vederbörande att låta biblioteken gå upp i ett gemensamt bibliotekssystem. Ej sällan kan man därigenom vinna, att vart och ett bibliotek erhåller det ursprungligen begärda beloppet. Utan en dylik sammanslagning kan endast ett av biblioteken erhålla statsbidrag.

2. *Enskild förening får ej stå som ägare till statsunderstött folkskolebibliotek.*

Det är att märka, att i både detta och det föregående momentet åsyftas vanliga folkskolor, ej högre folkskolor.

3. *Bidrag från annat håll.* Orden »förbundet sig... tillskjuta» hava av K. M:t tolkats så, att endast sådan inkomst, som kan betraktas som ett *tillskott* till bibliotekskassan utöver vad som förut finnes däri, godkänts som ekvivalent till statsbidrag. Behållning från ett föregående verksamhetsår får ej återopas, men väl ränta å densamma. Härigenom blir det bl. a. lättare att kontrollera, att ett bibliotek ej erhåller statsbidrag mer än en gång för helt eller delvis samma ekvivalent.

4. *Folkbiblioteks förvarande i för undervisning avsedd lokal.*

Villkoret för att statsunderstött folkbibliotek skall få ställas upp i skolrum är, att där även finnes särskilt skolbibliotek. Som dylikt har endast godkänts ett särskilt katalogiserat, uppställt och bokfört bibliotek. Den egentliga fördelen med denna bestämmelse, vars tillämpning utan tvivel på sina håll vållat svårighet, är att vederbörande därigenom erinras om hur angeläget det är, att det finnes en särskild avdelning för barnen och att man planmässigt tillgodoser dessas behov av läsning.

5. *Bibliotekens lånevillkor.*

Fordran att biblioteken skola hållas kostnadsfritt tillgängliga, har någon gång tolkats så, att det skulle vara tillräckligt, att man kostnadsfritt finge på stället använda biblioteket, men att man måste betala avgift för hemlån. Bestämmelsen måste dock fattas som gällande även och framför allt hemlån.

6. *Öppethållande för allmänheten.*

Ett genomgående drag i den senaste omorganiseringen av statens förhållande till folkbiblioteksväsendet är betonandet av den principiella skillnaden mellan de bibliotek, vilkas uppgift är att å de skilda orterna i främsta rummet tillgodo-

se den stora allmänhetens behov av läsning», de s. k. *folkbiblioteken*, och sådana bibliotek, »som helt och hållet äro avsedda och avpassade för skolans, främst lärjungarnas behov», de s. k. *skolbiblioteken*. Författningens föreskrift, att statsunderstödda bibliotek skola hållas öppna för allmänheten vissa tider i veckan, får därför ej givas sådan räckvidd, att skolbibliotekens egentliga uppgift förtryckes. Det är skolans intressen, som dessa i främsta rummet hava att tillgodose både vid bokurval och utlåning, även om också andra än lärjungar och lärare böra ha rätt att få låna.

7. Angående bibliotekets *räkenskaper* skola (där så ske kan) handlingar av tre olika slag och vanligen avseende tre olika år bifogas ansökningen.

a) Intyg om beviljad (ej blott av revisorerna tillstyrkt) ansvarsfrihet, i allmänhet gällande det *näst sista* årets räkenskaper.

b) Tablå över inkomster och utgifter uppställd enligt formulär II och avseende det *sistförflutna* året.

c) Statförslag för det *löpande* året.

8. I fråga om *nyinrättade bibliotek* kan det vara skäl att göra ett par erinringar. Någon redogörelse för föregående år kan det ju ej här bli fråga om. Av de i föregående moment nämnda handlingarna behöver endast *statförslaget* bifogas. Emellertid är det vissa av de till redogörelsen (formulär II) hörande uppgifterna, som böra lämnas även av ett nytt bibliotek. Jag vill särskilt framhålla uppgifterna om bibliotekets ägare, om vilka dess verksamhet avser, om lokalen, filialer, läsrum, de blivande öppningstiderna samt bibliotekariens namn och adress.

9. Slutligen bör det kanske framhållas, att det ej är något absolut nödvändigt villkor, att ett bibliotek har formliga *stadgar*. Särskilt beträffande skolbiblioteken kan det vara mindre behövt.

B. Ortsinspektionen.

Huru ordsinspektionen av de statsunderstödda folk-, skol- och studiecirkelbiblioteken lämpligast borde ordnas, därom ha olika meningar rätt och råda kanske ännu. D:r Valfrid Palmgren kom i sin utredning till det resultat, att man borde bibehålla den gamla ordningen och låta ordsinspektionen huvudsakligen ske genom folkskolinspektörerna. Det syntes henne av stor vikt, att man ej lossade på bandet mellan skolorna och biblioteken, och det skulle för övrigt, framhöll hon, på landsbygden vara svårt att finna några personer, som ur olika synpunkter voro bättre kvalificerade att sköta inspektionen av biblioteken än folkskolinspektörerna. Både av folkskolinspektörer och andra framställdes dock invändningar mot den föreslagna anordningen. Man förordade i stället, att inspektionen skulle uppdragas åt särskilt för detta ändamål utsedda ordsombud. Emellertid fick d:r Palmgrens mening anslutning såväl av de tillkallade sakkunniga som av departementschefen, och i de av riksdagen beslutade villkoren för statsbidragets åtnjutande bibehölls den gamla bestämmelsen, att biblioteken skulle vara underkastade inspektion av folkskolinspektörerna.

Det är självklart, att denna inspektion måste i allmänhet ske i samband med övriga inspektionsresor. Likaledes säger det sig själv, att inspektörerna ej blott böra granska och kontrollera utan också lämna hjälp genom råd och anvisningar.

Det är också tydligt, att man vid inspektionen icke får lämna ur räkningen ett biblioteks storlek och uppgift. Det är klart, att man på ett litet studiecirkelbibliotek ej kan ställa samma fordringar som på ett stort kommunalt bibliotek; vid ett skolbibliotek behövas andra anvisningar än vid ett folkbibliotek o. s. v. En fordran kan man visserligen ställa i fråga om alla bibliotek, av vad slag de må vara: att bibliotekarien sköter biblioteket med intresse och ordning,

men det närmare utformandet av denna fordran måste bli olika beträffande de olika slagen av bibliotek.

Det kan ej här bli fråga om att lämna en detaljerad redögörelse för ortsinspektionen. Endast beträffande några huvudpunkter — böckernas förvaring, deras katalogisering och utlåning samt bokbeståndets karaktär — skall jag, om också endast mera antydningssvis, söka draga upp några riktlinjer.

Böckerna böra *förvaras* så — det kan man i största allmänhet säga — att å ena sidan man ej behöver riskera, att de skola fördärvas, då de stå obegagnade på hyllorna, å andra sidan bibliotekarien har en säker kontroll över deras användning. De böra vara uppställda så, att de ej äro utsatta för fukt eller damm, och de böra ej i större omfattning få stå obundna. Men i övrigt möta stora olikheter inom de gränser, som betecknas å ena sidan av ett litet studiecirkelbibliotek, som i nödfall kan utan någon större olägenhet förvaras i bibliotekariens byrålåda, och å andra sidan av ett stadsbibliotek, som är inrymt i egen byggnad, tyvärr ännu så länge endast förekommande på två ställen i vårt land. Även om man får akta sig för att ställa så stora krav i fråga om böckernas förvaringssätt, att bibliotekets utveckling i övrigt skulle hindras, är det alldeles klart, att lokalen betyder ofantligt mycket för ett biblioteks användning. Vad folkskolinspektörerna i detta hänseende särskilt skulle kunna göra, synes mig vara att verka för att i sådana skolor, där omständigheterna det tillåta, särskilt biblioteksrum måtte inrättas.

I fråga om *katalogisering* och *utlåning* kan man i små bibliotek nöja sig med synnerligen primitiva metoder, om blott de äro sådana, att man kan få tillförlitliga uppgifter om vilka böcker biblioteket äger och till vilka personer de äro utlånade. Vanliga små anteckningsböcker kunna där vara tillräckliga. Men ju större biblioteket är och ju mer dess lånefrekvens växer, desto svårare är det att reda sig med dylika jämförelsevis enkla metoder. Både när det gäller

katalogisering och utlåning, är det därför lämpligast att först som sist övergå till något kortsystem. Ätvidabergs snickerifabrik, Folkbildningsförbundet och Arlövs skriv- och ritboksaktiebolag hava till salu lämpliga kort för dessa ändamål.

För att kontrollera, att katalogiseringen och utlåningen verkligen skötas med ordning och reda, kan det vara lämpligt, att inspektören gör några stickprov och jämför bokbeståndet med katalogen och utlåningsjournalen.

Vad slutligen *granskningen av bibliotekets bokbestånd* beträffar, vilken lämpligen kan behandlas i detta sammanhang, framgår det av den kungl. propositionen, som ligger till grund för nu gällande bestämmelser, att man tänkt sig, att den i det väsentliga skulle komma att ske i ecklesiastikdepartementet, d. v. s. genom bibliotekskonsulenterna. Det framhölls särskilt som en av förtjänsterna i den föreslagna nya anordningen, att man genom den skulle vinna, att granskningen skedde efter enhetliga, noggrant övervägda grunder. Härmed har naturligtvis ej något hinder lagts i vägen för att också inspektörerna granska denna sida av bibliotekens verksamhet. Tvärtom bör det kunna vara till stor hjälp för biblioteksstyrelserna, om de kunna påräkna folkskolinspektörernas råd och anvisningar i fråga om bokinköpen. Det finnes ju en hel del böcker — litterärt mindervärdiga kolportageromaner o. d. — som utan att vara sådana, att de falla in under begreppet »osedliga» och därför *måste* uteslutas, likväl äro olämpliga. I dylika fall kan ofta ett personligt samtal under inspektionen av biblioteket inverka mer än en officiell ämbetsskrivelse.

C. Agitationen.

Angående den tredje sidan av folkskolinspektörernas här ifrågavarande verksamhet kan jag fatta mig mycket kort. Jag tilltror mig ej att kunna i den saken komma med några egentliga anvisningar. Det är snarast bibliotekskonsulenter-

na, som ha att lära av folkskolinspektörerna, då dessa hava den personliga kännedom om förhållandena i de olika distrikten, som är en så viktig förutsättning för att agitationen skall kunna bedrivas med verklig framgång. Det enda jag kan göra är att betona, hur nödvändigt agitationen behöves. Av Sveriges landskommuner har endast omkring en tredjedel statsunderstött folk- eller skolbibliotek, och det finnes t. o. m. län, där »bibliotekskommunerna» ej utgöra mer än 14 å 15 % av hela antalet.

Något om de gamles »snilleval».

Av en del folk hör man understundom klagas över att våra mångtaliga läroverk och seminarier ej blott intaga mindre väl å huvudets vägnar utrustade lärjungar utan ock låta dem försätta, ehuru deras mindre lämplighet för bokliga studier termin efter termin allt tydligare konstateras. I stället för att i tid gallra ut dylika för en högre boklig bildning ej kvalificerade lärjungar låter man kanske av konsiderationer och undseende dem hanka sig fram från klass till klass, till dess de omsider hunnit den sistas slutgräns, då det faller sig naturligt för dem att fortsätta livsarbetet i samma linje, som de dittills följt. Understundom utfaller försöket skäligen lyckligt i följd därav, att de i skolorn slumrande intellektuella krafterna utvecklats på ett då oanat sätt. I vissa fall har en energisk vilja i förbindelse med plikt-trohet lyckats balansera en eller annan brist i den elementära bokbildningen. Med en så gynnsam utveckling kan man dock icke räkna.

Naturligtvis vore det både för ungdomen själv och för samhället i dess helhet en avsevärd förmån, om möjlighet förefunnes att med någorlunda säkerhet kunna bedöma, varåt de ungas anlag vore riktade, på det läraren eller uppfostraren måtte kunna hänvisa dem till levnadsvanor, som vore passande för deras begåvning och böjelser. Detta problem dryftades redan längesedan i vårt land av pedagogiskt intresserade personer. De revor, som det stora nordiska kriget under Karl XII vållat fäderneslandet, måste om möjligt he-

las, och för detta syfte sökte, som bekant, de maktägande på allt sätt främja fabriksväsendets uppblomstring. Det blev av vikt att söka leda en gren av den ström, som gick till den tidens trivialskolor och gymnasier eller ut från dem, till näringarna. Men förhållandet var då som i en följande tid, att lärjungarna i dessa läroanstalter vanligen skredo fram mot studentexamen, även när anlagen pekade åt annat håll. Det ofördelaktiga i ett sådant förhållande hade väl alltjämt i viss mån beaktats och lett till en del otjänliga lärjungars avskiljande från skolorna, men ökad anledning att uppmärksamma nyttan av en lämplig utgallring gavs, då för den materiella kulturen öppnades nya banor, som behövde arbetare. Från frihetstidens tidigare år möter oss en författare, som förmenade sig ha funnit en slagruta, med vars hjälp man skulle kunna pröva personers »snille» och tillförlitligt döma om, åt vilket håll de borde rikta sina strävanden för att komma på rätt plats i livet. Författaren var en studiosus Gustav Ruder. Han var så viss om sin metods träffsäkerhet, att han 1739 ingav till Kungl. Majestät en ansökan om »att vid något gymnasium bliva antagen till lektor» för att »under landshövdingens och konsistorii i orten biträde» — »anställa försök med ungdomens beprövande och urskiljande till de uti landet nödiga vetenskapers och konsternas lärande samt understundom läsa publice över sådant, som hör till philosophiam civilem» m. m. I sin underdåniga ansökan hade han betonat den stora fördel, som fäderneslandet måste draga därav, att skolorna sattes i stånd att anvisa sina lärjungar de banor, på vilka de borde kunna vara fosterlandet till största gagn, så att detta komme att äga »invånare, som vore undervisade och erfarne i var sin vetenskap och levnadsart». Sin ansökan stödde han på den erfarenhet, som han ansåg sig förvärvat genom experiment i konsten att bedöma personers anlag och begåvning, och hänvisade Kungl. Majestät för att styrka sin kompetens till en av Ruder utgiven skrift benämnd »Anledning till snillevalet», i vilken bok han utvecklat sina grundtankar i ämnet.

Kungl. Majestät, som ej tilltrrodde sig kunna omedelbart bedöma värdet av hans skrift och konst, när metodens värde vore beroende av möjligheten eller omöjligheten att med dess hjälp kunna särskilja anlagen, fann för gott att anbefalla biskopen i Linköping, Erik Benzelius d. y., som gällde som en stor vetenskaplig auktoritet, att inkomma till regeringen med ett utlåtande om Ruders bok och hans metod, på det Kungl. Majestät måtte sättas i stånd att döma, »huruvida förmälda förslag må kunna verkställas».

Innan vid meddela, huru biskopens yttrande utföll, vilja vi i största korthet angiva några av Ruders idéer och slutledningar. Sin bok hade han tillägnat konung Fredrik och drottning Ulrika Eleonora. För att styrka bokens vetenskapliga halt dedicerade han den ock till några landets stormän och auktoriteter inom den lärda världen, såsom till kanslipresidenten Arvid Horn, universitetskanslern Karl Gyllenborg, nyssnämnde biskop Erik Benzelius, biskop Anders Rydelius i Lund m. fl.

Författaren begynner sin framställning med en erinran om, hurusom Pythagoras, Aristoteles, även Plato, Apollonius och andra forntidens visa och lärare utforskade deras ingenium, som sökte undervisning, och utvalde de begåvade till lärjungar. I en senare tid hade i England Baco av Verulam bidragit till att där frågan om snilleval blev upptagen. I Tyskland hade en professor Vogler vid den Helmstedtska akademien i »orationes» påpekat den skada studierna taga, om icke personernas olika anlag beaktas och undersökas, och i Brandenburg och Preussen hade jämväl framträtt personer, som fästet uppmärksamheten på sakens vikt. Ruder erinrade om att jesuiterna alltid betjänat sig av snilleval och höllo det som en huvudmaxim i sin uppfostringskonst, att även i Sverige röster uttalat sig för »snilleval», och att en konrektor vid trivialskolan i Örebro Jonas Höijer med biskopens och konsistoriets medgivande gjort försök med »läro-snillens beprövande och val», samt att vid riksdagarna 1731 och 1734 tal hade förts om denna angelägenhet. Ruder an-

såg sålunda, att hans projekt borde anses ha en riksviktig betydelse.

Författaren framträder i sin bok med en åskådning, som är materialistiskt och deterministiskt bestämd. Materien eller »kroppssämnet» mottager intryck från den yttre världen, och själens beslut bero av materiens beskaffenhet. »När kroppen består av en beveklig materia och livssafterna hava öppna vägar och fri gång, så haver människan en otvungen drift uti sina förrättningar.» »Är den flytande materien fri och beveklig men haver dock trånga utvägar, så är driften starkare.» Är denna flytande materia i kroppen »tjock och seg, men vägarna (= ådror och senor) vida, så är driften lätt, jämn och långsam». Av dessa förhållanden anser han människans olika temperament bestämmas, och dessa åter bestämma personernas duglighet och lämplighet för olika kall i livet. De kännetecken, som karakterisera de fyra temperamenten, visa sig tydligast i livets fyra åldrar.

Uti barndomen, då kroppen gemenligen är fyllig, är minnet starkt men förståndet ännu svagt utvecklat. De, som bevara ett dylikt temperament hela livet igenom, äro till litet eller intet skickliga. De äro nöjda, blott de få äta, dricka och sova. Detta temperament är det *flegmatiska*. — I ungdomen blir kroppen »blodkvick». De själskrafter, som då starkast framträda, äro »inbillnings- och uppfinningskraften». De människor, som behålla detta temperament, äro *sangviniska* eller blodkvicka. De hava »en våt och varm natur». Bland årstiderna bildar våren dess motsvarighet. — Uti mandomen, då alla krafter mogna, varder kroppen hetsig, sinnet äregirigt och »ivrigt», modet stort och förnuftet »härligt». De, som äga ett dylikt »varmt och torrt» och »gallfullt» temperament äro *koleriska*. Det äger i naturen en motsvarighet i sommaren. — Med ålderdomens inträde avtaga människans krafter mer och mer. Kroppen blir kallare, »förnuftet» försvagas, sinnet blir »bedrövat och fullt med misstankar och fruktan». Detta temperament bär namnet »*melankoliskt*» efter den svarta galla, som då finnes i kroppen till överflöd.

Den mörka och våta hösten är en motbild till detta temperament. Dessa sinnesarter förekomma icke rena utan äro mer eller mindre blandade med varandra, men något av dem plägar dock vara förhärskande. Själv ser han i det övervägande koleriska det värdefullaste och nyttigaste. De mindre värdefulla kunna ej bytas ut mot bättre eller omstöpas, eftersom de ha sin grund i »materiens skick». En människas levnadsart och uppförande bottnar djupast i hennes medfödda temperament och i de »tillfallande omständigheternas» påtryckning.

För att kunna avgöra, vilket temperament som är förhärskande, föreslår författaren i sin naivitet, att man må taga ett papper, som han förser med fyra spalter efter de fyra temperamenten. I dessa kolumner antecknas de egenskaper hos personen i fråga, vilka man antingen själv iakttagit eller som blivit med säkra intyg av andra bestyrkt. Med ledning av den uppgjorda tabellen skulle man kunna bedöma, vilket temperament som har huvudvikten hos honom, och därav draga slutsatsen med avseende på hans gåvor och levnadsart. Man hade att beakta, till ex. att ett gott omdöme, lätthet att lära, lust att läsa djupsinniga saker m. m. är utmärkande för kolerikerna. Dessa ha egenskaper, som göra dem passande till »ministrar, rådsherrar, överdomare». Ägna de sig åt kroppsarbete, trivas de väl med sådant, som kräver mera konstskicklighet. — Man bör vidare taga i betraktande, att en iögonfallande böjelse för matematik, tragedier, andliga böcker, även spökhistorier o. s. v. plägar träffas hos melankolikern, som ock karakteriseras av arbetsamhet, sorgfällighet och en konservativ läggning. Som han har en viss böjelse för penningar, anser Ruder, att han lämpar sig för kammarverket och räknearbete. Är han kroppsarbetare, är han användbar för tyngre och grövre göromål. — Om man finner hos den observerade personen ett visserligen svagt omdöme men livlig inbillningskraft, lust för att läsa poesi och kärleksromaner och böcker med »prunkande tearter», så har man för sig en sangviniker. En sådan kan verka roande,

är snart redo att gripa om det, som är nytt. Han passar »i hovstaten», i allmänhet att gå angenäma ärenden; kan duga till småhandlande. Som kroppsarbetare finner han sig bäst vid att syssla med vad som är lätt att åstadkomma. Han har sinne för det, som är vackert. Finner man, att personen i fråga sällan läser, har svag uppfinningsförmåga och omdöme men väl gott minne, fattar bäst språk och historia, håller trögt på i ungdomen fattade meningar, har man att göra med en flegmatiker. Den, som har dessa kännetecken, anser Ruder passa till kopist, renskrivare, småhandlande, brevbärare, tjänare o. s. v.

Författaren anmärker, att koleriska personer »upphöja sig och sina släktingar», de sangviniska förbliva »som de äro födda». De melankoliska kunna väl bli rika med sällan adlade. De flegmatiska bli ringare än sina föräldrar.

Som exempel på koleriska anför han: Julius Cesar och påven Hildebrand, på melankoliska: Saul och Cato, på sangviniska: Paris och Ovidius och på flegmatiska: Thersites och Venceslaus.

Författaren inlåter sig därpå, huru man genom aktgivande på barns uppförande, sällskap m. m. kan i viss mån förutse deras blivande levnadsöde samt anför en del experiment, som man kan utföra för att utröna, vilken »snillekraft», eller vilka böjelser som äro förhärskande hos dem. De försök, som han rekommenderar, erinra om en senaste tids barnpsykologiska undersökningar, och visa även de, att intet är nytt under solen.

För att pröva lärjungars minne föreslår Ruder, att man skall låta t. ex. fyra gossar söka inlära några för dem obekanta ord. Han förutsätter, att de äro av samma ålder och nått samma ståndpunkt i fråga om skolstudier. Han påpekar, att den, som efter flera försök måst sitta längst för att inpräglade orden, visar sig ha klenast minne, varav man bör sluta, att han ej kan lämpa sig för en syssla, som kräver minnesgodhet.

För att pröva deras inbillnings- och föreställningskraft kunna de åläggas att berätta något, som de inhämtat. Om man därvid förmärker, att A. förtäljt ej allenast innehållet med dess biomständigheter utan ock lagt ut det med egna »ordasätt», att B. återgivit det blott med auktors ord, att C. ej ens kunnat detta och att D. t. o. m. ej fattat meningen, så bör man därvid kunna sluta, att A. har bästa såväl inbillningskraft som minne.

För att pröva tanke- och omdömeskraften föreslår Ruder, att man förelägger dem att lösa räkneexempel.

För att pröva deras tankeklarhet och idérikedom kan man lämna dem till uppgift att författa ett brev. Man torde då finna, att A. sätter väl ihop det, men att handstilen ej är vacker och ledig, att B. också uttrycker tydligt sina tankar men skriver vårdslöst och raskt, att C. felaktigt återgiver ett citat men skriver en prydlig stil ehuru långsamt och att D. icke kan författa något med reda men stilen är ordentlig. Läraren kan därav draga den slutsatsen, att A. och B. bliva med tiden dugliga att uppsätta handlingar, att D. kan komma att duga till kopist men att C. ej duger till någotdera.

För att pröva deras sinnelag och böjelser må man giva akt på deras förhållande under deras lekar.

För att pröva deras affekter är lämpligt att uppmärksamma deras beteende vid särskilda förhållanden i livet. Man låter dem ställas i beröring med sådana, som kunna vara ägnade att reta begäret. Man giver akt på, vad de tycka om, med vilken av deras bekanta de mest sympatisera, hör efter, vad de ogilla och prisa, aktgiver på deras tal och åtbörder, på vad som bereder dem glädje eller sorg, på deras förhållande, när de berömmas eller skymfas, o. s. v. — Utav de iakttagelser, som sålunda göras, menar Ruder, att man kan sluta till, vilka som äro »ämnade till beställningar, som fordra lärdom och gott snille», att en är lämpad »till läroståndet, en till statskontoret och kansliverk, en till kroppsarbete, en till plats på kontor, till renskrivning eller till lätt manufakturarbete».

Den granskning, som Erik Benzelius på nådig befallning underkastat studiosus Ruders spekulationer, utföll icke efter dennes önskan och gav intet stöd åt hans beräkningar att vinna ett lektorat. Enligt biskopens i Linköpings domkapitels arkiv förvarade koncept till underdånigt yttrande utföll hans omdöme sålunda: »Med undersätlig vördnad erkänner jag, att Hans Majestät behagat nådigast anbefalla mig att inkomma med underdånigt utlåtande över studiosi Gustav Ruders förslag till ungdomens beprövande och urskiljande till de uti landet nödiga vetenskapers och konsternas lärande» etc. — — — »Jag haver av denna traktat haft tillfälle att se bemålte Ruders flit att genomläsa de tillförene utgivna lärda mäns tankar om människans temperamenter, som ock hans goda mening att kunna lämpa kunskapen därom till studerande ungdomens beprövande; men som det förre är nöjsamt nog, dock ovisst — det är grundat på åtskilliga hypoteser — så understår jag mig att i all underdånighet säga, att det senare — nämligen att lämpa denna kunskapen till ungdomens vid skolor, gymnasier och akademier urskiljande till de uti landet nödiga vetenskapers och konsternas lärande, är omöjelig att verkställa. Detsamma torde låta sig någorlunda göra med dem, som åtnjuta benådningar och underhåll, (i) vilket avseende och förmodeligen kongl., höga herrars och förmögna mäns stipendier äro anslagne vid akademierna och gymnasierna till dem, som av naturen äro fallne att lära de ena eller andra slags vetenskapen och bokliga konsten; men efter min ringa mening är impracticabelt vid publiques skolorna, när föräldrarna själva använda omkostnaden till barnens uppfostran, eller dessa, när de äro till mognare år, föresätta sig att studera det ena eller det andra.»

»Att icke, 1. sådana läromästare böra utses, som (blott) hava en naturlig drift till de studier, som de skola lära andra, så att akademiska åren eller långligare tjänstetid ej allena äro regel till sådana val och befordran, 2. att ock de, som Eders Kongl. Majestät nådigast anbefallt vård och uppseende

över gymnasier och skolor och vid kongl. akademierna inspec- tores nationum böra känna de studerandes böjelse och därefter låta dem anföras, 3. att de, som ej hava uppstādade huvuden till studier, böra avrādas och, om de ej låta säga sig, visas ifrån allmänna lärostāder, på det landet ej må fyllas med onyttigt folk och hantverkstāder lida brist på arbetare; allt detta är ingen tvivel (om) och förmodar, att det iakttages av alla dem, som äro ömma om sitt ämbetes redeliga för- rättande.»

»Men att någon särskild censor ingeniorum eller examiner vid publique verken (skulle) determinera var och en pilt eller ynglings skickelighet och under herr landshövdingens och consistorii biträde föreskriva honom, till vad genus studiorum han skall sig applicera, synes ej kunna ske, ty — att förtiga de vidlyftiga omgångar, varom auctoren i sin här ovannämnda bok, pag. 139, förmäler, nämligen 1. att efterfrāga, vad föräldrar och läromästare hava märkt om läropiltens naturliga gåvor, böjelse, sinnelag, uppförande, kroppsbeskaffenhet etc., 2. behålla piltarna hos sig en vecka eller två och hava vid handen åtskilliga böcker, redskap och andra saker, som utmärka ens skickelighet och böjelse, vilket tvivelsutan bör ske av h. h. landshövdingen själv och konsistorierna, om de ej vilja alldeles lita på examinatorns berättelse och utsago — att detta förbigå —, är det orimligt att determinera en cholericum till minister, melancholicum till kammarverket, sangvinicum till hovlevernet, phlegmaticum till kopist, som i första bokens sjunde kapitel anføres, utan tryggast att bliva vid det, som i akademiska konstitutionerna och skolordningar föreskrivet är, och låta var och en efter yttersta förmåga fullgöra, vad de nådigast är anbefallt», etc.

G. W.

Om den geografiska hembygdsenskapen.

Alltsedan normalplanen först utkom, har undervisning i hemortskunskap mer eller mindre bedrivits vid folkskolorna och folkskoleseminarierna. Att den har en stor betydelse såväl i formellt som materiellt hänseende, torde numera vara tämligen allmänt erkänt bland lärarna. Den bidrager till att utveckla iakttagelseförmågan, förståndet och fantasien. Barnet får därigenom en åskådlig kännedom om hemorten, lär sig på ett praktiskt sätt att uppfatta kartan, och härigenom förberedes inläsandet av de geografiska grundbegreppen. Även bör den bidra till att väcka intresse för hembygden och därmed även kärlek till det vidsträcktare området, fosterlandet. Beträffande de allmänna grundsatserna för övrigt rörande hemortskunskapen vilja vi hänvisa till ett nyligen utkommet arbete: Hemortskunskap under tredje skolåret av Frans v. Schéele och Karl Steenberg. Här vilja vi blott angiva en kort plan för huru undervisningen i hemortskunskap bedrivits vid det seminarium, där undertecknad under en lång följd av år lett de praktiska övningarna i detta ämne.

A. Seminariet.

1. 4:e klassens rum (eller det rum där undervisningen försiggått): dess form, storlek, inredning: bord, bänkar, svarta tavlor m. m.
2. Andra rum i nedre våningen.
3. Rummen i de andra våningarna.
4. Skolgården, trädgården: gångar, träd, blommor.

Seminariets läge: vid Drottninggatan, som går ned till Stångån. Därmed är även stadens läge angivet.

B. Gator, torg och andra öppna platser.

Drottninggatan och med denna parallella.

De största tvärgatorna. Torgen. Vid öppna platser kan *Trädgårdsföreningen* beskrivas eller ock lämnas den till sluttet. I alla händelser beskrives den något närmare.

C. Byggnader och inrättningar i staden.

1. För gudstjänsten: Domkyrkan; dess läge, planritning, stil (åskådliggöres på tavlan) och ålder. Landskyrkan.
  2. För undervisningen: Skolor. a) Seminarier: Folkskoleseminariet (redan beskrivet), småskoleseminariet, b) folkskolor, c) allmänna läroverket, d) Ljungstedtska Tekniska yrkesskolan. Deras läge utvisas och deras ändamål (så mycket barnen kunna fatta det) angives.
  3. För styrelsen: a) länsstyrelsen; residenset (slottet), landshövdingen, b) för stadsstyrelsen, rådhuset. Borgmästare och rådmän. I rådhuset har även stadens domstol, rådhusrätten, sina sammanträden, c) för den kyrkliga styrelsen: konsistoriehuset (även bibliotekshus), konsistorium (domkapitlet), biskopen.
  4. För hälso- och sjukvård: a) lasarettet, b) epidemisjukhuset.
  5. För fattigvård: fattighuset.
  6. Andra mera framstående byggnader: post, telegraf och telefonstation, banker, hotell m. m.
- D. Folkets sysselsättningar och näringar:
- a) handel (några mera bekanta handelsbodas, särskilt utmed Storgatan, nämnas), b) fabriksrörelse (de förnämsta fabrikena nämnas och utvisas på kartan eller planritningen, c) hantverk (olika slag nämnas), d) arbete i statens eller stadens (kommunens) tjänst, (exempel härpå) m. m.

E. Samfärdsmedel: a) järnvägar (i samband med utvisande av järnvägsstationen), b) landsvägar (angivande av de viktigaste), c) sjöfart (Stångån, Kinda kanal, Roxen).

F. Förstäder. Namn och läge (utvisas på kartan).

G. Stadens närmaste omgivning. Naturen närmast Linköping; överblick därav genom besök å Belvedären i Trädgårdsföreningen, Nykvarn, Tannefors, Malm-slätt, Berg (slussarna), Vreta kloster. Historiska minnen höra till den historiska hembygds-kunskapen, dock kan även här hänvisas till några av de mest bekanta, såsom, utom domkyrkan, Stångebromonumentet, Vreta kloster m. fl. Kretsen vidgas nu, så att den kommer att omfatta Östgöta-slätten, som behandlas under de vanliga synpunkterna.

Östgötaslätten.

I. a) Läge och utsträckning. Visas på kartan, huru grän-sen i norr är rätt skarpt markerad genom sjöarna, medan den i söder småningom övergår i skogs- och bergsbygden,

b) ytbeskaffenhet (här och där kuperad),

c) sjöar och floder,

d) klimat,

e) jordmån och näringar (förmåligast jordbruk); vad som rör fabriksverksamhet, genomgås i samband med städerna, f) samfärdsmedel (kan ock uppskjutas till längre fram).

II. Städer och orter på Östgötaslätten.

1. Norrköping och Söderköping. Norrköping såsom lä-nets största stad och en av rikets förnämsta fabriksstäder ge-nomgås utförligare med ledning av teckning på svarta tav-lan. Särskild uppmärksamhet ägnas åt fabriker, av vilka några av de viktigaste nämnas och utvisas.

Söderköping har intresse såsom gammal stad och genom sin kallvattenkuranstalt. Ramundersberget.

2. Motala (mek. verkstaden, Platens grav), Vadstena (kul-turhistoriskt intresse: klosterkyrkan, lämningar av klostret, slottet), Skänninge och köpingen Valdemarsvik.

3. Orter på Östgötaslätten. Angivas i någon bestämd

ordning efter deras läge, såsom vid kanalerna, Motala ström och sjöarna, kring Omberg och vid järnvägarna.

Skogs- och bergsbygden.

1. Den norra skogsbygden: Naturbeskaffenhet och orter.

2. Den södra skogsbygden: Naturbeskaffenhet och orter.

Det nu nämnda är blott en plan eller ett schema, som ge-nom lärarens muntliga undervisning får ifyllas. Enligt det nya förslaget till folkskolestadga kommer den geografiska hembygds-kunskapen att omfatta betydligt mera och har även till syfte att förbereda undervisningen i naturkunnighet, särskilt vad växter och djur beträffar. (Se därom Folkunder-visningskommitténs betänkande IV. Folkskolan sid. 103—107 och 186—200.)

J. F. B.

Avgångsexamen enligt den nya seminariestadgan.

Under det gångna läsåret har man haft tillfälle att i någon mån bedöma verkningarna av den nya stadgan för seminarierna. Mycket kunde därom vara att säga, men vi vilja för denna gång blott fästa oss vid avgångsexamen.

De skriftliga proven äro som bekant två: en svensk uppsats och en pedagogisk uppsats. Kommittén hade dessutom föreslagit en matematisk uppsats, men denna uteslöts vid det definitiva redigerandet av stadgan. Men ehuru det i § 60 heter »pedagogisk uppsats», ha åtminstone vid de seminarier, vilkas redogörelser vi varit i tillfälle att se, även lektionsutkast förekommit. Då de nämnda utkasten enligt en ganska allmän mening bland seminarielärarna äro bra litet vägledande för bedömande av elevernas mognad och skicklighet, synes det egendomligt, att sådana uppgifter ändock givits. Man hade väntat, att det med den nya stadgan skulle bli slut med utkasten. Vi kunna ej fatta detta annorlunda än som stridande emot stadgan, så som den nu lyder. Vi ha av någon hört framkastas, att de skulle vara en räddningsplanka för svagare elever. Men skrivningarna äro så måttfullt tilltagna, att man kan fordra, att alla skola kunna skriva uppsatser i tvenne ämnen.

Angående bedömandet av de skriftliga arbetena för avgångsexamen äro rätt noggranna bestämmelser gällande. Vitsorden över skrivningarna införas i en särskild betyglista, som tillika med det över den muntliga examen förda protokoll skall insändas till överstyrelsen, men vitsorden skola ej intagas i elevernas avgångsbetyg.

Men med avseende på skrivningarnas betydelse har ej någon väsentlig förändring gjorts, ty i § 64 heter det blott, att vid bestämmandet av vitsorden, behörig hänsyn bör tagas jämväl till de avlagda proven.

Nu kan man undra, varför vitsorden för de skriftliga proven ej skola införas i avgångsbetyget. Vi äro av den mening, att om skriftliga prov skola förekomma, även behörigt avseende skall fästas vid dem, eller ock skola de uteslutas. Nu får eleven lätt liksom under den förra stadgans tid den föreställningen, att skrivningarna ej betyda så mycket. Enligt § 60 äger elev ock rätt att oavsett utgången av den skriftliga prövningen delta i den muntliga examen.

Ätminstone borde för avgångsexamen gälla en bestämmelse motsvarande den, som är föreskriven för inträdesprövning i § 32, där det heter: »Rektor äger rätt att efter samråd med de i prövningen deltagande lärarna utesluta från de muntliga proven inträdessökande, vilkens uppsats- eller rättskrivningsprov icke godkänts.»

En lämplig bestämmelse i den nya stadgan om folkskollärareexamen är, att det i § 64 föreskrives, att kollegiet sammanträder efter slutad folkskollärareexamen och bestämmer vitsord etc. Under den gamla stadgans tid förekom åtminstone vid några seminarier den oegentligheten, att betygen sattes före examen, som således i det allra närmaste blev en pro-formasak.

Sommarkurserna i Lund 1915.

Förra årets sommarkurser blevo med anledning av det utbrutna kriget inställda. I stället höllos de i år och pågingo från och med den 16 till och med den 28 augusti.

Programmet var mycket rikhaltigt, och icke mindre än 27 föreläsningsserier eller kurser höllos. Planen för föreläsningar och besök av offentliga institutioner och samlingar var mycket väl uppgjord och vittnade om förmåga och vana hos organisatorerna att ordna dylika kurser.

Antalet deltagare i kurserna var jämförelsevis stort (över 420). De utgjordes till största delen av folkskollärare och i all synnerhet lärarinnor, men även lärare från andra slags läroanstalter märktes bland deltagarna. Ämnena voro ock sådana, att olika slags lärare och även andra personer kunde hava nytta och intresse av dem. Då flera av föreläsarna behandlade synnerligen intressanta ämnen, visade sig stundom de vanliga föreläsningssalarna vara väl små, så att alla ej kunde få plats. Aulan, som med anledning härav användes som auditorium av en av föreläsarna, är i akustiskt hänseende ej så lämplig. Utom de egentliga föreläsningarna höllos vissa kurser: Anatomisk-fysiologisk kurs i botanik (50 t:r), kurs i Embryologi (12 t:r) samt i Biblioteksteknik (11 t:r). Den sistnämnda, som leddes av tvenne bibliotekskonsulenter, hade särskilt sin betydelse nu, då det gäller att ordna skol- och folkbibliotek. Dessutom höllos seminarieövningar rörande Tegnér och den nordiska diktningen.

Deltagarna anmodades i programmet att göra ett urval av kurser, som de ville vara med om. Detta råd följdes sä-

kerligen ej av flera, som ville höra så mycket som möjligt under den tid de »lågo vid akademien», för många sannolikt den enda gången, de fingo tillfälle därtill. I detta avseende hörde vi några deltagare uttala en tanke, som kan hava sitt berättigande, nämligen att det vore bättre att anordna ett större antal föreläsningar i ett mindre antal ämnen. Behållningen skulle då säkerligen bliva större. En serie av några få (3 à 4) föreläsningar kan visserligen bidra till att giva impulser och väckelser till fortsatta studier, men det kan ej, såsom också av föreläsare i olika ämnen upprepade gånger anmärktes, bli en i någon mån fullständig och grundlig behandling av ett ämne.

För några av föreläsningssurserna voro *Grundlinjer*, som angåvo ämnets huvudpunkter, tillgängliga.

Domkyrkan förevisades under sakkunnig ledning, likaså universitetsbiblioteket.

Stämningen bland mötesdeltagarna var god, och säkerligen återvändande de belåtna med sin vistelse under tolv dagar vid Karolinska akademien.

Litteratur.

Biblisk historia för folkskolor och småskolor (nr 2 B) av *B. J. son Bergqvist*. Illustrerad upplaga med bilder av *Rembrandt*. Texten i överensstämmelse med tredje oillustrerade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 65 öre.

Under en lång följd av år ha vi vid den läroanstalt, där medelaren härav varit lärare, använt överdirektör Bergqvists bibliska historia. Därunder ha vi funnit den vara mycket lämplig såväl beträffande urvalet av berättelserna och deras omfång som framställningssättet.

De bifogade bilderna av Rembrandt äro, såsom man kan förstå, i konstnärligt hänseende framstående, ehuru reproduktionen av flera av dem ej är så tydlig, vilket särskilt gäller halvsidesbilderna.

Guds verk. Ur bibeln och kyrkohistorien. *Lärobok i kristendom* av *Maria Bergmark* och *Anna Sörensen*. Första delen: Ur bibeln. Förförkortad upplaga. *Gamla testamentet*. Pris 75 öre. *Nya testamentet*. Pris 50 öre. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915.

Vi ha i h. 3 förra året anmält ifrågavarande omfattande arbete i dess ursprungliga gestalt. Det har under den gångna tiden i någon mån blivit prövat för skolbruk. Nu ha förf. på uppmaning från flera håll utgivit en förförkortad upplaga av första delen, ett företag, som vi anse vara välbetänkt. Förförkortningen omfattar 52 sidor. Förf. ha också med en stjärna utmärkt sådana texter, som i första hand böra genomgås. Dessa äro visserligen de allra flesta. Men texterna från och med Rikets delning synas förf. lämpligen böra läsas först på ett något högre stadium, och de äro ganska många.

Genom nämnda förförkortningar och uteslutningar har arbetets användbarhet såsom skolbok för den egentliga folkskolan blivit i ej ringa mån ökat. För övrigt hänvisa vi till recensionen av den första upplagan.

Guds rike. Förslag till *Lärobok i kristendoms-kunskap för folkskolan* i anslutning till Folkundervisningskommitténs och Katekes-nämndens betänkanden utarbetat av *Joh. Johansson*, seminarierector.

Första upplagan av detta förtjänstfulla arbete, som vi i förra häftet anmälde, är nu till större delen utsäld, och förf. har ombesörjt en ny upplaga av Bilder ur gamla och nya testamentet samt Bilder ur den kristna kyrkans historia. Den är utgiven i tre särskilda delar, en åtgärd, som är praktisk och välbetänkt.

I fall 4:de delen eller Kort framställning av den kristna tros- och sedeläran blir antagen som lärobok, är det författarens mening att utgiva även denna som en särskild del.

Bergström, C. A., *Den kristna tros- och sedeläran* i läseboksform för skolor och hem. III: 2 (Tredje artikeln).

Av detta arbete har nu sista delen utkommit. Att förf. däri följt samma grundsatser som i de föregående delarna, är ju helt naturligt. Att nu lämna en redogörelse för dem torde emellertid få anses överflödigt, eftersom rec. i dubbelhäftet 2—3 av denna tidskrift för innevarande år i korthet berört desamma, och de längre tillbaka vid anmälan av arbetets äldsta delar blivit utförligt framställda. Så mycket må dock än en gång sägas, att alla dessa grundsatser, såsom det flitiga citerandet av bibeln, psalmboken och augsburgska bekännelsen, den trogna anslutningen till Luthers lilla katekes och ävenså den typografiska anordningen, synas rec. vara lika många förtjänster hos arbetet i fråga. Några betydande anmärkningar mot innehållet i denna del finner sig rec. ej hava skäl att framställa. Endast följande må i all korthet påpekas.

Sid. 3 rad 10 och 11 uppifr.: »Katolikerna liksom förut fariseerna trälade under lagens ok . . . .» Bättre hade nog varit, om förf. sagt: Katolikerna inom kristenheten liksom förut [eller: under den förkristna tiden (= gamla testamentets tid)] fariseerna inom judendomen etc. Ty enligt rec:s erfarenhet kunna barnen ej för ofta erinras om att *katolikerna* äro *kristna* och *fariseerna* i religiöst (lika väl som i nationellt) hänseende *judar*.

Sid. 6 rad 2 nedifr.: »Som vi av denna bön förstå» etc. Bönen i fråga utgöres av ps. 131 i vår kyrkliga psalmbok. Nu är visserligen denna mycket värdefull, men bättre hade väl dock varit att i första rummet hänvisa på något (eller några) skriftens ord såsom stöd för läran om den helige Ande såsom en person i gudomsväsendet och »ej en blott kraft».

Sid. 7 rad 14 och 13 nedifr.: »Jämför ock de apostoliska hälsningsorden» etc. Uttrycket kan missförstås. Tydligare: den apostoliska slutönskan (eller: avskedshälsningen).

Sid. 13 rad 13 uppfir. talas om »den lekamliga tjänsten». En kort förklaring av detta uttrycks betydelse hade varit önskvärd.

Sid. 14 rad 13 uppfir. »Centralisationssträvan» är ett alltför lärt ord. Åtminstone hade förklaring behövts. Detsamma gäller ock det å sid. 26 rad 13 nedifr. förekommande ordet »partikularismen».

Sid. 22 rad 14 och 13 nedifr. står: »— — — — alla få vi del — — — —». I normalupplagan av nya testamentet (1912) heter det: »— — — — alla få vi *vår** del — — — —».

Sid. 39 rad 7 nedifr.: »*Gud** tager sin boning i hennes (= den pånyttfödda människans) hjärta». Detta uttalande bestyrkes genom Frälsarens ord i Joh. 14: 23. Då emellertid Jesus där säger: »*Vi** skola komma till honom» och han därmed uppenbarligen åsyftar den himmelske Fadern och sig själv, så hade detta för tydlighetens skull bort i det föregående på lämpligt sätt angivas. Ty ehuru det förvisso är just detta, som förf. med sitt ovan återgivna uttalande menar, så torde nog ordet *Gud* i allmänhet uppfattas liktydigt med Fadern allena, en uppfattning, som dock härvidlag av nyss framhållet skäl ej kan vara den rätta.

Några smärre inkonsekvenser i fråga om *kommatering* och *stavning* skulle rec. visserligen kunna påpeka. Men då korrekturläsningen, vad åtminstone själva texten angår — uppgifterna rörande kapitel och verser i citaten ur bibeln ha ej av rec. blivit fullständigt granskade — alltigenom är synnerligen god, och då ifrågakommande inkonsekvenser, såvitt rec. funnit, ej kunna sägas vara vilseledande, så torde det ej vara nödvändigt att i enskildheter genomgå dem. För övrigt lär det nog bliva mycket svårt att leta fram ett arbete, som går fritt från anmärkningar med hänsyn till stavning och interpunktion. Och i de flesta fall äro helt säkert nu åsyftade anmärkningar både flera och mer graverande, än vad härvidlag visat sig vara förhållandet.

I och med utgivandet av nu recenserade del har T. K. Bergström hunnit fram till slutet av det arbete i tros- och sedelära, varmed han under de senaste sex åren (eller så vidpass) varit sysselsatt, och rec. anser sig hava skäl att lyckönska honom därtill. Ty därigenom har förf. skänkt Sveriges ungdomsskola en värdefull tillökning inom den teologiska litteraturens gebit. Visserligen är det sant, att rec. i fråga om en del enskildheter haft anmärkningar att framställa. Men lika sant är ock, att planen för arbetet är god, och att även genomförandet av densamma i det hela varit gott. Därför har också kritiken, åtminstone såvitt rec. kunnat finna, i stort sett varit välvilligt stämd mot T. K. Bergströms Tros- och sedelära. Och vad beträffar sådant i hans arbete, mot vilket anmärkningar blivit riktade, så kan

* Kursiverat av rec.

ju detta i en eventuell ny upplaga utan svårighet ändras. Under alla omständigheter har T. K. Bergström genom sitt författarskap inom tros- och sedelärens område lagt i dagen ett erkännansvärt nit för en reform i rätt riktning av det centrala i den kristendomsundervisning, som det åligger våra ungdomsskolor att meddela.

G. S.

Bergström, C. A., *Bibeln såsom källa för vår kunskap om Gud.* För folkskolans sjätte klass.

I den lilla skrift, vars titel här ovan läses, har T. K. Bergström skänkt vår folkskola (och den svenska barnskolan över huvud taget) en lättfattlig framställning av läran om bibelns ursprung, innehåll och värde. De olika delar, av vilka denna bok består, ha följande rubriker: *Nådemedlen. Guds ord. Om lag och evangelium. Om Guds ord i vidsträckt mening. Om Guds ords nytta.* Samma förtjänster, som känneteckna pastor Bergströms författarskap inom tros- och sedelärens område, påträffa vi även här. Den förnämsta utav dessa ligger enligt rec:s mening onekligen däri, att bibleitaten äro så talrika, och att, så långt möjligt varit, de påståenden, som göras, bevisas hava sin grund och sitt stöd i den heliga skrift. En auktoritet, på vilken förf. också flerstädes hänvisar, är augsburgska bekännelsen. Och att så göra är väl blott så mycket mera på sin plats, som denna skrift å ena sidan enligt luthersk åskådning näst efter bibeln äger normativ betydelse för den religiösa tron, å andra sidan är inom den lutherska kristenheten otvivelaktigt långt mindre känd, än den borde vara. Detta i avseende på *innehållet*. Vad åter *formen* för framställningen angår, vill rec. blott påpeka, hurusom förf. sökt genom i marginalen anbragta underrubriker göra det för lärjungen i möjligaste mätto lätt att å ena sidan för tanken hålla de olika partierna inom samma större avdelning i sär, å andra sidan uppfatta dem såsom tillsammans utgörande ett helt. För övrigt må rörande bokens förtjänster i fråga om både innehåll och form hänvisas till rec:s i denna tidskrift införda uttalanden angående olika delar av förf:s Tros- och sedelära.

Mot några få enskildheter måste rec. emellertid inlägga sin reservation. Detta gäller bl. a. förf:s användande av låneord. Sådana kan man tvivelsutan i ett arbete sådant som det nu berörda ej helt och hållet undvika. Men de tarva sin förklaring, då ju boken är avsedd för folkskolebarn och man hos dem ej får förutsätta någon kunskap i främmande språk. Detta synes förf. emellertid ej tillräckligt hava betänkt. I föreliggande arbete påträffa vi nämligen följande oförklarade ord av utländskt (grekiskt eller latinskt) ursprung:

Sid. 5 rad 4 och 3 nedifr.: det *subjektiva*,
 Sid. 7 rad 2 nedifr.: *absolut* och: *kanoniska* skrifter,
 Sid. 10 rad 12 och 13 uppifr.: *apostolat*,
 Sid. 11 rad 12 nedifr.: *ortodoxien*,
 » rad 7 » : *individualiteten*,
 Sid. 16 rad 9 uppifr.: *kulmen* och
 Sid. 20 rad 10 » : *dekalogen*.

Till försvar för dylika ords användande kan ju sägas, att läraren vid preparationen skall förklara dem. Bättre är dock, och det av mer än ett skäl, att i en för folkskolan avsedd bok främmande ord, så långt möjligt är, undvikas, samt att de, då detta icke låter sig göra, i själva boken erhålla nödig förklaring. — Dessutom vill rec. fästa uppmärksamhet på även följande:

Å sid. 10 och 11 heter det: »Vad som förut sagts om gamla testamentets höga värde kan givetvis tillämpas på nya testamentet.» Uttalandet synes för svagt, särskilt om det sammanställs med vad förf. strax nedanför har att säga om nya testamentets böcker, nämligen att »de förråda vida mer än gamla testamentet den helige Andes nåd och kraft».

Å sid. 17 rad 3 och 4 uppifr. säger förf.: »Före nya testamentet ha vi ju Petri predikan, varigenom den första kristna församlingen grundades (Apg. 2: 39).» Men denna Petri predikan hölls ju dock efter andeutgjutningens under, och detta betraktas ju allmänt som det nytestamentliga gudsrikets begynnelse.

Å sid 17 rad 9 och 8 nedifr. står: »Samvetet är Guds talande till oss.» Med avseende härpå tar sig rec. friheten hänvisa till en i Folkskolans Vän n:r 35 år 1915 förekommande uppsats, betitlad: Katekesen i läseboksform III. Där hävdas uppfattningen av samvetet såsom en känsla, och den uppfattningen är påtagligen rätt allmän bland både psykologer och teologer. Så t. ex. skriver F. Lundgren i Psykol. prenotationer härom på följande sätt: »Då rättskänslan* dömer över våra egna handlingar, kalla vi den samvete.» Rörande sak samma uttalar sig Ambrosius i sin Psykologi sålunda: »Till de högsta känslorna* höra — — — — — samvetet, som giver till känna, om en viss tillämnad eller fullbordad handling står i strid mot dessa fordringar — dvs. de fordringar, 'människans förnuftiga väsende' uppställer — eller överensstämmer därmed.» Och i Kübels Bibelkännedom läsa vi: »Samvetet . . . är en inre förmögenhet hos människan, nämligen den sedliga känslan.»*

Slutligen må påpekas, att i marginalrubriken å sid. 10 ordet »Nya» framför eller ovanför ordet »testamentet» bortfallit eller överhoppats.

* Kursiverat av rec.

Ehuru således i den lilla nu berörda skriften ej allt är av sådan art, att det obetingat kan godtagas, anser sig rec. likväl med hänsyn till det goda, den innehåller, kunna rekommendera den till det bästa.

G. S.

Det svenska språkets byggnad. Kort framställning av J. Richter. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 krona.

Seminarieadjunkten Jenny Welander, vars rättskrivningslära länge varit tillgänglig, har nu under ovanstående titel utgivit en språklära, som isynnerhet beträffande inledningen och den första avdelningen avviker från förut använda. I inledningen nämnes om Huru man lär sig att tala, Språkljud och ord, Det svenska språket, Främmande språk, Hur man övar sig i sitt språk m. m. I den första avdelningen redogöres för språkets stilarter: Språkstil och byggnadsstil, Poesi och prosa, Riksspråk och dialekt, Talspråk och skriftspråk, Åtbördsspråk. Den andra avdelningen handlar om Ordens och ordgruppernas ordnande, den tredje om Ordlära, den fjärde om Satslära.

Överallt utgår förf. från exempel. Ofta ställas frågor till barnen eller få de skriva upp olika ordklasser, böjningsformer m. m., som de finna i ett angivet stycke. Detta är till god hjälp vid självstudier. Att förf. använder både svenska och latinska namn på ordklasserna, t. ex. tingord eller substantiv, egenskapsord eller adjektiv, anse vi vara riktigt, emedan enligt mångas erfarenhet barnen lättare tillägna sig de latinska benämningarna än de svenska. Satsen kommer enl. förf:s indelning att behandlas på två ställen: vid ordgruppernas ordnande och i satsläran. Det kan ju ej skada, att en så viktig del av språkläran inskräpes på tvenne särskilda ställen. Enda olägenheten är, att bestämningarna på subjekt och predikat i formellt hänseende äro något olika. Så är i kap. om ordgrupperna »subjekt är den satsdel, varom något berättas», och i satsläran heter det: »Subjekt är den satsdel, som predikatet utsäger något om.»

En ej ovanlig stilistisk oegentlighet förekommer å sid. 37 i följande mening. »När man därför är färdig med ett tankesammanhang, så gör man ett uppehåll i talet» etc. Det är tydligt, att »därför» ej hör till bisatsen utan till huvudsatsen.

Vi tro, att förenämnda språklära, som är enkelt och praktiskt ordnad och framställd, kan bli till god nytta för folkskolan, isynnerhet dess överbyggnader. Även om den i åtskilligt är väl omfattande för den egentliga folkskolan, har läraren eller lärarinnan många goda

och praktiska anvisningar att hämta därur. Arbetet har granskats av lektor E. Brate.

Skiljetecknens bruk. Särtryck ur Svensk språklära av *Carl Rebbe*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 25 öre.

Om detta särtryck gäller samma omdöme, som vi uttalat om adjunkten Rebbes språklära, näml. att den är klar och redig och synnerligen användbar för realskolan (se årg. 1912 sid. 180, 181).

Konsten i Sverige. Av *Carl G. Laurin*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris bunden 1 kr. 90 öre.

»Avsikten med denna lilla bok», säger förf., »har varit att erbjuda personer utan några förkunskaper i ämnet en rikt illustrerad, lättfattlig och kortfattad skildring av konsten i Sverige från äldsta tider till och med våra dagar.»

Det är ett mycket nätt arbete, som var och en med intresse kan göra bekantskap med, då utvecklingen av vår inhemska konst är något, som närmast bör taga vår uppmärksamhet i anspråk.

Boken är verkligen rikt illustrerad, stilen är lättfattlig och behaglig. Förf. är för övrigt väl känd genom sina föregående större konsthistoriska arbeten.

Geografisk läsebok I. Afrika av *Rud. Elander*, fil. d.r. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris häft. 1 kr.; inb. 1 kr. 60 öre.

Vår geografiska läsebokslitteratur har nyligen blivit tillökad med ovannämnda arbete. Vi ha förut läseböcker av bland andra Fehr, Schram och Svederus och Fagerlund och Falk.

D:r Elanders läsebok stöder sig uteslutande på svenska källor, vilket är en fördel, ty, säger förf., »den resande svensken ser på förhållandena i främmande land med svenska ögon, och hans skildring av dessa blir därför av oss svenskar som regel omedelbart och rätt förstådd». Beskrivningen är fördelad i 10 kapitel, motsvarande de för världsdelen mest karakteristiska områdena. Förf. vill särskilt utreda och framhålla den växelverkan, som råder mellan döda, mekaniska krafter samt levande och organiska. Till följd härav utvecklar förf. åtskilligt, som hör till den allmänna geografien.

Genom de enkla och medryckande skildringarna får lärjungen en god inblick i naturen och livet i olika delar av världsdelen. Bland floderna beskrives Nilen noggrant, och även Sambesi beröres något närmare; däremot saknas en sammanhängande framställning av Kongos lopp.

En anmärkning vilja vi göra beträffande de nyare läseböckerna i geografi, nämligen att de olika styckena eller avdelningarna äro väl långa. Det vore enligt vår mening bättre att fördela dem i ett antal kortare skildringar, som kunde användas vid högläsning i skolorna. Man har vanligen ej tid att under en lektion läsa 10 à 12 sidor högt. Den läsebok, som i det fallet synes oss ha fördelat innehållet lämpligast, är den av lektor Fehr för flera år sedan utgivna. Nu kan man visserligen i förf:s bok utvälja någon viss del av ett kapitel och läsa den högt.

Såsom läsning i hemmet, under ferier och såsom enskilt arbete vid seminarierna lämpar sig d:r Elanders läsebok mycket väl. Den har vidare den förtjänsten, att den är måttlig till omfånget och att priset är billigt. Illustrationerna äro väl valda.

Lärobok i geologi för skolor av *Joh. A. Johansson*, adjunkt. (Ersätter andra häftet av Lärobok i kemi och geologi av Johansson och Magnusson.) Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1915.

Adjunkterna Johanssons och Magnussons lärobok i kemi och geologi har sedan flera år varit tillgänglig och använd. Den nu utgivna upplagan inledes med en kort framställning av de vanligaste mineralen och de vanliga bergarterna, varefter de lösa jordlagren och deras bildning närmare behandlas. En särskild avdelning ägnas åt de lösa jordlagren i Sverige, deras uppkomst och betydelse som åkerjord. I den tredje delen redogöres för vulkanismen och i den fjärde för de geologiska systemen i Sverige.

Tvenne av De Geers kartor (»Den Baltiska insjötiden» och »Under stenåldern») samt Geologisk översigtskarta (efter Törnebohm och Reusch) äro bifogade. För övrigt belyses innehållet av ett stort antal illustrationer. Allt är enkelt och klart framställt, och har särskild hänsyn tagits till den undervisningsmateriell, som användes vid geologiundervisningen i skolorna. Boken, som omfattar cirka 60 sidor, av vilka illustrationer och kartor upptaga en ej ringa del, bör utan svårighet medhinnas i realskolan, isynnerhet som den torde kunna läsas med intresse av lärjungarna.

Grundlinjer i kemi av *Ali Nordgren*, rektor vid Västernorrlands läns folkhögskola i Ålsta. Tredje upplagan. Linköping, Henric Carlsons bokhandel, 1915. Pris bunden 1 kr. 50 öre.

Vi ha förut (årg. 1906 och 1907) haft nöjet anmäla förf:s lärobok i kemi. Det omdöme, som då uttalades, har under användningen av boken visat sig vara riktigt, vilket även framgår därav, att en ny upplaga blivit behöfvig.

I den nya upplagan har den egentliga texten icke väsentligt ökats, men under de olika avdelningarna hava dels litteraturanvisningar, dels räkne- och laborationsuppgifter tillagts. I litteraturanvisningarna ha upptagits en del populärt hållna arbeten, vilkas uppgift är att vara till ledning för intresserade lärjungar vid deras boklån ur skolbiblioteket. Räkne- och laborationsuppgifter kunna av läsaren lätt varieras och tillökas. I slutet av boken har tillagts en kort handledning i kvalitativ kemisk analys av syror, baser och enkla salter.

Att förf. ägnar jämförelsevis stor uppmärksamhet åt den organiska kemien räkna vi som en avgjord förtjänst. Behandlingen av lärostoffet är f. ö. noggrann och följdriktig.

Liksom i föregående upplagor bifogas en atomvikttabell samt en tabell över oorganiska syror och deras salter.

Trycket är mycket klart och anordningen av de olika delarna översiktlig. Förf:s »Grundlinjer» lämpa sig inte blott för folkhögskolor och lantmannaskolor, för vilka den närmast är avsedd, utan även för folkskoleseminarier och flickskolor, kommunala mellanskolor m. fl.

Arbetsövningar i samband med geometriundervisningen i folkskolan sammanställda av *Erik Castegren*, lärare vid Tumba bruks folkskola, och *Alfr. Lindén*, rektor vid Huskvarna kommunala mellanskola. Uppsala, J. A. Lindblads förlag, 1915. Pris 20 öre.

En förberedelse till dessa övningar har en av författarna, herr Erik Castegren, lämnat i en uppsats i denna tidskrift förra året: »Ett försök med geometriundervisningen enligt arbetsprincipen.» Nu har han jämte rektor A. Lindén närmare utfört detta i förevarande övningar. Förf. ha här sökt sammanställa de arbeten, som i enlighet med Folkundervisningskommitténs anvisningar torde kunna medhinnas vid genomgåendet av den föreslagna kursen i geometri. Här behandlas linjer, vinklar, parallelogrammer och trianglar, kuben och rätvinkliga pelaren, parallelltrapets och oregelbunden fyrsiding, månghörningar och motsvarande prismor, cirkel och cylinder.

Då förf. haft tillfälle att tillämpa ifrågavarande övningar i skolan, är det en garanti för att de äro praktiskt användbara och lämpliga. Arbetet kommer att åtföljas av en fullständig lärobok i räkning och geometri i överensstämmelse med Folkundervisningskommitténs förslag.

Pappslöjd. *En handledning* av *Sverker Stubelius*, lärare vid Göteborgs folkskoleseminarium. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 kr. 75 öre.

Under besök vid ett av konungariket Sachsens seminarier för flera år sedan bevisade anmälaren bl. a. en lektion i pappslöjd. Då jag

därvid meddelade läraren, att man hos oss undervisar i träslöjd, tyckte han, att det vore något, som man borde införa i de sachsiska seminarierna. Nu har i vårt land utom annan slöjd även pappslöjd blivit upptagen som övningsämne. Men då behöves en handledning i ämnet, som hittills saknats. Förf. har velat avhjälpa denna brist genom sin nu utgivna bok, »som vill vara till ledning huvudsakligen för lärare och seminarieelever. Den har utarbetats under det praktiska sysslandet med undervisning i pappslöjd vid Göteborgs folkskoleseminarium.» Fotografier och teckningar ha utförts av seminarielärarna L. G. Sjöholm och A. Goës.

Såsom av teckningarna framgår, är det många trevliga och nyttiga saker, man kan förfärdiga av papp, och man bör vara författaren tacksam för att han utgivit en »Handledning» i ämnet, den första i sitt slag hos oss.

Sånglekar från Nääs. *Andra samlingen.* Enligt uppdrag ordnade och utgivna av *Otto Hellgren*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 kr. 85 öre.

»Till de vackraste intryck, en besökande tager med sig från en sommardag på Nääs», säger d:r Rurik Holm, »höra säkerligen de sånglekar och folkvisedanser, som om aftnarna pläga utföras av deltagarna i de där pågående lärare- och lärarinnekurserna.» Förste läraren Otto Hellgren i Filipstad, som under en följd av år lett lek- kurserna på Nääs, har åtagit sig uppdraget att utgiva »Sånglekar från Nääs». År 1905 utkom första samlingen, och nu föreligger den andra, som innehåller 90 egentliga sånglekar och 10 folkvisedanser. Samlingen har sitt intresse icke blott för dem, som någon tid vistats vid Nääs, utan även för andra, då lekar, som tillhöra olika landskap, här upptecknats. Kännedomen om dessa sånglekar har också genom det stora antal lärare och lärarinnor, som deltagit i lekurserna, spritts i vida kretsar, och det vore önskligt, att ungdomen på lediga stunder mera allmänt övade sådana lekar i stället för att hängiva sig åt mer eller mindre tvetydiga nöjen. Vi hoppas också i likhet med d:r Holm, att den nu utgivna boken »skall skänka frisk glädje åt ungdom och ungdomsfostrare och bidra till att göra våra sånglekar och dansvisor i än högre grad än nu är fallet till vår ungdoms verkliga egendom».

Sveriges natur, Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1915 (6:e årg.). Redaktör och utgivare *Thor Högdahl*. Wahlström & Widstrand i kommission.

Den nu utkomna sjätte årgången av »Sveriges natur» utgör en volym på över 250 sidor med ett både gediget och intressant text-innehåll och en rikedom av präktiga illustrationer.

Bland de väl valda och omsorgsfullt utförda försättsplanscherna må särskilt framhållas en stämningsfull vy från sjön Jätturen i Norrbärke sn, Dalarna, efter fotografi av författaren *Karl-Erik Forsslund*, den imponerande bilden av »Länsmanseken» vid Aspenäs, Lerum, Älvsborgs län, samt ett par av jägmästare *E. Wibeck* tagna fotografier från en häckplats för grågås i Södermanlands skärgård. De längre textbidragens rad inledes med »Ett märkligt svenskt naturskyddsdokument», som påträffats i en gammal årgång av Svenska Jägareförbundets Tidsskrift och till upphovsman har den kände fornforskaren, folkloristen och Gottlands-kännaren *Pehr Arvid Sæve*, född 1811, död 1887. Det intressanta aktstycket, vari utvecklas så gott som hela det program, den moderna naturskyddsrörelsen trettio år senare uppställt för sig, har framdragits i ljuset av godsägaren *C. Otto G. Wibom*, Lidö, som även försett uppsatsen med en kort inledning och ett par anmärkningar i texten. Som illustrationer ha använts några av Sæve själv med stor talang utförda pennteckningar av märkliga träd och andra naturföremål på Gottland. Så följer en förträfflig uppsats av *Karl-Erik Forsslund* om naturskydd i Dalarna, illustrerad medelst ett flertal av författaren själv tagna fotografier, samt en av folkskolläraren *C. J. Gardell* lämnad skildring av den till naturskyddsområde föreslagna Rya skog vid Göteborg, varifrån även meddelas några av dr *Emil Bäcklin* tagna fotografier. Av stort värde i botaniskt naturskyddshänseende är byråchefen *Th. Örtenblads* intressanta monografi över murgrönan i Sverige, belyst av talrika fotografier, av vilka ett av en murgröna, växande i en oxel på Lilla Karlsö, fått sin plats bland försättsplanscherna. Läroverksadjunkten *J. E. Ljungqvist*, Karlstad, berättar på ett medryckande sätt om en ur natur- och naturskyddssynpunkt intressant plats, Björndammens gamla bruk i Södermanland; fil. kand. *Lars-Gunnar Romell* bjuder på en kåserande, av vackra fotografier åtföljd skildring av havsbandsvegetationen i Stockholms skärgård; årsskriftens redaktör skriftställaren *Thor Högdahl* bidrar med en uppsats om svanarna, vari han med värme och övertygelse utvecklar de skäl, som tala för en total fridlysning av dessa präktiga fåglar; amanuensen *Valentin Norlind* skriver »om bokskogen i Skåne och kulturens ingrepp på de sydsvenska bokskogarna» och jägmästare *Edvard Wibeck* redogör i anslutning till de förut omnämnda försättsplanscherna för grågåsens tidigare och nuvarande förekomst som häckfågel i vårt land. Vidare må nämnas en utförlig och intressant skildring i ord och bild av naturförhållandena på ön Jungfrun i Kalmar sund, författad av kandidat *G. Einar du Rietz*, ett

uttalande av professor *Conwentz* rörande förslaget att göra Västerskog på Särö till nationalpark för västkusten, en uppsats om den amerikanske författaren *William J. Longs* djurskildringar och deras värde ur naturskyddssynpunkt av läroverksadjunkten *Viktor Petersson*, Sundsvall, samt en med särdeles intressanta illustrationer försedd beskrivning över bergformationer i Fjällbacka skärgård, lämnad av direktör *Erik Almqvist*, Göteborg.

Den för varje ny årgång alltmera omfattande och intresseväckande avdelningen »Meddelanden och notiser» bjuder på ett femtiotal smärre uppsatser, referat och meddelanden, åtföljda av en mängd illustrationer. Särskilt må nämnas ett referat över prof. *Conwentz*' och lektor *Starbäcks* naturskyddsföredrag vid Baltiska ingenjörskongressen i Malmö, en liten uppsats av fil. kand. *Rudolf Söderberg* om »Äldriga enar vid Hornborga», »På upptäcktsfärd till Ängsön, några erinringar från Naturskyddsföreningens vårutflykt 1914», Naturskyddsföreningens framställning till k. m:t om skydd för lodjuret med av domänstyrelsen infordrade yttranden i frågan, ett intressant meddelande av lantbrukaren *O. Christoffersson*, Fru Alstad, om »tre namnkunniga stenar från skånska slättbygden», en redogörelse för skolungdomens Tåkerinsamling o. s. v. Bland illustrationerna finnes även ett flertal lyckade och intressanta fotografier av levande fåglar, tagna av över-skogvaktare *W. Gustafson*, Fredriksberg, kandidat *Sten Bergman* och docenten *I. Trädgårdh*. På litteraturavdelningen lägger man märke till en av lektor *K. Starbäck* skriven längre anmälan över *Karl-Erik Forsslunds* arbete »Hembygdsvård».

Årsskriften utdelas gratis till föreningens medlemmar och betingar i bokhandeln ett pris av 3 kr. För naturskyddssaken intresserade personer kunna anmäla sig som medlemmar under adress: Svenska Naturskyddsföreningen, Stockholm 14. Årsavgiften är endast 2 kr., ständigt ledamotsavgift 50 kr.

Naturen. Lärobok för folkskolan (nr 1). Del. I. Växterna och djuren samt Valda företeelser av *Hjalmar Berg* och *And. Lindén* under medverkan av *Pehr Bolin*, överassistent vid Centralanstalten för jordbruksförsök. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 85 öre.

Vid utarbetandet av denna lärobok, som är avsedd för sju- och åttaklassiga folkskolor, ha i anslutning till Folkundervisningskommitténs grundsatser de »biologiska och rent praktiska synpunkterna varit bestämmande. Den vetenskapligt systematiska uppställningen har övergivits, och växter och djur ha sammanförts i naturliga livssamhällen, sådana som Vid hemmet, i trädgård och hage, På fält och i skog, På äng och strand, i sjö och hav. Vid översiktterna av

genomgångna växter och djur har dock den systematiska grupperingen tillämpats.»

De viktigaste växterna och djuren i främmande länder behandlas i en särskild avdelning, och detta blir till god hjälp vid geografiundervisningen. Av valda företeelser i naturen och det dagliga livet ha endast upptagits de viktigaste eller sådana, som äga påtaglig praktisk tillämpning, såsom värmets, vindar, nederbörd, ljudet, ljuset förbränning m. m.

Vid läsningen av föreliggande lärobok komma vi att tänka på N. J. Berlins »Lärobok i naturlära» i dess ursprungliga gestalt. Där var ock den systematiska uppställningen till största delen övergiven och växterna och djuren fördes tillsammans i naturliga områden. Enligt vad gamla erfarna lärare och inspektörer meddelat, har knappast någon lärobok varit så omtyckt av barnen, som ej tröttnat på att läsa den. Kanske något liknande kommer att äga rum med nu anmälda bok, vars föregående upplaga blivit mycket använd och vunnit mycket erkännande.

Naturläran för folkskolan av S. Almqvist och L. Bolin. I. *Om den levande naturen (Biologi)*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 kr. 15 öre.

»Denna lärobok», säger rektor S. Almqvist, »är ej utarbetad med hänsyn till någon viss läroplan. Den är avsedd att vara användbar, vilken läroplan läraren än har sig förelagd, som stöd för hans eget kunskapsmeddelande liksom för barnens läsning på egen hand. Därför börja vi med den naturligaste utgångspunkten, vår egen kropp, och göra med framställningen av denna grund för hela undervisningen i ämnet.» Förf. kan av personlig erfarenhet vittna om, att undervisningen om människokroppen — där den meddelas »i den anda, som denna bok vill vara uttryck för» — av 9—10-åringar mottagits med det största intresse, ja, »varit helt enkelt en fest».

Sedan det mesta om djuren är läst, börjas med växterna. Dessa äro ordnade efter årstiderna: *Växtligheten om hösten, vintern och våren*. De tre första typerna (narv, lejongap, luktärter) äro valda så, att de vid höstens början kunna finnas i varje skolträdgård i tillräcklig mängd. Utom de växtarter, som äro upptagna, kan och bör läraren göra barnen bekanta med andra för trakten egendomliga växter, vartill kap. om växtsambädden särskilt ger anledning. I detta talas om *ängen, heden, kärret och mossen* och deras växter. För övrigt är förf. ej någon vän av definitioner, indelningar, läro-satser och termer.

I den sista avdelningen, som utgör avslutning av biologien och hela naturläran, redogöres för *fysiologi och hälsolära*. Den bör

läsas senare än den kemiska kursen och inledas med en grundlig repetition av människokroppen.

Förf. är känd för sin förmåga att väcka intresse för de ämnen, han behandlar, och detta giver sig uttryck även i nu anmälda bok.

En innehållsförteckning vore önskvärd.

Svenskt arkiv för pedagogik (utg. prof. B. Hammer, Uppsala) har utsänt h. 1—2 för år 1915. Det 124 sidor starka häftet innehåller: *Om ungdomskriminalitetens orsaker* av förste läraren vid uppfostringsanstalten Hall, d:r D. Lund; *Till frågan om intelligensundersökningars tillförlitlighet* av folkskollär. G. E. Lundén; *Erf. från den första undervisningen i vår fimmbygd* av fil. kand. E. Spjut; *Folk-skolan och fortsättningsskolan* av prof. B. Hammer; *Folkundervisningskommitténs kursplan för kristendomsundervisningen* av d:r G. Brandell; *Något om slöjdundervisningen* av d:r Sten Uhr. — Det närmast förut utkomna häftet innehöll en översikt av den s. k. *yrkespsykologien och dess pedagogiska betydelse* (inkl. yrkesvalet) av prof. B. Hammer samt en experimentell undersökning rörande problemet »samlad eller delad läsning» av folkskollär. M. E. Fries.

Tidskriften distribueras numera genom Almqvist & Wiksells Boktryckeri-A.-B., Uppsala & Stockholm.

Dansk Seminarieblad. *Utgivet av Dansk Seminarieförening, redig. av Chr. Høirup, Gjedved, Horsens.* Nr 1—10. 1914—1915.

Det är en ny publikation, som börjat utkomma i nov. 1914, och som vi hälsa välkommen. Bladet, som utkommer med ett nummer i månaden om minst 8 sidor — med undantag av juli och augusti — utsändes gratis till alla medlemmar av Dansk Seminarieförening, till vilken avgiften är 2 kr. om året. Sem.-elever få det för halva priset. Andra erhålla bladet för 2 kr. om året. Alla frågor, som ha betydelse för seminarierna, komma att här behandlas. Så redogöres i de två första numren för »Generalforsamlingen» i Zahles seminarium den 19 okt. 1914, då bl. a. *De nye Eksamensbestemmelser* diskuterades, i nr 3 och 4 för *Den nya undervisningsplanen vid de Svenska seminarierna* (förf. av sem. forstander E. Lund). Dessutom märkas i några nummer artiklar om *Den kontrollerande Opdragelsesprøve* m. m.

Då det till stor del är samma slags frågor, som stå på dagordningen vid de danska seminarierna som vid de svenska, har bladet sitt intresse även för oss.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redig. av V. T. Rosenqvist. H. 4. 1915.

Den Danske Realskole, redig. av *Alb. Dahl*. H. 7—17. 1915.

Pedagogisk Tidskrift. H. 4—9. 1915.

Illustrerad Tidskrift. H. 6—9. Innehålla bl. a. Om läsning av *Edv. Lehmann*, Blommor och japaner, Vår kyrkopsalm av *J. A. Eklund*, En smula svensk historia av *W. Rudin* m. m.

Fysisk fostran. H. 20—39 samt Midsommarnummer, vilket är försett med en mängd illustrationer och innehåller mycket, som för turister och ungdom i allmänhet är av intresse. Bland artiklarna anteckna vi särskilt följande: *Resor som rekreations-, nöjes- och bildningsmedel; Några speciella sätt att turista; Sveriges kurortsförhållanden; Våra friluftstugor å Skansen i bilder; Lufthyddor för kurorter.*

Kyrklig Tidskrift utgiven av *Emil Berglund*. H. 1—3. 1915. Pris pr årgång om 6 häften kr. 4: 75.

I h. 1 och 2 förekomma bl. a. tvenne beaktansvärda artiklar med anledning av Folkundervisningskommitténs betänkanden rörande folkskolor och fortsättningsskolor, näml. *Utdrag ur Karlstads Domkapitels yttrande*, som väsentligen ansluter sig till prof. Billings och prostens Sundells yrkanden, samt tvenne uppsatser av utgivaren, kyrkoherde *Emil Berglund: Vår blivande fortsättningsskola samt Landsbygdens skolväsen.*

Bland innehållet i h. 3 anteckna vi följande artiklar av mera allmänt intresse: *Dryckenskap, nykterhet och nykterhetsverksamhet, sedda från kristlig synpunkt*, av *Hj. Danell; Lourdes* (vallfartsort), av *Oscar Quensel; »Kejsaren av Portugallien»* och *»Hans moders Gud»*, av *J. Thulin.*

Berättelse om folkskoleväsendet i Linköping under år 1914 utgiven av *Alfr. Fridén*, stadens folkskoleinspektör. XV:e årgången.

Ett prydligt häfte, som innehåller såväl redogörelse för verksamheten under det gångna kalenderåret som för Linköpings nyaste folkskolas tillkomst och invigning. Beskrivningen över folkskolan belyses av 27 vackra illustrationer. Byggnaden har uppförts för en kostnad av omkring 520,000 kronor. Till möbler och inventarier ha stadsfullmäktige lämnat ett anslag av 28,000 kr.

Ljungstedtska Tekniska yrkesskolan i Linköping. Årsredogörelse 1914—1915.

Under hela läsåret ha undervisats 269 manliga och 143 kvinnliga elever, således tillsammans 412. Läsåret avslutades den 19 april.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1914—1915. Redogörelse av *Nils Torpson*, seminariets rektor.

Redogörelse för verksamheten vid Folkskoleseminariet i Växjö under läsåret 1914—1915 av *C. O. Arcadius*, seminariets rektor.

Folkskoleseminariet i Luleå. Redogörelse för läsåret 1914—1915 av *Gunnar Norrby*, seminariets rektor.

Åsgårds skolkoloni i Jämtland (Adress: Birka, Täng) 1912—1915. Meddelanden till föräldrar och målsmän om Åsgårds skolkoloni. Skolprospekt gällande för tionde arbetsåret 1915—1916.

Det förra häftet innehåller en utförlig redogörelse för organisation och skolundervisning, ekonomiska övningar, kroppsarbeten av olika slag, gymnastik, idrott och utflykter, självstyrelse, hem och sällskapsliv. Den för våra förhållanden mest egendomliga anordningen är självstyrelsen, som påminner om William George, »Ungdomsrepubliken i Amerika». Första försöket härmed gjordes vid anstaltens början 1906 men misslyckades då totalt. 6 år efteråt gjordes ett nytt försök, men det mottogs såväl av lärare som elever med motvilja och misstro. Småningom ändrades dock stämningen, och självstyrelsen spelar sedan två år tillbaka en betydande roll inom Åsgårdslivet.

Senare häftet redogör för anstaltens ändamål — den är avsedd för normalt begåvade och i allo värlartade gossar — dess olika arbeten, skolavgifter, elevernas utrustning, inträdesfordringar m. m.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening. 1915. Första häftet: Årsmeddelanden. Andra häftet: Föreningsärenden. Tredje häftet: Folkundervisningskommitténs betänkande angående fortsättningsskolan (en utförlig behandling av ämnet).

Läsning för Svenska folket. H. 2. 1915. Häftet innehåller följande uppsatser: Svenska folkpensioneringen av *G. A. Aldén*; Skall lättsinnet dö eller — Sverige? av *J. Thulin*; Växter och djur såsom vänner och fiender av *T. O.*; Resebilder från kontinenten av *Elias Grip* (forts.).

Berättelse till Östergötlands läns landsting år 1915 av Styrelsen för dess Småskoleseminarium i Linköping.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1915—1916.

Elevernas antal 131, barnens i övningsskolan 101.

Linköpings folkskolelärareseminarium. Lärare och lärjungar höstterminen 1915.

Elevernas antal 100, barnens i övningsskolan 92.

Ingeniör Nikolaj Emeljanoff. *Rysslands framträngande till Atlanten och De Rysk-Svenska relationernas framtid. Helsingfors 1915.*

B. Rud. Hall. *Pedagogikens historia.* Sthlm. N. & S. 1915. 1: 25 å 1: 75.

D:r Hall har de senare åren fäst uppmärksamheten vid sig genom den stora flit han nedlagt på att åstadkomma hjälpmedel för studiet av uppfostringsväsendets utveckling. År 1912 utgav han en översättning av N. Bang »Uppfostrans och skolans historia», samma år »Aktstycken till svenska undervisningsväsendets historia», året därpå en liknande samling till uppfostrans historia i allmänhet, i år ovan nämnda arbete. Han har här velat framställa vår uppfostringshistoria i »innerligt samband med» den allmänna. Att detta syfte är riktigt, torde ej bestridas, att det, som han vill låta påskina, skulle vara oprövat, synes däremot mindre riktigt, då ju väl allestädes, där ämnet studerats, såväl svensk som allmän undervisningshistoria förekommit och det torde få anses självfallet, att då sambandet dem emellan fasthållits och framhållits. Men det svenska undervisningsväsendet har törhända i regel skjutits väl mycket undan. D:r Hall har emellertid äsyftat en framställning av båda i samma arbete, således enahanda som skett med kyrkohistorien av exv. Aug. Johansson. En dylik anordning bör givetvis kunna skänka väsentliga fördelar, icke minst den, att de svenska ledande personligheterna och utvecklingen hos oss borde kunna bättre komma till sin rätt. Att detta skett i kyrkohistorien, lär ingen kunna påstå. Det var därför med stort intresse undertecknad genomgick d:r Halls föreliggande försök. Men det må genast sägas ifrån, att besvikenheten icke blev liten, enär det synes mig lida av allt för stora brister redan i kompositionen, än mer i sakligt avseende och icke minst beträffande den språkliga dräkten.

Alltför mycket har förf. uraktlåtit att klargöra de särskilda skedenas kulturförhållanden med därav följande bildningsbehov som bakgrund för undervisningsanstalter, ämnesurval och behandling. Måhända vill han försvara sig med att peka på sid. 12 om antiken med blickar framåt ända in på 1700-talet, sid. 19 på tal om medeltiden med blick tillbaka på antiken och framåt in på 1800-talet samt ett och annat annanstädes, men dels finnes detta icke på veder-

börlig plats, dels är det alltför litet utfört och preciserat. P. Barths uppfostringshistoria hade härvid kunnat skänka åtskilliga impulser.

Nyare tiden avdelas i två huvudskeden, dels 1500—1700-talen, dels 1800-talet. Det förra framställes i 6 kapitel: 1. I utlandet: renässansen, humanismen och reformationen (utom statslig(!) bildning och folkundervisning); 2. den svenska reformationstidens latinskola (utom statstjänstemannautbildning och folkundervisning); 3. utbildning för statens väl (tjänst?) i utlandet och Sverige, Uppsala akademi under 1500-talet; 4. läroverken under 1600-talet etc. (och 1700-talet); 5. folkundervisningen medeltiden—1700-talet; 6. teoretisk opposition och praktiska skolsträvanden 1500—1700 med underavdelningarna a) Montaigne, Comenius, Locke, b) Francke, c) svenska nationella strävanden efter (1650 och) 1709, statsnytta och naturvetenskap, Brovallius och Linné, d) en lång överskrift, som väl bättre formulerats exv. reformförslag ang. folkundervisningen, dess främjande på enskild väg, privatskolor för burget folks barn, det lägre skolväsendet i Sthlm 1811, ty det är innehållet.

Naturligare hade väl varit att omnämna medeltidens folkundervisning ute och hemma vid framställningen av medeltiden, vidare att, som vanligt, dela mellan

1. reformationstidens undervisningsväsen: ute: Luther, Melankton, de vanliga lärda skolorna, Sturm, de humanistiskt-teologiska, — förf. identifierar eller rör ihop renässans och humanism, — folkundervisningen; hemma: lärd skola (1571 års Sk. O.), som i sin mån får tjäna praktiska syften (adelsuppfostran), folkundervisning;

2. storhetstidens och ortodoxiens tid: humanistiskt-teologiska skolor (1611); försök att lämpa skolorna för ej blott kyrkans utan ock statens syften, Gustav Adolfs plan, Paulinus, Rudbeck och Joh. Botvidi samt de 3 äldsta gymnasierna, Uppsala universitet (bäst att ej använda benämningen akademi), även adelsskola; Comenius, Stigzelius, Joh. Matthiae, 1649 års skolordning, gymnasiet begränsning, anordnande av praktisk parallellavdeln. till lärda skolan (knappast någon »av-söndringsklass»), utmärkta föreskrifter ang. både undervisning och tukt, i huvudsak gällande till 1807; Laurelius, Gezelius, Spegel, Svedberg, folkundervisn. för äldre och barn, utveckling, fixering 1686, i visst avseende 1723;

3. utilitarismens, pietismens och rationalismens tid: Ute: Locke och Rousseau (för adelsuppfostran), Francke (pedagogium, latinskola och de lägre klassernas uppfostran), Basedow och filantropinet; hemma: Rydelius, Dalin, Linné etc; strävanden till förbättring av (universiteten, vilket varit alla skäl att omnämna), den högre skolan och folkundervisningen; Lockes inflytande på de förra, Francques på båda, projekten av 1760 och 1778 angående den högre skolan —

att kalla det senare för »nyhumanistiskt» (sid. 67) är väl starkt, helst nyhumanismens främsta banerförare hos oss då ännu icke börjat sin verksamhet hemma — enskilda reformförsök; beträffande folkskolan tankarna 1768 och förslaget 1778, enskilda strävanden fr. o. m. århundradets mitt.

Härigenom finge utvecklingen framträda såväl i tids- som tankeföljd och de ledande männen kunde kanske i någon mån komma till sin rätt, vilket i H:s framställning alls icke skett. Utvecklingslinjerna för de särskilda bildningsanstalterna dragas sedermera vid repetitionen.

Anmärkningen gäller i lika grad 1800-talet.

Som kompositionsbrist måste även anses, att förf. ej sällan omnämner personer, om vilka ingenstades något besked lämnas, exv. sid. 11 Terserus, sid. 40 Quintilianus — antikens främste metodiker hade dock bort omtalas på sin plats — sid. 65 Spencer, eller ock för tidigt, exv. Comenius sid. 11 och 41.

Brister i dispositionen kunna ju avhjälpas av läraren. Vida värre är att arbetet rent för mycket belastas med sakliga oriktigheter eller skeva uppgifter. Det knappa utrymmet tillåter blott helt få påpekanden.

Sid. 34 och 35 lämnas en redogörelse för 1571 års skolordning. Om lägsta klassen säger H.: »Ur katekesen och bibeln (på modersmålet och latin) läsa och skriva de små etc.»; Sk. O. »Smådrängarna läsa i ABC-boken, där Oratio dominica, Symbolum, Decalogus etc. stå» och sedan i »Donaten (paradigmboken)», därjämte fingo de något försigkomna dagligen lära sig 2 å 3 glosor, en vers eller en sentens, den de skulle skriva. Om de 3 övre klasserna påstår H.: »Ciceros prosa och sen Vergilius vers skulle vara alla ett mönster, dem studerar man efter middagen kl. 1—5. Men ryggraden i latininpräglingen var grammatiken, den lästes före frukosten (5—8). En timme dagligen ägnades åt katekes och bibelläsning med även här huvudsaklig vikt vid latinformen.» Först och främst var ju tiden kl. 5—6 anslagen åt bön och bibelläsning (K. O. sid. 169), kl. 1—2 åt kristendom, 2—3 åt läsning på egen hand. Sk. O. angiver icke att vid katekesläsningen »huvudsaklig vikt skulle läggas vid latinformen», vid bibelläsningen skulle däremot läraren »exponera den latinska texten grammaticae och därvid låta bliv», vilket torde riktigast tolkas så, att han borde inskränka sig till utredning av ord- och satssammanhanget och ej inlåta sig på någon exeges. Den latinska textläsningen omfattade mestadels renässanslitteratur, för II genomgående, för III och IV de 3 veckodagarnas eftermiddagstimmar; de 3 övriga dagarna ägnades i dessa båda klasser kl. 6—8 i III åt Terentius (eller Plautus) för talspråket, blott i IV åt Vergilius,

kl. 3—5 åt Ciceros pliktlära och brev, pliktläran antagligen mest för innehållet. Grammatiken förfogade blott över de 3 dagarnas morgontimmar. Att syftet var att någorlunda behärska latinet — icke det ciceronianska — i tal och skrift och såvitt ske kunde även i versifiering, är uppenbart. Detta var också den tiden nödigt. Hur pass korrekt dr H:s framställning är, torde synas tydligt nog.

Sid. 30 antyder han, att frukten ej blev stor. »Därtill låg skulden dels hos den även då befintliga dåsigheten och formväsendet i lärarkretsar, dels i den även då olösbara uppgiften att lära småbarn främmande språk.» Småbarn var det dock icke precis fråga om, såvida icke 8 å 10 års barn skola kallas småbarn, och räckte skoltiden sina 8 å 10 år, som nog ofta var fallet, gjorde de vid slutet ännu mindre skäl för benämningen. Att sådana »småbarn» kunna lära främmande språk, torde icke vara alldeles obekant, ej heller anses alldeles omöjligt, helst om de så gott som uteslutande ägna sig däråt.

Framställningen av Uppsala högskola sid. 37 o. 38 är skäligen missvisande.

»Under Uppsala mötes år upptas åter ett högre vetenskapligt arbete genom 4 professorer, vilkas antal snart ökas till 7 — — dock är akademien fortfarande påver(!) och skolmässig tills — — den 1624 förvandlas till ett något så när fullständigt universitet med 4 fakulteter och 17 lärare. — — Gustav Adolf samt sedan Kristina visa vid upprepade tillfällen sitt gynnande intresse för detsamma, på samma gång de emellertid måste tillrättavisa dess män för gräl och skolastik.»

Det bör icke vara dr H. obekant, att det var Johan III som 1572 och -73 lade grunden med 4 professorer; på 1580-talet flyttades universitetet till Stockholm och 1593 åter till Uppsala. Efter 1595 skulle det ju haft 7 å 8 professorer (3 i bibelstudium och teologi, 1 i logik, 3 i realämnen — matem. o. fysik, astron. o. geogr., naturkunn. — jämte 1 prof. i medicin, som dock ej blev tillsatt, varför i stället 1609 kom 1 prof. i stats- och rättslära). De tre nödigaste »fakulteterna» skulle således då funnits. Genom den ansehlige utvidgningen 1620 o. f. år blev det icke blott ett »något så när fullständigt», det blev ett med lärarekrafter efter tidens behov väl utrustat universitet, eller som Skytte efter visitation 1639 uttryckte sig: »det kunde tävla med de förnämsta». Att det särskilt genom juristerna, professor Skytteanus, de 3 matematikprofessorerna, som borde undervisa även i redskapslära, lantmäteri, fortifikation och navigation, således meddela rent tekniska insikter, och lärarna i levande språk, fäktning, ridning och dans blev en adelsakademi och utbildningsanstalt för statens värv hade varit alla skäl att framhålla.

14—150457. Tidskr. f. folkundervisning, 1915.

vida mer än »tillrättavisningen», som för gräl ej förekom mer än 1612, för »skolastik» visst aldrig.

Sid. 40 påstås, att bokhandeln redan på 1620-talet blivit »ordnad». Visserligen hade universitetet redan 1616 sin egen bokhandel, men till ringa gagn; bokhandeln var icke »ordnad» ännu halvtannat sekel längre fram i tiden. Mer skäl hade väl varit att nämna biblioteket. Samma sida får man veta, att »ingen av våra många skolorganisatorer under Gustav Adolfs och Kristinas tid hade originella uppfostringsidéer; allt är arv efter Luther etc». Gustav Adolfs organisationsplan har dock en viss likhet med Comenius, om han än tagit helt annan hänsyn till tidens ekonomiska resurser och ville att statsverket blott skulle bekosta vad han ansåg vara statsangelägenhet; att Rudbeckius och Stigzelius skulle varit blott efterapare, vill väl d:r Hall ändå icke påstå. Samma sida upplyses man, att Rudbeck anlade flickskolor. Oansett att städer anläggas, skolor upprättas, var det väl dock blott en flickskola, den i Västerås, som tillkom (R. Hall: Aktstycken sid. 105). Joh. Matthiae påstås ha varit Rudbecks lärjunge; han fick sin förbildning i Linköping och tillhörde i Uppsala icke Rudbecks utan Messenii lärjungar (Holmqvist sid. 70).

Behandlingen av 1649 års skolordning — för den tidens kulturståndpunkt och bildningsbehov ett mästerstycke — är man frestad att beteckna som snart sagt misshandling. Målet var icke att »utbilda de unga till att muntligt och skriftligt uttrycka sig på klassiska språk», blott, vad den tiden behövdes, på latin. »Lektor i grekiska skall lära de härför nog begåvade att tolka de grekiska författarna (Isocrates, 2 tal, och Xenofons Kyropädi, Lukasevangeliet och Apostlagärningarna, således icke så synnerligen mycket) samt skriva grekiska skrivövningar», talövningar nämnas icke alls. »Ciceros språk är absolut mönster» påstår d:r H. Förf. till Sk. O. hade grundligt studerat Vives och var tydligen lika litet som denne någon blind Ciceronian. Han förordar Curtius, Livius och Plinius jämte Cicero. Om nu Sk. O. »innehåller en synnerligen väl genomtänkt metodik» för inlärande av främmande språk (latin), så hade kanske skäl funnits att lämna någon antydning om dess innehåll, helst föreskrifterna torde befinnas lämpliga den dag i dag är, kanske bättre än Comenius likartade. — Målet var »språkkunskap samt kännedom om de gudomliga och mänskliga tingen i allmänhet». Vad det sista angår säges något i Sk. O. kap. 6 sista stycket som d:r H. kunnat beakta. På gymnasiet skulle meddelas insikt i botanik och läran om människokroppen (kärnan i den tidens physica; vad vi kalla fysik, av vilket den tiden knappt kände annat än mekanik och optik, ingick då i »matematiken» och behandlades vid universitetet), därjämte i aritmetik, något geometri, geografi, globläran och den kyrkliga tidsräk-

ningen, vidare i historia vid läsningen av förf. (Curtius och Livius) samt i det viktigaste av civillagen och grunderna för den svenska lagstiftningen, således något av vad vi kalla samhällslära. Man torde få antaga, att d:r H. anser dessa ämnen för realämnen, men att då påstå, som han gör, att »dessa ha (hade?) föga eller intet mål i sig» synes allt annat än välbetänt. — Så beskärmar sig d:r H. över att dessa realämnen »icke eller obetydligt voro stödda på experiment, naturstudium eller de senaste seklens upptäckter och uppfinningar». Vilka »upptäckter och uppfinningar» menar d:r H.? Är det rimligt att förevisa sådant, då icke ens vid universitetet den tiden dylikt studiesätt förefanns och då det fick kämpa med betydande svårigheter, när det så småningom där började införas? Vad »Coppernicus» angår, kan d:r H. lugnt förutsätta, att han icke lästes. År 1679 behandlades hans teori mig veterligen första gången vid en disputation i Uppsala; allmänare bekant blev den hos oss som i grannlanden först i början av 1700-talet. — De för sin tid alldeles förträffliga anvisningarna om tukten förbigås fullständigt, organisationen med facklärare å gymnasiet, klasslärare i skolan likaledes.

Det är alltför många sidor i boken, som giva anledning till mer eller mindre grava anmärkningar. Framställningen av de stora teoretikerna t. ex. lämnar åtskilligt att önska både i sak och precision. Herbart säges (sid. 82) sätta apperception liktydigt med uppmärksamhet(!). Apperceptionsbegreppet är ju dock för honom något helt annat, i övrigt av central betydelse. D:r H. kan ju studera exv. Reins Encyklopedi I: 272.

Slutligen ett par ord om språket. Det är och måste vara skillnad mellan anteckningar för ens lektioner och nedskrivandet av en lärobok; då man uppträder inför offentligheten, bör man ju vara iförd vårdad dräkt. Språket är alltför ofta icke vårdat. Först och främst stöter det ideliga användandet av presens hist. vid berättande, exv. i fråga om Svedberg sid. 48. »Ärkebiskop Ulfson» låter icke trevligt. »Kristallisera» synes vara ett älsklingsord; sid. 19 t. ex. »utkristalleras(!) stånden från varann». »I Paris specialiserade man sig (sid. 23) utom å teologi på de sju fria konsterna.» »De filosofiska dispyterna i Paris (sid. 24) hade bidragit till att allt fler akademier grundades i Tyskland.» »Såsom andra skrän framträtt vid sidan av prästernas etc.» (sid. 27). »Som rektor och sen(!) biskop måste Comenius gång på gång fly undan det 30-åriga krigets färd.» Åren 1621—28 var han ju pastor och i Lissa var han utanför krigsområdet. »Den lärda (nyhumanistiska) skolan var fortfarande en skola till döds med grammatik och hjärnförvirring i st. f. den åtrådda hellenska andan och själsutvecklingen.» (s. 73). För Joh. Lundblad, Sven Nilsson, Askelöf,

Reuterdaahl, Thomander, P. G. Ahnfelt m. fl., m. fl. är det väl ändå knappt skäl att tala om andlig »död och hjärnförvriddning».

Erkännas skall dock, att den lilla boken innehåller ett och annat gott och bra, exv. i det stora hela kap. P. om folkskolan och dess överbyggnader, så ock att framställningssättet emellanåt präglas av en viss friskhet och hurtighet. Men som lärobok gör man nog lokast att icke använda den.

Tn.

Engelsk formlära för folkskolor och aftonkurser. *Bihang till »Skrivövningar till engelsk grammatik»* av J. A. Afzelius. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1 kr. à 1 kr. 30 öre.

Författarens läro- och övningsböcker i engelska äro väl kända sedan lång tid tillbaka och ha varit mycket använda vid läroanstalter av olika slag. Ifrågavarande formlära har utarbetats på anmodan av lärare vid Göteborgs folkskolors högre avdelning, som begagnat förf:s skrivövningar men icke funnit någon av hans läroböcker i engelsk grammatik lämplig för sin undervisning. Förf. har därför sökt meddela innehållet på ett för lärjungar på nämnda stadium lättfattligt sätt.

Hanna G. Pegelow. *Dur och moll.* 134 tre- och fyrstämmiga sånger för kvinnliga seminarier och därmed jämförliga läroverk arrangerade och samlade. Sthlm 1915, P. A. Norstedt & Söners förlag. VIII+142 s. 4:o. Pris inb. 3 kr. 25 öre.

Med denna sångsamlings utgivande har musiklärarinnan vid statens folkskoleseminarium i Stockholm givit en värdefull skänk åt kör-sången vid Sveriges folk- och småskolelärarinneseminarier, kvinnliga folkhögskolekurser och kvinnokörer. En del sånger med mindre tonomfång torde ock kunna, eventuellt transponerade, med fördel användas i undervisningen vid h. allm. läroverken, real- och samskolorna, kommunala mellanskolor, högre folkskolor samt liknande läroanstalter. Samlingen upptar många äldre och nyare klenoder, och urvalet är gjort med god smak och urskillning. Utgivaren själv har bidragit med två egna kompositioner. De allra flesta sångerna äro satta för trestämmig kör: sopran I och II samt alt. Fyrstämmiga (med alt II) äro blott fem, nämligen (några få ackord i) st. 49, »Virgo Gloriosa» av Aug. Söderman; st. 55, Josephsons »Requiem»; st. 59, kören i »Den store, hvide Flok»; st. 100, Griegs »Sangerhilsen», samt st. 105: »På fjället i sol». Därjämte är Möhrings hymn »Höjen eder» för två tvåstämmiga körer med som n:r 28. Satt för *unison* kör är Stenhammars »Sverige». Sopransolo förekommer i sångerna 5, 35, 36,

38, 39, 57 och 134, sopran- och altsolo i n:r 41 (=Wennerbergs »Davids psalm 42»), duett för sopran- och altsolo i n:r 42 (=W:s »Dav. ps. 52»). Piano- eller orgelackompanjemang finns till tre sånger, n:r 12 (»Julen i Norden» av L. Aug. Lundh), n:r 49 (orgel till »Virgo Gloriosa») och n:r 134 (»Zigenarliv» av R. Schumann).

Gott hade varit, om namnen på sångernas författare, om eljest kända, varit utsatta, och om kompositörernas födelse- (och eventuellt döds)år angivits inom parentes.

De andliga sångerna och psalmerna äro enligt utgivarens räkning 62 (60) till antalet, sålunda inemot hälften av hela samlingen. Men utgivaren anför i företalet fullt giltiga pedagogiska skäl för att »Musica sacra» fått så pass stort utrymme. Gränsen mellan »andligt» och »världsligt» är för resten på sångens mark ibland svår att uppdraga. Önskligt hade varit, att sångernas uppdelning efter innehållet tydligt markerats genom *rubriker* »i texten». Adventssångerna äro fyra, jul-sångerna elva, passionssångerna fem; resten andliga sånger äro »av allmänt religiöst innehåll» — företalet nämner särskilt »lov-, tack- och begravningssånger». Avdelningen II, »världsliga sånger», upptar a) 13 fosterländska sånger, b) 12 folkvisor, c) 14 vårsånger (den inledande koralen 392 borde väl göra sällskap med de andra koralerna till avd. I!), d) 35 »sånger av mera allmänt innehåll» (»i denna senare grupp ha genom förbiseende tvenne koraler kommit att inflyta»).

Om det arrangemang, som utgivaren givit många koraler och sånger, är i allmänhet endast gott att säga. Misslyckad är dock harmoniseringen till »jorden» i Häffners Gustav Adolfs-marsch (st. 67). I »Under ronn och syren» (n:r 103) saknas det vackra solot hos 1:a basarna: »Soliga barn av luft och ljus, O, jag förstår ert tysta sus» (och motsvarande i v. 2 och 3). I Dürrners »I stormen» bör altstämman i tredje takten från slutet sjunga den markerade gången ä, gïss, fïss. I st. 117 (»Orfeus sjöng vid lutans toner») saknas den vanliga verkningsfulla omväxlingen mellan soli och tutti.

Vad *texten* till sångerna vidkommer, har jag följande att anmärka. »Det himmelska skall» i st. 15, v. 2 stöter; »skall» betyder i mina öron hundskall. Varför har Reissigers »Til Sverige» (=st. 68) ej fått behålla sin kraftiga *norska* text? Principiell antipati mot norskan kan ej vara orsak; det framgår av de norska sångerna n:r 59 och 100. I »Hjältar, som bedjen» har »Världsdel!» utbytts mot »Minne!». I »Glad såsom fågeln» (st. 88, 89) har även denna utgivare »Lärkan mig svar» (i st. f. ropar).

Ett tryckfel förekommer å s. 103: bågen för ass. con bocca chiusa, å r. 1 bör även sträcka sig till de båda följande takterna.

Koralerna ha varken tempo eller nyantering utsatta. Men nyanteringen är i större eller mindre utsträckning ej heller utsatt i st-

7, 8, 9, 13, 16, 32, 61 (slutet), 64 (början), 66, 70, 74, 82 (början), 84, 110, 116 (p vid »tänker jag»), 117 (början). I slutet av st. 125, »De muntra musikanterna», bör p utbytas mot ff. Tempot är ej ut-satt för st. 9.

Koral 86 (st. 18) uppgives vara komponerad av Nikolaus von Hofe 1531. Det skulle vara intressant att veta, varifrån utgivaren hämtat denna uppgift. Jag har om denna koral ej kunnat inhämta annat, än att dess äldre huvudform, som härskar i Sydtyskland, första gången trycktes 1542, och att dess yngre huvudform, som härskar i Nordtyskland och Skandinavien, första gången syntes i tryck 1545.

Koral 55, »koralernas drottning», hänföres till »Johan Scheidemann 1604». Stammar denna uppgift ur säker källa? Jag har om den sett enstämmigt uppgivas, att den är komponerad av Philip Nicolai och första gången tryckts år 1599. Skall manne Johan Scheidemann för resten ej utbytas mot David Scheidemann, organist vid Mikaelsskyrkan i Hamburg som med Hier. och Jakob Prætorius och Joachim Decker 1604 utgav en koralbok?

Det stora formatet har medgivit en god uppställning av sångerna. Priset är jämförelsevis billigt.

Måtte nu »Dur och moll» med sitt vackra innehåll bidra till att höja den kvinnliga körsången i vårt land!

H. J. Nordin.

Olav Schulstad. *Psykologi*. Översatt från *Sjælelære*, 2 utgave, samt utvidgad med bl. a. en fysiologisk framställning av B. Rud. Hall, fil. d:r, seminarieadjunkt. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris häft. 1 kr. 30 öre; kart 1 kr. 70 öre.

Det är ej länge sedan D:r Halls lärobok i Pedagogikens historia utkom, och nu har han utgivit en utvidgad översättning av O. Schulstads *Sjælelære*.

Att utgivaren såsom inledning tillagt en fysiologisk framställning, räkna vi som en förtjänst, ty det fysiologiska underlaget för själslivet är något, som bör utredas i en psykologisk lärobok. I Schulstads lärobok är förmimmselivet eller, såsom det där kallas, kunskapsföreställnings- och förståndslivet jämförelsevis utförligt behandlat. Däremot är framställningen av känslolivet och i synnerhet viljelivet alltför knapphändig. Så nämnes ej direkt något om så viktiga moment som samvetet och viljans frihet och de olika åsikterna därom. Här liksom på vissa andra ställen hade behövts tillägg. Valet av exempel och språket förete stundom egendomligheter, och vi anteckna bl. a. följande: »En lättlärd dansmelodi», s. 23 (ex. på att vissa föreställningar stanna länge kvar); »Jag befinner mig annorlunda i kyrkan än på »lokal», s. 34 (ex. på att föreställningar, som hämmas,

blott göra ett obestämt totalintryck); »Man frambesvär en viljeyttring hos sig eller hos andra», s. 35; »Uppbevarar» (torde vara en danism); »Iaktt», s. 40.

Sista avdelningen handlar om Själsligt undermåliga barn.

Vi förmoda, att utgivaren avsett läroboken närmast för folkskoleseminarierna. Vid dem har man hittills vanligen använt läroböcker av Arcadius och Lundqvist, som båda, isynnerhet den förra, ansluta sig till Martigs »Åskådningspsykologi», samt av Larsson och funnit dem ganska användbara och lämpliga. Vid en jämförelse mellan dem och den nu utgivna läroboken finna vi, att Schulstad berör ett och annat, som ej upptages i de förra, medan han däremot förbigår andra viktiga moment. Med avseende på reda och enkelhet stå enligt vår mening bearbetningarna efter Martig främst. Såsom förtjänster hos Schulstads lärobok vilja vi framhålla, att särskild hänsyn toges till barnens själsliv, t. ex. språkets utveckling hos barn, barnets förråd av föreställningar vid en viss ålder, associationen hos barn, barns fantasi, minne och tänkande, samt att den är rik på exempel. Och i allmänhet kan man säga, att man läser boken med intresse. — Vi återkomma måhända senare till arbetet i fråga.

Till redaktionen insänd litteratur.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna år 1913 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Från A.-B. P. A. Norstedt & Söner:

OLAV SCHULSTAD. Psykologi. Översatt från Sjølelære, 2 Utgave, samt utvidgad med bl. a. en fysiologisk framställning av B. RUD. HALL, fil. d.r, seminarieadjunkt. Pris 1: 35 å 1: 70.

ERIK STAVE. Jesu liv och verksamhet jämte översikt av apostlatidens händelser. Till folkskolans och konfirmandundervisningens tjänst. Pris 75 öre.

ANNA MARIA ROOS. Ur svenska historien. Dramatiserade skildringar. Pris bunden 85 öre.

ANNA MARIA ROOS. Lekar och Sagospel. Pris bunden 85 öre.

ALMA FORSBERG-DALHOFF och Rektor SAM JANSSON. Dansk läsebok för nybörjare. I kortfattad litteraturhistorisk översikt. Pris 2 kr.

JOHAN SPOLÉN. Svenska texter för översättning till tyska. Med noter och kommentar. Pris bunden 2 kr. 75 öre.

ALBERT V. NYHOLM. Fågelboken. Läsning för skolan och hemmet. Pris 1 kr. 25 öre.

Läsning för Svenska folket. H. 3, 1915. Pris 30 öre.

Nursery Tales. Revised by ROBERT S. WOOD.

Ordlista till Nursery Tales utarbetad av HÉLÈNE PHILIPSON och ANNA ÅBERGSON. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris för »Nursery Tales» jämte ordlistan: 75 öre.

Från Albert Bonniers förlag:

GUSTAF LINDVALL. Planimetri och stereometri för realskolan. Pris 1 kr. 25 öre.

Från Skriv- och Ritboks-Aktiebolaget Arlöv-Nässjö:

Hand och öga. Åskådningsmedel för den första räkneundervisningen av L. G. SJÖHOLM. Nr 1. Pris 40 öre.

Handledning vid begagnandet av Hand och öga av L. G. SJÖHOLM. Pris 20 öre